

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมาย
ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาพื้นที่
โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อ. แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

The Participate Research for Interpretation Master Planning of
Natural and Cultural Resources for Ecotourism Development base on
Sustainable Design Concept: A Case study Ban Wat Chan Royal
Project, Mae Champ, Chiang Mai.

โดย

ดารณี ด่านวันดี ลักษณะ สัมมานิติ เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อ. แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

The Participate Research for Interpretation Master Planning of Natural and Cultural Resources for Ecotourism Development base on Sustainable Design Concept: A Case study Ban Wat Chan Royal Project, Mae Champ, Chiang Mai.

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2550
จำนวนเงิน 180,000 บาท

หัวหน้าโครงการ นางสาวดารณี ด่านวันดี
ผู้ร่วมโครงการ นางลักษณา สัมมานิธิ
นายเกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์
วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2551

คำนำ

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา พื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ พื้นที่โครงการเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อยู่ในความดูแลของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ขอใช้พื้นที่เพื่อการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรม อีกทั้งยังมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ป่า และท่องเที่ยววัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนป่ากอบูน ซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทุกรูปแบบ รวมถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัญหาที่ส่งผลกระทบมากที่สุดภาวะแวดล้อมในพื้นที่ คือการที่พื้นที่ถูกไฟป่าเผาทำลาย จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมโดยรวมในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงชุมชนเผาและบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน ซึ่งอาจส่งผลกระทบในระยะยาวต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฐานทรัพยากรในอันที่จะส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เสื่อมโทรมลง และผันแปรตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

โครงการวิจัยนี้ จึงมุ่งเน้นเพื่อสร้างระบบสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักให้กับผู้ใช้ประโยชน์ เช่น ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ในรูปแบบการสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ ให้สามารถคงอยู่อย่างยั่งยืน การดำเนินการวิจัยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 และสิ้นสุดลงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2551 ตลอดระยะเวลาดำเนินการคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์, องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ และ ประชาชน / ผู้นำชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นทุกครั้ง

คณะผู้วิจัยคาดหวังว่า ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน และชุมชนท้องถิ่น ในอันที่จะช่วยสร้างความเข้าใจในการรักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง เพื่อคงไว้ซึ่งทรัพยากรฐานที่จำเป็นต่อทุกชีวิตบนโลก รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรของรัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเกิดประโยชน์สูงสุด

คณะผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย

พฤษภาคม 2551

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงลงโดยความร่วมมือจาก สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการ
การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หัวหน้าและเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนา
โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ หัวหน้าและเจ้าหน้าที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์
องค์การบริหารส่วนตำบลวัดจันทร์ ผู้นำชุมชน และประชาชนตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัย และนักศึกษา ที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วง
ได้ด้วยดี

คณะผู้ดำเนินการวิจัย

สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญภาพ	(ก)
สารบัญตาราง	(ข)
สารบัญแผนที่	(ค)
บทคัดย่อ	1
Abstract	2
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญ	4
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
ระเบียบวิธีวิจัย	6
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	8
งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	9
ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย	10
ข้อจำกัดและปัญหาที่พบในการทำวิจัย	10
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน	11
นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	11
ความหมายและลักษณะการมีส่วนร่วม	14
งานศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	17
แนวคิดการวางแผนระบบสื่อความหมาย	22
หลักพื้นฐานของการสื่อความหมายธรรมชาติ	24
แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	26
แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน	28
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	35

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ที่ตั้ง และความสำคัญของโครงการ	
ประวัติความเป็นมาของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	43
ที่ตั้งและการเข้าถึง	44
สภาพภูมิประเทศ	45
ลักษณะสังคมพืช	48
สภาพภูมิอากาศ	50
ลักษณะเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	57
วัฒนธรรม และประเพณี	62
ลักษณะบ้านเรือน	67
ระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	69
การประกอบอาชีพ และรายได้	72
นักท่องเที่ยว	75
การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน	76
แนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านจันทร์	78
บทที่ 4 ระเบียบวิธีวิจัย	
วิธีดำเนินการวิจัย และสถานที่ทดลอง/เก็บข้อมูล	80
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	80
ระยะเวลาทำการวิจัย	87
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพทรัพยากร	
ศักยภาพทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	89
ทรัพยากรที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย	96
ทรัพยากรทางธรรมชาติ/แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	97
ทรัพยากรทางวัฒนธรรม/แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	112
ผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่	117
สถานภาพด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	121

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
สถานภาพการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก	123
ผลการวิเคราะห์นักท่องเที่ยว	126
ผลการวิเคราะห์ความต้องการของเจ้าหน้าที่	140
การมีส่วนร่วมของชุมชน	149
บทที่ 6 แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากร	
แนวคิดการวางแผนระบบสื่อความหมาย	167
การสื่อความหมายในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	173
เค้าโครงเรื่องสื่อความหมาย	174
โครงสร้างด้านการสื่อความหมาย	179
ภาพรวมรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย	184
การพัฒนากระบวนสื่อความหมายในเส้นทางศึกษารวมชาติ	191
ภาพรวมรูปแบบป้ายประเภทต่างๆ	197
แผนระบบสื่อความหมาย	202
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
ที่มา และประเด็นปัญหาของการวิจัย	210
ผลการวิจัย	211
การอภิปรายผล	217
ปัญหาที่พบในการทำวิจัย	220
ข้อเสนอแนะ	221
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

(ก)

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ชนิดและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	17
ภาพที่ 2 กระบวนการสื่อความหมายธรรมชาติ	23
ภาพที่ 3 ขั้นตอนการออกแบบอย่างยั่งยืน	30
ภาพที่ 4 กราฟแสดงอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุด ในปี 2547	52
ภาพที่ 5 กราฟแสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ในปี 2547	52
ภาพที่ 6 กราฟแสดงอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุด ในปี 2548	54
ภาพที่ 7 กราฟแสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ในปี 2548	54
ภาพที่ 8 อุณหภูมิต่ำสุดรอบปี 2549	56
ภาพที่ 9 ปริมาณน้ำฝนรอบปี 2549	56
ภาพที่ 10 การแต่งกายของหญิงชายชาวกะเหรี่ยง	63
ภาพที่ 11 ลักษณะวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น	68
ภาพที่ 12 ลักษณะรูปแบบบ้านที่เป็นเอกลักษณ์	68
ภาพที่ 13 รูปแบบบ้านกึ่งสมัยใหม่	68
ภาพที่ 14 รูปแบบบ้านที่ได้รับอิทธิพลสมัยใหม่	68
ภาพที่ 15 ระบบไฟฟ้าที่เข้าถึงทุกครัวเรือน	69
ภาพที่ 16 แท็งก์เก็บน้ำระบบประปาภูเขา	69
ภาพที่ 17 ระบบสื่อสารจากสัญญาณดาวเทียม	70
ภาพที่ 18 โทรศัพท์สาธารณะ	70
ภาพที่ 19 ถนนดินเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน	70
ภาพที่ 20 ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ในหมู่บ้าน	70
ภาพที่ 21 โบสถ์ในหมู่บ้านวัดจันทร์	71
ภาพที่ 22 ป้ายบอกเส้นทางสายรองเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน	71
ภาพที่ 23 วัดจันทร์ศูนย์กลางชุมชน	71
ภาพที่ 24 โรงเรียนในหมู่บ้าน	71
ภาพที่ 25 กายแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	73
ภาพที่ 26 การทอผ้าสีบนลานวัฒนธรรมผ้าทอพื้นเมือง	73

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 27 ลวดลายในการทอผ้าของกะเหรี่ยง	73
ภาพที่ 28 ตัวอย่างการปักลายลูกเต๋อยในแต่ละรูปแบบของกะเหรี่ยง	74
ภาพที่ 29 ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย	86
ภาพที่ 30 สภาพบริเวณจุดเริ่มต้นของเส้นทาง	97
ภาพที่ 31 สภาพแวดล้อมภายในเส้นทาง	97
ภาพที่ 32 สภาพแวดล้อมของเส้นทางในฤดูร้อน	98
ภาพที่ 33 ลำห้วยเล็กๆในเส้นทาง	98
ภาพที่ 34 เส้นทาง การเข้าถึงผ่านทุ่งนา	99
ภาพที่ 35 ลำห้วยอ้อในฤดูแล้ง	99
ภาพที่ 36 น้ำตกห้วยอ้อในฤดูแล้ง(ไม่มีน้ำตก)	100
ภาพที่ 37 น้ำตกห้วยอ้อในฤดูฝน	100
ภาพที่ 38 สภาพเส้นทางเข้าถึง	101
ภาพที่ 39 สภาพแวดล้อมของเส้นทางเข้าถึง	101
ภาพที่ 40 ลำห้วยและสภาพป่าในเส้นทาง	101
ภาพที่ 41 บริเวณน้ำตกห้วยอ้อม	101
ภาพที่ 42 สภาพเส้นทางจักรยานในป่าสน	102
ภาพที่ 43 สถูปเจดีย์และจุดชมวิวน้ำบ้านวัดจันทร์	102
ภาพที่ 44 สภาพเส้นทางจักรยานภายในป่าสน	103
ภาพที่ 45 สภาพภูมิประเทศในเส้นทาง	103
ภาพที่ 46 นักปั่นจักรยาน	104
ภาพที่ 47 สภาพเส้นทางจักรยานตามธรรมชาติ	104
ภาพที่ 48 นักปั่นจักรยานและอุโบสถวัดบ้านจันทร์	104
ภาพที่ 49 มุมมองภูมิทัศน์ของสถูปเจดีย์	104
ภาพที่ 50 ทิวทัศน์ชุมชนบ้านวัดจันทร์	104
ภาพที่ 51 มุมมองและพื้นที่บริเวณสถูปเจดีย์	105
ภาพที่ 52 วิมุกกว้างที่มองจากสถูปเจดีย์	105
ภาพที่ 53 เส้นทางเข้าถึงสำนักสงฆ์วัดป่า	106

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 54 อ่างเก็บน้ำบริเวณสำนักสงฆ์วัดป่า	106
ภาพที่ 55 ลักษณะป่าสนสามใบ และถนนภายในโครงการหลวงวัดจันทร์	107
ภาพที่ 56 อาคารที่ทำการ อบป.	108
ภาพที่ 57 ร้านขายของที่ระลึกและศาลาพัก	108
ภาพที่ 58 แสดงเส้นทางภายใน	109
ภาพที่ 59 แสดงอาคารร้านอาหาร	109
ภาพที่ 60 สถูปเจดีย์ที่จุดชมวิว วัดจันทร์ อบต.บ้านวัดจันทร์	112
ภาพที่ 61 อุโบสถวัดจันทร์	113
ภาพที่ 62 สถูปวัดบ้านจันทร์	113
ภาพที่ 63 ลวดลายผ้าทอหัตถกรรมปากญอ	114
ภาพที่ 64 เครื่องจักสานและการทอผ้า	115
ภาพที่ 65 การประชุมชี้แจงโครงการวิจัย	150
ภาพที่ 66 ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาต่อที่ประชุม	150
ภาพที่ 67 บรรยาการในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ	151
ภาพที่ 68 บรรยาการการประชุม	152
ภาพที่ 69 โมเดลการวางแผนระบบสื่อความหมาย	169
ภาพที่ 70 ขั้นตอนการวางแผนระบบสื่อความหมาย	171
ภาพที่ 71 การสื่อความหมายเพื่อแสดงระบบการท่องเที่ยว	175
ภาพที่ 72 การเชื่อมโยงเค้าโครงเรื่องหลัก และเค้าโครงเรื่องย่อย	175
ภาพที่ 73 ทศนียภาพด้านหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	187
ภาพที่ 74 ทศนียภาพภูมิทัศน์รอบอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	188
ภาพที่ 75 ทศนียภาพด้านหน้าอาคารโรงอาหารรวม	188
ภาพที่ 76 ทศนียภาพบริเวณโดยรอบอาคารโรงอาหารรวม	189
ภาพที่ 77 ทศนียภาพห้องน้ำ ห้องสุขารวม	189
ภาพที่ 78 ทศนียภาพภูมิทัศน์โดยรอบอาคารห้องน้ำ ห้องสุขา	190
ภาพที่ 79 ทศนียภาพอาคารร้านค้าชุมชน	190
ภาพที่ 80 บรรยาการของการจัดวางป้ายบอกสถานที่ และบอกทิศทาง	197

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 81 บรรยากาศของการจัดวางป้ายบอกทางเข้า-ออกในเส้นทางจักรยาน	197
ภาพที่ 82 ใช้ชนไม้เป็นวัสดุในการทำขอบทาง	198
ภาพที่ 83 บรรยากาศของการจัดวางป้ายสื่อความหมาย	198
ภาพที่ 84 การจัดวางป้ายบอกทิศทาง และเปรียบเทียบวัสดุที่ใช้ทำขอบทาง	199
ภาพที่ 85 การจัดวางป้ายบอกสถานที่ และวัสดุที่ใช้	200
ภาพที่ 86 บรรยากาศของการวางม้านั่ง และการเปรียบเทียบวัสดุที่ใช้	201

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนรายเดือนปี 2547	51
ตารางที่ 2 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนรายเดือนปี 2548	53
ตารางที่ 3 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนรายเดือนปี 2549	55
ตารางที่ 4 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนในคาบ 3 ปี	57
ตารางที่ 5 หมู่บ้านและจำนวนประชากรตำบลบ้านจันทร์	59
ตารางที่ 6 ผู้นำหมู่บ้านชุมชนบ้านจันทร์	61
ตารางที่ 7 สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	75
ตารางที่ 8 แผนดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	87
ตารางที่ 9 เหตุผลในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักปัจจัยชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	90
ตารางที่ 10 ระบบสื่อความหมายปัจจุบันในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	116
ตารางที่ 11 ระดับของผลกระทบในแหล่งท่องเที่ยวโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	118
ตารางที่ 12 ผลการประเมินศักยภาพ, ROS และ SSF	119
ตารางที่ 13 สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยว	124
ตารางที่ 14 ร้อยละของการประกอบกิจกรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	130
ตารางที่ 15 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่ให้ความรู้ความเข้าใจ	134
ตารางที่ 16 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรปรับปรุง ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ / บ้านจักรยาน	135
ตารางที่ 17 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกในศูนย์บริการฯ	136
ตารางที่ 18 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่คาดหวังว่าจะได้กระทำ	137
ตารางที่ 19 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้กระทำจริง	138
ตารางที่ 20 ภูมิหลังของนักท่องเที่ยว	139
ตารางที่ 21 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบกิจกรรม ของนักท่องเที่ยวในพื้นที่	143
ตารางที่ 22 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสื่อที่ต้องการให้ปรับปรุง	145

ตารางที่ 23 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสื่อที่สามารถให้ความรู้ ความเข้าใจ	146
--	-----

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 24 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิ่งที่ควรปรับปรุงในเส้นทาง ศึกษาธรรมชาติ / ปั่นจักรยาน	147
ตารางที่ 25 ภูมิหลังของเจ้าหน้าที่	148
ตารางที่ 26 ลักษณะของผู้นำชุมชน / ตัวแทนประชาชน	156
ตารางที่ 27 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์	157
ตารางที่ 28 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	159
ตารางที่ 29 ร้อยละของความต้องการความช่วยเหลือในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ในพื้นที่	160
ตารางที่ 30 ร้อยละของความคิดเห็นต่อการพึงพิงทรัพยากร	161
ตารางที่ 31 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนระบบสื่อความหมาย	165
ตารางที่ 32 นัยสำคัญในการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว	173
ตารางที่ 33 สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายที่เหมาะสม	180
ตารางที่ 34 บริเวณที่เหมาะสมในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสื่อความหมาย	181
ตารางที่ 35 แผนระบบสื่อความหมายในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	203

(ค)

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งและการเข้าถึงตำบลบ้านจันทร์	46
แผนที่ 2 สภาพภูมิประเทศและขอบเขตโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	47
แผนที่ 3 แสดงแสดงหมู่บ้านตำบลบ้านจันทร์	60
แผนที่ 4 ผังบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	110
แผนที่ 5 ผังบริเวณองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์	111
แผนที่ 6 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	120
แผนที่ 7 ผังรวม(Master plan) ของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย	186
แผนที่ 8 เส้นทางศึกษาธรรมชาติออป.-บ้านสันม่วง	194
แผนที่ 9 เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกห้วยฮ่อม	195
แผนที่ 10 เส้นทางจักรยานศึกษาธรรมชาติ 24 กิโลเมตร	196

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมาย
ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา
พื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อ. แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

The Participate Research for Interpretation Master Planning of
Natural and Cultural Resources for Ecotourism Development base on
Sustainable Design Concept: A Case study Ban Wat Chan
Royal Project, Mae Champ, Chiang Mai.

ดารณี ด่านวันดี¹ ลักษณะ สัมมานิติ¹ เกียรติศักดิ์ ศรีเงินยวง¹

DARANEE DANWANDEE LUXSANA SUMMANITI KRIANGSAK SRI-NGERNYUNG

¹คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290 โทรศัพท์ 053-87-3363 โทรสาร 053-87-3363

บทคัดย่อ

กรณีศึกษาพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อ. แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้
ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมาย
ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบเหมาะสมกับลักษณะภูมิสังคมของพื้นที่ เพื่อ
ทราบทัศนคติ ความต้องการของชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรม และเพื่อประเมิน
ศักยภาพทรัพยากรในพื้นที่ศึกษา ในการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายที่เหมาะสม สามารถ
กระตุ้นจิตสำนึก สร้างความเข้าใจ ในการใช้ทรัพยากรให้กับนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นอย่าง
เป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อลดการใช้/ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยประยุกต์ สาขาสังคมศาสตร์ ซึ่งใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้น เช่น
แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ ศึกษาสภาพที่เป็นจริงตามธรรมชาติ รวบรวมข้อมูล
ปฐมภูมิ และทุติยภูมิทางด้านชีวกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
กับทรัพยากร และผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ ดำเนินการจัดทำแผนที่ฐานของพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อกำหนด

แนวทางการพัฒนาที่จำเป็น ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานของ รัฐในพื้นที่ ประชาชนและหน่วยงานท้องถิ่น ผู้ประกอบการ เพื่อร่วมคิด ร่วมวางแผน ระบบสื่อ ความหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผลการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมทำให้สามารถกำหนดแผนระบบสื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม โดยเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจเพื่อปลูกจิตสำนึกของผู้ใช้ ประโยชน์ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนที่จำเป็น เช่น ร้านค้า ชุมชน, โรงอาหารรวม, ที่จอดรถ และระบบป้ายต่างๆในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ แนวคิดในการ ออกแบบเน้นให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม วัสดุท้องถิ่นภายใต้หลักการออกแบบอย่างยั่งยืน ซึ่ง คงไว้ซึ่งลักษณะที่สำคัญของวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นและเคารพธรรมชาติ จำกัดจำนวนการใช้ ประโยชน์ และขนาดของสิ่งอำนวยความสะดวกตามขีดความสามารถของพื้นที่ และความต้องการ การใช้ประโยชน์ คณะผู้วิจัยได้เขียนแบบก่อสร้างพร้อมประมาณการราคา เพื่อให้หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนท้องถิ่น และ สาธารณชนต่อไป

ABSTRACT

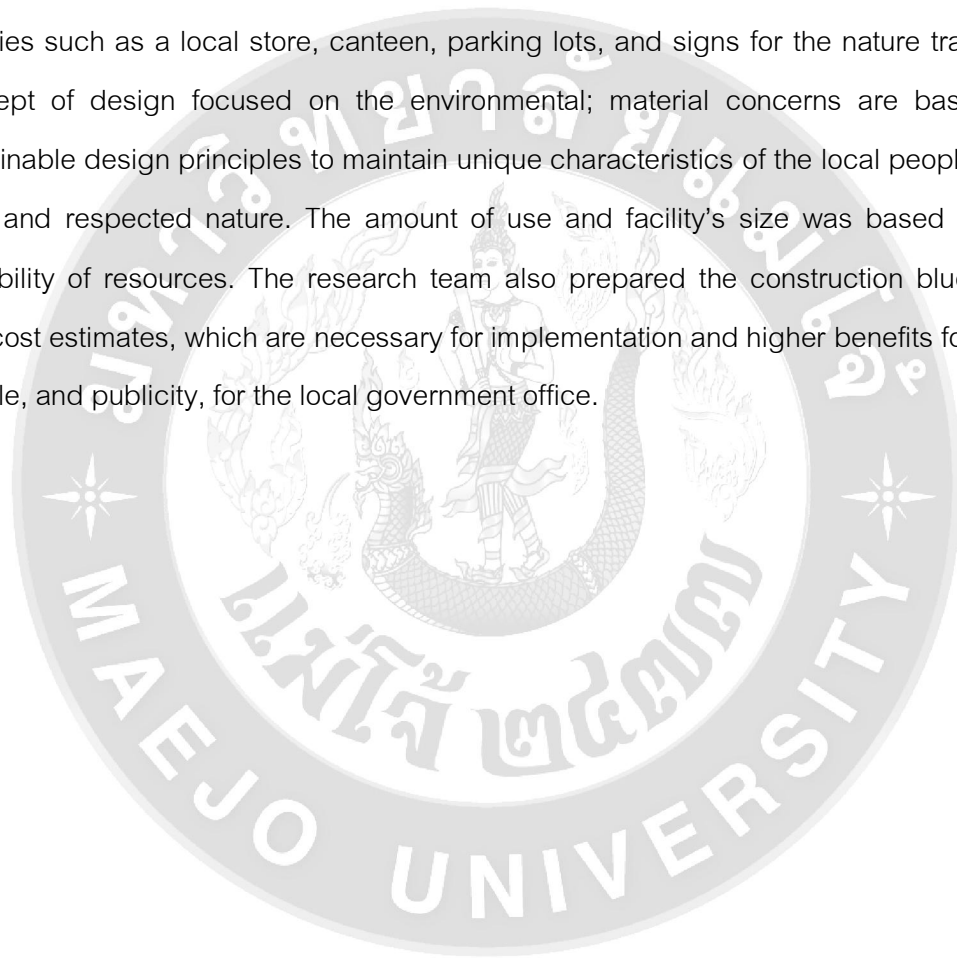
A Case study by Ban Wat Chan Royal Project, Mae Champ, Chiang Mai. The purpose of this participatory research is for the interpretation of master planning of natural and cultural resources for ecotourism development as based on a sustainable design concept.

The objectives require educating people and allowing for participation to set up an interpretation planning system appropriate to the geo-social structure of the area, to know community needs and opinions within the resources, and to assess the potential resources of the area for the establishment of an interpretative pattern as well as appreciation, understanding, and protection to the consumptive use of visitors and local people—with the ultimate goal of decreasing environmental impacts.

This applied research of the social sciences uses tools such as questionnaires, observations, and interview data. Primary and secondary data collection of bio-physical, social, cultural, document and reported research is related with resources and users of the area. Site surveying, as well as the participatory process, was implemented to create

area mapping, and to set up planning and facilities development by the stake holders or people who come to participate in the activities such as government officials; the local government and local people supervise the interpretation of the master planning to encourage ecotourism of this area.

The result of the participatory research showed the advantage of an interpretation of natural and cultural resources with the concentration to set appropriate knowledge and understanding for all users at the visitor center and built the necessary facilities such as a local store, canteen, parking lots, and signs for the nature trail. The concept of design focused on the environmental; material concerns are based on sustainable design principles to maintain unique characteristics of the local people's life style and respected nature. The amount of use and facility's size was based on the capability of resources. The research team also prepared the construction blueprints and cost estimates, which are necessary for implementation and higher benefits for local people, and publicity, for the local government office.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มา และความสำคัญ

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้ชุมชนได้เรียนรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมถึงการมีส่วนร่วม (Participate) ในการวางแผนระบบสื่อความหมาย (Interpretive System Planning) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (Natural and Cultural Resources) อย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับลักษณะภูมิสังคมของพื้นที่ โดยมุ่งหวังให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของทุกชีวิตบนโลก และชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยบรรเทาปัญหาโลกร้อน และส่งเสริมการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้คนในชุมชนและผู้ใช้ประโยชน์ทุกกลุ่ม ให้เข้าใจ ตระหนัก และช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ด้วยระบบสื่อความหมาย การวางแผนออกแบบระบบสื่อความหมายธรรมชาติ/วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรรูปแบบหนึ่ง เพื่อปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากร ระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียว การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ได้แบบรายละเอียดที่เหมาะสมในการสื่อความหมายอย่างเป็นรูปธรรมของผู้ใช้ประโยชน์ทุกกลุ่ม อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อช่วยลดปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศซึ่งเป็นต้นทุนของสิ่งมีชีวิตทั้งปวงให้เกิดความยั่งยืน

ในการวิจัยได้ใช้วิธีการทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม ผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ เพื่อทำการออกแบบภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการศึกษาความต้องการ และทัศนคติของผู้ใช้ประโยชน์ 3 กลุ่ม ประกอบด้วยนักท่องเที่ยว, เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ คาดหวังการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจของชุมชนในการช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ

การพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวกับการวางแผนออกแบบระบบสื่อความหมายสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบรายละเอียดแบบในการสื่อความหมายที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดคำสำคัญ ไว้ดังนี้คือ การมีส่วนร่วม การสื่อความหมายและการวางแผนระบบสื่อความหมาย, ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการออกแบบอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในความสำเร็จ และความล้มเหลวของการพัฒนาโครงการที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ หรือชุมชนอย่างใกล้ชิด กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ/เอกชน ซึ่งทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ปัญหาจากการร่วมมือทำงานในลักษณะพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

การสื่อความหมาย (Interpretation) หมายถึง เครื่องมือ หรือสื่อ ในการสื่อสารแบบหนึ่ง ที่มุ่งเปิดเผยถึงเบื้องลึกของข้อเท็จจริงของทรัพยากร ด้วยความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ความเข้าใจ (understanding) และเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านธรรมชาติศึกษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการชื่นชม(appreciation) กระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร และช่วยกันรักษา(Protection)

การวางแผนระบบสื่อความหมาย(Interpretative System Planning) หมายถึง กิจกรรมการสื่อความหมายเสนอแนะในพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยสร้างความเชื่อมโยง สอดคล้องทั้งในเนื้อหาสาระ วัสดุ วิธีการ และโปรแกรมสื่อความหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม(Natural and Cultural Resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มีคุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ควรค่าต่อการอนุรักษ์ รักษาไว้ให้ยั่งยืนสืบไป

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์(Ecotourism) หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ ชื่นชม และสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ในการไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ / ระบบนิเวศ หรือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอย่างระมัดระวัง โดยไม่ก่อผลกระทบต่อคุณค่าของทรัพยากร และระบบนิเวศ

การออกแบบอย่างยั่งยืน(Sustainable Design) หมายถึง การออกแบบที่เคารพธรรมชาติ โดยสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดให้มีขึ้นจะต้องคำนึงถึงความกลมกลืนกับรูปแบบ และขนาดของภูมิสังคมของท้องถิ่น ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ รักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้และ มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดรูปแบบการสื่อความหมายธรรมชาติ และวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิสังคมของพื้นที่ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
2. เพื่อทราบทัศนคติ ความต้องการของชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรม ในการกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรมซึ่งเป็นต้นทุนของสิ่งมีชีวิตทั้งปวงอย่างเป็นระบบ
3. เพื่อประเมินศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ในการกำหนดรูปแบบแบบรายละเอียดการสื่อความหมายที่เหมาะสม สามารถกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดความตระหนัก ความเข้าใจ ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ / วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อลดการใช้ทรัพยากร/ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ครอบคลุมพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาประยุกต์ โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังนี้
ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ และชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยจัดเก็บข้อมูล 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมครั้งแรกในพื้นที่โดยตรง จากคณะผู้วิจัย ซึ่งได้จากการสำรวจพื้นที่ สังเกตการณ์ สอบถาม สัมภาษณ์ และ ถ่ายภาพ ในพื้นที่ และข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ และประชาชนในชุมชน เป็นต้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ มีผู้เรียบเรียงไว้ ได้แก่ ตำรา เอกสาร วารสาร ตำนาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ของประเทศ รายงานประจำปี แผนดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวข้อง ข้อกำหนด กฎข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าจากห้องสมุดของรัฐและเอกชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายคอมพิวเตอร์(Website)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัย ได้แก่ โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการออกแบบ เขียนแบบ Auto Cad และ โปรแกรมสำเร็จรูป (Arch View) แผนที่/ภาพถ่ายดาวเทียม/ภาพถ่ายทางอากาศ เครื่องกำหนดตำแหน่งพื้นโลกด้วยดาวเทียม (GPS: Global Positioning System) กล้องสำรวจ, เทปวัดระยะ, เข็มทิศ, กล้องถ่ายภาพ, เทปบันทึกภาพ และเทปบันทึกเสียง เป็นต้น

1.4.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) สำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ ประชาชนในชุมชน และนักท่องเที่ยว ตลอดจนกิจกรรม ความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ /วัฒนธรรม โดยใช้แบบสอบถาม หรือแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์

2) จัดทำแผนที่ฐาน (Base Map) เพื่อใช้เป็นฐานในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ /วัฒนธรรมในพื้นที่

3) สำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบการสื่อความหมายธรรมชาติในปัจจุบัน สิ่งอำนวยความสะดวก การบริหารจัดการพื้นที่ศึกษา รวมถึงข้อจำกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการสังเกต และสอบถาม/สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนในพื้นที่ศึกษา

4) สำรวจและรวบรวมข้อมูลศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการจัดทำระบบสื่อความหมาย โดยวิธีการสังเกต และสอบถามเจ้าหน้าที่ จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากประชาชนในชุมชน/ผู้นำชุมชน เพื่อทราบรายละเอียดงานวิจัย ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการวิจัย และรับทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรายละเอียดความเป็นมาทั้งในอดีตและปัจจุบันของทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมจากชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผน ออกแบบระบบสื่อความหมายในพื้นที่

5) นำเข้าข้อมูลทางกายภาพในการจัดทำแผนที่ฐานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการออกแบบ และเขียนแบบ (Auto cad) ร่วมกับโปรแกรมสำเร็จรูป (Arch View) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระบบภูมิสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geo Information System) หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และประเมินศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรมในพื้นที่ รวมถึงข้อจำกัดต่างๆ ในการสื่อความหมาย การบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมด้วยวิธีการสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา

6) ประมวลผลเพื่อจัดทำร่างภาพรวมและเค้าโครงเรื่อง (Theme) ของการสื่อความหมายธรรมชาติ/วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา พร้อมเสนอตัวกลางสื่อความหมาย และโปรแกรมสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อนำเสนอต่อชุมชน และจัดประชุมระดมความคิดเห็น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เพื่อจัดทำแผนและออกแบบระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ/ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับลักษณะชีว-กายภาพ สังคม และวิถีชีวิตชุมชน

7) นำเสนอผลการวิจัย โดยจัดทำเป็นรูปเล่มรายงาน แผนที่/ผังบริเวณ รูปภาพ/รูปถ่าย รายละเอียดที่ชัดเจนนำมาจัดประชุมระดมความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ/วัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

8) ประเมิน และสรุปผลการวิจัย และเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลการวิจัยไปขยายผลเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง เป็นรูปธรรม เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมด้วยการสื่อความหมายอย่างมีส่วนร่วม เป็นพื้นที่ต้นแบบ ในการวางแผน ออกแบบเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในการสื่อความหมาย และ การบริหารจัดการทรัพยากรแบบชุมชนมีส่วนร่วม

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย และเกิดความภาคภูมิใจ
2. ได้แนวทางการวางแผนออกแบบ ระบบสื่อความหมายแบบบูรณาการ ที่เป็นรูปธรรม
3. ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสร้างเข้าใจระหว่างหน่วยงานของภาครัฐกับชุมชน ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

4. ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหน่วยงาน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง
5. เป็นแนวทางในการปรับใช้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆในประเทศไทย

1.6 หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานราชการ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์, องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ กรมป่าไม้, ชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ หรือ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, สถานีวิจัยต้นน้ำ, พื้นที่ป่าชุมชน หรือการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น
2. หน่วยงานภาคเอกชน เช่น กลุ่มธุรกิจรีสอร์ทที่ต้องการสนับสนุนการฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสร้างบรรยากาศสวยงามให้กับสถานที่ โดยเฉพาะการปรับปรุงสภาพแวดล้อม และการออกแบบวางผังพื้นที่ เป็นต้น
3. ประชาชนทั่วไป สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ และที่อยู่อาศัย

1.7 งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 ถึง เดือนพฤษภาคม 2551 รวมระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี 4 เดือน ได้รับงบประมาณในปีงบประมาณ 2550 จำนวน 180,000 บาท (หนึ่งแสนแปดหมื่นบาทถ้วน) จากสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีรายการค่าใช้จ่ายของงบดำเนินการดังนี้

1.1 ค่าตอบแทน

- ค่าปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ 8,100 บาท

1.2 ค่าใช้สอย

- ค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม, สัมมนา 31,186 บาท
- ค่าจ้างเหมา 82,114 บาท

1.3 ค่าวัสดุ

40,600 บาท

1.4 ค่าสาธารณูปโภค

18,000 บาท

รวมทั้งสิ้น

180,000 บาท

(หนึ่งแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)

1.8 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลา 1 ปี 4 เดือน (ตุลาคม 2549-พฤษภาคม 2551)

1.9 ข้อจำกัดและปัญหาที่พบในการทำวิจัย

1. ปัญหาสภาพภูมิอากาศ เช่น ฝนตก มรสุม และมลภาวะฝุ่นละออง/หมอกควันปกคลุม จังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนในช่วงเวลาที่ผ่านมาทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้เป็นอุปสรรคในการเก็บข้อมูลแบบสอบถามนักท่องเที่ยว และจำเป็นต้องขยายระยะเวลาการเก็บข้อมูลดังกล่าวออกไป 3 เดือน
2. ปัญหาสภาพภูมิอากาศ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสำรวจพื้นที่โดยใช้กล้องสำรวจเพื่อจัดทำแผนที่ฐาน(base map) ส่งผลให้การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแล้วล่าช้าตามไปด้วย
3. ความห่างไกล และข้อจำกัดในการเข้าถึงชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ยากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่ รวมถึงการเดินทางเพื่อเข้าประชุมระดมความคิดเห็นของชุมชนในแต่ละครั้ง
4. ปัญหาการเผาป่า และไฟป่าในช่วงฤดูแล้ง เพื่อเก็บหาของป่า เช่น ผักหวาน และเห็ดถอบในช่วงฤดูฝน หรือการบุกรุกพื้นที่เพื่อเป็นที่ทำกิน ส่งผลทำให้สภาพพื้นที่ และลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ และแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อผลการประเมินศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ทำให้ศักยภาพทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่โครงการหลวงวัดจันทร์ มีศักยภาพต่ำตามไปด้วย
5. งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในการดำเนินโครงการวิจัย กับขอบเขตการดำเนินโครงการ อีกทั้งสถานที่ทำการวิจัย ไม่สอดคล้องกัน ทำให้ไม่เพียงพอในการดำเนินโครงการวิจัย

บทที่ 2

ตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาครัฐเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพหากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้จากกฎหมายได้มีบทบัญญัติ ที่ให้สิทธิและหน้าที่แก่ประชาชน ในการที่จะร่วมมือกับรัฐ ในการจัดการ ป้องกันปราบปรามการกระทำที่จะก่อให้เกิดการทำลายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้

2.1.1 นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการ การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ย่อมได้รับความคุ้มครอง

หมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
2. การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในนอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

มาตรา 6 เพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. การได้รับข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

2. การได้รับชดใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่ม สนับสนุนหรือดำเนินการโดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

3. การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำความผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็นการละเมิด ทิอฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4. การให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายว่าด้วยการนั้นบัญญัติไว้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศ ในระยะปานกลาง ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาว และมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนที่มี "คน" เป็นศูนย์กลางได้อย่างแท้จริง

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของวิสัยทัศน์ร่วม ภายใต้ "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ไว้ดังนี้

1. เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็งของภาคการเงิน ความมั่นคงและเสถียรภาพของฐานการคลัง ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้เศรษฐกิจระดับฐานรากมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนเพิ่มสมรรถนะของระบบเศรษฐกิจโดยรวมให้สามารถแข่งขันได้และก้าวทันเศรษฐกิจยุคใหม่

2. เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก โดยการพัฒนาคุณภาพคน ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน

ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบท และเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

3. เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เป็นพื้นฐานให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เน้นการปฏิรูประบบบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจเอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา การสร้างระบบการเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม และลดการทุจริตประพฤติดมิชอบ

4. เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ให้ได้รับโอกาสในการศึกษาและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและปรับกลไกภาครัฐให้เอื้อต่อการแก้ปัญหา (<http://th.wikisource.org/wiki> สืบค้นวันที่ 17 เมษายน 2551)

2.1.2 ความหมาย และลักษณะของการมีส่วนร่วม

ทวิงส์ (2541) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม มาจากภาษาอังกฤษว่า “Public Participation” ดังนั้นคำว่า “ประชาชน” ในความหมายที่แท้จริงของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น แคนาดา และออสเตรเลีย จะหมายถึงหน่วยงานของภาครัฐบาล ภาคเอกชน องค์กรเอกชน กลุ่มคน และประชาชนทั่วไป ที่อาจได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากการมีโครงการ หรือกิจการ ซึ่งได้มีการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ต่างมีวิธีการ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” แตกต่างกัน แต่โดยหลักแล้วจะเหมือนกันคือ ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะเข้ามาแสดงความคิดเห็นคัดค้าน หรือเห็นด้วยสำหรับโครงการหรือกิจการที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(2549) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมเอาไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการรับรู้ – เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ดรชนี (2541) ได้ให้ความหมายของ การให้สาธารณชนมีส่วนร่วม (Public Involvement) ไว้ว่า “การที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบกระเทือน เนื่องจากการวางแผน และการนำแผนไปปฏิบัติของภาครัฐ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และนำแผนไปปฏิบัติ โดยมีบทบาทในการรับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยน และให้ข้อคิดเห็น ร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติ และ/หรือ ประชาชน เป็นผู้กำหนดแนวทางปฏิบัติภายใต้กรอบของกฎหมาย หรือระเบียบปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้แผน และการปฏิบัติงานได้รับการสนับสนุนจาก ประชาชน และเป็นที่ยอมรับ และสามารถดำเนินการจนได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย” ซึ่งสอดคล้องกับ วสิน (2544) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “ การที่หน่วยงานภาครัฐ หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจเปิดโอกาสให้สาธารณชนผู้เกี่ยวข้องและคาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการวางแผนและการดำเนินโครงการพัฒนาได้มีส่วนร่วมในการเสนอข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับ โครงการพัฒนา โดยคาดหวังให้ แผนงานของโครงการพัฒนามีความสมบูรณ์รอบคอบ เกิดผลเสียหายน้อยที่สุด ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด รวมทั้งเป็นที่ยอมรับ และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ”

Cohen และ Uphoff (1980) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ(decision making) หมายถึง การตัดสินใจว่าอะไรคือปัญหาของตนเอง อะไรคือสาเหตุ และจะแก้ปัญหานั้นอย่างไร โดยกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหานั้น
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ(implementation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน ตามวิถีทาง และแนวทางให้เป็นไปตามโครงการ และแผนการที่ได้กำหนดขึ้น
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์(benefits) อันเกิดจากกิจกรรม หรือการดำเนินงานของประชาชนเอง
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล(evaluation) เป็นการประเมินการทำงานของตนเอง และประเมินสภาพการณ์ภายนอกด้วย

ชินรัตน์ (2539) กล่าวถึง ระดับและจุดเข้าสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน(Degree Entry Points of Popular Participation) เขาไว้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน กำหนดขึ้นจากการ

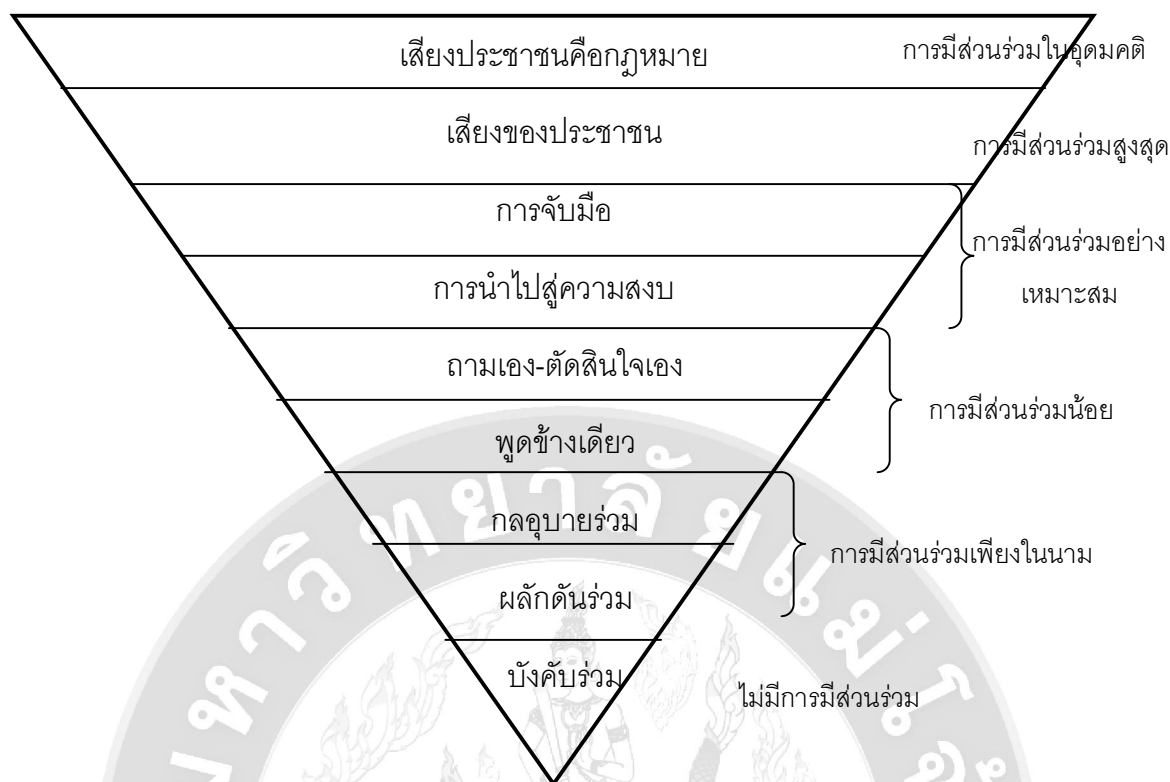
มี หรือการไม่มีปัจจัยบางสิ่งบางอย่าง การมีส่วนร่วมของประชาชน แบ่งเป็น 5 ^{ขั้น} จากการไม่มีส่วนร่วมเลยจนถึงการมีส่วนร่วมในอุดมคติ พิสัยการมีส่วนร่วมเป็นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. การไม่มีส่วนร่วมอย่างสิ้นเชิง(no participation at all)
2. การมีส่วนร่วมเพียงในนาม(nominal participation)
3. การมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย(minimal participation)
4. การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม(optimal participation)
5. การมีส่วนร่วมมาก(maximal participation)
6. การมีส่วนร่วมในอุดมคติ(Ideal participation)

เมื่อพิจารณาจากพิสัยความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมแล้ว สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท 9 ชนิดคือ

1. บังคับร่วม(Join or Else)
2. การมีส่วนร่วมโดยมีการผลักดัน(Push Cart Participation)
3. กลอุบาย หรือการมีส่วนร่วมโดยมีเงื่อนไข(Trick or Participation by Gimmickry)
4. การพูดข้างเดียว(Monologue)
5. ถามเอง-ตัดสินใจเอง(I Ask – I Decide)
6. การนำไปสู่ความสงบ(Peace Pipe)
7. การจับมือกัน(Handclasp)
8. เสียงประชาชน(Vox Populi)
9. เสียงประชาชนคือกฎหมาย(Vox Populi Est Lex)

จากระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และชนิดของการมีส่วนร่วม ดังกล่าวข้างต้น สามารถแสดงลำดับขั้นตอน ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ชนิด และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
(Caayupan, p.32 อ้างโดย ชินรัตน์, 2539)

จากการที่ได้มีผู้ศึกษา และให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ทำให้สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และ ร่วมรับผิดชอบในความสำเร็จ และความล้มเหลวของการพัฒนาโครงการที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ หรือชุมชนอย่างใกล้ชิด กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ/เอกชน ซึ่งทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ปัญหาจากการร่วมมือทำงานในลักษณะพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

2.1.3 งานศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ศุนยวิจัยป่าไม้(2542) แผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบชุมชนมีส่วนร่วม บริเวณเขานอจู้จี้ จังหวัดกระบี่ มีเป้าหมายเพื่อ 1) ให้ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ นักวิชาการ ร่วมกันเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานสำหรับพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขานอจู้จี้เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม และเพื่อความยั่งยืนของ

ระบบนิเวศ 2) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นนำข้อเสนอแนะไปดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ
2540 ตามมาตราที่ 79 โดยได้ใช้วิธีการสำรวจและประเมินผลโดยชุมชน(Participatory Rural
Appraisal, PRA) และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก มีขั้นตอนดังนี้

1. ชี้แจงโครงการและการดำเนินงานตามขั้นตอนต่อผู้บริหารกรมป่าไม้ และ
เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและขออนุญาตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงโครงการและการดำเนินงานตามขั้นตอน โดย
อธิบายให้ชุมชนเข้าใจถึงแนวคิดในการวางแผน ที่เน้นชุมชนเป็นแกนใน
การร่วมคิดและร่วมปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม ซึ่งการชี้แจงได้อธิบายถึง
องค์ประกอบของการศึกษาจัดทำแผน ดังนี้
 - ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดกิจกรรม
และแหล่งท่องเที่ยว แนวทางการจัดการเพื่อให้สามารถรองรับ
การท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนและไม่เกิดผลกระทบ ตลอดจน
วิธีการติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการท่องเที่ยว
 - ศึกษาและกำหนดแนวทางการพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดที่
จำเป็น
 - ศึกษาและกำหนดรูปแบบขององค์กรท้องถิ่นในการดูแลจัดการ
ด้านการท่องเที่ยว ทั้งด้านบริการ และดูแลรักษาทรัพยากร
ท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - ศึกษาด้านการเงิน และการตลาด เพื่อกำหนดรูปแบบของการ
ดำเนินกิจการที่เหมาะสมและระยะเวลาคุ้มทุน
3. ขั้นตอน และการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ได้แก่
 - ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน
ความพร้อมของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ และความต้องการของชุมชน โดยใช้แบบสอบถาม และ
การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ(Semi-structured interview)
 - ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และขีดจำกัด โดยการเดินสำรวจ
และสอบถามจากชาวบ้าน

- สภาพพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นและเหมาะสมสำหรับพื้นที่โดยการสำรวจ และพูดคุยกับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว
- ข้อมูลการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ อัตราค่าบริการที่เหมาะสม และสภาพตลาดการท่องเที่ยวที่เขานอจู้จี้ในปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน ผู้ประกอบการในจังหวัดกระบี่ และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ภาคใต้เขต 4

4. วิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องความพร้อมและความเป็นไปได้ที่จะให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการตลาดจนการยอมรับของชุมชน ความเป็นไปได้ในเรื่องความยั่งยืนของตลาด และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
5. นำตัวแทนชาวบ้านที่เป็นแกนนำ หรือสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปศึกษาดูงานที่บ้านคีรีวงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และให้ตัวแทนชาวบ้านช่วยกันวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับของตนเอง ในด้านการจัดตั้งองค์กร การบริการ กิจกรรมการท่องเที่ยวและระบบการเงินการบัญชี
6. จัดประชุมชาวบ้านเพื่อให้ตัวแทนชาวบ้าน ได้เสนอแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับบ้านบางเตียว โดยมีนักวางแผนช่วยให้คำแนะนำ หรือรายละเอียดทางวิชาการเพิ่มเติม ตลอดจนรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากชาวบ้านที่ไปร่วมประชุม
7. นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมชาวบ้าน ไปยกร่างแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยชุมชนเป็นแกน และให้ชุมชนเริ่มก่อตั้งองค์กรบริหารจัดการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
8. นำเสนอร่างแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต่อคณะกรรมการฟื้นฟู และอนุรักษ์ป่าที่ราบต่ำเขานอจู้จี้
9. นำเสนอแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บริเวณเขานอจู้จี้ฉบับสมบูรณ์ ผลการศึกษา และจัดทำแผนการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ประกอบด้วยแผนงานทั้งหมด 6 แผนงาน ดังนี้

- 1) แผนงานจัดตั้งองค์กรท้องถิ่น สำหรับบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ระเบียบการใช้พื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และพัฒนาศักยภาพองค์กร และสมาชิก
- 2) แผนงานพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก
- 3) แผนงานสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 4) แผนงานจัดการด้านตลาดและการเงิน
- 5) แผนงานสร้างเสริมจิตสำนึก และสื่อความหมายธรรมชาติ
- 6) แผนงานด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและการติดตามตรวจสอบ

ลักษณะ สัมมานิธิ, ดารณี ด้านวันดี และ จรัสพิมพ์ บุญญานันท์ (2548) การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมต่อการจัดภูมิทัศน์วัดในเขตเวียงโบราณ กรณีศึกษา วัดสองแคว กิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ มีทิศทางการวิจัยที่นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดี สังคมเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมที่ดี ในหัวข้อวิจัยรูปแบบผสมผสานระหว่างความสำคัญของพื้นที่ทางด้านความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญต่อการอนุรักษ์โบราณสถานของท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย ชุมชนได้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิทัศน์วัดในเขตเวียงโบราณ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดภูมิทัศน์วัด ที่ส่งเสริมต่อความสำคัญ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของเวียงโบราณ เกิดการมีส่วนร่วม ความสามัคคีและความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน ได้แนวทางการจัดภูมิทัศน์ของวัดที่ส่งเสริมต่อความเป็นมาและความสำคัญของพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางด้านการท่องเที่ยวต่อไป อันเนื่องมาจากการมีเอกลักษณ์ และมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อความสำคัญและความเป็นมาของชุมชน

วิธีการศึกษาแยกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) วิธีการทางด้านการจัดภูมิทัศน์วัดในเขตเวียงโบราณ ใช้การสำรวจจริงวัดเพื่อจัดทำแผนผังบริเวณ การสำรวจพืชพรรณ การจดบันทึกสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรม การถ่ายภาพทัศนียภาพและมุมมอง ประกอบแผนที่ แผนผัง และภาพถ่าย เช่น ที่ตั้งและการเข้าถึง สภาพการใช้ที่ดินโดยรอบวัด ลักษณะการใช้ที่ดินและอาคาร พืชพรรณ ความลาดชันและการระบายน้ำ ตำแหน่งของผู้มองต่อทัศนียภาพและมุมมอง 2) วิธีการด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ควบคู่ไปกับการจัดประชุมประชาชน ครั้งที่ 1 โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ที่จำวัด ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการวัด ประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด อาคารและสิ่งก่อสร้างภายในพื้นที่

วัด คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างวัด อาคารและสิ่งก่อสร้างที่สำคัญภายในวัด กิจกรรมและงาน ประเพณีประจำปี และบริเวณพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรม ความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมของวัดในปัจจุบัน แผนงานโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมของวัด

ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมก่อนการออกแบบปรับปรุง สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ บริเวณบริเวณอนุสาวรีย์ครูบาตั๋ย บริเวณโรงครัวใหม่ บริเวณพื้นที่และสภาพภูมิทัศน์ที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ บริเวณพื้นที่โดยรอบกุฏิสงฆ์ใหม่ บริเวณโดยรอบกุฏิเก่าและบริเวณโรงเก็บของ บริเวณพื้นที่และสภาพภูมิทัศน์ที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ได้แก่ บริเวณทางเข้าจากโรงเรียนวัดสองแคว บริเวณประตูทางเข้าหลัก บริเวณโดยรอบวิหาร บริเวณโดยรอบองค์เจดีย์ บริเวณโดยรอบพระอุโบสถและหอระฆัง บริเวณห้องน้ำ โรงครัว และแท็งค์เก็บน้ำ สำหรับทัศนคติของประชาชนต่อสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ภายหลังการออกแบบปรับปรุง สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ ได้แก่ ภาพรวมของสภาพภูมิทัศน์ภายหลังการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ต่างๆ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุด สิ่งประกอบภูมิทัศน์ที่ออกแบบเพิ่มเติม ได้แก่ ป้ายสื่อความหมาย โคมไฟทางเดิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากที่สุด สภาพทางเท้าและลานพื้นแข็งภายหลังการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจมากที่สุด

กนกกาญจน์ โกติรัมย์(2545) การศึกษาเปรียบเทียบหญิงและชายในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของหญิงและชายและปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของหญิงและชายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนโนนใหญ่ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมุติฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์ปัจจัย(factor analysis) t-test และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ(multiple regression analysis)

ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001($t = 3.408$) โดยทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีส่วนร่วมในระดับปานกลางแต่โดยเฉลี่ยผู้ชายเข้าร่วมในการอนุรักษ์มากกว่าหญิง($\bar{X} = 3.717$) และมีความแตกต่างกันในทุกมิติ ตั้งแต่มิติการร่วมให้ข้อมูลและให้ข้อคิดเห็น มิติร่วมวางแผน มิติร่วมดำเนินงาน มิติร่วมติดตามผล และมิติร่วมบำรุงรักษา โดยผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้หญิง

ในทุกมิติ และมิติที่ผู้หญิงและผู้ชายเข้าร่วมโดยเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ มิติร่วมบำรุงรักษา($X_F = 3.846$; $X_m = 4.066$) และมิติที่ผู้หญิงและผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ มิติร่วมวางแผน($X_F = 3.052$; $X_m = 3.487$) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ความคาดหวังในการที่จะได้รับประโยชน์ การสนับสนุนจากบุคคลในครัวเรือน ความผูกพันของสมาชิกในชุมชน การชักจูงของบุคคลอื่นในชุมชน และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พบว่า มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 ส่วนปัจจัยโอกาส ประโยชน์จากโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการรับรู้ข่าวสารไม่มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีปัจจัยความคาดหวังในการที่จะได้รับประโยชน์มีอิทธิพลสูงสุด(Beta=0.230) มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและชาย($R^2 = 0.471$)

2.2 แนวคิดการวางแผนระบบสื่อความหมาย

2.2.1 ปรัชญาการสื่อความหมายธรรมชาติ

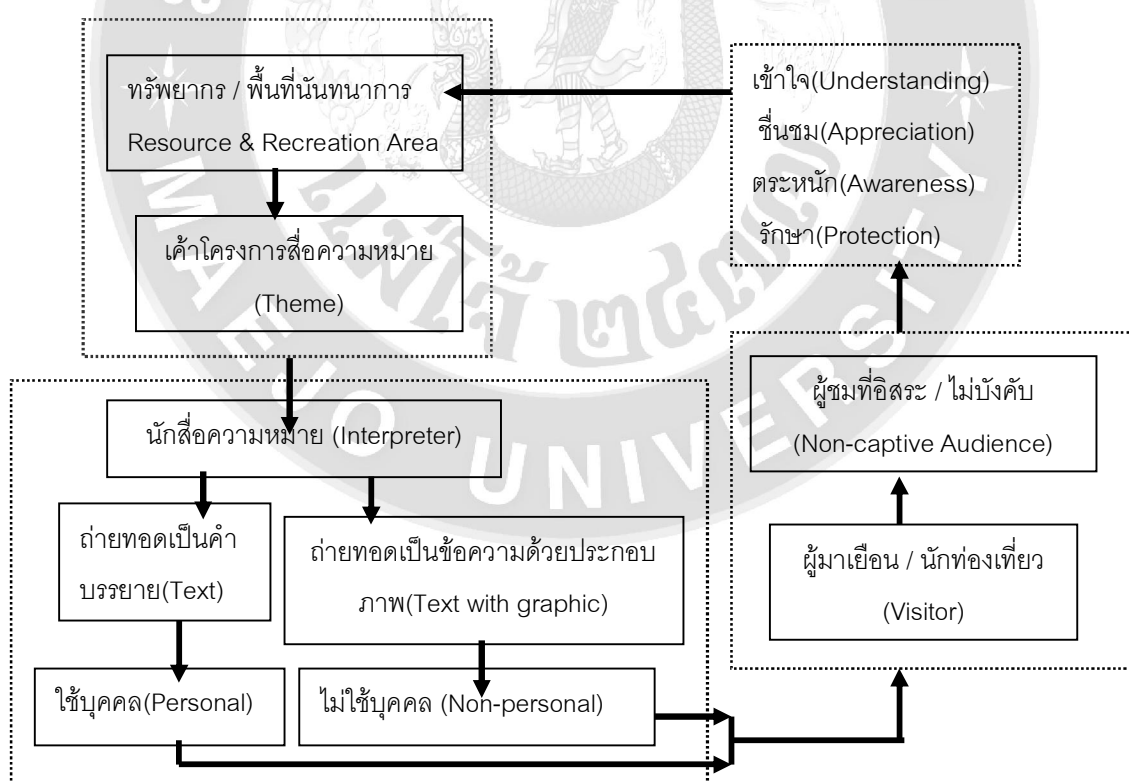
Tilden (1967) อ้างถึงโดย สุรเชษฐ์(ม.ป.ป) กล่าวว่า การสื่อความหมายต้องก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่ผู้มาเยือน (through interpretation understanding) เมื่อมีความรู้และความเข้าใจก็จะเกิดความประทับใจและชื่นชม (through understanding appreciation) และเมื่อเข้าใจและชื่นชมก็ช่วยกันดูแล รักษา ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติต่อไป (through appreciation protection) ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้มาเยือนได้ตระหนักและเกิดความพึงพอใจ เข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ที่ไปเยือน ซึ่งเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับผู้มาเยือน และใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่หรือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการพื้นที่ รวมถึงเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับพื้นที่/องค์กร สำหรับแนวคิดการวางแผนระบบสื่อความหมาย(Concept in interpretative system Planning) เป็นสิ่งจำเป็นในการกำหนดแนวทางและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการสื่อให้สอดคล้องกันในแต่ละพื้นที่ เพื่อพัฒนางานสื่อความหมายในแต่ละบริเวณให้เป็นระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อกำหนดรูปแบบของการสื่อความหมายอย่างเป็นระบบ
- 2) เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการสื่อความหมายในพื้นที่

3) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่จัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมุ่งก่อเกิดความยั่งยืนของทรัพยากรเป็นสำคัญ

การสื่อความหมาย เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเปิดเผยความหมายและความสัมพันธ์โดยการใช้สิ่งของหรือวัตถุดั้งเดิม สิ่งที่เหมาะสมด้วยตัวเอง และตัวกลางที่แสดงไว้มากกว่าการสื่อสารข้อเท็จจริงด้วยวิธีธรรมดา ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ประกอบด้วย

1. ช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความระมัดระวัง พึงพอใจ และความเข้าใจต่อพื้นที่ที่เข้าไปสัมผัส โดยช่วยเสริมประสบการณ์ สร้างความเพลิดเพลินในการเยี่ยมชม
2. การสื่อความหมายเป็นเสมือนเครื่องมือในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ พร้อมกระตุ้นให้ผู้มาเยือนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ อย่างรอบคอบ แฝงทัศนคติในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร
3. เป็นการประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้เข้าใจเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการพื้นที่ โดยสรุปได้ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการสื่อความหมายธรรมชาติ

ที่มา: Tilden (1967) อ้างโดย สุรเชษฐ์ (ม.ป.ป)

จากผังจำลองในภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่า ทรัพยากร / พื้นที่นันทนาการ(Resource/ Recreation Area) เป็นส่วนประกอบหลักในการกำหนดเค้าโครงเรื่อง(Theme)ของการสื่อความหมาย ซึ่งผู้สื่อความหมายสามารถนำเสนอได้ทั้งในลักษณะที่เป็นคำบรรยาย ที่ต้องอาศัยบุคคลในการนำเสนอ หรือการถ่ายทอดเป็นข้อความด้วยภาพประกอบในลักษณะต่างๆที่เรียกว่า กราฟฟิก(graphic) ซึ่งต้องใช้วัสดุ-อุปกรณ์ (ไม่ใช่บุคคลในการสื่อให้กับผู้มาเยือน(visitor) เป็นผู้ชม/ฟังที่ไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน หรือถูกบังคับให้มา(non captive audience) สามารถเกิดความเข้าใจ ตระหนักและรักษาทรัพยากร ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่นั้นๆ อาจเป็นแหล่งนันทนาการทางบก / ทางทะเล หรือพื้นที่อนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆของประเทศ

2.2.2 หลักการพื้นฐานของการสื่อความหมายธรรมชาติ

Tilden (1967) อ้างโดย สุรเชษฐ์ (ม.ป.ป) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Interpretive our Heritage ว่าการสื่อความหมายธรรมชาติต้องคำนึงถึงหลักการดังนี้คือ

1. การสื่อความหมายเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะต้องทำภายใต้ขอบเขตความสนใจและประสบการณ์ของผู้มาเยือน
2. ข้อมูลข่าวสารมิใช่การสื่อความหมายแต่การสื่อความหมายจะต้องอาศัยข้อมูลข่าวสาร
3. การสื่อความหมายเป็นศิลปะ ซึ่งต้องอาศัยศิลปะในหลายแขนง
4. จุดมุ่งหมายหลักของการสื่อความหมายไม่ใช่เป็นการสั่งสอนแต่เป็นการกระตุ้นความรู้สึกหรืออารมณ์
5. การสื่อความหมายมีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอความหมายรวมมากกว่าการนำเสนอในบางส่วน
6. การสื่อความหมายสำหรับเด็กควรใช้วิธีการที่แตกต่างไปจากที่จัดทำขึ้นสำหรับผู้ใหญ่

Brown (1971) ได้กล่าวถึง การสื่อความหมาย เป็นการพัฒนาการของการแสดงออกของอาชีพ หรือเป็นศูนย์รวมของสื่อ และบุคคลที่บอกเล่าเรื่องราวของอุทยาน หรือพื้นที่นันทนาการ นักสื่อความหมายเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ผู้ซึ่งบอกเรื่องราวของภาพ, บรรยาย, ท่องเที่ยว, สิ่งพิมพ์, นิทรรศการและอื่นๆ “เรื่อง” ของพื้นที่มักจะหมายถึง ประวัติศาสตร์ของกิจกรรม, บุคคล, หรือ ปรัชญาทางธรรมชาติ

คำอธิบายง่ายๆ สบายๆ คือ นักสื่อความหมายจะช่วยแปลความหมายของ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ในการช่วยให้ผู้มาเยือนเข้าใจได้ดีขึ้น และ เพลิดเพลินกับพิพิธภัณฑ์, ค่ายพักแรม, และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ดังนั้น พวกเขาจะเข้าใจ สิ่งแวดล้อมที่บ้านได้ดียิ่งขึ้น Yorke Edwards (1979) ได้เขียนเอาไว้ว่า “งานของการสื่อ ความหมายคือการเปิดใจของผู้คน ในสิ่งที่พวกเขาสามารถรับได้ - โลกของผู้รับที่ดีที่สุดคือสมอง ของมนุษย์, -โลกส่งสัญญาณความเข้าใจให้อยู่ตลอดเวลา ข้อความถูกส่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และบอก ว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโลกทั้งหมดมีอะไรบ้าง” (อ้างถึงโดย Douglas, Ted, and Larry, 1995)

Veverka J. A. (1994) กล่าวว่า ก่อนที่จะกล่าวถึงแผนแม่บทการวางแผนบริการ สื่อความหมาย(Interpretive service Master Planning) หรือโครงการวางแผนสำหรับอุทยาน, ป่า ไม้, พื้นที่ประวัติศาสตร์ หรือ พื้นที่อื่นๆ หรือการวางแผนบริการสื่อความหมายด้วยตนเอง (Individual Interpretative services Planning) เพื่อให้การสื่อความหมายในเส้นทางศึกษา ธรรมชาติด้วยตนเอง หรือ การนำเที่ยว/ทัวร์ สิ่งแรกที่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องก็คือ การสื่อ ความหมาย คืออะไร(What Interpretive is) คำพูดเพียงคำเดียวมีคำหมายครอบคลุม และสื่อให้ คนทุกกลุ่มเข้าใจเหมือนกัน ความหมายหนึ่งของการสื่อความหมายจะสอดคล้องกับเป้าประสงค์ มากกว่าสิ่งอื่นทั้งหมด โดยมีคำพูดที่เข้าใจได้แจ่มแจ้ง สำหรับแนวคิดพื้นฐานของการสื่อ ความหมายว่า

“การสื่อความหมายเป็นกระบวนการสื่อสาร ออกแบบ ที่เปิดเผยถึงเบื้องลึกของ ความหมาย และสัมพันธ์กับวัฒนธรรม และมรดกทางธรรมชาติสู่สาธารณชน (ผู้มาเยือน/ นักท่องเที่ยว) ให้ได้รับประสบการณ์ตรงจากวัตถุ (objects), สิ่งของ (artifacts), ภูมิทัศน์ (landscapes) หรือพื้นที่(sites)”

การวางแผนระบบสื่อความหมาย(Interpretative system planning) เป็นกิจกรรม ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสื่อความหมายธรรมชาติในพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยสร้างความ เชื่อมโยงและ สอดคล้องกลมกลืนทั้งในเนื้อหาสาระ ของทรัพยากรที่จะสื่อ วัสดุ วิธีการ และการ ออกแบบโปรแกรมสื่อความหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อ ประโยชน์ในการบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม อาจกล่าวได้ว่า การสื่อความหมาย หมายถึง เครื่องมือ/สื่อ ในการสื่อสารแบบหนึ่ง ที่ มุ่งเปิดเผยถึงเบื้องลึกของข้อเท็จจริงของ ทรัพยากร เกิดความเพลิดเพลินที่ ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และเพิ่มพูนประสบการณ์ด้าน ธรรมชาติศึกษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความชื่นชม กระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่า

ของทรัพยากรและช่วยกันรักษา ดังนั้นการวางแผนระบบสื่อความหมาย จึงหมายถึง กิจกรรมการสื่อความหมายที่เสนอแนะในพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยสร้างความเชื่อมโยง สอดคล้องทั้งในเนื้อหาสาระ วัสดุ วิธีการ และโปรแกรมสื่อความหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.3 แนวคิดการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ศุภนิธิชัย ปาไม้(2542) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในการไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ/ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมอย่างระมัดระวัง ไม่ก่อผลกระทบต่อคุณค่าของทรัพยากร ระบบนิเวศ การพัฒนามุ่งเน้นแนวคิดในการอนุรักษ์ผสมผสานกับการท่องเที่ยว ซึ่งถือได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบไม่บริโภค หรือการใช้เพื่อชื่นชม (non-consumptive use or appreciative use) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติ ระบบนิเวศ แหล่งวัฒนธรรม โบราณคดีต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และความดึงดูดใจ มากกว่าการปรุงแต่ง/เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยไม่ทำลาย หรือทำให้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง
- 3) มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือได้รับประสบการณ์ และความพึงพอใจจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

โดยหลักการพื้นฐานในการจัดทำแผนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

1. จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ และท้องถิ่น
- จากแนวคิดในการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมุ่งเน้นที่เอกลักษณ์ของพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้นนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็มักจะเป็นกลุ่มที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์จากธรรมชาติ/ระบบนิเวศ วัฒนธรรม ที่ไม่เน้นความสะดวกสบาย และมักเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ยากลำบาก และท้าทาย ฉะนั้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจึงมุ่งเน้นในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต้องพัฒนา

ให้มีความกลมกลืน สอดคล้องกับธรรมชาติ มีขนาดเล็ก/ไม่โดดเด่นกว่าธรรมชาติ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด

2. เน้นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนแหล่งท่องเที่ยวต้องการใกล้ชิดและได้รับประสบการณ์จากธรรมชาติหรือวัฒนธรรมดั้งเดิม การรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยมาตรการในการจัดการ เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่ รวมถึงการสงวนรักษาบริเวณที่มีความอ่อนไหว เพราะบางของระบบนิเวศเอาไว้โดยไม่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณนั้นเป็นการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เป็นต้น

3. ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นในการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกที่ดีในการประกอบกิจกรรมที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพราะหากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับความกระทบกระเทือน หรือเสื่อมโทรม หรือ ถูกทำลาย อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวม ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวประกอบด้วย ราษฎรท้องถิ่น ภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ดูแลพื้นที่ เป็นต้น

4. ให้ประโยชน์กลับคืนสู่พื้นที่อนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบๆแหล่งท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น วัสดุ หรือการลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ละประเภทควรส่งเสริมให้ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น หรือเป็นผลผลิตจากท้องถิ่น ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือการเป็นมัคคุเทศก์ หรือการนำสินค้าหัตถกรรมที่ได้จากชุมชนในการพัฒนาเป็นของที่ระลึกและบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการลดการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติลง และ/หรือการจัดเก็บค่าธรรมเนียม การแบ่งปันผลกำไรจากการท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ในการนำมาดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนับว่าเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ และให้ประโยชน์กลับคืนสู่พื้นที่อนุรักษ์อีกทางหนึ่งด้วย

5. มุ่งเน้นความยั่งยืนของการท่องเที่ยว การจัดหาตลาด และการจัดระบบการบริหารจัดการด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

2.4 แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน

แผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 เมื่อเดือนมิถุนายน 2535 องค์การสหประชาชาติ ได้จัดประชุมว่าด้วยเรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือที่เรียกว่า "Earth Summit" ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล โดยมีผู้นำระดับโลกเข้าร่วมประชุม รวม 179 ประเทศ ในการประชุมครั้งนั้น ได้มีการลงนามและ รับรองเอกสารที่สำคัญ 5 ฉบับ หนึ่งในนั้นก็คือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรอง ต่อแผนนี้ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2535 มีผลให้ประเทศไทยจะต้องมีการ จัดทำ "แผนปฏิบัติการ 21 สำหรับประเทศไทย" ขึ้นมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535 แต่งตั้ง "คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ" รับผิดชอบการดำเนินงานตาม พันธกรณีของ แผนปฏิบัติการ 21 คือทำแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวความคิดที่พยายามเสนอว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยปราศจากการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือระบบธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นการพัฒนาที่ทำให้สิ่งมีชีวิต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข และมีคุณค่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเกิดได้ จะต้องมียุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม โดยเกื้อกูลต่อวิถีชีวิตของ ชุมชน รวมทั้งกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (<http://203.155.220.230/agenda21/introagenda21.htm> สืบค้นวันที่ 8 ตุลาคม 2550)

แนวคิดในการออกแบบอย่างยั่งยืน (Sustainable design) เป็นแนวคิดที่ถือกำเนิดมาในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาพร้อมๆกับการแพร่ขยายของแนวคิดด้านการอนุรักษ์ซึ่งสนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรบนผืนโลกอย่างชาญฉลาด ให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด และสามารถคงฐานทรัพยากรอยู่ได้อย่างยั่งยืน สำหรับการออกแบบอย่างยั่งยืนมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เทคโนโลยีต่างๆ ในอนาคตมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นและผสมกลมกลืนกับรูปแบบและขนาดของชีวภูมิภาค (bioregional patterns and scales) รักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและ

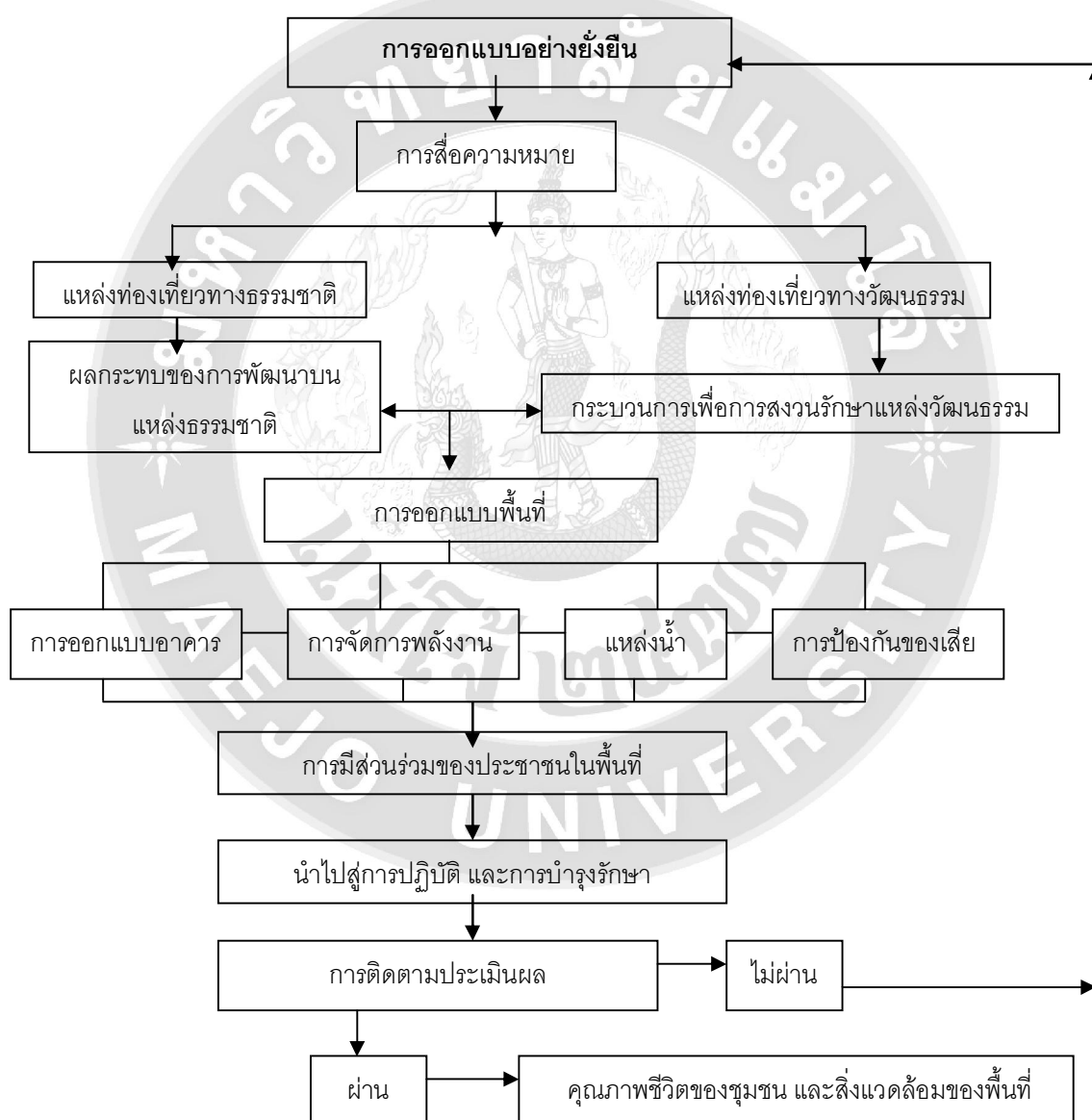
ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม(รักษาคุณภาพอากาศ น้ำ ดินและอื่นๆ) และลดผลกระทบจากการพัฒนาตามแบบที่กำหนดต่อทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และ ระดับโลก โดยแนวคิดนี้เพียงแต่สนับสนุนให้มนุษย์บริโภคและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอย่างประหยัดและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมากขึ้นซึ่งก็สอดคล้องกับหลักการโดยภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศ

การออกแบบอย่างยั่งยืน ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ได้ดำเนินการ ภายใต้กรอบ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของกลุ่มนักวิชาการและผู้ประกอบวิชาชีพด้านการวางแผน และออกแบบ ตลอดจนองค์กรและสถาบันต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น The World Congress of the International Union of Architects(UIA), The American Institute of Architect(AIA), The International Council on Environmental Design(ICED) และองค์กรอื่นๆได้ร่วมกันกำหนด หลักการที่สำคัญในการออกแบบอย่างยั่งยืนมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้(USNPS, 1993) อ้างโดย (ศุภนิวิชัยปาไม้, 2541)

1. ให้ความสำคัญกับสิทธิของมนุษย์และธรรมชาติเท่าเทียมกันเพื่อให้ องค์ประกอบทั้งสองส่วนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อหนุนและสามารถคงไว้ซึ่งความหลากหลายของกัน และกันอย่างยั่งยืน
2. ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงภายในระหว่างองค์ประกอบทุกส่วนของระบบธรรมชาติและผลกระทบจากการออกแบบต่อองค์ประกอบแต่ละส่วนทุกระดับ
3. เคารพในความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจกับวัตถุ และพิจารณาองค์ประกอบทุกส่วนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมภายในชุมชน/สังคมที่เกี่ยวข้อง กับงานออกแบบ
4. คำนึงถึงผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของการพัฒนาอันเป็นผลมาจากการ ออกแบบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และระบบธรรมชาติ
5. สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในระยะยาวและไม่สร้างปัญหา ผลักภาระในการ บำรุงรักษาและ การบริหารจัดการ ตลอดจนปัญหาด้านความปลอดภัยให้กับคนในรุ่นหลังที่ต้อง รับผิดชอบต่อดูแล ใช้ประโยชน์ ตลอดจนยึดถือเป็นมาตรฐาน/แบบอย่าง
6. สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและไม่มีของเสีย
7. ออกแบบเพื่อให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า

8. ตระหนักเสมอว่าไม่มีสิ่งใดที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและการออกแบบไม่สามารถแก้ปัญหาในทุกๆ เรื่องดังนั้นจึงไม่ควรที่จะออกแบบเพื่อที่จะเอาชนะและ/หรือควบคุมธรรมชาติหากแต่ควรปล่อยให้ธรรมชาติเป็นแม่แบบหรือผู้ชี้นำการออกแบบ

ภายใต้หลักการพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น กรมอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดกรอบทิศทางการดำเนินการพัฒนาส่วนต่างๆ ไว้ 9 ส่วน โดยสามารถนำมาจัดลำดับขั้นตอนเพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของการออกแบบอย่างยั่งยืน ทั้ง 9 ส่วน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการออกแบบอย่างยั่งยืน

ที่มา: ดัดแปลงจาก USNPS อ้างโดย ดารณี (2547)

ภายใต้กระบวนการออกแบบอย่างยั่งยืน ที่แสดงไว้ในภาพที่ 3 ได้เน้นถึงแนวคิด หลักการ และวิธีปฏิบัติเพิ่มเติมในองค์ประกอบแต่ละส่วนของกระบวนการโดยสรุปได้ดังนี้

1) การสื่อความหมาย

การสื่อความหมายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดที่จะผลักดันให้เกิดความยั่งยืนขึ้นในพื้นที่ธรรมชาติ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการสื่อความหมายจะทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นความตระหนักและสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องต่อสิ่งแวดล้อม การออกแบบโครงสร้างทางกายภาพ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะยึดหลักการออกแบบอย่างยั่งยืนจะมีผลช่วยปรับพฤติกรรมของผู้ใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ในระยะยาว

2) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

การวางแผน ออกแบบ ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรหลักเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติจะให้ความสำคัญสูงสุดกับระบบนิเวศและผลกระทบจากการพัฒนาต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทั้งในแง่โครงสร้างและการทำงานของแต่ละองค์ประกอบภายในระบบ การพัฒนาต้องคำนึงถึงความสมดุลทุกประเภทมีความเหมาะสมสอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับได้ (carrying capacity) และข้อจำกัด (constraints) ของระบบนิเวศในทางปฏิบัติในการวางแผนและออกแบบ จะต้องให้ความสำคัญกับประเด็นสำคัญเกี่ยวกับ

1. พฤติกรรมของธรรมชาติในระบบนิเวศ และทรัพยากรหลัก (key resources) ภายในระบบนิเวศที่จะเป็นจุดดึงดูดกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้วางแผน และออกแบบ จะต้องศึกษาทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของธรรมชาติภายในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอย่างละเอียดซึ่งจะต้องรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมของธรรมชาติและทรัพยากรหลักอันเป็นเอกลักษณ์

2. การเชื่อมโยงระหว่างระบบนิเวศแต่ละระบบภายในแหล่งท่องเที่ยว และการแบ่งแยกระบบนิเวศหรือถิ่นที่อยู่อาศัย ความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศหนึ่งอาจส่งผลถึงอีกระบบนิเวศหนึ่ง ก่อให้เกิดความเปราะบางกับถิ่นที่อยู่อาศัยในละแวกใกล้เคียง หรือเกิดการแบ่งแยกระบบนิเวศ ดังนั้นผู้ออกแบบจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์และให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงระหว่างระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวที่จะทำการออกแบบกับระบบนิเวศข้างเคียงด้วยเสมอ เพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

3. ความต้องการของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศ ในการการวางแผนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักวางแผนออกแบบจำเป็นต้องให้ฐานทรัพยากรเป็นตัวชี้้นำในการตัดสินใจ ต้องควบคุม/ปรับลดความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์(ถ้าจำเป็น) ให้อยู่ในระดับที่

เหมาะสม และวิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้ คือ ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นตัวควบคุมขนาด และประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะขึ้นอยู่กับสมรรถนะในการรองรับและความสามารถในการฟื้นตัวของระบบนิเวศเมื่อพื้นที่ถูกเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการพัฒนา มากกว่าขีดความสามารถในการรองรับทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

4. การติดตามตรวจสอบระบบนิเวศ (ecosystem monitoring) กระบวนการวางแผนและออกแบบเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกไม่ควรสิ้นสุดแค่การดำเนินการพัฒนาตามแบบ แต่ควรกำหนดมาตรการในการติดตามตรวจสอบผลกระทบจากกิจกรรมการพัฒนาและกิจกรรมการใช้ประโยชน์หลังการพัฒนาว่าส่งผลกระทบอย่างไรต่อระบบนิเวศ เพื่อให้เชื่อมั่นว่าระดับของการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่ยอมรับได้ยังคงถูกรักษาเอาไว้ และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแบบสำหรับการพัฒนาในอนาคต

3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การออกแบบอย่างยั่งยืนสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้งที่เป็นรูปธรรม และเป็นนามธรรม(เช่น ประเพณีและความเชื่อของคนในท้องถิ่น) ของแหล่งท่องเที่ยว โดยเป้าหมายที่สำคัญสูงสุด คือ การรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ในสภาพเดิม(preservation) การเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรม โดยไม่เพิ่มความเสี่ยงที่จะทำให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเสื่อมสภาพ การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์/การรักษาไว้ซึ่งภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของคนในยุคต่างๆนอกจากจะสะท้อนถึงความรู้สึภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และสิ่งตกทอดอันดีงามจากบรรพบุรุษแล้ว ยังแสดงออกถึงความพยายามของคนที่จะเอาชนะสภาพภูมิอากาศ ที่ส่งผลให้หลักฐานทางกายภาพที่ตกทอดลึกร่อนผุพัง ความพยายามที่จะสร้างความกลมกลืนกับธรรมชาติที่แวดล้อม และลักษณะของวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น สิ่งสะท้อนต่างๆเหล่านี้มีความสำคัญต่อการออกแบบในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงควรเป็นแบบที่เรียบง่าย ตกแต่งโดยวัตถุที่หาได้ในท้องถิ่นตามลักษณะของธรรมชาติอันเป็นทำเลที่ตั้ง(natural setting) ตามความเหมาะสมของสภาพอากาศ และให้ความเคารพต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

4) การออกแบบพื้นที่

การออกแบบพื้นที่เป็นกระบวนการใกล้เคียงสภาวะที่ทำให้การใช้ประโยชน์พื้นที่เกิดความยุ่งยากกับความอ่อนไหวขององค์ประกอบรวมของระบบการสัญจร โครงสร้างทางกายภาพต่างๆและระบบสาธารณูปโภคภายในพื้นที่ธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่รวมเอาหลายๆขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการก่อสร้าง ตั้งแต่การสำรวจและ

วิเคราะห์ข้อมูล การประเมินพื้นที่ การวิเคราะห์ทางเลือกในการพัฒนา การพัฒนาแบบ
รายละเอียด ไปจนถึงการก่อสร้างและให้บริการโดยภายใต้ปรัชญาของการออกแบบอย่างยั่งยืน
สิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญในการออกแบบพื้นที่ ได้แก่ ผลกระทบของการพัฒนาต่อ
สภาพแวดล้อมโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

5) การออกแบบสิ่งก่อสร้าง

การออกแบบอาคารตามหลักการออกแบบอย่างยั่งยืนจะเน้นที่จะรักษาความ
สมดุลระหว่างความต้องการของมนุษย์ผู้ใช้ประโยชน์กับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม มุ่งที่จะให้การพัฒนา/การก่อสร้างสร้างผลกระทบน้อย
ที่สุดต่อพื้นที่และระบบนิเวศ ส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในพื้นที่ ส่งเสริมการใช้
พลังงานที่ทดแทนได้จากธรรมชาติ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม และ การจัดการของเสีย
ภายในอาคารที่จัดสร้างขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

6) การจัดการพลังงาน

การจัดการเกี่ยวกับพลังงานเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยผู้ที่ทำ
หน้าที่วางแผนออกแบบจะต้องสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการของผู้ใช้และปริมาณของ
พลังงานที่มีให้ได้ กระบวนการจัดการจะรวมถึงตั้งแต่การกระตุ้นจิตสำนึกผู้ใช้ประโยชน์ผ่านแบบ
สิ่งอำนวยความสะดวก การออกแบบให้มีการนำพลังงานที่ทดแทนได้ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์
และการบริหารจัดการกิจกรรมการใช้ประโยชน์ให้สามารถลดการใช้พลังงานต่างๆ

7) น้ำใช้สอย

การจัดการเกี่ยวกับน้ำใช้สอยในแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ที่มี
กิจกรรมการใช้ประโยชน์เข้มข้น เป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก หัวใจคือ สร้างความตระหนักให้ทุกฝ่าย
ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจถึงคุณค่าของน้ำและความสำคัญของการอนุรักษ์น้ำ การออกแบบอย่างยั่งยืน
จะให้ความสำคัญกับการนำน้ำผิวดินและน้ำจากธรรมชาติ เช่น น้ำฝนมาใช้ประโยชน์ การกำหนด
แบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่ประหยัดการใช้น้ำ เช่น ห้องสุขา ที่ใช้โถส้วมแบบประหยัดน้ำ และ
การกำหนดกฎระเบียบในการใช้น้ำสำหรับพื้นที่ที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ เช่น การ
กำหนดเวลาเปิด-ปิดน้ำ การรักษาคุณภาพน้ำโดยการกำหนดให้มีระบบบำบัดที่เหมาะสมก่อนการ
ปล่อยน้ำทิ้งจากการใช้ประโยชน์ลงสู่แหล่งน้ำตามธรรมชาติ

8) ระบบป้องกันของเสีย

การป้องกันของเสีย หรือ ป้องกันมลภาวะ(preventing pollution) ในพื้นที่
ธรรมชาติเป็นกระบวนการคิดที่ครอบคลุมทุกๆกิจกรรมการใช้ประโยชน์และการให้บริการสิ่ง
อำนวยความสะดวก โดยจะเริ่มที่การวางแผนและออกแบบให้สิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรม

การบริการทุกประเภทสร้างของเสียน้อยที่สุด การป้องกันของเสียภายใต้แนวคิดของการออกแบบอย่างยั่งยืนจะให้ความสำคัญกับการลดการใช้วัสดุที่สร้างมลภาวะ(reduce) การใช้วัสดุที่ผ่านการใช้งานแล้ว(reuse) และการนำวัสดุที่ไม่ใช้งานแล้วกลับมาผ่านกระบวนการจัดการแล้วนำกลับมาใช้ใหม่(recycle) การออกแบบระบบการกำจัดของเสีย โดยเฉพาะขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ ก็เป็นหัวใจหลักอีกประการหนึ่งของการออกแบบอย่างยั่งยืนในพื้นที่ธรรมชาติ

9) การบำรุงรักษาและเปิดให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก

การบำรุงรักษาและเปิดให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกควรเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเป้าหมาย คือ การกำหนดระดับของการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ที่ยอมรับได้ ตลอดจนการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อให้สามารถดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้มีสภาพดี พร้อมทั้งจะใช้งานได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์และตรงตามเป้าหมายของการออกแบบและการก่อสร้าง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2549) ได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า “สภาพแวดล้อมสรรค์สร้างที่เกิดขึ้นจากการจัดการของมนุษย์เพื่อหมายให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่โดยปกติสุขในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้นๆ” โดยสาระสำคัญ คือ สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่เป็นผลกระทบซึ่งกันและกันระหว่างวัฒนธรรมของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากมนุษย์รู้จักการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างดีแล้วย่อมส่งผลให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข และมีความมั่นคงในชีวิตนั่นเอง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบ่งออกตามความเข้มข้นของการจัดการของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม ได้เป็น 3 ประเภท คือ ชุมชนที่มีภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม, ชุมชนที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์ และวัฒนธรรม และชุมชนที่มีวัฒนธรรมนำภูมิทัศน์

แนวคิดเรื่องการ พัฒนาอย่างยั่งยืน(Sustainable Development)ที่กล่าวในที่ประชุม Earth Summit ที่จัดขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล โดยได้มีการวางแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 ที่กำลังจะมาถึงโดยความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในที่นี้จึงหมายถึง “การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต” การพัฒนาอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของความสมดุลจึงจะเป็นทางออกของประชาคมโลกสิ่งสำคัญประการแรกที่ต้องเร่งปฏิบัติคือ “ การจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ” ซึ่งทรัพยากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม สำหรับทรัพยากรธรรมชาติ นั้นครอบคลุมไปถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ และสำหรับทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นคือผลลัพธ์ที่เกิดมาจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งหมายถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคำนึงถึงการนำกลับมาใช้ใหม่หากเป็นไปได้

อหนึ่งในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพแล้วอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญ คือ ชีตความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่(Carrying Capacity) ทั้งในแง่ของระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การมีส่วนร่วมของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ (Participation) เพราะเป็นผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์ และเสียผลประโยชน์จากการจัดการที่เกิดขึ้นโดยตรง สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ที่อยู่ในพื้นที่มีหลายรูปแบบ หลายระดับ มีหน้าที่หลายประเภท และทุกคนสามารถเข้าร่วมตัดสินใจได้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการผลักดันให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และส่งผลกระทบทางลบน้อยที่สุด โดยเป้าหมายจากแรงผลักดันภายในชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน เพื่อความยั่งยืนของชุมชน เพื่อปกป้องเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อสืบสานสิ่งที่ดั้งเดิมของชุมชนไปยังคนรุ่นใหม่ โดยนำความรู้ความเข้าใจไปใช้กับการดำเนินชีวิตต่อไป

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน ออกแบบสื่อความหมาย เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

บริษัทแอสติคอน คอร์ปอเรชั่น และบริษัทเอสคิว อาร์คิตেক แอนด์แปลนเนอร์ จำกัด (2545) รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง เป็นโครงการที่ดำเนินการสำรวจออกแบบ วางผังบริเวณ รวมถึงประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกและรองรับนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผู้สนใจศึกษาธรรมชาติ อีกทั้งเป็นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพถูกต้องตามหลักวิชาการ อำนวยประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่า รวมทั้งรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆอย่างยั่งยืน ซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อวางผังบริเวณและออกแบบรายละเอียดกิจกรรมการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาเยือน กิจกรรมการสื่อความหมาย และธรรมชาติศึกษา และ เพื่อประเมินผลกระทบ

สิ่งแวดล้อมพร้อมข้อเสนอแนะในการตรวจสอบติดตาม และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการศึกษาดังนี้

วิธีการศึกษาด้านการออกแบบวางผังบริเวณ สื่อความหมายและธรรมชาติศึกษา

1. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ และ ข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารรายงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่
2. สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ประกอบด้วย ภูมิประเทศ อุทกวิทยา นิเวศวิทยา การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน ระบบสัจจร สาธารณูปโภค สิ่งก่อสร้างเดิม ทัศนียภาพ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะท้องถิ่น และอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
3. ลักษณะความต้องการการใช้ประโยชน์พื้นที่ของผู้มาเยือน เจ้าหน้าที่ ชุมชน ท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่
4. นำข้อมูลทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์สร้างตารางวิเคราะห์(Dummy table) โดยทำการแปรผลและวิเคราะห์เชิงพรรณนา
5. สังเคราะห์ข้อมูล จากผลการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม ที่ได้เพื่อนำมากำหนดรูปแบบการวางผังบริเวณและสาธิตของสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ในอนาคต

วิธีการศึกษาด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

1. คู่มือแนวทางการตรวจสอบ ติดตาม ควบคุม และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม
 - ศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมด้าน กายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และ จิตวิทยา
 - กำหนดดัชนีชี้วัดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และระบบในการ ตรวจสอบ ติดตาม ควบคุม และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม
 - เสนอแนะวิธีการ ขั้นตอนในการตรวจสอบ ติดตาม ควบคุม และลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงในพื้นที่
2. ระบบกำกัดขยะและระบบกักน้ำเสีย
 - สำรวจ ศึกษา ระบบกำกัดขยะและระบบกักน้ำเสียที่สามารถนำมาใช้ได้เหมาะสมกับพื้นที่มากที่สุด

- ออกแบบรายละเอียด ระบบกำจัดขยะ และระบบกำจัดน้ำเสียตามผลการศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการนี้ คือสามารถนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะจัดให้มีขึ้นในพื้นที่อย่างระมัดระวังทั้ง รูปแบบ ปริมาณ ของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม หรือส่งผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

เขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง (2542) แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และยั่งยืน: โรงแรมตากอากาศ เป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ใช้วิธีการศึกษาจาก ลักษณะทางกายภาพ ศึกษาความคิดเห็นจากสถาปนิกผู้ออกแบบ สถาปนิกแกนนำที่เป็นคณะกรรมการตัดสินใจร่างวลโครงการสถาปนิกแกนนำที่เคยมีผลงานด้านการออกแบบโครงการ หรือ ผลงานด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสถาปนิกแกนนำนักบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และความคิดเห็นของผู้ใช้สอยอาคาร เพื่อนำไปสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการยอมรับลักษณะสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสถาปนิกและบุคคลทั่วไปมีความเห็นว่า สถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และยั่งยืน ควรให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม และบริบททางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ท้องถิ่น ผสมผสานสอดคล้องกับเทคโนโลยีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ส่วนแนวทางการพัฒนาการออกแบบสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมภายใน ควรเคารพสถานที่ตั้ง และสภาพดั้งเดิมของพื้นที่ สะท้อนสถาปัตยกรรมดั้งเดิม หรือเอกลักษณ์ท้องถิ่นมีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ คำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้วัสดุและทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการประหยัดพลังงาน มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เคารพกฎหมาย และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง มีการศึกษาและประเมินผลกระทบอย่างจริงจัง รวมทั้งคำนึงถึงชุมชน ที่ตั้ง และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง(2538) คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทเนินเขา ซึ่งเป็นบริเวณที่พื้นผิวของโลกมีระดับสูง-ต่ำ แตกต่างกันไป บางแห่งลาดต่ำลึกลงไปเป็นหุบเขา บางแห่งมีการเปลี่ยนระดับสูง

ขึ้นจนเป็นหน้าผาสูงชัน บางแห่งจะมีลักษณะโอบล้อมเป็นแอ่งรับน้ำซึ่งจะทยอยไหลลงสู่เบื้องล่าง เป็นแนวน้ำตก และลำธาร ในบริเวณภูเขาซึ่งเป็นหินมีลักษณะที่ถูกกัดกร่อนได้ง่ายจะเกิดถ้ำตามธรรมชาติขึ้นมากมาย และบางแห่งยังมีร่องรอยประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ นอกจากนี้บริเวณภูเขาส่วนใหญ่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่านานาชนิด ความหลากหลายของลักษณะภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติทำให้พื้นที่บริเวณภูเขาโดยทั่วไปมีทัศนียภาพและบรรยากาศที่สวยงามน่าตื่นตาตื่นใจ ถึงแม้ว่าพื้นที่บริเวณภูเขาหลายแห่ง ถูกมนุษย์เข้าไปบุกรุกตัดแปลง เพื่อจัดตั้งชุมชน และหรือ ทำการเกษตร ความเสื่อมซ้อนของบริเวณนั้นๆก็ยังคงให้ทัศนียภาพที่สวยงามไม่ด้อยไปกว่าความงามตามธรรมชาติที่บริสุทธิ์ อีกทั้งวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ยังอาศัยอยู่ในบริเวณ ยังมีเอกลักษณ์ของตนที่น่าสนใจศึกษาอีกด้วย

โครงการนี้มุ่งเน้นที่จะเสนอ เกณฑ์และแนวทางการพัฒนาทางกายภาพของแหล่งที่พักนักท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับลักษณะภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมของบริเวณภูเขา ซึ่งจะส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณค่าสูง สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ตลอดไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ประกอบการ หรือผู้ที่สนใจจะประกอบกิจการด้านการบริการที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหรือก่อสร้าง และตกแต่งแหล่งที่พักที่จัดสร้างขึ้น และเพื่อให้บุคลากรของหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนำไปใช้ในการควบคุมการก่อสร้างที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเนินเขาให้เหมาะสมสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมของพื้นที่บริเวณนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยได้ใช้วิธีการศึกษาเบื้องต้น เป็นการศึกษาหลักเกณฑ์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเนินเขาจากเอกสารทางวิชาการ ซึ่งครอบคลุมการแจกแจงทรัพยากรและการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา การเลือกสรร และการจัดวางผังบริเวณแหล่งที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา การออกแบบสถาปัตยกรรมในแหล่งที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา รวมถึงการตกแต่งภูมิสถาปัตยกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา การศึกษาภาคสนาม จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนา เป็นการนำเอาผลการศึกษาเบื้องต้น ผลการศึกษาภาคสนามมาประมวลหาเกณฑ์และแนวทางการพัฒนาทางกายภาพของแหล่งที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเนินเขาให้สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมของประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาแหล่งที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา โดยการศึกษาเปรียบเทียบผลการศึกษาเบื้องต้นและผลการศึกษาภาคสนามจะเห็นได้ว่า ลักษณะการพัฒนาทางกายภาพของแหล่งที่พักนักท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่สอดคล้องกับเกณฑ์และ

แนวทางการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ แต่ยังมีข้อสังเกตซึ่งเป็นปัญหาในการพัฒนาหลาย ประการที่เห็นควรนำมาเสนอแนะเพื่อการแก้ไขดังนี้

1. ยังมีพื้นที่บริเวณภูเขาหลายแห่งที่ขาดแหล่งที่พักนักท่องเที่ยว ทำให้เวลาในการท่องเที่ยวบริเวณนั้นๆถูกจำกัดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ มิได้ถูกใช้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งอยู่ในความครอบครองของทางราชการ เช่น กรมป่าไม้ ในอีกกรณีหนึ่งคือ กรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินของแหล่งที่พักนักท่องเที่ยวบางแห่ง ยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้นักลงทุนขาดความมั่นใจ ส่งผลให้การพัฒนามิได้เป็นไปอย่างเหมาะสมเต็มที่

2. พื้นที่แหล่งที่พักนักท่องเที่ยวของเอกชนบางแห่งครอบคลุมบริเวณที่มี ทรัพยากรธรรมชาติที่ควรเป็นเขตสาธารณะ เช่น น้ำตก พุน้ำ ลำธาร และ หลายแห่งยังทำการ ดัดแปลงตกแต่งเพื่อสร้างบรรยากาศภายใน เช่น ปิดกั้นลำธารให้เป็นน้ำตก หรือบ่อน้ำ เพื่อ ตกแต่งสภาพภูมิสถาปัตยกรรมภายใน แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อผู้ใช้น้ำบริเวณได้น้ำ และระบบนิเวศของพื้นที่บริเวณนั้น

3. การจัดวางอาคารในแหล่งที่พักบางแห่งมีลักษณะกระจายเข้าถึงได้ยาก และ สัมผัสขาดเครื่องหมาย หรือป้ายชี้แนวทาง และหลายแห่งจัดตั้งอาคารในพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ต้องปรับดินมากเสี่ยงต่อการพังทลายของดินซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวและทรัพย์สินอื่นๆ

4. รูปแบบอาคารและการใช้วัสดุก่อสร้าง ในที่พักบางแห่งขาดความกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อมและโครงสร้างขาดความแข็งแรงทนทาน

5. การวางอาคารที่พักบางแห่งขาดความเป็นส่วนตัว เช่น การจัดวางอาคาร ประชิดกับทางเท้า หรือการเปิดช่องหน้าต่างประชิดกับสวนสาธารณะต่างๆ หรือการใช้วัสดุที่เบา บางเป็นผนังกันห้องในเรือนแถว เป็นต้น

กองวางแผนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2540) สรุปแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา ว่าพื้นที่ภูเขาเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญส่วนหนึ่งของตลาดการ ท่องเที่ยวเป็นบริเวณที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีสูง เนื่องจากตามลักษณะทางภูมิศาสตร์พื้นที่ภูเขาเป็นบริเวณที่พื้นผิวของโลกมีระดับ สูง-ต่ำ แตกต่าง กันมาก บางแห่งจะลาดต่ำลึกลงเป็นหุบเขา บางแห่งจะเปลี่ยนระดับสูงชันจนเป็นหน้าผาชัน บาง แห่งมีลักษณะโอบล้อมเป็นแอ่งรับน้ำ ซึ่งจะไหลสู่พื้นที่ด้านล่างตามแนวน้ำตก และลำธาร หรือบาง แห่งจะมีลักษณะการถูกกักต่อน้ำของหิน ทำให้เกิดถ้ำตามธรรมชาติ และบางพื้นที่ยังมีร่องรอยทาง ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ผู้ประกอบกิจการ หรือผู้สนใจ

จะประกอบกิจการทางด้านการบริการการท่องเที่ยวบริเวณเนินเขา นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหรือก่อสร้าง และตกแต่งแหล่งที่พักที่จัดสร้างขึ้น และเพื่อให้บุคลากรของหน่วยราชการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณเนินเขาให้เหมาะสม สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของพื้นที่บริเวณนี้ไว้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

ผลการศึกษาได้ข้อเสนอแนะในแนวทางการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ว่าเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญที่น่านักท่องเที่ยวเข้ามาในบริเวณภูเขาก็คือ ความสวยงามน่าสนใจของทรัพยากร ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวจะต้องสำนึกเสมอว่า "ธุรกิจท่องเที่ยวจะดำเนินการอยู่ได้ด้วยความมั่นคงของทรัพยากรการท่องเที่ยว" และต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญในการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ไว้ โดยสามารถกระทำได้ เช่น

1. ในการก่อสร้างสถานที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่พักนักท่องเที่ยวควรหลีกเลี่ยงการตัดแปลงตกแต่งที่ไม่จำเป็น เช่น การโค่นไม้ขนาดใหญ่หรือพืชคลุมดินที่ช่วยยึดพื้นดินที่มีความลาดชันบริเวณภูเขา หรือการปิดกั้นลำธารต่างๆ
2. ป้องกันการทำลายจากนักท่องเที่ยว เช่น การทำลายพืชพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่าที่สวยงาม หรือการทำลายความสงบเงียบ หรือการทำความสกปรกซึ่งอาจกระทำได้โดยการใส่เอกสารเผยแพร่ หรือ ป้าย หรือ อาจจัดพนักงานไว้คอยให้คำแนะนำ
3. ป้องกันการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวจากบุคคลกลุ่มอื่นๆ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ การทำลายหินผาที่ผิดกฎหมาย โดยช่วยกันแจ้งเบาะแสแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง

จากข้อเสนอแนะของการศึกษาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้โดยตรง ซึ่งหากมีการทำความเข้าใจกับผู้ใช้ประโยชน์ทุกกลุ่ม โดยอบรม ให้คำแนะนำกับชุมชน และหัวหน้าชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจ ประกอบกับการพัฒนาระบบสื่อความหมายซึ่งอาจใช้ระบบป้ายสื่อความหมายให้ชุมชน หรือนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือใช้เจ้าหน้าที่/คนในพื้นที่ที่มีความสามารถ(ภาคีเครือข่ายท้องถิ่น)ในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการรักษาทรัพยากร

ศูนย์วิจัยป่าไม้(2541) ได้ทำการศึกษาวิจัยในการจัดทำคู่มือพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นคู่มือมาตรฐานในการออกแบบและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทย และประชาสัมพันธ์แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนา และออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกไปยังหน่วยงานต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผู้ที่สนใจทั่วไป โดยผู้ศึกษาได้ยึดหลักสากลว่าด้วยการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแม่บท แต่แบบแนวคิดสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ละประเภทและกลยุทธ์ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยภาพรวมของประเทศส่วนหนึ่งได้ปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์จริงภายในประเทศมากขึ้น เพื่อความเหมาะสมในการปรับใช้กับแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งได้กำหนดแนวคิดในการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ละประเภทดังนี้

- 1) สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและป้องกันอันตรายให้กับผู้มาเยือน เช่น ทางเดินเท้าและเส้นทางศึกษาธรรมชาติต่างๆ ทางจักรยาน, ถนน, ที่จอดรถ, ระบบกำจัดขยะ, ระบบกำจัดน้ำเสีย, ห้องสุขา, บ้าย
- 2) สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้และศึกษาธรรมชาติ/ศึกษาวัฒนธรรม เช่น คู่มือ, หมุดบอกตำแหน่งใช้คู่กับแผนที่, นิทรรศการริมทาง, ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ เช่น พื้นที่กางเต็นท์, บ้านเดี่ยว, เรือนแถว, ระบบน้ำใช้สอย, ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง, ร้านจำหน่ายอาหาร
- 4) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่ เช่น บัอมยาม/ด่านตรวจ อาคารที่ทำการ อาคารสนับสนุนต่างๆ บ้านพักเจ้าหน้าที่โดยได้เน้นการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในลักษณะของการประหยัดพลังงานและลดของเสีย การบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ดร.ชนันท์ เอมพันธุ์, สุทัศน์ วรณะเลิศ และเรณูภา รัชโน(2547) คู่มือการจำแนกเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยหลักการช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ(Recreation Opportunity Spectrum, ROS) เป็นแนวคิดหนึ่งของการจัดกลุ่มหรือจำแนกพื้นที่ทั่วประเทศแคนาดา และประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำมาใช้ในการพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ตอบสนองประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการ และคาดหวังได้อย่างเหมาะสม(USDA Forest Service, 1982) โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ(physical setting) เช่น การเข้าถึง(access) สภาพแวดล้อมทางการจัดการ (management setting) เช่น การจัดการพื้นที่ และสภาพแวดล้อมทางสังคม(social setting) เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวอื่นที่ได้พบเห็น การจำแนกดังกล่าวมีเป้าหมายในการเสนอแนะแนวทางในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัตถุประสงค์ของการจำแนกแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งนันทนาการโดยใช้หลักการของ ROS ก็

เพื่อให้เกิดการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวในลักษณะที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ท่องเที่ยวได้หลากหลายมากขึ้น นำไปสู่ความพึงพอใจ และประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยว และมีการควบคุมระดับการพัฒนาให้เหมาะสมกับประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ การจำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการนี้ยังช่วยในการกำหนดระดับความเป็นธรรมชาติระดับการพัฒนา ลักษณะหรือรูปแบบของการสื่อความหมาย ความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และความสันโดษ จำนวนคน/กลุ่มที่เข้าไปใช้พื้นที่ท่องเที่ยว และวิธีการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวให้ชัดเจน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์อื่นๆของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และแหล่งธรรมชาติต่างๆ

วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา ของการจัดทำ ก็เพื่อใช้เป็นคู่มือในการจำแนกเขตการท่องเที่ยวตามหลักช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ ซึ่งเป็นการจำแนกพื้นที่ท่องเที่ยวจากปัจจัยทางกายภาพ สังคม และการจัดการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองกับประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการ และคาดหวังได้อย่างเหมาะสม มีรูปแบบการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และสามารถกำหนดมาตรการควบคุมผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ การจำแนกเขตท่องเที่ยวได้ประยุกต์จาก The Province of British Columbia (1998) และทำการปรับปรุงให้สอดคล้องสภาพทางชีว-กายภาพ การใช้ที่ดิน และลักษณะการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยใช้ปัจจัย 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ, ปัจจัยทางการจัดการพื้นที่, ปัจจัยทางสังคม โดยปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางการจัดการพื้นที่ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ส่วนปัจจัยทางสังคมใช้ใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล การจำแนกเขตการท่องเที่ยวด้วยวิธีการดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ทั้งในเขตการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ (protected areas) หรือเขตการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆที่ไม่ใช่พื้นที่ธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่ยังไม่ได้ประกาศ หรือเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันแต่อาจมีการดำเนินการในอนาคต

บทที่ 3

ที่ตั้ง และความเป็นมาของโครงการ

3.1 ประวัติความเป็นมาของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน เยี่ยมราษฎรที่ บ้านวัดจันทร์ และหมู่บ้านใกล้เคียง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่ ทรงพบว่าราษฎรมีความแร้นแค้น ไม่มีเส้นทางคมนาคม เชื่อมกับอำเภอ ด้อยโอกาสทาง การศึกษาและสุขภาพอนามัย ผลผลิตข้าวสำหรับบริโภคมีไม่พอเพียงตลอดทั้งปี แต่หมู่บ้านอยู่ใน สภาพแวดล้อมซึ่งอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ที่ยังสภาพสมบูรณ์ จึง ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้ หม่อมเจ้า ภิศเดช รัชนี องค์ผู้อำนวยการโครงการหลวง หาทางช่วยเหลือ ราษฎร ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งในขณะนั้นมีอยู่ด้วยกัน 15 หมู่บ้าน และประชากรส่วนใหญ่เป็น ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง โดยให้พิจารณาใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องที่ให้เกิดประโยชน์ต่อประชากรมาก ที่สุด โดยให้คำนึงถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมไว้ด้วย องค์ผู้อำนวยการโครงการหลวง ได้นำพระ ราชกระแสรับสั่ง หรือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและได้สรุปว่า การนำทรัพยากรในท้องที่มาใช้เพื่อ ทำให้เกิดความเจริญในท้องที่นั้น ประการหนึ่งคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งมีไม้สนเขาทั้งสองใบและสนสามใบ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2524 ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆขึ้น จำนวน 12 หน่วยงาน ดังนี้

1. มูลนิธิโครงการหลวง(โครงการหลวงภาคเหนือ)	2. ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
3. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัย	4. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
5. กรมชลประทาน	6. สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
7. กรมทางหลวง	8. กรมป่าไม้
9. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	10. กรมส่งเสริมการเกษตร
11. กรมพัฒนาที่ดิน	12. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โดยหน้าที่หลักของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ตามแผนปฏิบัติงานประจำปี (ศูนย์พัฒนา โครงการหลวง, 2549) ได้แก่ แผนงานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ, แผนงานฟื้นฟู และอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ, แผนงานปรับปรุงปัจจัยพื้นฐาน, แผนงานพัฒนาสังคม และชุมชน, แผนงาน ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, แผนงานการตลาดและขนส่ง และ แผนงานบริหารจัดการ

ในส่วนของ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานหนึ่งในคณะกรรมการบริหารโครงการหลวง ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ดำเนินงานด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมป่าไม้แบบธุรกิจครบวงจร คือ การทำไม้ การปลูกสร้างสวนป่า อุตสาหกรรมต่อเนื่อง และการท่องเที่ยว ต่อมาคณะกรรมการบริหารโครงการหลวง ได้มีมติให้ยุติการดำเนินการด้านการทำไม้และอุตสาหกรรมไม้ จึงยังคงเหลือเฉพาะงานด้านการปลูกสร้างสวนป่าและการท่องเที่ยวภายในขอบเขตพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ สำหรับงานด้านการท่องเที่ยวได้เริ่มในปี พ.ศ. 2538 ได้ประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อสำรวจพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายใต้โครงการศึกษาเพื่อจัดทำออกแบบการพัฒนาพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ตามแนวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเขียนแผนการดำเนินงาน เพื่อขออนุมัติเงินสนับสนุน

3.2 ที่ตั้ง และการเข้าถึง

โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ตั้งอยู่บ้านเด่น หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 242 ตร.ม หรือ 151,250 ไร่ สำหรับตำบลบ้านจันทร์ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 647.58 ตารางกิโลเมตร หรือ 287,172.68 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 136 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอแม่แจ่มเป็นระยะทางประมาณ 96 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอขุนยวม และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

การเดินทางเข้าถึงสามารถเข้าถึงได้หลายเส้นทาง ได้แก่

1) เส้นทางสายแม่แจ่ม –บ้านขุนแม่ววม- บ้านเสาดแดง-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 96 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง ถนนลูกรัง และถนนดิน ตามเส้นทางที่มีสภาพเป็นป่าแลภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง เข้าถึงได้บางฤดูกาลเท่านั้น

2) เส้นทางสายแม่แจ่ม-ดอยอินทนนท์-อำเภอจอมทอง-กิ่งอำเภอดอยหล่อ-อำเภอสันป่าตอง-อำเภอหางดง-อำเภอสะเมิง-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 230 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง และลูกรัง บางช่วงมีสภาพเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง

3) เส้นทางสายแม่แจ่ม-ดอยอินทนนท์-บ้านขุนวาง-บ้านบ่อแก้ว-บ้านแม่ยางห้า-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 135 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางและลูกรัง มีสภาพเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง

4) เส้นทางสายแม่แจ่ม-ดอยอินทนนท์-อำเภอจอมทอง-กิ่งอำเภอดอยหล่อ-อำเภอสันป่าตอง-อำเภอหางดง-อำเภอเมืองเชียงใหม่-อำเภอแมริม-อำเภอแม่แตง-อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 287 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางและลูกรัง มีสภาพเป็นป่า และภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 6 ชั่วโมง(แผนที่ 1)

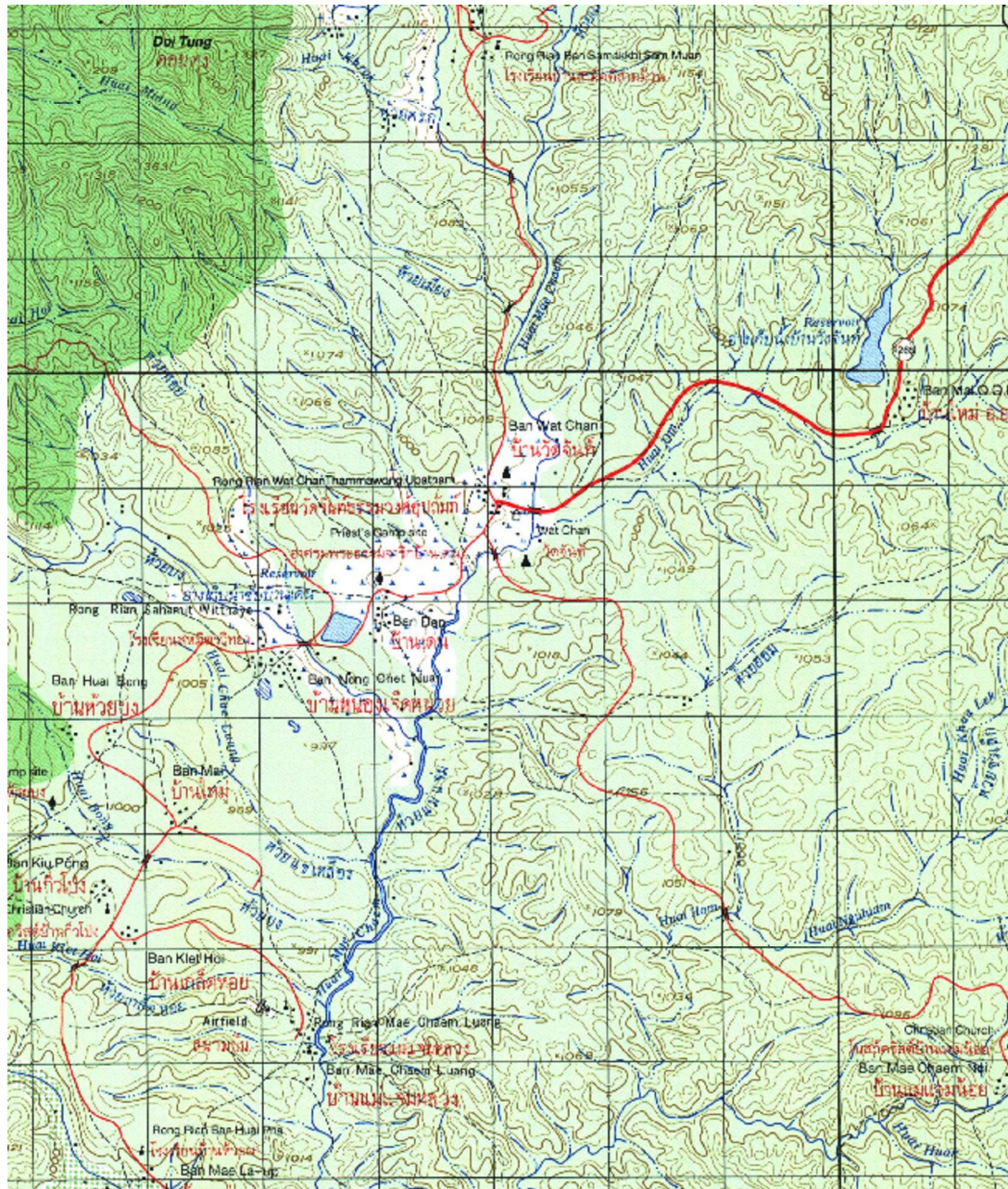
3.3 สภาพภูมิประเทศ

ตำบลบ้านจันทร์ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางโดยเฉลี่ย 1,200 ฟุต ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขาสูงชันล้อมรอบ โดยภูเขาและป่าไม้ ประมาณร้อยละ 70 ที่ราบเชิงเขาร้อยละ 20 และที่ราบลุ่มร้อยละ 10 ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหมู่บ้านมักมีที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขา และที่ราบเชิงเขา โดยส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

1) ทรัพยากรดิน สภาพโดยทั่วไปเป็นดินปนทราย ไม่สามารถอุ้มน้ำได้ดี มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำจนถึงปานกลาง ไม่สามารถเก็บกักน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค

2) ทรัพยากรน้ำ มีแม่น้ำสายสำคัญ 6 สาย ได้แก่ แม่น้ำแม่แจ่ม ห้วยหอย ห้วยฮ่อม ห้วยฮ้อ ห้วยบ้านร้าง มีอ่างเก็บน้ำ 4 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยฮ้อ อ่างเก็บน้ำห้วยฮู ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 อ่างเก็บน้ำศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านจันทร์ และอ่างเก็บน้ำแม่แจ่มหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลแม่แจ่มหลวง

3) ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติจำนวนพื้นที่ 252,077.87 ไร่ และพื้นที่โครงการหลวงวัดจันทร์ 151,259 ไร่ (แผนที่ 2)

แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งและการเข้าถึงตำบลบ้านจันทร์

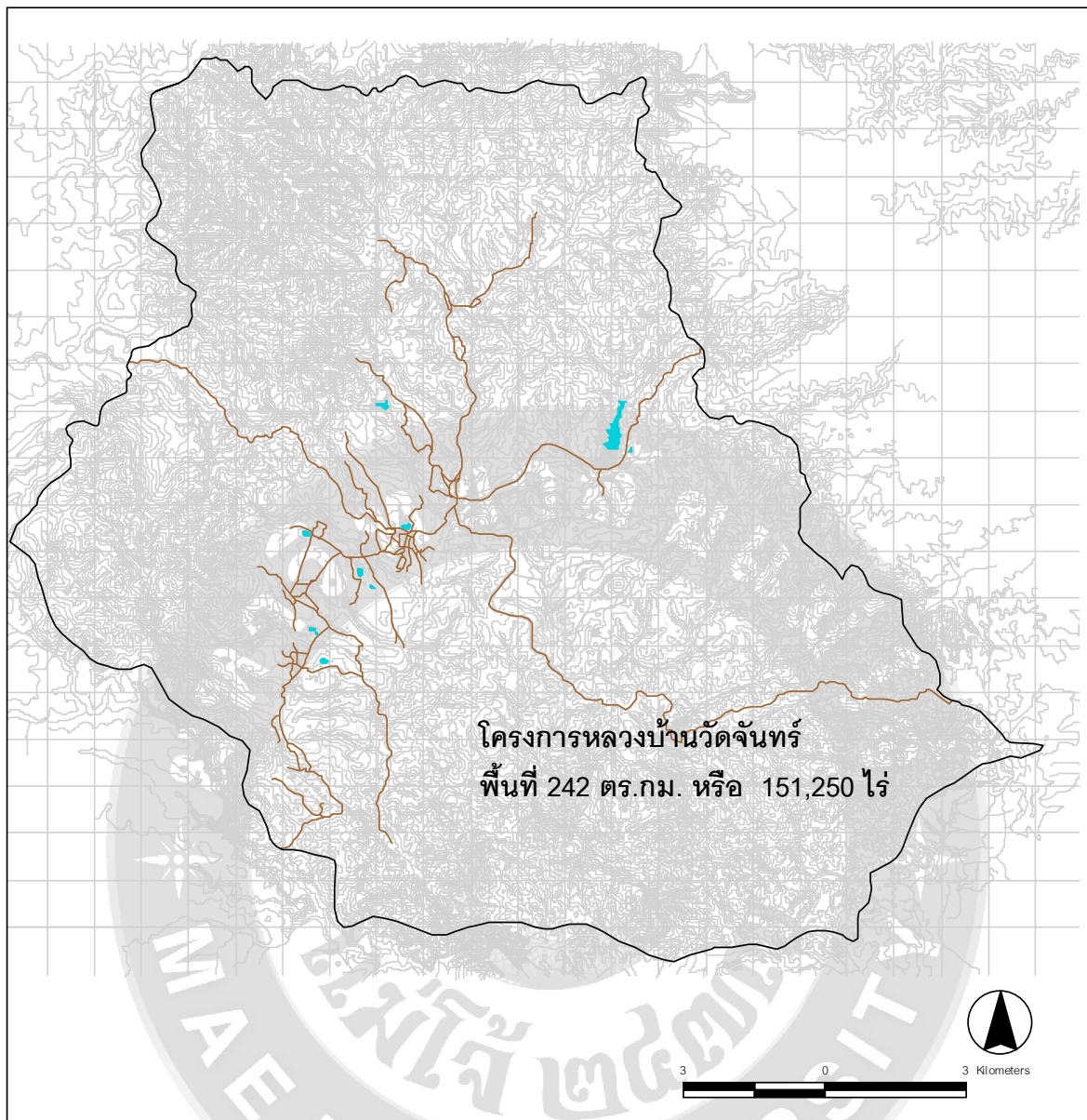
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

0.4

0

0.4 Kilometers

แผนที่ 2 สภาพภูมิประเทศ และขอบเขตโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์
ที่มา: ปรับปรุงจากกรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

สัญลักษณ์

	ขอบเขตโครงการ
	ถนน
	เส้นระดับ
	แหล่งน้ำ

3.4 ลักษณะสังคมพืช

สังคมพืชในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดยส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรังผสมสน (pine deciduous dipterocarp forest) (รายงานประจำปีสำนักงานศึกษา และพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน, 2549) สังคมพืชชนิดนี้มีความโดดเด่น คือมีสนพื้นเมืองสองชนิดอยู่ด้วยกันคือ สนสองใบ (*Pinus merkusii* Jungh. & de Vriese) และ สนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) ในความเป็นจริงสังคมนี้ เป็นการจำแนกป่าเต็งรังออกเป็นป่าดิบเขาระดับต่ำซึ่งได้รับการส่งเสริมโดยมนุษย์เป็นผู้ชักนำให้เกิดไฟขึ้นในฤดูหนาวที่อากาศแห้ง (ธันวาคม – กุมภาพันธ์) สนสองใบ (*Pinus merkusii* Jungh. & de Vriese) ขึ้นผสมร่วมกันระหว่างไม้บางชนิดในวงศ์ Fagaceae และ Theaceae ก่อให้เกิดเป็นสังคมป่าเต็งรังซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะอยู่ที่ระดับความสูงประมาณ 550 เมตร รทก. และจะเพิ่มขึ้นจาก 800 – 1,200 เมตร รทก. ส่วนสนเขาคือสนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) ในลักษณะไม้รองเด่น (co-dominant) ในภาคเหนือของประเทศไทยนั้น สนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) ปรากฏอยู่ในป่าดิบเขาระดับต่ำสังคมก่อ (lower montane oak forest) ในขณะที่สนสองใบ (*P. merkusii* Jungh. & de Vriese) จำกัดขอบเขตอยู่ภายในป่าเต็งรังเท่านั้น อย่างไรก็ตามการซ้อนทับกัน (overlapping) ระหว่างป่าดิบเขาระดับต่ำสังคมสนเขา-ก่อ (lower montane pine-oak forest) กับป่าเต็งรังผสมสนในพื้นที่สูงของภาคเหนือนั้นก็มิใช่สิ่งผิดปกติแต่ประการใด นอกจากสภาพภูมิประเทศและปัจจัยดินจะเป็นตัวจำกัดการกระจายของสนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) ในป่าเต็งรังผสมสนแล้ว ความถี่และความรุนแรงของไฟในป่า (ส่วนมากมีสาเหตุมาจากการเก็บน้ำมันสน) นั้นดูเหมือนว่าจะเป็นสภาพที่เอื้ออำนวยให้แก่ สนสองใบ (*P. merkusii* Jungh. & de Vriese) ซึ่งมีคุณลักษณะในการทนทานต่อไฟได้ดีกว่าสนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) เนื่องจากความชื้นสัมพัทธ์สูงและมีสายลมเย็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นกิ่งบนของต้นไม้จึงมักมีไลเคนส์ที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้ (epiphytic lichens), มอส และกล้วยไม้เกาะอยู่เต็มไปหมด

ป่าเต็งรังผสมสนประกอบด้วยเรือนยอด 3 ชั้น และมีลักษณะเปิดโล่ง โดยปกติแล้วพื้นป่าจะมีหญ้าขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เรือนยอดชั้นบนหรือชั้นโดดเด่น (emergent stratum) ประกอบด้วยสนสองใบ (*P. merkusii* Jungh. & de Vriese) เป็นส่วนใหญ่ โดยมีสนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) ขึ้นกระจายอยู่ห่างๆ กันบนพื้นที่ที่มีความลาดชันระดับปานกลางถึงสูงของร่องธาร (gully) ซึ่งมีความชุ่มชื้นสูงนั้นดูเหมือนว่าสนสองใบ ใบ (*P. merkusii* Jungh. & de Vriese) จะถูกทดแทนด้วยสนสามใบ (*P. kesiya* Royle ex. Gordon) สนอาจจะมีความสูงได้

ถึง 35 – 40 เมตร แต่โดยเฉลี่ยแล้ว ความสูงจะอยู่ในระหว่าง 25 – 30 เมตร เป็นส่วนใหญ่ เรือนยอดชั้นกลางหรือเรือนยอดหลัก (main canopy) ประกอบด้วยไม้ขนาดใหญ่-ขนาดกลาง ซึ่งได้แก่ ยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm.ex Miq) , ยางพลวง (*D. tuberculatus* Roxb.) , เต็ง (*Shorea obtusa* Wall.) และไม้ชนิดอื่นๆ เช่น รักใหญ่ (*Gluta usitsts* (Wall.) Ding Hou), ทะโล้ (*Schima wallichii* Korth.) และพรรณไม้ชนิดต่างๆ ในสกุล *Castanopsis*, *Lithocarpus* และ *Quercus* สำหรับไม้รัง (*Shorea siamensis* Miq.) นั้นพบขึ้นกระจายอยู่ห่างๆ กัน เรือนยอดชั้นล่างประกอบด้วยต้นไม้ที่มีขนาดเล็กกว่ามีการกระจายไม่สม่ำเสมอ ไม้เด่นเป็นชนิดเดียวกันกับในเรือนยอดหลัก ชนิดไม้ที่พบอยู่ทั่วไปในเรือนยอดชั้นนี้ได้แก่ ก้าว (*Tristania rufescens* Hance), มะลัน (*Dillenia aurea* Smith), เหมือดโอด (*Aporosa villosa* Baill.) และเหมือดหอม (*Symplocos racemosa* Roxb.) ชั้นไม้พุ่ม (shrub layer) ประกอบด้วยยี่เก ไม้ และลูกไม้ของไม้สนและไม้ผลัดใบในวงศ์ยางขึ้นกระจายปะปนอยู่กับไม้พุ่มและไม้ล้มลุกใบกว้าง ไม้พื้นล่างประเภทที่เป็นหญ้ามีการพัฒนาดีรวมทั้งหญ้าที่มีความสูง ตัวอย่างเช่น ตองกง (*Thysanolaena maxima* Ktze.) และหญ้าโขม (*Saccharum procerum* Roxb.) ปุ่มเป้ง ซึ่งเป็นปาล์มแคระ (dwarf palm) ชนิดหนึ่งเป็นลักษณะเด่นของป่าชนิดนี้ ไม้ไผ่ไม่ว่าจะเป็นไผ่แคระหรือไผ่ขนาดใหญ่ไม่มีปรากฏในป่าชนิดนี้ พืชที่เกาะอาศัยอยู่บนต้นไม้ (epiphyte) รวมทั้งกล้วยไม้ เฟิร์น และไลเคนส์มีอยู่มากมายและเกาะอยู่อย่างหนาที่บนกิ่งไม้ ไม้พื้นล่างที่เป็นไม้ล้มลุก (herb) ประกอบด้วยไม้ล้มลุกในเขตอบอุ่นมากมายทั้งสกุลและชนิด

ชนิดไม้ที่เป็นไม้โดดเด่น(emergent tree) คือ สนสองใบ (*Pinus merkusii* Jungh. & de Vriese) และสามใบ (*Pinus kesiya* Royle ex Gordon) [วงศ์ Pinaceae] ต้นไม้ในชั้นเรือนยอดหลัก (main canopy) คือ ยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. Ex Miq.), ยางพลวง (*D. tuberculatus* Roxb.), เต็ง (*Shorea obtusa* Wall.), รัง(*S. siamensis* Miq.) [วงศ์ Dipterocarpaceae] , รักใหญ่ (*Gluta usitata* (Wall.) Ding Hou) [วงศ์ Anacardiaceae], สารภีป่า(*Anneslea fragrans* Wall.), ทะโล้(*Schima wallichii* Korth.), [วงศ์ Theaceae], มะกอกเกลื้อน (*Canarium subulatum* Guill) [วงศ์ Burseraceae] , ค่ำหุด (*Engelhardtia spicata* Bl.) [วงศ์ Juglandaceae] , ไม้ยืนต้น(tree) ชนิดต่างๆในสกุล *Castanopsis* [ตัวอย่างเช่น ก่อหยม (*C. diversifolia* King)] , *Lithocarpus* [ตัวอย่างเช่น ก่อหม่น (*L. elegans* Hatus. Ex Soepadmo), ก่อนก(*L. Polystachyus* Rehd.) และ *Quercus* [ตัวอย่างเช่น ก่อแดง (*Q. Kingiane* Craib), ก่อแะ (*Q. mespilioides* A. Camus)] [วงศ์ Fagaceae]

ไม้ขนาดเล็กที่สำคัญได้แก่ กายาน(*Styrax benzoides* Craib) [วงศ์ Styracaceae], เหมือดโลด(*Aporosa villosa* Baill.), มะขามป้อม(*Phyllanthus emblica* Linn.) [วงศ์ Euphorbiaceae], ตาฉีเคย(*Craibiodendron stellatum* W.W. Smith), หัวแหวน(*Vaccinium sprengelii* Sleumer) [วงศ์ Ericaceae], ปลายสาน(*Eurya acuminata* DC.), ไก่แดง(*Ternstroemia gymnanthera* Bedd.) [วงศ์ Theaceae], เหมือดหอม(*Symplocos racemosa* Roxb.) [วงศ์ Symplocaceae], เลี้ยวดอกขาว(*Bauhinia variegata* Linn.) [วงศ์ Leguminosae], แข็งกวาง(*Wendlandia tinctoria* A.DC.) [วงศ์ Rubiaceae], ก้าว(*Tristania rufescens* Hance) [วงศ์ Myrtaceae], มะลั่น (*Dillenia aurea* Smith) [วงศ์ Dilleniaceae], เหมือดคนตัวผู้ (*Helecia nilagirica* Bedd.) [วงศ์ Proteaceae], *Debregeasia longifolia* (Burm.f.) Wedd. [วงศ์ Urticaceae], และแคทราย (*Stereospermum neuranthum* Kurz) [วงศ์ Bignoniaceae] เป็นต้น

นอกจากนี้ในบริเวณริมลำห้วยที่มีความชันสูง ป่าจะมีลักษณะขึ้นมีไม้พื้นล่างขึ้นหนาแน่น พบเฟิร์นต้น ในสกุล *Dicsonia* ขึ้นกระจายสองฝั่งลำห้วยระหว่างทางไปน้ำตกห้วยฮ่อม อย่างไรก็ตามเนื่องจากป่าขึ้นที่เกิดขึ้นสองฝั่งลำห้วยขึ้นไปไม่เกิน 50 เมตรมักถูกรุกรานจากสัตว์เลี้ยง ได้แก่ วัว ควาย ของชาวบ้าน ตลอดจนไฟป่าที่ลามเข้ามาในช่วงฤดูแล้ง ทำให้สภาพป่าในบริเวณดังกล่าวถูกรบกวน ทำให้พืชพันธุ์บางชนิดที่ควรเก็บสงวนรักษาไว้ถูกทำลายและสูญหายไป

3.5 สภาพภูมิอากาศ

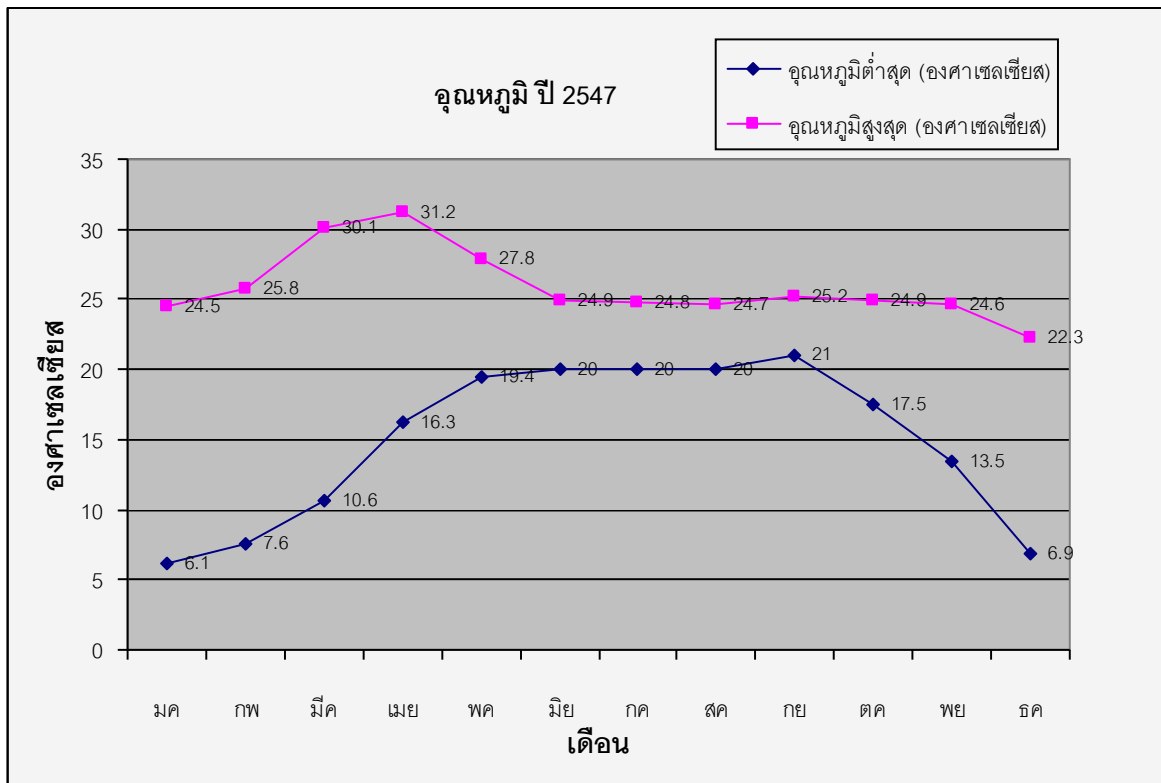
อุณหภูมิในคาบ 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-2549 สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปมีสภาพอากาศร้อนชื้น ในช่วงเดือนมีนาคมจนถึงเดือนตุลาคม เนื่องจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมีสภาพหนาวเย็นในช่วงเดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 3 ปี เท่ากับ 15.22 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิต่ำที่สุดในเดือนมกราคมที่ 6.76 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 3 ปี เท่ากับ 25.96 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนที่ 29.86 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบ 3 ปี 1,739.3 มิลลิเมตร โดยฝนเริ่มตกตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนตุลาคม เดือนที่สามารถวัดปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ เดือนกันยายน ซึ่งวัดได้ 385.93 มิลลิเมตร ฤดูกาลสามารถแบ่งได้เป็นสามช่วงดังนี้ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมจนถึงต้นเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน

เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ข้อมูลรายละเอียดแสดงไว้ในตารางที่ 1-4

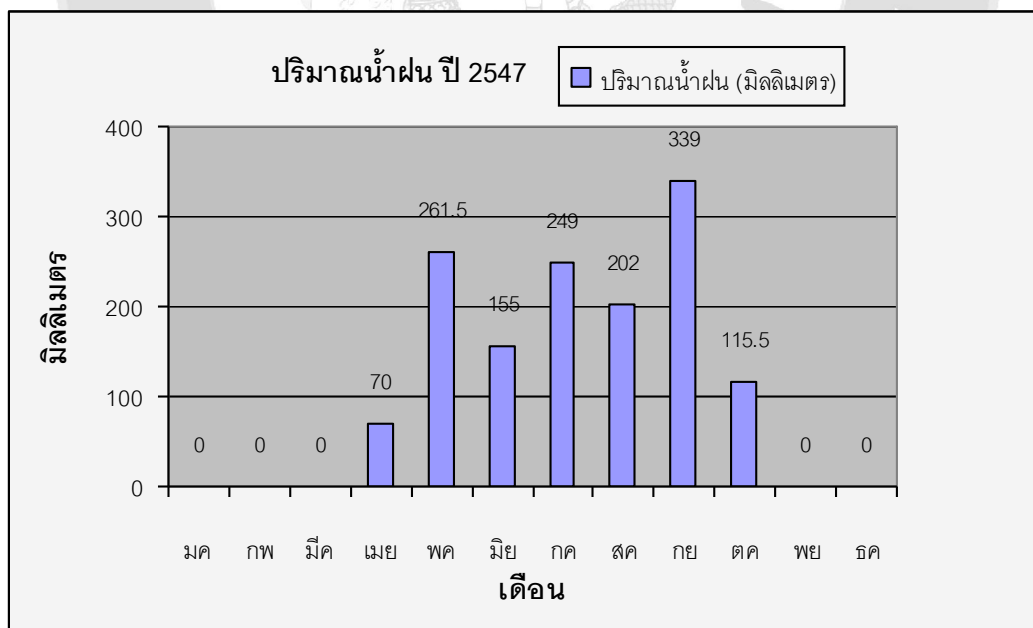
ตารางที่ 1 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนรายเดือน ในปี 2547

เดือน	อุณหภูมิต่ำสุด (องศาเซลเซียส)	อุณหภูมิสูงสุด (องศาเซลเซียส)	ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)
มกราคม	6.1	24.5	0.0
กุมภาพันธ์	7.6	25.8	0.0
มีนาคม	10.6	30.1	0.0
เมษายน	16.3	31.2	70.0
พฤษภาคม	19.4	27.8	261.5
มิถุนายน	20.0	24.9	155.0
กรกฎาคม	20.0	24.8	249.0
สิงหาคม	20.0	24.7	202.0
กันยายน	21.0	25.2	339.0
ตุลาคม	17.5	24.9	115.5
พฤศจิกายน	13.5	24.6	0.0
ธันวาคม	6.9	22.3	0.0
รวม	-	-	1,388.0
เฉลี่ย	14.9	25.9	-

ที่มา: สถานีตรวจอากาศองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์, 2547

ภาพที่ 4 กราฟแสดงอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุด ในปี 2547

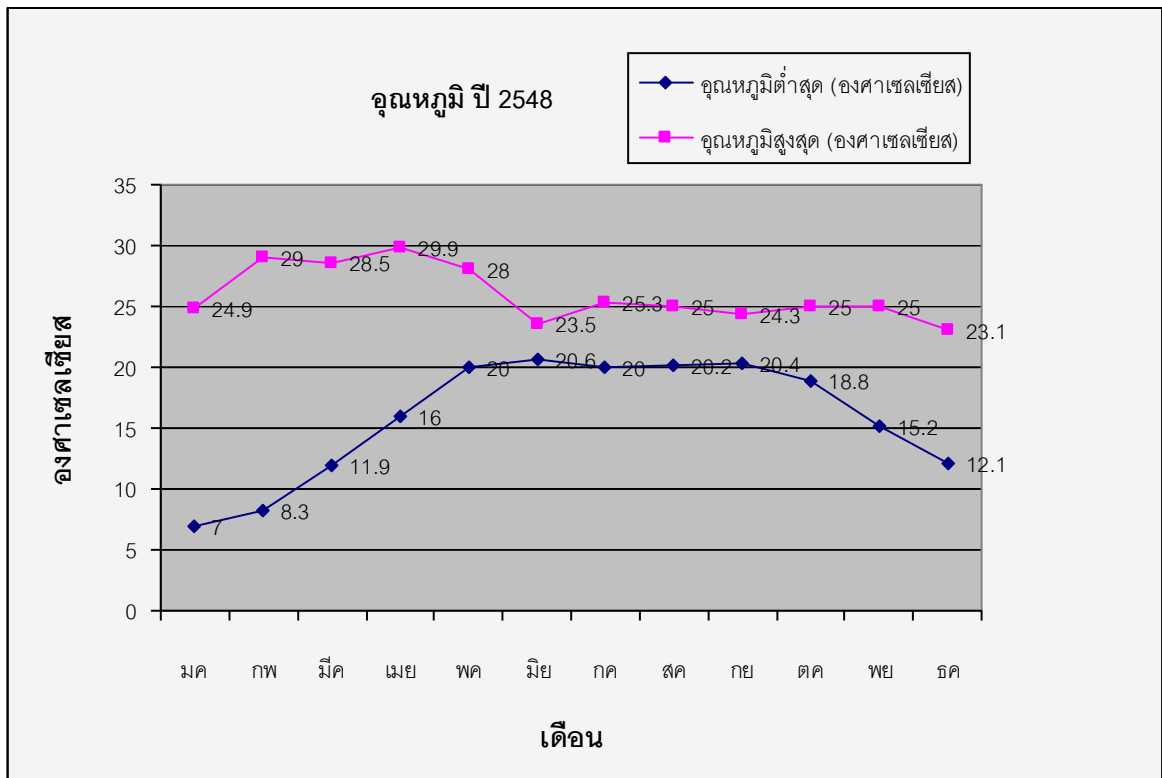

ภาพที่ 5 กราฟแสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ในปี 2547

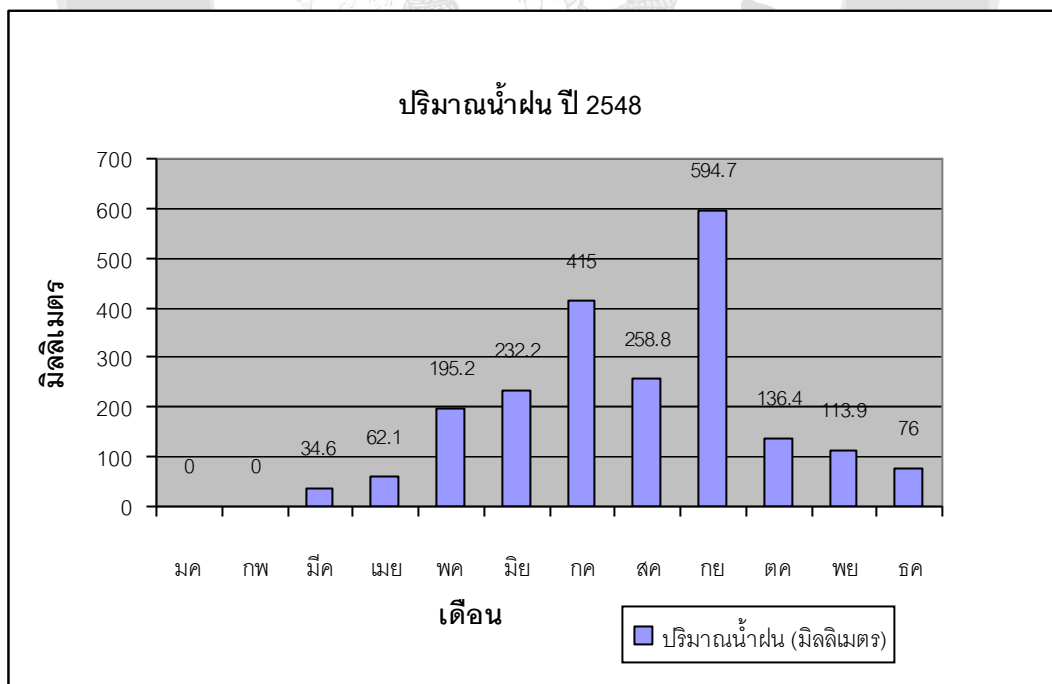
ตารางที่ 2 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนรายเดือน ในปี 2548

เดือน	อุณหภูมิต่ำสุด (องศาเซลเซียส)	อุณหภูมิสูงสุด (องศาเซลเซียส)	ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)
มกราคม	7.0	24.9	0.0
กุมภาพันธ์	8.3	29.0	0.0
มีนาคม	11.9	28.5	34.6
เมษายน	16.0	29.9	62.1
พฤษภาคม	20.0	28.0	195.2
มิถุนายน	20.6	23.5	232.2
กรกฎาคม	20.0	25.3	415.0
สิงหาคม	20.2	25.0	258.8
กันยายน	20.4	24.3	594.7
ตุลาคม	18.8	25.0	136.4
พฤศจิกายน	15.2	25.0	113.9
ธันวาคม	12.1	23.1	76.0
รวม			2,118.9
เฉลี่ย	15.9	26.0	

ที่มา: สถานีตรวจอากาศองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์, 2548

ภาพที่ 6 กราฟแสดงอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุด ในปี 2548

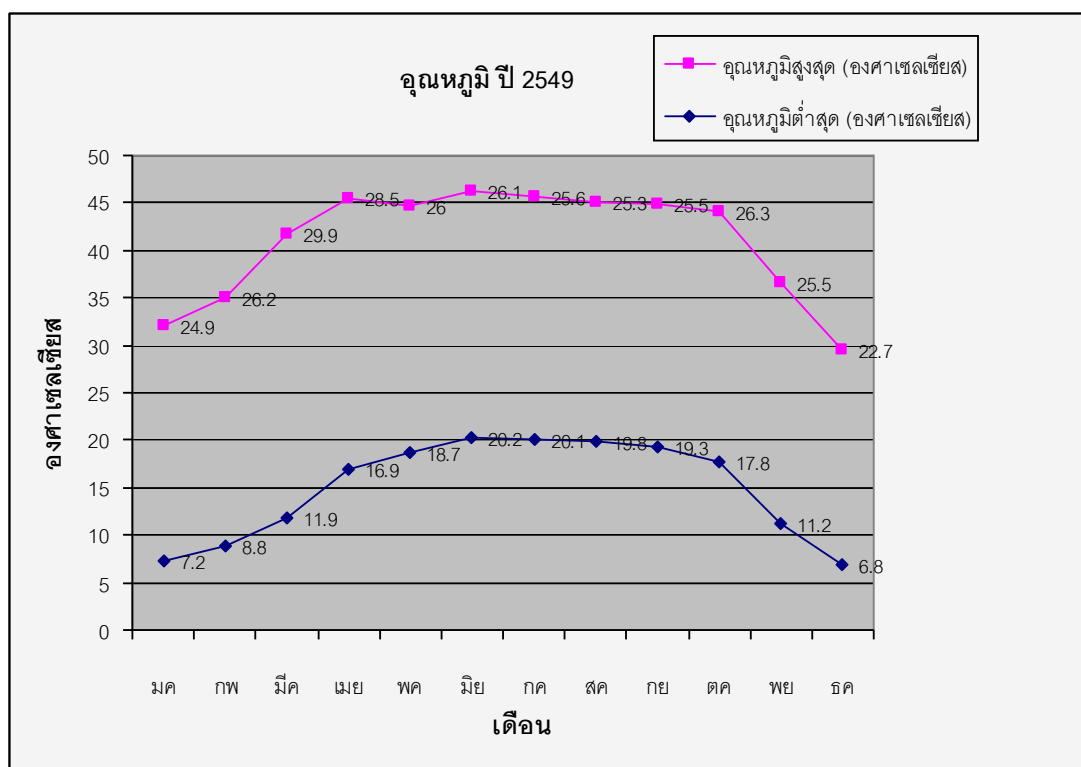

ภาพที่ 7 แสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ในปี 2548

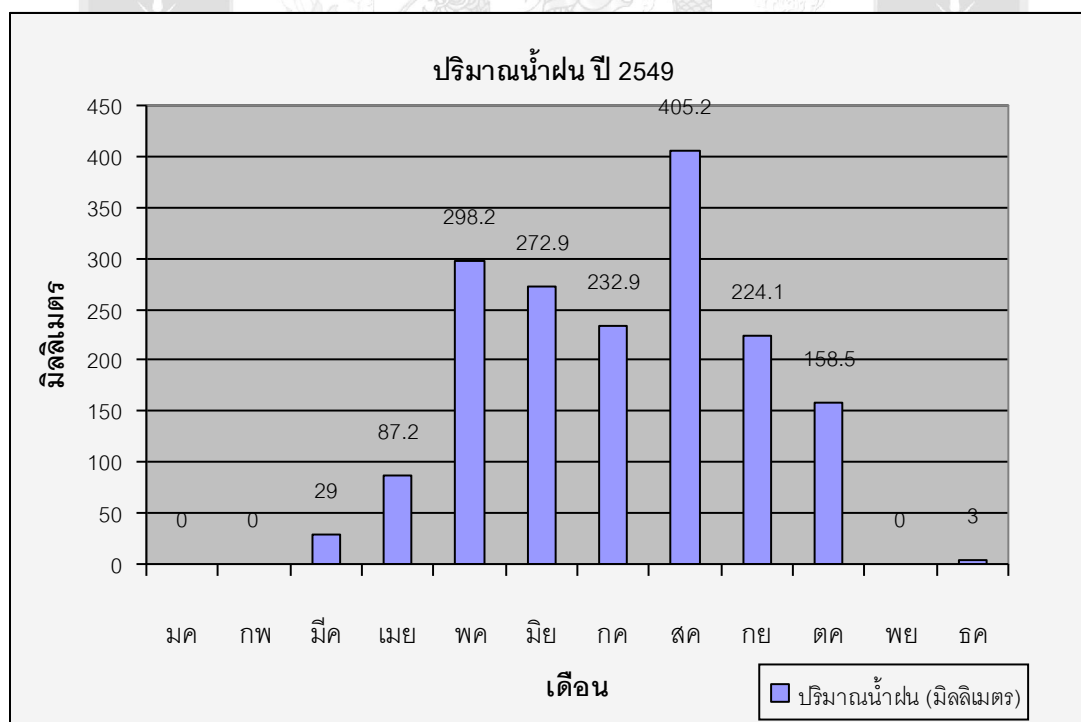
ตารางที่ 3 อุณหภูมิต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนรายเดือน ปี พ.ศ. 2549

เดือน	อุณหภูมิต่ำสุด (องศาเซลเซียส)	อุณหภูมิสูงสุด (องศาเซลเซียส)	ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)
มกราคม	7.2	24.9	0.0
กุมภาพันธ์	8.8	26.2	0.0
มีนาคม	11.9	29.9	29.0
เมษายน	16.9	28.5	87.2
พฤษภาคม	18.7	26.0	298.2
มิถุนายน	20.2	26.1	272.9
กรกฎาคม	20.1	25.6	232.9
สิงหาคม	19.8	25.3	405.2
กันยายน	19.3	25.5	224.1
ตุลาคม	17.8	26.3	158.5
พฤศจิกายน	11.2	25.5	0.0
ธันวาคม	6.8	22.7	3.0
รวม	-	-	1,711.0
เฉลี่ย	14.89	26.04	142.58

ที่มา: สถานีตรวจอากาศองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์, 2549

ภาพที่ 8 อุณหภูมิต่ำสุด รอบปี พ.ศ.2549

ภาพที่ 9 ปริมาณน้ำฝนรอบปี พ.ศ. 2549

ตารางที่ 4 อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุด และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือน ในคาบ 3 ปี

พ.ศ. 2547-2549

เดือน	อุณหภูมิ ปี 2547-2549		ปริมาณน้ำฝน		
	เฉลี่ยต่ำสุด	เฉลี่ยสูงสุด	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549
มกราคม	6.76	24.76	0	0	0
กุมภาพันธ์	8.23	27.0	0	0	0
มีนาคม	11.46	29.5	0	34.6	29
เมษายน	16.40	29.86	70	62.1	87.2
พฤษภาคม	19.36	27.26	261.5	195.2	298.2
มิถุนายน	20.26	24.83	155	232.2	272.9
กรกฎาคม	20.03	25.23	249	415	232.9
สิงหาคม	20.00	25.0	202	258.8	405.2
กันยายน	20.23	25.0	339	594.7	224.1
ตุลาคม	18.03	25.4	115.5	136.4	158.5
พฤศจิกายน	13.30	25.03	0	113.9	0
ธันวาคม	8.60	22.7	0	76	3
รวม	-	-	1388	2118.9	1,711.00
เฉลี่ย	15.22	25.96	1739.3		

ที่มา: สถานีตรวจอากาศองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์, 2549

3.6 ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3.6.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ราวปี พ.ศ.2336 หรือเมื่อประมาณกว่าสองร้อยปีที่ผ่านมา ตำบลบ้านจันทร์เดิมมีชื่อเรียกว่า **มูเส่คี (ขุนแจ่ม)** มีครอบครัวของนายหม่อลาเข้ามาอยู่เป็นครอบครัวแรก ซึ่งย้ายถิ่นฐานเดิมจากบริเวณพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อมา มีครอบครัวของนายคูลอย และนายชนะแฮเข้ามาอยู่อาศัยสมทบร่วมด้วย แต่มีความเชื่อหรือถือศรัทธาความเป็นผู้นำ ที่ว่า ผู้นำต่อผู้นำจะอยู่รวมกันในหมู่บ้านเดียวกันไม่ได้ เพราะความเชื่อในเรื่องผี โดยผีของผู้นำแต่ละคนนั้นจะแตกต่างกันออกไป หากการเลี้ยงผีผิดพลาดจะทำให้ผีเล่นงานได้ จึงได้แยกหมู่บ้านของแต่ละคนออกไป

โดยมี บ้านโค่ช่อทิ (บ้านวัดจันทร์) บ้านเปลาะโด่ (บ้านเด่น) บ้านซุนะแฮ (บ้านหนองเจ็ดหน่วย) มีผู้นำในแต่ละหมู่บ้านตามลำดับ คือ นายดูลอย นายหม่อลา นายซุนะแฮ เป็นผู้นำ ทั้งสามครอบครัวใหญ่ๆ นี้แม้จะไม่อยู่ร่วมกันในหมู่บ้านเดียวกันได้ตามความเชื่อในสมัยก่อนก็ตาม แต่ก็ให้ความสำคัญต่อความรักและความสามัคคีมาก มีการไปมาหาสู่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมา การศรัทธาในศาสนาในระยยะเวลานั้นไม่มีมากนัก ต่างคนต่างนับถือผีของตนอย่างเคร่งครัด เช่น ผีน้ำ ผีห้วย ผีทาง เป็นต้น แต่ในบริเวณบ้านโค่ช่อทิ (บ้านวัดจันทร์) ยังมีวัดร้างตั้งอยู่ โดยแต่เดิมยังไม่มีความคิดความศรัทธามากนัก ต่อมาราวปี พ.ศ.2416 บ้านมุเสคี (ซุนแจ่ม) ได้มีครอบครัวคนพื้นเมืองครอบครัวหนึ่งเดินทางเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ ได้เห็นวัดเก่าและเจดีย์ที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก จึงได้เชิญผู้นำหมู่บ้านรวมทั้งบุคคลที่มีผู้อยอมรับนับถือจำนวน 6 คน ได้แก่ นายหม่อลา นายดูลอย นายซุนะแฮ นายละ และนายกู และนายดำหมื่น มาร่วมประชุมปรึกษากัน เพื่อที่จะทำการก่อสร้างวัดขึ้นใหม่ พร้อมทั้งได้สร้างเจดีย์ไว้ 3 องค์ พอการก่อสร้างเจดีย์แล้วเสร็จ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น **บ้านวัดจันทร์** ตามชื่อของผู้สร้างพระเจดีย์ คือ นายจันทร์ ตั้งแต่นั้นมา ประมาณหนึ่งร้อยปีก็มีนายดูลอยและนายดำหมื่น ซึ่งเป็นชาวบ้านวัดจันทร์ได้ร่วมกันบูรณะพระเจดีย์อีกครั้งหนึ่งร่วมกันกับครูปาอุตมาตที่กำลังรุดงค้อยู่ในเวลานั้น ผ่านมาอีกระยะหนึ่งก็มีพระครูบาศรีวิชัย มารุดงค์ในวัดจันทร์แห่งนี้และได้ร่วมกับชาวบ้านทำการบูรณะอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากนั้นหมู่บ้านมุเสคี (ซุนแจ่ม) ได้แยกออกจาก 3 หมู่บ้านหลัก คือ บ้านบือคา (แจ่มหลวง) บ้านบะบะ (บ้านห้วยยา) บ้านดิปุ่น (บ้านห้วยฮ่อม) บ้านโก่กา (โป่งขาว) บ้านมอเว (หนองแดง) บ้านนายบุ (สันม่วง) บ้านย่าพอ (แจ่มน้อย) บ้านบังชลอย (แม่แดด) บ้านแฉะโน (ห้วยปู้) บ้านแฉะแฮ (แม่ตะละ) บ้านต่างแดะ (นาเกล็ดหอย) บ้านหน่อเดะ (ห้วยบง) บ้านหิมือแป (แม่ผาปู้) บ้านสาเดะคา (เกี้ยวโป่ง)

บ้านมุเสคี คือ ซุนแจ่มเดิม ขึ้นต่อ ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม และต่อมาขึ้นต่อ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม หลังจากนั้นทางการได้อนุมัติออกมาเป็นตำบลอีกตำบลหนึ่ง คือ ตำบลบ้านจันทร์ หรือบ้านวัดจันทร์ จนถึงปัจจุบัน

3.6.2 ลักษณะสังคมประชากร

ชนเผ่ากะเหรี่ยง ขึ้นชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่รักความสันโดษ อยู่อย่างเรียบง่าย ๆ ชอบใช้ชีวิตอยู่กับป่าไม้ลำเนาไพร ยึดถืออาชีพที่เป็นอิสระ กะเหรี่ยงดั้งเดิมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา อยู่ตามป่าตามเขา ปลูกพืชผักสวนครัวตามฤดูกาล ส่วนสัตว์เลี้ยงก็จะเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารมากกว่าการค้าขาย ใช้ชีวิตแบบพึ่งพาพึ่งน้ำอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ชุมชนตำบลบ้าน

จันทร์ประกอบไปด้วยจำนวนหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,515 คน เป็นชาย 1,832 คน หญิง 1,683 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 766 ครัวเรือน ความหนาแน่นเฉลี่ย 5.43 คนต่อตารางกิโลเมตร (แผนที่ 3)

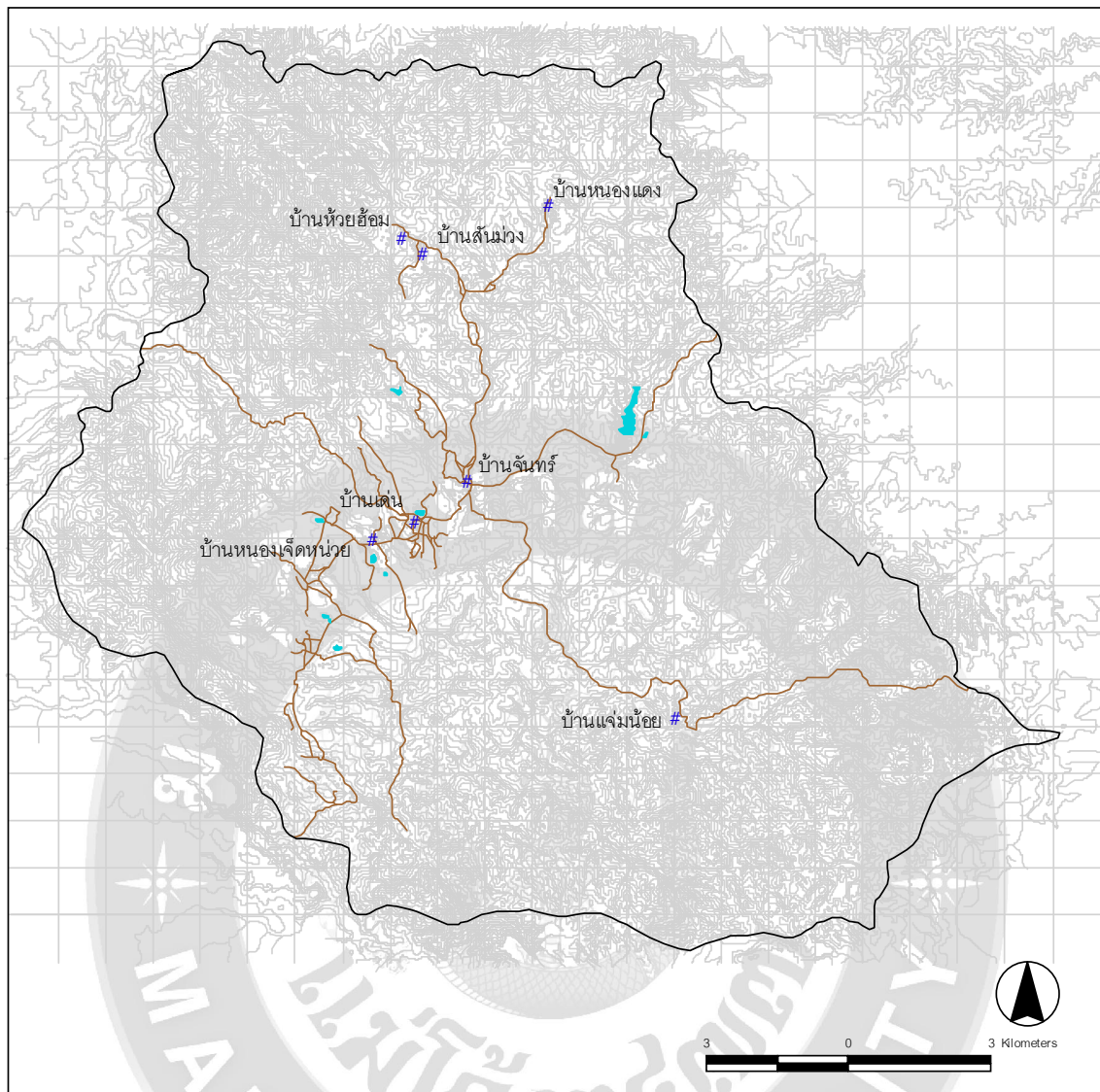
ตารางที่ 5 หมู่บ้านและจำนวนประชากรตำบลบ้านจันทร์

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
หมู่ที่ 1 บ้านห้วยฮ่อม (ดอยตุง)	365	196	169
หมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง (ห้วยครก)	391	195	196
หมู่ที่ 3 บ้านจันทร์ (ห้วยฮ่อ)	666	399	267
หมู่ที่ 4 บ้านหนองเจ็ดหน่วย (ห้วยบง)	676	339	337
หมู่ที่ 5 บ้านแจ่มน้อย	340	167	173
หมู่ที่ 6 บ้านหนองแดง (โป่งขาว)	597	290	307
หมู่ที่ 7 บ้านเด่น	480	246	234
รวมทั้งสิ้น	3,515	1,832	1,683

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์, 2549

3.6.3 การปกครอง

ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านวัดจันทร์มีลักษณะการปกครองผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและการปกครองท้องถิ่นของไทยได้อย่างผสมผสานลงตัว ชนเผ่ากะเหรี่ยงส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์เป็นกลุ่มย่อยที่เรียกตัวเองว่า กะเหรี่ยงสะกอ หรือ ปากะญอ หรือ ปากะญอ มีความหมายถึงคน หรือมนุษย์นั่นเอง เป็นกะเหรี่ยงที่มีจำนวนมากที่สุดมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ลักษณะการปกครองของชนเผ่ากะเหรี่ยงชุมชนบ้านวัดจันทร์ปัจจุบันเป็นไปในรูปแบบของการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวง) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการปกครอง ดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน และทำหน้าที่ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ นอกจากนี้ยังมีการประสานงานกับโครงการหลวงวัดจันทร์

แผนที่ 3 แสดงหมู่บ้านตำบลบ้านจันทร์

ที่มา: ปรับปรุงจาก กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

สัญลักษณ์

- # หมู่บ้าน
- ขอบเขตโครงการ
- ถนน
- เส้นระดับ
- แหล่งน้ำ

ตารางที่ 6 ผู้นำหมู่บ้านชุมชนบ้านวัดจันทร์

หมู่บ้าน	ผู้นำหมู่บ้าน / ชุมชน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ 1 บ้านห้วยฮ่อม (ดอยตุง)	นายชัยรัตน์ ม่วงศิริคาม	นายธนชัย เวทย์รัตน์ทวี นายมุณี เวทย์รัตน์ทวี
หมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง (ห้วยครก)	นายทิวา สิริพัฒน์ไพศาล	นายพิสิฐ พนาเจริญเดช นายสุใจ รอมะมานิวัติ
หมู่ที่ 3 บ้านจันทร์ (ห้วยฮ่อม)	นายเฉลิมชัย พิริยะวรรณ	นายวินัย ศิริชัยพุกษา นายทาละผา วรกานต์ชนดี
หมู่ที่ 4 บ้านหนองเจ็ดหน่วย (ห้วยบง)	กำนันสิทธิชัย สันติชัยชาญ	นายชะ พัทธศิริภูมิ นายบุญทวี แคนพงพี
หมู่ที่ 5 บ้านแจ่มน้อย	นายธานี กั้วมู	นายอนุชา ลาเต้ นายจอวา เกศสุภาพงษ์
หมู่ที่ 6 บ้านหนองแดง (โป่งขาว)	นายวัชรระ พิริยะวรรณ	นายคมเดช ดอยฤดี นายพาวอเจ๊ะ ชื่นสุขอารีกุล
หมู่ที่ 7 บ้านเด่น	นายวีรชาติ ธรรมสามิสร	นายพางอล้อ โกมลสายชล นายสมแดง เกษมวิริยะเลิศ

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์, 2549.

3.6.4 ศาสนาและความเชื่อ

แต่เดิมกะเหรี่ยงดั้งเดิมจะนับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ป่าใหญ่ ภายหลังหันมานับถือพุทธ คริสต์ ชนเผ่ากะเหรี่ยงในตำบลบ้านจันทร์ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ มีเพียงส่วนน้อยที่ยังนับถือผี สถาบันและองค์กรทางศาสนาของชุมชนบ้านวัดจันทร์ประกอบด้วย

วัด / สำนักสงฆ์	10 แห่ง
ศาลเจ้า	1 แห่ง
โบสถ์	7 แห่ง

สำหรับความเชื่อของชนเผ่ากะเหรี่ยงแฝงอยู่ในรูปแบบของการดำเนินชีวิต เช่น การเกิด การแต่งงาน การตาย และข้อห้ามต่างๆ รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามต่างๆ เช่น

- หญิงมีครรภ์ห้ามกินตัวอ่อนของตัวต่อ ห้ามกินอาหารที่มียาง เช่น เผือก ขนุน

ห้ามกินเนื้อหมูป่าและสัตว์ที่ถูกเสือกัดตาย ห้ามนอนหลับมากเกินไปและทำงานหนักเกินไป

- หลังจากปลงศพแล้วจะมีข้อห้ามในประเพณี คือ ไม่ให้คนในหมู่บ้านออกไปทำมาหากินนอกบ้าน ส่วนจะห้ามกี่วันนั้นขึ้นอยู่กับว่าศพนั้นมีการเก็บไว้กี่วัน ข้อห้ามนี้ เรียกว่า “ดึนา เกอะเกราะ” หมายความว่า “ข้อห้ามผีผู้ตาย” เนื่องจากเชื่อว่าหลังจากปลงศพผีของผู้ตายยังเดินไปมาภายในบริเวณหมู่บ้าน อยู่จนกว่าจะพ้นจำนวนวันที่เก็บศพไว้ เพราะฉะนั้นหากผู้ใดออกนอกหมู่บ้านในช่วงนี้ ผีผู้ตายอาจเห็นเข้าและจับขวัญของผู้คนไป ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นล้มป่วยลงได้

- ผู้หญิงห้ามกินข้าวในหม้อ เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้คลอดลูกยาก
- ห้ามข้ามเขียง และห้ามข้ามไม้กวาด เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้คลอดลูกยาก
- ห้ามทิ้งสากคาครก เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้คลอดลูกยาก
- ห้ามชักเสื่อผู้ชายรวมกับผ้าถุงหรือกางเกงของผู้หญิง เพราะชาวกะเหรี่ยงจะให้เกียรติผู้ชายมากถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่เป็นผู้ที่หาเลี้ยงครอบครัว

- ห้ามพูดเพ้อเจ้อเวลาเข้าป่า เพราะเชื่อกันว่าจะล่าสัตว์ไม่ได้
- ห้ามใช้ไม้กวาดตีลูก เพราะเชื่อกันว่าทำให้เด็กอ่อนเพลียไม่มีแรง และไม่ค่อยฉลาด
- ห้ามเด็กกินหัวไก่ เพราะเชื่อกันว่ากินหัวไก่แล้วจะชอบเถียงพ่อแม่, ห้ามเด็กกินก้นไก่ เชื่อกันว่าถ้าเด็กกินแล้วจะดื้อเพราะก้นไก่มีความหนาหูก็จะหนาเหมือนก้นไก่ พูดอะไรก็ไม่เข้าหูไม่ฟัง, ห้ามเด็กกินหัวใจไก่ เพราะเชื่อกันว่ากินหัวใจไก่แล้วจะขี้เกียจ

3.7 วัฒนธรรม และประเพณี

3.7.1 ภาษา

กะเหรี่ยงมีภาษาเขียนเป็นของตนเอง โดยมีชชันนารีเป็นผู้คิดค้นดัดแปลงมาจากตัวหนังสือพม่า ผสมภาษาโรมัน กลุ่มนี้หันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่ ชนเผ่า "ปกาเกญอ" เป็นชนเผ่าที่บอกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมานับร้อยนับพันเรื่อง เรียงร้อยเก็บไว้ในแนวของนิทาน อาจจะไม่ใช้หลักฐานที่แน่ชัด แต่ก็พยายามที่จะเล่าสืบทอดให้ลูกหลานได้รู้ ถึงความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมของตัวเอง เล่ากันตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าสร้างโลก พระองค์ได้สร้างมนุษย์ คู่แรก คือ อדם กับเอวา ทั้งสองคนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสวน (เอเดน) ที่พระองค์ได้สร้างไว้ ทั้งสองได้ทำ ผิดกฎ ของสวรรค์ จึงถูกเนรเทศลงมาใช้กรรมอยู่ในโลกจนกระทั่งมีลูกหลานสืบเชื้อสายมาจนถึงทุกวันนี้(<http://www.hilltribe.org/thai/karen/karen-history.php> สืบค้นวันที่ 2 เมษายน 2550)

3.7.2 การแต่งกาย

การแต่งกายเป็นส่วนหนึ่ง ที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ชัดเจนถึงเอกลักษณ์ของกะเหรี่ยงแต่ละกลุ่ม โดยหญิงกะเหรี่ยงในเขตอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีการแต่งกายและตกแต่งเสื้อผ้าที่มีลวดลายหลากหลาย อย่างไรก็ตามลักษณะร่วมของการแต่งกายที่แสดงสถานะของหญิงสาว และหญิงแม่เรือน คือ หญิงทุว้ยที่ยังไม่ได้แต่งงาน ต้องสวมชุดยาวสีขาว (เซ ควา) เมื่อแต่งงานแล้วจะต้องเปลี่ยนมาเป็นสวมใส่เสื้อสีดำ หรือที่เรียกว่า "เซ โม ชู" และผ้าถุงคนละท่อนเท่านั้น ห้ามกลับไปสวมใส่ชุดยาวสีขาวอีก ส่วนผู้ชายมักสวมกางเกงสีดำ และสีน้ำเงิน หรือกรรมทำลักษณะเสื้อผู้ชายวัยหนุ่มใช้สีแดงทุกกลุ่ม แต่มีลวดลายเล็กน้อย ต่างกัน การแต่งกายในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีปีใหม่ พิธีแต่งงาน เน้นสวมใส่เสื้อผ้าใหม่ จะเห็นชัดว่าชายหนุ่ม และหญิงสาวจะพิถีพิถันแต่งกายสวยงามเป็นพิเศษ

ภาพที่ 10 การแต่งกายของหญิงชายชาวกะเหรี่ยง

ที่มา <http://www.hilltribe.org/thai/karen/karen-dress.php> (2 เมษายน 2550)

3.7.3 วิถีชีวิต

กะเหรี่ยง หรือ “ปกากะญอ” ขึ้นชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่รักความสันโดษ อยู่อย่างเรียบง่าย ชอบใช้ชีวิตอยู่กับป่าไม้ลำเนาไพร ยึดถืออาชีพที่เป็นอิสระ กะเหรี่ยงดั้งเดิมส่วนใหญ่จะ

ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา อยู่ตามป่าตามเขา ปลุกพืชผักสวนครัวตามฤดูกาล ส่วนสัตว์เลี้ยงก็จะเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารมากกว่าการค้าขาย ใช้ชีวิตแบบพึ่งพาพึ่งน้ำอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ครอบครัวของชาวกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว บางครอบครัวเป็นครอบครัวแบบขยาย

การแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงเมื่อฝ่ายชายและหญิงชอบพอกันพ่อแม่และญาติพี่น้องของฝ่ายหญิงก็จะส่งคนไปหาฝ่ายชาย เพื่อสอบถามให้แน่ใจว่าฝ่ายชายรัก และยินดีที่จะแต่งงานกับฝ่ายหญิงจริง และยินยอมที่จะแต่งงานกับฝ่ายหญิงก็จะมีการนัดหมายวันเวลาทำพิธีแต่งงานกันในวันนั้น ตามหลักประเพณีกะเหรี่ยงฝ่ายหญิงจะต้องเป็นฝ่ายไปขอฝ่ายชาย

หากมีผู้คนในหมู่บ้านเสียชีวิต เพื่อนบ้านจะหยุดงานเพราะถือเป็นข้อห้าม เรียกว่า “ตีปากชะลอ หม่า” ทุกคนในหมู่บ้านจะหยุดทำงานเพื่อที่จะมาในงานของผู้ตาย ญาติพี่น้องจะทำการอาบน้ำศพ นำเสื้อผ้าใหม่มาสวมใส่ให้แล้วห่อศพด้วยเสื่อตีข้าว เตรียมสัมภาระให้แก่ศพ หลังจากห่อศพแล้วจะหาไม้ไผ่หนึ่งท่อนยาวนำมาผ่าออกเป็น 4 ซีกเท่าๆ กัน ครึ่งท่อนแล้วงาบลบนศพเพื่อยึดศพให้แน่น เรียกว่า “ไม้งาบลศพ” จากนั้นนำเสื้อผ้าของศพที่ญาติพี่น้องมอบให้แขวนไว้ที่ปลายท่อนไม้ไผ่ เสื้อผ้าและข้าวของของศพนี้เรียกว่า “ปวา ซี อะ กือ” หมายถึง “สัมภาระศพ” มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความร่มรื่นให้ศพ ขณะเดินทางไปยังโลกหน้า

3.7.4 วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมที่สำคัญ

ประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญและน่าสนใจสำหรับการเยี่ยมชมตลอดปีในเดือนต่างๆ ของตำบลบ้านจันทร์เป็นดังนี้

1) **วันขึ้นปีใหม่** สำหรับกะเหรี่ยงที่นับถือพุทธ วันขึ้นปีใหม่ ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า “นีซอโค” จัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมของทุกปี จะตรงกับช่วงหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต จัดปีละครั้ง ญาติพี่น้องที่ได้แต่งงาน หรือจากบ้านไปทำงานที่อื่น จะกลับมาร่วมงานปีใหม่อันอย่างถ้วนหน้า จะมีการเตรียมขนมหลายชนิด เพื่อถวายแด่เทพเจ้า ประกอบพิธีคั่นของก่อนวันขึ้นปีใหม่ ผู้นำศาสนาที่เรียกว่า “ฮือโซ” และหัวหน้าครอบครัวที่เป็นชายจะมาชุมนุมกันโดยเตรียมเหล้ามาบ้านละหนึ่งขวดเพื่อทำพิธีกินหัวเหล้า “เอะซิดโค” ฮือโซจะทำการอธิษฐานและรินเหล้าให้คนที่มาร่วมพิธีดื่มจากขวดแรกของคนที่มาถึงก่อน ฮือโซจะจับเป็นคนแรกและคนต่อไปจับไปเรื่อยๆ จนครบแล้ววนกลับมาถึงคิวฮือโซ ฮือโซจะทำการเททิ้งพร้อมอธิษฐานให้พร จนครบทุกขวดของทุกบ้านที่มาร่วมงาน บางครั้งบางที่หมู่บ้านไหนที่มีหลังคาเรือนเยอะอาจทำถึงเช้า

ในเช้าวันขึ้นปีใหม่ชาวกะเหรี่ยงจะตื่นแต่เช้าแล้วมาฆ่าหมู ฆ่าไก่ เพื่อประกอบพิธีในวันรุ่งเช้า นำไก่พร้อมเหล้ามาตั้งที่ขันโตกทำ **พิธีมัดข้อมือ** หรือ **เรียกขวัญ** ของลูกหลานใน

แต่ละบ้าน โดยผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวจะเป็นผู้ประกอบพิธี สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะอยู่พร้อม โดยผู้เฒ่าผู้แก่จะนำไม้มาเคาะที่ขันโตก โดยเชื่อว่าเป็นการเรียกขวัญของลูกหลานให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว จากนั้นก็มัดข้อมือพร้อมอธิษฐานให้พร ในคำอธิษฐานนั้น จะกล่าวให้ทุกคนในครอบครัวอยู่ดีมีสุข หลุดพ้นจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง หลังจากมัดข้อมือเสร็จแล้วจะรับประทานอาหารร่วมกัน เสร็จแล้วจะแวะเวียนไปตามบ้านต่างเพื่อสังสรรค์กัน และรินเหล้าเพื่ออธิษฐาน อวยพรให้กันและกัน และอวยพรให้ทุกบ้านมีแต่ความสุข พิธีขึ้นปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยงนั้นจะมีวันที่สำคัญที่สุด คือ วันแรก ต่อจากนั้นนับเป็นช่วงเวลาที่จะต้องเริ่มต้นวิถีการทำมาหากินของปีถัดไป

นอกจากนี้ยังมีกะเหรี่ยงอีกกลุ่ม คือ กะเหรี่ยงคริสต์ จะมีพิธีกรรมที่คล้าย ๆ กัน แต่จะทำในแบบ ศาสนาของตนเองคือ การเข้าโบสถ์เพื่ออธิษฐาน และจะทานข้าวร่วมกัน จากนั้นจะมีการประมูลราคาข้าวของของของแต่ละบ้านที่นำมาประมูลร่วมกัน หลังจากประมูลราคาสิ่งของเสร็จ ก็จะมีการจัดกลุ่มแข่งกีฬาพื้นบ้านชนิดต่างๆ ตกเย็นมีการแสดงละครสร้างความบันเทิง ไม่มีการกินเหล้าในวันนี้ จากนั้นก็จะแยกย้ายกันกลับบ้านของตนเอง ในช่วงนี้จะมีการอธิษฐานทุกคืน จนครบ 7 คืน จึงจะถือว่าสิ้นสุดพิธีขึ้นปีใหม่

2) วันอีสเตอร์ เป็นวันที่สำคัญของกะเหรี่ยง ชนเผ่าปากากะญอที่นับถือศาสนาคริสต์ การกำหนดวันมักอยู่ในช่วงวันอาทิตย์ หลังพระจันทร์เต็มดวงของวันที่ 21 มีนาคมของทุกปี ตามหลักที่พระคัมภีร์ที่บัญญัติที่เชื่อกันว่าพระเยซูยอมให้ทหารโรมันแห่งชนชาติอิสราเอลตรึงพระองค์บนไม้กางเขน เพื่อไถ่บาปให้กับมนุษยโลก หลังพระองค์สิ้นพระชนม์ได้สามวันพระองค์ได้ฟื้นคืนชีพในเช้ามิดของวันอาทิตย์ เมื่อถึงวันอีสเตอร์ชาวปากากะญอจะตื่นแต่เช้ามิดนำดอกไม้ที่เตรียมไว้ไปเคารพศพบรรพบุรุษของตน จากนั้นทุกคนในหมู่บ้านมาครบ อาจารย์ศาสนาจะเป็นผู้เริ่มกล่าวเปิด และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

3) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ เช่น การทำไร่ การทำนา การเคารพธรรมชาติ เช่น น้ำ และป่า อย่างไรก็ตามชาวกะเหรี่ยง มีความเชื่อว่า การทำไร่เปรียบเสมือนการเหยียบบนท่อนไม้ไผ่ อันหมายถึง ความไม่แน่นอนในด้านผลผลิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของดิน และสภาพดินฟ้าอากาศของแต่ละปี จึงมีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

พิธีกินเชื้อข้าว เชื้อข้าวที่เหลือจากการหว่านข้าว เจ้าของไร่จะกลับไปต้มเหล้า เรียกชายหนุ่มและหญิงสาวที่ปักหลุม และหยอดข้าวแรกมาต้มด้วย พร้อมกับขอเชิญผู้

เผ่ามาทำพิธีรับหัวเกล้าและอธิฐานขอพรจากเทพยดา ให้ลงมาตีหัวเกล้าและมาโปรดให้ข้าวเจริญงอกงามดี พิธีกรรมนี้เรียกว่า "พิธีกินเชื้อข้าว"

พิธีเลี้ยงผีไร่ เมื่อข้าวงอกงามเขียวชอุ่มเต็มท้องไร่อายุประมาณ 2 เดือน จะมีพิธีอีกอย่างหนึ่งคือพิธีเลี้ยงไร่ พิธีเลี้ยงไร่มีพิริยอัยอีกหลายพิธีแยกตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ พิธีเลี้ยงไร่ขอพร พิธีเลี้ยงไร่ปัดรังควาญ พิธีเลี้ยงไฟ พิธีเลี้ยงขวัญข้าว และพิธีเลี้ยงไร่ไล่ความชั่ว ทั้งหมดนี้จะใช้เครื่องเซ่นไหว้ และการทำพิธีจะเหมือนกัน แต่จะต่างกันที่คำอธิฐาน ซึ่งได้บ่งบอกถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละพิธีเอาไว้

พิธีเลี้ยงผีไร่ขอพร พิธีเลี้ยงไร่ขอพรเป็นพิริยอัยมีวัตถุประสงค์เพื่อขอพรจากเทพยดาให้ลงมาโปรดให้ข้าวงอกงามเจริญเติบโตและได้ผลผลิตที่ดี เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีประกอบด้วยไก่หนึ่งตัว เหล้าสองขวด หมากสองคำ บุหรี่สองมวน พริก เกลือและปูนขณะทำพิธีจะมีการอธิษฐานดังนี้ "เจ้าแห่งโลกเจ้าแห่งแผ่นดินเอ๋ย วันนี้เลี้ยงท่าน โปรดลงมาตีหัวเกล้ากินหัวข้าวด้วยเถิด จงบันดาลให้ข้าวเจริญงอกงามดี เพื่อข้าและครอบครัวจะได้เป็นเจ้าของอยู่เจ้าของนางด้วยเถิด"

พิธีเลี้ยงไร่ปัดรังควาญ คำอธิฐานของพิธีกล่าวว่า "ไร่เอ๋ยขณะที่ข้าทำมาหากินบนเจ้าอาจจะมีสัตว์ป่า เก้งร้องทัก เสือร้องทัก งูเลื้อยผ่าน ตะขาบเลื้อยข้าม ทำให้เจ้าได้รับความเดือดร้อน วันนี้ข้ามาเลี้ยงปัดรังควาญให้เจ้า ให้เจ้าจงได้รับความสงบร่มเย็นกลับคืนมาด้วยเถิด"

พิธีเลี้ยงเทพอัคคี คำอธิฐานของพิธีกล่าวว่า "ไฟเอ๋ย ไข้เจ้าให้เผาไหม้รอยมีดรอยขวาน ตันไม้บนอนราบต้นไผ่บนลง ทำให้เจ้ามีความรุ่มร้อน วันนี้ข้ามาเลี้ยงเจ้าให้สงบและเย็นลง อย่างได้ร้อนถึงข้าว อย่างได้ร้อนถึงพืชพรรณต่างๆในไร่เลย"

พิธีเลี้ยงเทพขวัญข้าว คำอธิฐานของพิธีกล่าวว่า "ปรีเอ..ขวัญข้าวเอ๋ย จงกลับมาเถิด พันธุ์ข้าวสิบอย่าง พันธุ์ข้าวจากทิศเหนือ จากทิศใต้ ขอจงกลับมาวันนี้ กลับมาอยู่ในไร่กลับมาอยู่ในนา ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์เต็มท้องไร่ด้วยเถิด"

พิธีไล่ความชั่วในไร่ คำอธิฐานของพิธีกล่าวว่า "ไร่เอ๋ย วันนี้ข้ามาเลี้ยงเจ้าเพื่อปัดเป่าความชั่วร้ายให้หมดสิ้นไป ปัดเป่านก ปัดเป่าหนู ปัดเป่าปลวกให้ออกไป หากมีสิ่งใดมากินเจ้า ขอให้ความเหี่ยวเฉาตามสิ่งนั้นไปเถิด"

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำไร่ในสมัยนี้เริ่มเลือนหายไปจากชนเผ่ากะเหรี่ยง เนื่องจากกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ได้ยึดอาชีพทำนา และเมื่อมีความเจริญ

เข้ามามาก วิถีชีวิตแบบเก่าๆก็เริ่มจางหายไปตามกาลเวลา อาชีพใหม่ๆก็เริ่มมาบดบังความเป็นอดีตของชนเผ่ากะเหรี่ยง

4) **กิจกรรมชนเผ่าสัมพันธ์** เป็นกิจกรรมที่มีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในราวเดือนเมษายน ของตำบลบ้านจันทร์ สถานที่จัดงานที่วัดจันทร์ เป็นเวลา 3 วัน มีการจัดแสดงนิทรรศการ การแสดงประเพณีวัฒนธรรมชนเผ่า การแข่งขันกีฬาชนเผ่าสัมพันธ์ เช่น การยิงหน้าไม้ การทอยลูกสะบ้า การวิ่งไม้ค้ำ เป็นต้น โดยมีชนเผ่าที่เข้าร่วมงาน คือ กะเหรี่ยง ลีซอ และม้ง เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการแข่งขันกีฬาชนเผ่าต่างๆ เช่น ในเวลากลางคืนมีการจัดงานรื่นเริง และการจัดประกวดธิดาชนเผ่า

5) **ความเชื่ออื่นๆ** เนื่องจากกะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่อยู่กับธรรมชาติ จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติในเรื่องผี ความเชื่อต่างๆ เช่น “ป่าต้องห้าม” เป็นเขตพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปบุกรุกทำลายได้ แต่ต้องไม่ได้ โดยเชื่อว่ามีผีคุ้มครองดูแลอยู่ จึงสามารถเก็บรักษาไว้เป็นป่าต้นน้ำที่สมบูรณ์ได้

3.8 ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่ตำบลบ้านจันทร์ส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยไปมากแล้ว โดยเฉพาะหมู่บ้านต่างๆ เช่น บ้านจันทร์ อาคารบ้านเรือนก่อสร้างจากไม้หรือครึ่งปูนครึ่งไม้ หมู่บ้านอื่นๆ ที่ห่างไกลจากศูนย์กลางชุมชนยังคงลักษณะบ้านเรือนแบบเดิมอยู่ได้บ้าง โดยการตั้งชุมชนมักเลือกที่ตั้งบริเวณที่เป็นเชิงเขา มีการสร้างบ้านเรือนยกพื้นสูงหลังคามุงด้วยแป้นเกล็ดทำจากไม้ ฝาบ้านตีด้วยไม้แข็งแรง หากเป็นบ้านเรือนเดิมใช้ไม้ไผ่ทำฝาบ้าน มีประตูหน้าบ้านบานเดียว ภายในเป็นห้องโถงใหญ่ ตรงกลางบ้านมีเตาไฟทำอาหาร ต้มน้ำเป็นที่รับประทานอาหาร ที่รับแขก และที่นอน บริเวณบ้านมีรั้วทำจากไม้กันเป็นสัดส่วน มีการเลี้ยงสัตว์ภายในบ้าน เช่น หมู ไก่ เป็นต้น

ภาพที่ 11 ลักษณะวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

ภาพที่ 12 ลักษณะรูปแบบบ้านที่เป็นเอกลักษณ์

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากัน โดยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้านเรือน การใช้วัสดุ เช่น ปูน กระเบื้อง แผ่นมุงหลังคา จึงทำให้บ้านเรือนส่วนใหญ่โดยเฉพาะในเขตชุมชนบ้านจันทร์มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะ

ภาพที่ 13 รูปแบบบ้านกึ่งสมัยใหม่

ภาพที่ 14 รูปแบบบ้านที่ได้รับอิทธิพลสมัยใหม่

3.9 ระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

3.9.1 ไฟฟ้า

ชุมชนบ้านจันทรทุกหมู่บ้านและครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ ครอบคลุมทั่วพื้นที่ โดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค แต่มีปัญหากระแสไฟฟ้าตกและดับบ่อยครั้ง

3.9.2 น้ำใช้

น้ำใช้ของชุมชนบ้านจันทรในทุกหมู่บ้านเป็นระบบน้ำประปาภูเขา โดยหมู่บ้านจัดสร้างกันเอง และมีแหล่งน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ ระบบการจัดการน้ำใช้มีการจัดเก็บค่าบำรุงรักษาระบบประปาประจำปี ประมาณครัวเรือนละ 100-150 บาท นอกจากนั้นยังมีการจัดระเบียบการใช้น้ำโดยมีการปิด – เปิด น้ำเป็นเวลา เช่น เปิดในช่วงเช้า หรือช่วงบ่าย เพื่อให้ทุกหมู่บ้านได้มีน้ำใช้ได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ สำหรับน้ำเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่พึ่งพาน้ำฝน ทั้งในการทำนาและการเพาะปลูก

ภาพที่ 15 ระบบไฟฟ้าที่เข้าถึงทุกครัวเรือน

ภาพที่ 16 แท็งก์เก็บน้ำ ระบบประปาภูเขา

3.9.3 การติดต่อสื่อสารในชุมชน

ระบบการติดต่อสื่อสารมีโทรศัพท์ให้บริการโดยติดตั้งอยู่ตามจุดสำคัญๆ ของหมู่บ้าน เช่น ร้านค้า เป็นโทรศัพท์ระบบดาวเทียม ให้บริการโดยองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โทรผ่านบัตรโทรศัพท์ สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่รับสัญญาณได้เพียงบางจุดของชุมชน เช่น พื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านจันทร เท่านั้น

ภาพที่ 17 ระบบสื่อสารจากสัญญาณดาวเทียม

ภาพที่ 18 โทรศัพท์สาธารณะ

3.9.4 ถนนและการสัญจรในชุมชน

ระบบถนนมีเชื่อมโยงทั่วถึงกันระหว่างหมู่บ้าน แต่การคมนาคมยังไม่สะดวกนัก โดยถนนที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้านทั้งหมดเป็นถนนดิน ขนาดความกว้างไม่เกิน 4.0 เมตร บางแห่งมีสภาพขรุขระ เป็นหลุมบ่อ และเป็นอุปสรรคในการสัญจรในช่วงฤดูฝน และฤดูแล้งที่มีฝุ่นเยอะ สำหรับถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ขนาดความกว้าง 4.0 เมตร มีสภาพทรุดโทรม เป็นหลุมบ่อ ไม่มีความแข็งแรง

ภาพที่ 19 ถนนดินเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน

ภาพที่ 20 ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ในหมู่บ้าน

3.9.5 พื้นที่กิจกรรมและนันทนาการในชุมชน

พื้นที่กิจกรรมและนันทนาการในชุมชนบ้านจันทร์ สถานที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ใช้พบปะมีกิจกรรมร่วมกันในงานต่างๆ หรือการพักผ่อน ได้แก่ วัด โบสถ์ และโรงเรียนต่างๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนของกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ และโบสถ์เป็นสถานที่พบปะของกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาคริสต์ สำหรับโรงเรียนเป็นพื้นที่พบปะ ทำกิจกรรมระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง และเด็กๆ โดยทุกหมู่บ้าน มีศูนย์เด็กเล็ก สถานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สำหรับกิจกรรมและงานประจำปีต่างๆ ประชาชนมักมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมงานต่างๆ ที่วัดจันทร์ เป็นศูนย์กลาง

ภาพที่ 22 ป้ายบอกเส้นทาง สายรองเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้าน

ภาพที่ 21 โบสถ์ในหมู่บ้านวัดจันทร์

ภาพที่ 23 วัดจันทร์ ศูนย์กลางชุมชน

ภาพที่ 24 โรงเรียนในหมู่บ้าน

3.9.6 การสาธารณสุข

การให้บริการด้านสาธารณสุขในชุมชนมีสถานอนามัยตำบลบ้านจันทร์ 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านหนองเจ็ดหน่วย ให้บริการแก่ทุกหมู่บ้านในตำบล นอกจากนี้ยังมีหมอพื้นบ้านของชนเผ่าที่ทำการรักษาผู้ป่วยตามภูมิปัญญาชาวบ้าน และความเชื่อในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านวัดจันทร์ ปัญหาทางด้านสาธารณสุขส่วนใหญ่พบว่าเมื่อประชาชนในชุมชนเจ็บป่วยมักเข้าไปรับการรักษาที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีอุปสรรคด้านการเดินทางเนื่องจากระยะทางไกล คดเคี้ยว ทำให้เดินทางล่าช้า อย่างไรก็ตามปัจจุบันตำบลบ้านจันทร์ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุขให้จัดสร้างโรงพยาบาลขนาดเล็ก ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง

3.10 การประกอบอาชีพและรายได้

3.10.1 การประกอบอาชีพ

1) เกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ โดยส่วนใหญ่ทำนาปี ซึ่งเริ่มทำในเดือนพฤษภาคม ทำสวน และปลูกผัก โดยแยกเป็น ทำนา 139 ครัวเรือน ทำไร่ 217 ครัวเรือน ทำสวน 102 ครัวเรือน เลี้ยงสัตว์ 93 ครัวเรือน พืชที่เพาะปลูกนอกจากข้าว ได้แก่ การส่งเสริมการเพาะปลูกจากโครงการหลวงวัดจันทร์ จำพวก กะหล่ำหัวใจ กะหล่ำแดง พักทองญี่ปุ่น เป็นต้น ปัญหาจากการทำการเกษตรส่วนใหญ่ คือ การขาดแคลนน้ำ การส่งเสริมทางการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประสบปัญหาการหาตลาดในการจำหน่ายสินค้า เนื่องจากสินค้าเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมมักให้ผลผลิตที่ขนาดไม่เป็นไปตามต้องการของผู้ส่งเสริม จึงเหลือและไม่มีช่องทางการจำหน่าย ส่วนการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย ไก่ และหมู เป็นสัตว์เลี้ยงที่ส่วนหนึ่งเพื่อขาย และเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเองภายในครัวเรือน

2) รับจ้าง รับจ้างทั่วไป เช่น เป็นแรงงานในโครงการหลวงวัดจันทร์ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร์

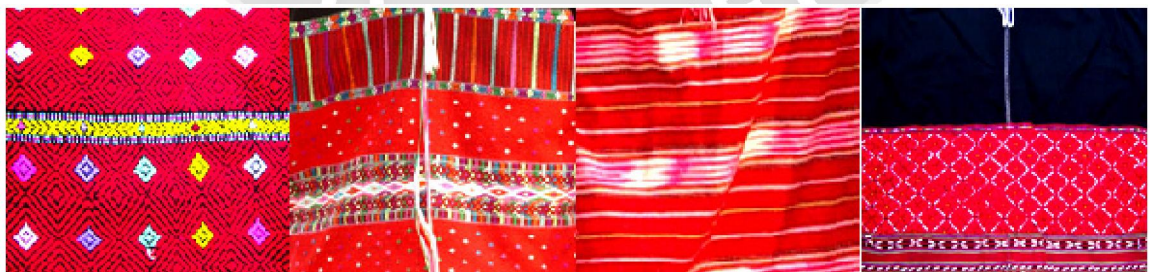
3) อาชีพเสริมอื่นๆ การทอผ้าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของชนเผ่ากะเหรี่ยง โดยจะมีการทอผ้าไว้ใช้เองในทุกครัวเรือน เป็นการทอผ้าแบบมัดแฉง หรือเรียกว่า “ห้างหลัง” เช่นเดียวกับการทอผ้าของละว้า และลาหู่ ซึ่งลักษณะการทอผ้านี้คล้ายของชาวเปรูสมัยโบราณ ชนเผ่าแถบแก้วเตมาลา ฟิลิปินส์ และแมกซิโก การทอผ้ามีทั้งลายทอธรรมดาและทอเป็นลวดลาย ลักษณะลวดลายจะปรากฏ เป็นเส้นนูนตามแนวตั้ง หรือแนวนอน การทอผ้ามีลวดลายต่างๆ เช่น การทอ

สลับสีสายจก เลื้อยลายขีด ผ้าถุงลายมัดหมี่ เลื้อยลายปักลูกเต๋อย โดยการปักลายลูกเต๋อยบนเลื้อยผ้า และเครื่องนุ่งห่มมีลวดลายต่างๆ คือ พะโดกิ (ลายงูเหลือม) ที่ลูคะ (ลายบอกน้ำเต้า) ลอเมอเจอะ (ลายต่อลูกเต๋อย) สิพอ (ลายตัวนึ่ง) เป็นต้น

ภาพที่ 25 การแต่งกายที่เป็น
เอกลักษณ์ชุมชน

ภาพที่ 26 การทอผ้าสืบสานวัฒนธรรมผ้าทอพื้นเมือง

การทอสลับสีสายจก

เลื้อยลายขีด

ผ้าถุงลายมัดหมี่

เลื้อยลายปักลูกเต๋อย

ภาพที่ 27 ลวดลายในการทอผ้าของกะเหรี่ยง

ที่มา <http://www.hilltribe.org/thai/karen/karen-weaving2.php> (4 เมษายน 2550)

พะโดกิ
(ลายงูเหลือม)

ทีลุดะ
(ลายบอกน้ำเต้า)

ลอมเมอเจอะ
(ลายต่อลูกเต๋อย)

สีพอ
(ลายตัวนึ่ง)

ภาพที่ 28 ตัวอย่างการปักลายลูกเต๋อยในแต่ละรูปแบบของกะเหรี่ยง
ที่มา <http://www.hilltribe.org/thai/karen/karen-weaving2.php> (4 เมษายน 2550.)

อย่างไรก็ตามอาชีพด้านการทอผ้าของบ้านวัดจันทร์ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของเงินทุนหมุนเวียนในการใช้จ่ายสำหรับซื้อวัตถุดิบสำหรับทอผ้า และการจำหน่าย โดยในปัจจุบันกลุ่มทอผ้าของหมู่บ้านต่างๆ มีการทอและนำส่งศูนย์ศิลปาชีพตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งการได้รับเงินค่าตอบแทนมีช่วงระยะเวลาที่ยาวนาน เช่น หนึ่งปี หรือสองปี จึงจะได้รับเงินจัดสรรเป็นค่าตอบแทน ชาวบ้านจึงใช้วิธีการโดยการทอและจัดเก็บไว้ที่บ้านตนเอง เช่น ผ้าซิ่น ยาม ผ้าพันคอ เป็นต้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม จึงสามารถจำหน่ายได้บ้าง รวมถึงการนำมาจำหน่ายที่ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกภายในองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ นอกจากการทอผ้าแล้วในบางหมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง ยังมีการทำงานไม้ ชิงงาน ที่ทำจากไม้ไผ่ และไม้เนื้ออ่อน เช่น ชาม ครก แก้ว โตก และสมุนไพรบางชนิด เป็นต้น ซึ่งยังประสบปัญหาในการจำหน่าย เป็นลักษณะการทำเก็บไว้และรอให้มีนักท่องเที่ยวมาแวะชมและซื้อกลับไป

3.10.2 รายได้

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) ในปี พ.ศ.2549 พบว่าคุณภาพชีวิตของประชากรในตำบลบ้านจันทร์ สามารถบรรลุเป้าหมายความจำเป็นพื้นฐาน โดยแต่ละหมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ย คือ

หมู่ที่ 1 บ้านวัดจันทร์	มีรายได้เฉลี่ย	23,208 บาท/ปี
หมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง	มีรายได้เฉลี่ย	22,201 บาท/ปี

หมู่ที่ 3 บ้านหนองแดง	มีรายได้เฉลี่ย	22,022 บาท/ปี
หมู่ที่ 4 บ้านหนองเจ็ดหน่วย	มีรายได้เฉลี่ย	20,220 บาท/ปี
หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อม	มีรายได้เฉลี่ย	20,998 บาท/ปี
หมู่ที่ 6 บ้านเด่น	มีรายได้เฉลี่ย	21,299 บาท/ปี
หมู่ที่ 7 บ้านแจ่มน้อย	ไม่มีข้อมูล	

3.11 นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวในเขตตำบลบ้านจันทร์ ส่วนใหญ่จะมาพักผ่อนในบริเวณที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้มากที่สุด จากสถิตินักท่องเที่ยวของสำนักงานศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน (2549) ทำให้ทราบว่า ส่วนใหญ่จะประกอบกิจกรรมปั่นจักรยานเสือภูเขาในพื้นที่ป่าสน ดูนก และเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และเที่ยวชมสถูปวัดจันทร์ เที่ยวชม และซื้อสินค้าชุมชนในศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในบ้านพักขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาพักในช่วงเดือนพฤศจิกายน- กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาว หรือฤดูกาลท่องเที่ยว(high season) และช่วงเดือนมีนาคม – ตุลาคม เป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวน้อย(low season) ช่วงฤดูร้อน และฤดูฝน รายละเอียดสถิตินักท่องเที่ยวแสดงไว้ในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์
ในคาบ 3 ปี (2547-2549)

เดือน	ปี 2547	ปี 2548			ปี 2549		
	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม
มกราคม	182	355	17	372	508	28	536
กุมภาพันธ์	32	89	11	100	286	18	304
มีนาคม	48	54	5	59	99	17	116
เมษายน	23	163	6	169	96	11	107
พฤษภาคม	35	63	8	71	52	13	65
มิถุนายน	35	62	-	62	74	28	102
กรกฎาคม	22	82	-	82	61	3	64

ตารางที่ 7 (ต่อ)

สิงหาคม	42	55	12	67	33	5	38
กันยายน	28	27	-	27	29	2	31
ตุลาคม	137	162	5	167	150	9	159
พฤศจิกายน	143	236	7	243	305	12	317
ธันวาคม	522	1,096	13	1,109	1,213	24	1,237
รวม	1,249	2,444	84	2,528	2,906	170	3,076

ที่มา: รายงานประจำปี สำนักศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน, 2549

3.12 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านจันทร์ มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ นอกจากนั้นยังมีเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และชนเผ่า ที่ราษฎรยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ไว้ได้ รวมทั้งที่ตั้งของชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโครงการหลวง และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญได้จากรายงานการจัดทำแผนพัฒนาสามปี องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ ได้มีการสรุปการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนโดยใช้ การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) ไว้ดังนี้

3.12.1 จุดแข็งของชุมชน (Strength)

ชุมชนบ้านวัดจันทร์มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้า และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ศูนย์จำหน่ายหัตถกรรมพื้นบ้าน ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งมีผ้าลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี ให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชน องค์กร ในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ไม่มีความขัดแย้ง ทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันสูง หมู่บ้านมีกฎระเบียบในการปกครองอย่างชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบ และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีการจัดตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำวัดจันทร์ เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น น้ำตกห้วยฮ่อม โครงการหลวงวัดจันทร์ อ่างเก็บน้ำ มีขนบธรรมเนียมประเพณี และ

วัฒนธรรมที่ดีงาม มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่น การทอผ้า ทำเครื่องไม้ การหาสมุนไพร การทำเครื่องจักรสาน ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาให้ดีขึ้นได้

3.12.2 จุดอ่อนของชุมชน (Weakness)

เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มาก การเดินทางเข้าถึงและการเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านยังไม่มีความสะดวก ตลอดจนอุปสรรคจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง เส้นทางคดเคี้ยว นับเป็นอุปสรรคสำคัญ นอกจากนั้นระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ยังไม่เพียงพอ อันเนื่องมาจากหน่วยงานท้องถิ่นมีรายรับน้อย การขาดบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน และพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันทำให้ยากต่อการพัฒนา ในด้านการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมของชุมชนนิยมปลูกพืชชนิดเดียวกัน ทำให้เราคาผลผลิตตกต่ำ ตลอดจนสภาพพื้นที่แห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร การคมนาคม และการติดต่อสื่อสารไม่สะดวก

3.12.3 โอกาส (Opportunity)

พื้นที่ชุมชนบ้านจันทร์มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทย ประสานงานกันในการพัฒนา ตำบลด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีการประสานงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ให้ความรู้ทางด้านการเกษตร แก่เกษตรกรในตำบล มีภาคเอกชนร่วมสนับสนุนจัดสร้างอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่างๆ ให้แก่โรงเรียนในพื้นที่ และมีหน่วยงานต่างๆ เข้าช่วยเหลือออกค่าย จัดกิจกรรมสำคัญในวันต่างๆ มียุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่สอดคล้องส่งเสริมให้โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะเศรษฐกิจในระดับตำบล หมู่บ้าน เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ นอกจากนั้นยังมียุทธศาสตร์สนับสนุนให้ความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร์

3.12.4 อุปสรรค (Threats)

พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านจันทร์มีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การติดต่อสื่อสารที่ไม่สะดวก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ห่างไกล การคมนาคมและการสัญจรในพื้นที่ไม่สะดวก เกษตรกรในพื้นที่มีรายได้น้อย และมีภาระหนี้สิน มาตรการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่จริงจัง ส่งผลให้มีการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ ไม่มีการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร และการหาตลาดรองรับผลผลิต ราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจในการเพาะปลูกพืช

3.13 แนวทางการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านจันทร์

เนื่องจากชุมชนบ้านจันทร์ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับราษฎรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง รวมถึงพื้นที่ยังเป็นที่ตั้งของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร์ จากผลการศึกษาชุมชนบ้านจันทร์ในด้านการท่องเที่ยว ควรเป็นชุมชนที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ รูปแบบการดำเนินชีวิตของชนเผ่าวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนเผ่ากะเหรี่ยง ตลอดจนควรมีการเชื่อมโยงกับโครงการหลวง และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงเป็นพื้นที่สนับสนุนในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่อาศัยศักยภาพของชุมชนควบคู่ไป โดยรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมตามแนวคิดนี้ได้แก่

กิจกรรมการเยี่ยมชมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ หรือการพักผ่อนร่วมกับคนในชุมชน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต และทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน โดยในปัจจุบันพบว่ามียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ปะปนอยู่บ้าง โดยเฉพาะในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านวัดจันทร์ และการเยี่ยมชมวิถีชีวิตพบปะพูดคุยกับชนเผ่า และร่วมตักน้ำชาที่บ้านของชาวกะเหรี่ยงในหมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง นอกจากนี้ยังมีรูปแบบกิจกรรมที่ไม่เด่นชัด เช่น การออกค่ายอาสาพัฒนาของสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนชาวต่างชาติที่สนใจวิถีชีวิต และเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนต่างๆ ภายในชุมชน ซึ่งจะมีการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ทุกปี

กิจกรรมการเยี่ยมชมประเพณี ซึ่งเป็นกิจกรรมและวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยง เช่น ประเพณีการขึ้นปีใหม่ การรดน้ำดำหัว การผูกข้อมือ งานชาวเขาสัมพันธ์ ตลอดจนประเพณีการแต่งกายและพิธีกรรมต่างๆ ของชนเผ่า ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะมีในช่วงวันสำคัญต่างๆ ตลอดปี

กิจกรรมการเยี่ยมชมงานฝีมือ เช่น การทอผ้า งานไม้ เครื่องจักสาน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชม และซื้อกลับบ้านได้ด้วย โดยเฉพาะกิจกรรมการทอผ้ามีอยู่ทุกครัวเรือนในทุกหมู่บ้าน ที่ทอไว้ใช้ในครัวเรือน และจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม ส่วนงานจักสาน งานไม้ พบในหมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง ซึ่งรูปแบบการเที่ยวชมนักท่องเที่ยวสามารถแวะเที่ยวชมได้ตามบ้านเรือนต่างๆ ทุกหมู่บ้าน

กิจกรรมเยี่ยมชมสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน เป็นการเที่ยวชมลักษณะทางด้านกายภาพของชุมชน อาคารบ้านเรือน สภาพแวดล้อมธรรมชาติ วิถีชีวิต สถานที่สำคัญในชุมชน โดยเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงได้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ เป็นอย่างดี

กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

เนื่องจากชุมชนบ้านวัดจันทร์ เป็นชุมชนที่ตั้งของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ดังนั้นจึงมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ และท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

1. กิจกรรมเที่ยวชมแปลงพืชผักต่างๆ และแปลงไม้ผลเมืองหนาว ของชาวบ้าน ภายใต้การส่งเสริมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์
2. ศูนย์พัฒนาทรัพยากรเพื่อชาวเขา
3. งานปศุสัตว์ โครงการหลวงห้วยมู
4. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์
5. เจดีย์เก่า
6. กิจกรรมเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ของชาวปกาเกอญอ เช่น พิธีมัดมือ พิธีเข้าพรรษา พิธีออกพรรษา พิธีบูชาข้าวใหม่

บทที่ 4

ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาประยุกต์ โดยมีขั้นตอน และวิธีการดังนี้

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ และชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยจัดเก็บข้อมูล 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมครั้งแรกในพื้นที่โดยตรง จากคณะผู้วิจัยซึ่งได้จากการสำรวจพื้นที่ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และถ่ายภาพ ในพื้นที่ และข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ประชาชนในชุมชน เป็นต้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ มีผู้เรียบเรียงไว้ ได้แก่ ตำรา เอกสาร วารสาร ตำนาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ของประเทศ รายงานประจำปี แผนดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวข้อง ข้อกำหนด กฎข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าจากห้องสมุดของรัฐและเอกชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายคอมพิวเตอร์(Website)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัย ได้แก่ แบบเก็บข้อมูล แบบสอบถาม แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์, โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการออกแบบ และเขียนแบบ(Auto cad) ร่วมกับโปรแกรมสำเร็จรูป(Arch View) แผนที่/ภาพถ่ายดาวเทียม/ภาพถ่ายทางอากาศ เครื่องกำหนดตำแหน่งพื้นโลกด้วยดาวเทียม (GPS: Global Positioning System) กล้องสำรวจ, เทปวัดระยะ, เข็มทิศ, กล้องถ่ายภาพ, กล้องบันทึกภาพ, เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

4.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในโครงการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

4.2.1 การเก็บรวบรวม, วิเคราะห์ข้อมูลทางด้านสังคม (ข้อมูลนักท่องเที่ยว, ชุมชน และการมีส่วนร่วม)

การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว

1. เก็บรวบรวมข้อมูลนักท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น จากแนวคิด ทฤษฎี และจากการตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในข้างต้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ ออกแบบแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยคำถามปลายปิด เพื่อทราบภูมิหลังของนักท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ช่วงเวลาการใช้ประโยชน์ ระดับความพึงพอใจในการเข้ามาใช้ประโยชน์พื้นที่ และคำถามปลายเปิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบ คำถามแสดงความคิดเห็น ทศนคติ และความรู้สึกต่อการเข้ามาประกอบกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

2. ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกและการ ประกอบกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับพื้นที่โดยใช้แบบสอบถาม การสุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ(accidental sampling) โดยกำหนดขนาด ตัวอย่าง จากการใช้สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบริเวณเขตพื้นที่โครงการหลวง บ้านวัดจันทร์ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2547-2549(3 ปี) เป็นพื้นฐาน ได้จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 6,853 คน จากนั้นนำมาคำนวณหาขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane(1973)

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

n = จำนวนตัวอย่างที่ใช้เป็นตัวแทนประชากร

N = จำนวนประชากรทั้งหมด(รายปี)

e = ความคลาดเคลื่อนเนื่องจากการสุ่มตัวอย่าง ในที่นี้กำหนดให้เป็นร้อยละ 5
(e = 0.05)

ในการจัดเก็บข้อมูลจะทำการเก็บข้อมูลทุกช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่และมีการประกอบกิจกรรมตั้งแต่เวลา 08.00-18.00 น. ของทั้งวันธรรมดา และ ช่วงวันหยุด

3. กำหนดให้ประชากรเป้าหมายและหน่วยในการวิเคราะห์ ผู้ใช้ประโยชน์เป็น นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติที่เข้ามาประกอบกิจกรรมนันทนาการทุกประเภท เช่น ตั้ง ค่ายพักแรม ดูนก เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ปั่นจักรยานชมธรรมชาติ พักผ่อนชมธรรมชาติ ถ่ายภาพ และอื่น ๆ

4. ศึกษาความต้องการของเจ้าหน้าที่โดยใช้แบบสอบถามให้กับเจ้าหน้าที่ทุกคน

5. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ ต่อพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows

การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมของชุมชนมีการจัดเก็บ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน โดยการเข้าไปสอบถาม พูดคุยกับ ผู้นำชุมชน เช่น พ่อหลวง แม่บ้าน และกลุ่มสตรี หรือประชาชนในแต่ละชุมชน เก็บรายละเอียดด้วยการจดบันทึก และการถ่ายภาพสภาพแวดล้อม
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม(SWOT) ของชุมชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเสนอต่อการประชุมระดมความคิดเห็นในแต่ละครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนทราบถึงจุดแข็ง โอกาส และหาทางแก้ไขจุดอ่อน และภัยคุกคามของชุมชนท้องถิ่นของตน รวมถึงศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่

การมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ซึ่งชุมชนแต่ละชุมชนอยู่ห่างไกล สภาพเส้นทางสัญจรค่อนข้างลำบาก จึงเป็นข้อจำกัดในการจัดการประชุมระดมความคิดเห็น คณะผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือกับผู้นำชุมชน, ประธานกลุ่มแม่บ้าน และหัวหน้าหน่วยงานต่างๆของแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม เพื่อเสนอความคิดเห็นในแต่ละครั้ง โดยมีสาระในการประชุมแต่ละครั้งดังนี้

1. จัดประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อผู้นำชุมชน หัวหน้าหน่วยงาน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลพื้นที่ และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จำนวน 3 ครั้ง ประกอบด้วย
 - 1) ครั้งที่ 1 ประชุมชี้แจงเพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์การดำเนินการวิจัย และขออนุญาตเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงในชุมชน โดยอธิบายให้ชุมชนเข้าใจถึงแนวคิดในการวางแผน ที่เน้นชุมชนมีส่วนร่วม ในการร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้ชุมชนให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับข้อมูลทรัพยากรที่มีคุณค่าในชุมชน
 - 2) ครั้งที่ 2 จัดประชุมเสนอผลการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพของชุมชน ตามหลักการ ทฤษฎี รวมถึงข้อเสนอแนะ และแนวทางที่ชุมชนได้

เสนอแนะไว้ในการประชุมครั้งที่ 1 เพื่อให้รับทราบข้อมูล และร่วมกันหาแนวทาง ในการพัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม และเพื่อความ ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งเพื่อจัดทำร่างแผน ระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในขั้นตอนต่อไป

3) ครั้งที่ 3 จัดประชุมระดมความคิดเห็นของผู้นำชุมชน เพื่อเสนอร่าง แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม และรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวก และสื่อที่เหมาะสมแต่ละบริเวณ ในการพัฒนาระบบสื่อความหมายในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัด จันทร

2. ใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน หรือผู้แทนที่เข้าร่วม ประชุม เพื่อศึกษาความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนในการพัฒนา และส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการ จัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเพื่อศึกษาถึงลักษณะการพึ่งพิงทรัพยากรตามทัศนคติ ของชุมชน โดยใช้การสุ่ม ตัวอย่างจากผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หัวหน้า หน่วยงาน นักวิชาการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย / เอกชน และประชาชนทั่วไปที่มาร่วมประชุมระดม ความคิดเห็นแต่ละครั้ง

3. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน ผู้นำชุมชน ต่อการวางแผน ระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร และ รูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows

4.2.2 การเก็บรวบรวม, วิเคราะห์ข้อมูลชีว-กายภาพของพื้นที่

1) การสำรวจภาคสนาม (field inventory) ด้วยแบบเก็บข้อมูลแหล่งนันทนาการ (data site collect form) ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เพื่อเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ลักษณะการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยว การใช้ สอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม ที่มีอยู่ในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร เพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในการ พัฒนาระบบสื่อความหมาย

2) ในการเก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ประเภทเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ (nature trail) และเส้นทางจักรยาน ใช้เทปวัดระยะเส้นทางประกอบกับเข็มทิศ และ GPS เพื่อทราบ ตำแหน่ง ระยะ ทิศทางของเส้นทาง แล้วนำมากำหนดลงในแผนที่ขอบเขตพื้นที่โครงการหลวงบ้าน

วัดจันทร มาตราส่วน 1:50,000(ระหว่าง 4646 I, IV และ 4647, 4647II, III ของกรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

3) นำข้อมูลภาคสนาม ทั้งหมดมาเขียนเป็นแผนที่ฐาน (base map) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการออกแบบ เขียนแบบ (Auto cad)

4) ในการเก็บข้อมูลผังบริเวณของที่ทำการของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ผังบริเวณ และออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกโดยใช้กล้องสำรวจ Sokkia Total Station (set 500) เพื่อทราบขอบเขตพื้นที่ที่ถูกต้องชัดเจน รวมถึงตำแหน่งของสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่เดิม รวมถึงเส้นระดับชั้นความสูง (contour line) เพื่อนำไปวิเคราะห์ และออกแบบผังบริเวณ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตามหลักการออกแบบอย่างยั่งยืน

วิธีการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

1) ทำการสำรวจ และประเมินศักยภาพของพื้นที่ในเชิงอนุรักษ์ เพื่อวางแผนจัดการ การประเมินผล และติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางสังคมพืช สัตว์ป่า และลักษณะทางภูมิทัศน์ โดยปัจจัยในการพิจารณาประกอบด้วย ลักษณะความดึงดูดใจของแหล่งนั้นทางการ ความอุดมสมบูรณ์ทางด้านระบบนิเวศ ความพร้อมทางกายภาพในการรองรับกิจกรรมที่เหมาะสม การเข้าถึง และร่องรอยผลกระทบที่ปรากฏในแต่ละแหล่ง ในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ และทำการประเมินศักยภาพเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และเชื่อมโยงกับบริเวณที่ทำการศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ โดยกำหนดค่าถ่วงน้ำหนัก (Weighted Score – W) ให้กับปัจจัยชี้วัดศักยภาพแต่ละตัว จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ในพื้นที่มาพิจารณากำหนดค่าระดับศักยภาพ (Rated Score – R) ของแต่ละปัจจัย แล้วจึงทำการคำนวณหาค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งด้วยสมการถ่วงน้ำหนัก (Weighting Score Equation)

$$RRP = \frac{W_1R_1 + W_2R_2 + W_3R_3 \dots W_nR_n}{W_1 + W_2 + W_3 \dots W_n}$$

โดย RRP = ระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
 $W_{1\dots n}$ = ค่าถ่วงน้ำหนักของตัวชี้วัดที่ 1 ถึง n
 $R_{1\dots n}$ = ค่าคะแนนศักยภาพของตัวชี้วัดที่ 1 ถึง n

ระดับศักยภาพ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

- ศักยภาพต่ำ มีช่วงพิสัยระหว่าง 1.00 - 1.66
- ศักยภาพปานกลาง มีช่วงพิสัยระหว่าง 1.67 - 2.33
- ศักยภาพสูง มีช่วงพิสัยระหว่าง 2.34 - 3.00

2) ประเมินศักยภาพของทรัพยากรเพื่อกำหนดช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ (ROS) ตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ (physical setting) ลักษณะทางสังคม (social setting) และลักษณะการจัดการพื้นที่ (managerial setting) ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัด และผลกระทบที่ปรากฏในแหล่งนันทนาการแต่ละแห่งในพื้นที่ เพื่อคงไว้ซึ่งระดับประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว และ เพื่อกำหนดปริมาณการใช้ประโยชน์ที่พื้นที่สามารถรองรับได้ รวมถึงปริมาณ และรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในแต่ละช่วงชั้นเป็นตัวกำหนดปัจจัยในการวิเคราะห์และประเมินสถานะภาพของตัวแหล่งเพื่อจัดกลุ่มตามเกณฑ์ของแต่ละช่วงชั้นที่กำหนดไว้

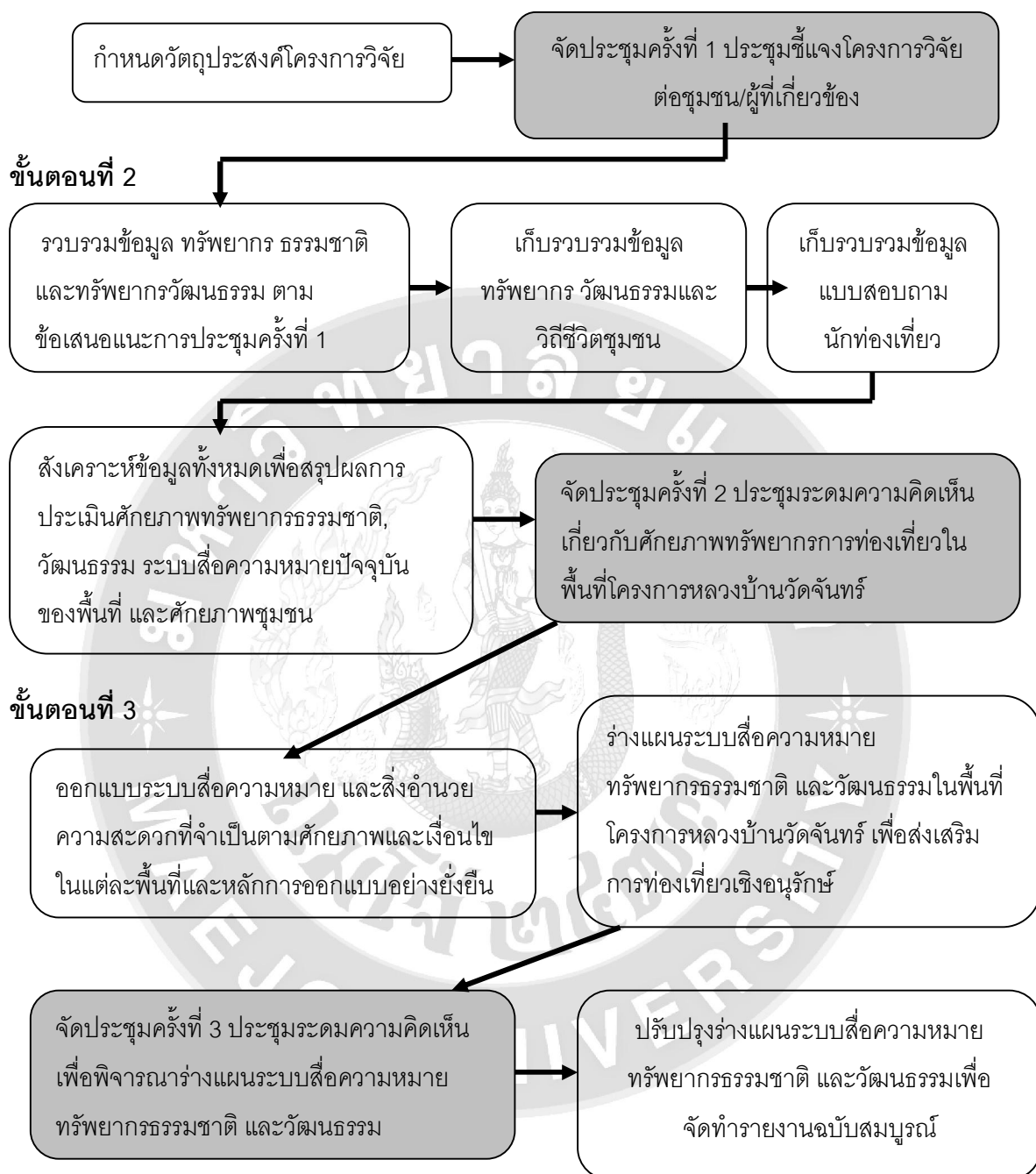
3) สังเคราะห์ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT) โดยภาพรวมของพื้นที่ เพื่อเป็นฐานในการกำหนดแนวคิดการวางแผน และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการบริหารจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม

4) จัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และระดับการพัฒนาที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบสื่อความหมายธรรมชาติ และวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5) ประมวลผลเพื่อจัดทำร่างภาพรวม และเค้าโครงเรื่อง (Theme) ของการสื่อความหมายธรรมชาติ/วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา พร้อมเสนอตัวกลางสื่อความหมาย และโปรแกรมสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่ นำเสนอต่อชุมชน นำข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดเห็นมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำแผนและออกแบบระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ/ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับลักษณะภูมิสังคม วิถีชีวิตชุมชน

6) สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำผลการวิจัยไปขยายผลเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม โดยขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย สรุปได้ดังภาพที่ 29

ขั้นตอนที่ 1

ภาพที่ 29 ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย

4.3 ระยะเวลาทำการวิจัย

เริ่มดำเนินการวิจัย ในเดือนกุมภาพันธ์ 2550 ถึงเดือน พฤษภาคม 2551 รวมใช้ระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 1 ปี 4 เดือน

ตารางที่ 8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

กิจกรรม	ช่วงเวลาดำเนินการ															
	ปี 2550												ปี 2551			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
1. กำหนดภาพรวมและกรอบการดำเนินโครงการ	/	/														
2. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการต่อชุมชน และขอ ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินการเก็บข้อมูล			/													
3. สัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลทรัพยากร, ชุมชน, นักท่องเที่ยว				/	/	/	/	/	/							
4. วิเคราะห์และประเมินศักยภาพของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ การสื่อความหมายธรรมชาติ รวมถึงข้อจำกัดต่างๆ									/	/	/					
5. เสนอแนวทางการวางแผนระบบสื่อความหมาย และเสนอ ผลการประเมินศักยภาพทรัพยากรทางธรรมชาติ และ วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อชุมชน											/	/				

ตารางที่ 8 (ต่อ)

กิจกรรม	ช่วงเวลาดำเนินการ															
	ปี 2550												ปี 2551			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
6. นำข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชุมมาพิจารณาร่วมกับ สังเคราะห์และ กำหนดภาพรวมการสื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม												/				
7. กำหนดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น และ รายละเอียดการสื่อความหมายธรรมชาติ/วัฒนธรรมแต่ละ บริเวณ													/	/		
8. นำเสนอร่างแผนระบบสื่อความหมาย และรูปแบบสิ่ง อำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมต่อชุมชน														/	/	
9. จัดทำแผนระบบสื่อความหมายธรรมชาติ/วัฒนธรรมฉบับ สมบูรณ์															/	/

บทที่ 5

ผลวิเคราะห์ และประเมินศักยภาพทรัพยากร

5.1 ศักยภาพทรัพยากร เพื่อส่งเสริมและพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5.1.1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ในการประเมินศักยภาพเฉพาะแหล่งนั้นเน้นการที่สำคัญ และเชื่อมโยงกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ทั้งนี้เพื่อเป็นไปตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชน ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ 9 พื้นที่ แต่ในบางพื้นที่ เช่น สำนักสงฆ์วัดป่า คณะผู้วิจัยเห็นว่า ไม่ควรนำมาจัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของสำนักสงฆ์ แตกต่างกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรอนุรักษ์พื้นที่นี้เพื่อให้เป็นสถานที่ที่สงบเงียบ และประกอบกิจของสงฆ์ต่อไป โดยในการศึกษา จะคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละแหล่ง โดยจะการประเมินศักยภาพ ทั้งหมด 9 พื้นที่

การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลวิเคราะห์ลักษณะการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยว การใช้สอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ทางสังคม และการจัดการของพื้นที่ ประกอบด้วยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ระบบสื่อความหมาย ตลอดจนปัญหาและข้อจำกัดในปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์และจำแนกประเภทของทรัพยากรตามลักษณะของแต่ละกลุ่มชั้น โดยใช้หลักการแบ่งกลุ่มชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ หรือ ROS ซึ่งได้ใช้แบบประเมิน/แบบเก็บข้อมูล ที่ดัดแปลงมาจากโครงการสำรวจและวิจัยด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผืนป่าตะวันตก(ดร.ชนี, 2543) และแบบเก็บข้อมูลความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบอย่างยั่งยืน(ดารณี,2545) เก็บข้อมูลเบื้องต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องของข้อมูลพื้นฐานด้านนันทนาการ และข้อมูลชีว-กายภาพที่จำเป็นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งประเมินศักยภาพในเชิงการท่องเที่ยว ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก ข้อจำกัดและผลกระทบที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง เพื่อกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสม

5.1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม ที่สำคัญในพื้นที่
โครงการ ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์
2. น้ำตกห้วยฮ่อม
3. น้ำตกห้วยฮ่อม
4. ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์(อ.อ.ป)
5. สถานีเจดีย์เก่า 3 แห่ง
6. เส้นทางจักรยานเสือภูเขา (24 กิโลเมตร)
7. วัดป่าบ้านจันทร์
8. เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสน(ที่ทำการอ.อ.ป-บ้านสันม่วง)

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม
คณะนักวิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ ที่ตั้ง ลักษณะทั่วไป ความสำคัญ และข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ใน
ปัจจุบัน โดยรายละเอียดของปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ค่าถ่วงน้ำหนักและเหตุผลในการ
กำหนดค่าถ่วงน้ำหนัก ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 เหตุผลในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักปัจจัยชี้วัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ตัวชี้วัดศักยภาพ	ค่าถ่วง น้ำหนัก (W)	เหตุผลในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักศักยภาพ
1.ความอุดมสมบูรณ์ของ สังคมพืช/พืชพันธุ์ (Plant community status)	3	ตัวชี้วัดทางสังคมพืชเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับ ความอุดม สมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นต้นกำเนิดของ สิ่งมีชีวิตทั้งหมด อีกทั้งก่อให้เกิดความสวยงามทางด้านสภาพ ภูมิศาสตร์กายภาพของพื้นที่ ในการประเมินศักยภาพในแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และควรมีร่มเงาของพันธุ์ไม้ไม่ผลัดใบ ควรมีมากกว่าร้อยละ 50 ของบริเวณนั้น

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ตัวชี้วัดศักยภาพ	ค่าถ่วง น้ำหนัก (W)	เหตุผลในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักศักยภาพ
2. ความอุดมสมบูรณ์ของ สัตว์ป่า /โอกาสที่จะได้พบ เห็นสัตว์ป่า(wildlife sighting opportunity)	3	การที่จะพบเห็นสัตว์ป่าในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแต่ละ แหล่ง ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืช ดังนั้น เพื่อเป็น การส่งเสริมให้เกิดมีชีวิตชีวา สร้างดึงดูดใจในการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติ ระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อสร้าง ความตระหนักถึงคุณค่าของการดูแลรักษาระบบนิเวศ ให้กับ นักท่องเที่ยว
3. สิ่งดึงดูดใจ/ ความ สวยงามน่าสนใจ / ความ โดดเด่นเฉพาะตัวของพื้นที่ (Area uniqueness)	3	ความโดดเด่นทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่ถือได้ว่า เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในการสร้างแรงจูงใจในการเดินทางมา เยือนได้เป็นอย่างดี รวมถึงการวางแผนพื้นที่ให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่สำคัญ และมีความโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งถือว่าเป็น มรดกทางธรรมชาติ/วัฒนธรรมของพื้นที่ / ประเทศ
4.นัยสำคัญต่อการสื่อ ความหมาย(Interpretive significance)	3	นัยสำคัญในการสื่อความหมาย เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา เรื่องราวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่ต้องการสื่อให้ นักท่องเที่ยวจดจำ และกระตุ้นเตือนให้เกิดพฤติกรรมการอนุรักษ์ ทรัพยากรในพื้นที่ และยังสามารถลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมใน การใช้ทรัพยากร รวมถึงสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่อีก ด้วย
5. สภาพภูมิอากาศ (Climate)	3	การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ หรือการท่องเที่ยวที่ใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศเป็นฐานในการประกอบกิจกรรม หรือแหล่งวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีสภาพภูมิอากาศที่ เย็นสบาย(ต่ำกว่า 25 C ⁰) ฝนคลายและความบริสุทธิ์อากาศ ในสภาพธรรมชาตินั้น

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ตัวชี้วัดศักยภาพ	ค่าถ่วง น้ำหนัก (W)	เหตุผลในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักศักยภาพ
6. คุณภาพด้านทัศนียภาพ ของภูมิทัศน์(Scenic quality of Landscape)	3	ภูมิทัศน์ที่มีคุณภาพ คือไม่มีความเสื่อมโทรม/ผลกระทบทางลบ ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ / วัฒนธรรมโดยรวมในพื้นที่ และ รอบพื้นที่ ซึ่งสามารถนำไปสู่จุดใดจุดหนึ่ง(Approach View) และเป็นจุดหมายตาของพื้นที่ / ภูมิลักษณะ(Land form)โดย ก่อกำเนิดเรื่องราวในการศึกษา เรียนรู้
7 .ความเหมาะสมของ ทรัพยากรต่อกิจกรรมใน บริเวณ(Suitability for certain type of recreation activities)	3	แหล่งนันทนาการทางธรรมชาติควรมีพื้นที่ประกอบกิจกรรมการ ชื่นชมธรรมชาติ / วัฒนธรรม หรือ กิจกรรมที่เป็นผลพลอยที่ บรรยากาศของแหล่งนั้นเอื้อประโยชน์ให้ รวมถึงมีขนาดเนื้อที่ เพื่อประกอบกิจกรรม หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งจะ ส่งเสริมการเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ได้มากขึ้น
8. น้ำใช้สอย(Water Supply)	3	น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เมื่อมีการตั้ง หลักแหล่งถาวร หรือชั่วคราว น้ำใช้สอยจึงจำเป็นต้องมีปริมาณ เพียงพอกับความต้องการ มีคุณภาพดี และลงทุนต่ำใน กระบวนการนำมาใช้อุปโภค และบริโภค
9. ความสะดวกในการเข้าถึง แหล่งนันทนาการ (Accessibility)	3	การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกสบายจนเกินไปอาจทำ ให้นักท่องเที่ยวมองไม่เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติก็ได้ เพราะการได้ใช้เวลา หรือความยากลำบากในการเดินทางเข้าถึง แหล่งนันทนาการแหล่งใดแหล่งหนึ่งเป็นถือว่าเป็นความ ประทับใจ เป็นประสบการณ์นันทนาการ และผู้มาเยือนได้มี โอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในการทำกิจกรรมมากกว่า ซึ่งควรให้ เหมาะสมระดับกลุ่มชั้นของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ
10. ความเชื่อมโยงกับแหล่ง ท่องเที่ยวอื่นๆภายในพื้นที่ (Aggregation of the site to	3	ให้ความสำคัญในระดับปานกลาง ความสำเร็จของการเชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญในอันดับรองจากความ โดดเด่นของธรรมชาติ/วัฒนธรรมในพื้นที่ เพราะการเชื่อมโยงกับ

others)	แหล่งอื่นเป็นความสัมพันธ์ภายในพื้นที่ ซึ่งพัฒนาให้เหมาะสมได้
ตารางที่ 9 (ต่อ)	

ตัวชี้วัดศักยภาพ	ค่าถ่วง น้ำหนัก (W)	เหตุผลในการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักศักยภาพ
11.ความปลอดภัย(Safety)	3	ความปลอดภัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต และขึ้นอยู่กับผู้ดูแลจัดการพื้นที่ ตามศักยภาพการบริหารจัดการพื้นที่/รวมถึงการเตรียมตัวของนักท่องเที่ยว ที่จะต้องตระหนักถึงความปลอดภัยตลอดเวลาในการประกอบกิจกรรม ความปลอดภัยโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวสามารถบ่งชี้ระดับศักยภาพของพื้นที่และเป็นการส่งเสริมแรงจูงใจ / ความมั่นใจในการเข้าไปประกอบกิจกรรมในพื้นที่เพิ่มขึ้นด้วย

5.1.3 ช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ

ช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ หรือ ROS : Recreation Opportunity Spectrum เป็นแนวคิดหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวควรจะได้รับจากการประกอบกิจกรรมในพื้นที่เป็นหลัก (experience-based recreation planning approach) โดยอาศัยลักษณะสำคัญ 3 ประการที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดระดับชั้น และระดับการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยว (ดร.ชนี, 2543) คือ ลักษณะกายภาพของพื้นที่ (physical setting) ลักษณะทางสังคม (social setting) และลักษณะการจัดการพื้นที่ (managerial setting) เป็นตัวกำหนดปัจจัยในการวิเคราะห์และประเมินสถานภาพของตัวแหล่งเพื่อจัดกลุ่มตามเกณฑ์ของแต่ละช่วงชั้นที่กำหนดไว้ ซึ่งได้กำหนดปัจจัยชี้วัดไว้ 7 ปัจจัย คือ

- 1) การเดินทางและการเข้าถึง
- 2) ความเป็นธรรมชาติและการพัฒนาพื้นที่
- 3) โอกาสพบปะผู้คน
- 4) ลักษณะการควบคุมดูแลนักท่องเที่ยวและระเบียบการใช้พื้นที่
- 5) ร่องรอยผลกระทบจากกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม
- 6) ลักษณะการจัดการพื้นที่

7) การพบเห็นนักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม

การประเมินจะทำให้ได้ค่าคะแนนจากการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ของแหล่งนันทนาการ แล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มชั้น ในที่นี้ ได้กำหนดไว้เป็น 5 กลุ่มชั้น คือ

1. กลุ่มชั้นพื้นที่พัฒนามาก (Developed Area, D) พิสัย 1.00-1.80
2. กลุ่มชั้นพื้นที่กึ่งพัฒนา (Semi-developed Area, SD) พิสัย 1.81-2.60
3. กลุ่มชั้นพื้นที่กึ่งธรรมชาติใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Motorized Area, SP-1) พิสัย 2.61-3.40
4. กลุ่มชั้นพื้นที่กึ่งธรรมชาติไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Non-motorized Area, SP-2) พิสัย 3.41-4.20
5. กลุ่มชั้นพื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (Primitive Area, P) พิสัย 4.21-5.00 ซึ่งแต่ละกลุ่มชั้นมีลักษณะดังนี้

1. **กลุ่มชั้นพื้นที่พัฒนามาก (Developed Area, D)** เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะพื้นฐานเป็นชุมชนในชนบทที่มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ การเข้าถึงมีความสะดวกในระดับปานกลางถึงสูงโดยทางรถหรือเรือหรือทั้งสองประเภท มีการจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งควบคู่กับการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว มีการจัดการและควบคุมนักท่องเที่ยวสูงเพื่อมิให้ขัดแย้งกับกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือกับกิจกรรมชุมชน แหล่งนันทนาการในกลุ่มชั้นนี้จะปรากฏร่องรอยของกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของมนุษย์เกือบทุกรูปแบบ กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมสามารถเป็นกิจกรรมที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มชั้นพื้นที่พัฒนา(ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง) ประสพการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ คือการได้สัมผัสเรียนรู้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น การปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆกับราษฎรในท้องถิ่น และความสะดวกสบายในจากการบริการด้านการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว

2. **กลุ่มชั้นพื้นที่กึ่งพัฒนา (Semi-developed Area, SD)** เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพแวดล้อมโดยรวมเป็นธรรมชาติ หากแต่เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่พัฒนาปรับเปลี่ยนไปแล้วเพื่อสนองตอบต่อกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของผู้มาเยือน การเข้าถึงกระทำได้สะดวกโดยทางรถหรือเรือหรือทั้งสองรูปแบบปริมาณการใช้ประโยชน์ค่อนข้างหนาแน่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูกาลท่องเที่ยว ปรากฏร่องรอยผลกระทบชัดเจนและมาตรการในการจัดการ/ควบคุมนักท่องเที่ยวถูกนำมาใช้ทุก

รูปแบบ สิ่งอำนวยความสะดวกกลุ่มนี้มักจะพัฒนาเต็มรูปแบบ ประสบการณ์นั้นหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ถูกเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก มีโอกาสพบปะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆสูงมาก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการในพื้นที่

3. กลุ่มขั้นพื้นที่กึ่งธรรมชาติใช้ยานยนต์(Semi-primitive Motorized Area, SP-1)

แหล่งนั้นหนาแน่นนี้ยังคงความเป็นธรรมชาติโดยรวมแต่การเข้าถึงทำได้สะดวกมากกว่าแหล่งนั้นหนาแน่นในกลุ่มขั้น SP-2 ส่งผลให้ปริมาณการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น โอกาสที่นักท่องเที่ยวจะพบปะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆจะสูงกว่า ร่องรอยผลกระทบจากการใช้ประโยชน์จะปรากฏค่อนข้างชัดเจน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวใช้กฎระเบียบ โปรแกรมสื่อความหมาย และการควบคุมโดยอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวก มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับปานกลาง เช่น ม้านั่ง ถังขยะ ห้องสุขา ลานจอดรถ กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิม การพักผ่อนในลักษณะแคมป์หน่วยและแคมป์กลุ่มขนาดเล็ก ปิกนิกและการศึกษาธรรมชาติโดยใช้โปรแกรมสื่อความหมาย ประสบการณ์นั้นหนาแน่นเป็นพื้นที่กึ่งธรรมชาติที่พัฒนา โอกาสที่จะสัมผัสธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบมีน้อย เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนกับโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือนกลุ่มอื่นๆ

4. กลุ่มขั้นพื้นที่กึ่งธรรมชาติไม่ใช้ยานยนต์(Semi-primitive Non-motorized Area, SP-2)

เป็นแหล่งนั้นหนาแน่นที่สภาพพื้นที่โดยรวมยังคงมีความเป็นธรรมชาติไม่แตกต่างไปจากพื้นที่สันโดษมากนัก หากแต่ปริมาณการใช้ประโยชน์หรือโอกาสในการพบเห็นนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆจะสูงกว่าพื้นที่สันโดษ แหล่งนั้นหนาแน่นในกลุ่มนี้จะปรากฏร่องรอยผลกระทบจากการใช้ประโยชน์เบาบาง มีการควบคุม/การจัดการนักท่องเที่ยวอยู่บ้าง เน้นการจัดการในลักษณะการใช้โปรแกรมสื่อความหมายหรือการจัดการทางอ้อมโดยอาศัยการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมนั้นหนาแน่นเป็นประเภทเดียวกันกับกลุ่มพื้นที่สันโดษ ประสบการณ์นั้นหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเป็นประสบการณ์เช่นเดียวกับพื้นที่สันโดษมีโอกาสในการสัมผัสความสงบวิเวกจากธรรมชาติมากกว่า SP-1

5. กลุ่มขั้นพื้นที่ธรรมชาติสันโดษ (Primitive Area, P)

เป็นแหล่งนั้นหนาแน่นที่ตั้งอยู่ห่างไกล คงสภาพความเป็นธรรมชาติหรือภูมิทัศน์ดั้งเดิมอย่างสมบูรณ์ มีปริมาณการท่องเที่ยวเบาบาง เนื่องจากการเข้าถึงกระทำได้ยากลำบาก ปรากฏร่องรอยของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์น้อย และการควบคุม/จัดการนักท่องเที่ยวตลอดจนการพัฒนาต่างๆไม่มีในพื้นที่ กิจกรรมนั้นหนาแน่นจะเน้นการสัมผัสและศึกษาเรียนรู้จากธรรมชาติอย่างแท้จริง เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ รวมถึงกิจกรรมดูนก ส่องสัตว์ พักแรม ล่องเรือ และการพักผ่อนในบรรยากาศที่สงบ ประสบการณ์นั้นหนาแน่นที่ผู้มา

เยือนจะได้รับได้แก่ ความสงบบริเวณมีเพียงเสียงจากธรรมชาติ การได้สัมผัสเรียนรู้พฤติกรรมของธรรมชาติ อย่างใกล้ชิด

5.2 ศักยภาพทรัพยากรเพื่อการสื่อความหมาย

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง บริเวณ/สถานที่ พื้นที่ทั้งที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ที่สามารถให้ประโยชน์ทางด้านการพักผ่อนหย่อนใจ ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่นั้นทนทานทางธรรมชาติ ที่มีลักษณะทางชีวภาพ กายภาพที่อุดมสมบูรณ์ หลากหลาย รวมถึงทัศนียภาพที่สวยงาม และเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการได้เข้าไปสัมผัส เรียนรู้ธรรมชาติในพื้นที่ อย่างใกล้ชิด แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการวางแผนสื่อความหมายในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม ที่สำคัญในพื้นที่โครงการ ได้แก่

1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และ ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงวัดจันทร์
2. เทียวชมน้ำตกห้วยฮ่อ
3. เทียวชมน้ำตกห้วยฮ่อม
4. จุดชมวิวบ้านวัดจันทร์
5. ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์
6. สถูปเจดีย์เก่า
7. เส้นทางขี่จักรยานเสือภูเขา (24 กิโลเมตร)
8. วัดป่าบ้านจันทร์ และศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์
9. เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสน(อ.อ.ป วัดจันทร์-สันม่วง)

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม คณะนักวิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ ที่ตั้ง ลักษณะทั่วไป ความสำคัญ และข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้

5.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ / แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1) เส้นทางศึกษาธรรมชาติสันม่วง (5 กิโลเมตร)

ภาพที่ 30 สภาพบริเวณจุดเริ่มต้นเส้นทาง

ภาพที่ 31 สภาพแวดล้อมภายในเส้นทาง

สภาพทั่วไป

เส้นทางศึกษาธรรมชาติสันม่วง มีระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร เริ่มตั้งแต่พื้นที่ด้านหลังของที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ เชื่อมโยงกับเส้นทางจักรยาน จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ สภาพป่าเต็งรังผสมสน ทัศนียภาพที่สวยงามของป่าเต็งรังผสมสนที่สลับซับซ้อน ในมุมมองของสภาพความสูงต่ำตามภูมิประเทศภูเขา แหล่งท่องเที่ยว หรือจุดที่น่าสนใจใกล้เคียง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยจันทร์, สถูปเจดีย์วัดจันทร์, เส้นทางจักรยาน และสำนักสงฆ์วัดป่า สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏในเส้นทาง ได้แก่ เส้นทางลาดคอนกรีตเสริมเหล็กบางบริเวณ รอยทางเดิมที่ชาวบ้านใช้เดินเพื่อไปยังเรือกวอน ไร่นา ห้างนา หรือเถียงนา และสะพานข้ามลำห้วย เป็นต้น

ภาพที่ 32 สภาพแวดล้อมของเส้นทางในฤดูร้อน

ภาพที่ 33 ลำห้วยเล็กๆในเส้นทาง

ความสำคัญ

เส้นทางศึกษาธรรมชาติสันม่วงเป็นเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติระยะไกลเหมาะแก่การศึกษาระบบนิเวศป่าเต็งรังผสมสนตลอดเส้นทางจะพบพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดของสังคมป่าเต็งรังผสมสน พบเห็นการแบ่งชั้นเรือนยอดของหมู่ไม้ตามความต้องการปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ความต้องการแสง ไม้ชั้นบนจะเด่นด้วยไม้สน ได้แก่ สน 2 ใบ (*Pinus merkusii*) ส่วนไม้ชั้นรองจะพบพันธุ์ไม้ตระกูลยางโดยเฉพาะ ยางพลวง (*Dipterocarpus tuberculatus*) เป็นไม้เด่น บางจุดจะพบการเผาป่าเพื่อเก็บหาของป่าเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น เผาป่าเพื่อให้เห็ดถอบขึ้น เพื่อที่จะเก็บไปขายเป็นรายได้เสริมของครอบครัว อีกทั้งเผาป่าเพื่อให้ผักหวานขึ้นเพื่อจะได้เก็บยอดผักได้มากขึ้น ผลจากการเผาป่าทำให้เกิดไฟป่าลุกลามไปยังต้นสน ซึ่งส่งผลให้เกิดการโค่นล้มตามมาในช่วงฤดูฝนที่ลมพายุพัดแรง จึงเป็นความจำเป็นที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ในการให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน และเพื่อรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนหันไปหาแนวทางใหม่ในการพึ่งพิงทรัพยากร ในลักษณะที่ไม่สิ้นเปลือง (Non-Consumption) สามารถเสริมรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างพอเพียง

ข้อจำกัด

สภาพเส้นทางเป็นถนนดินมีความกว้างไม่เท่ากันแล้วแต่ข้อจำกัดของสภาพพื้นที่แต่ละบริเวณที่เส้นทางตัดผ่าน สภาพป่าไม้ในพื้นที่เป็นป่าเต็งรังผสมสน มีความอุดมสมบูรณ์ตามปัจจัยแวดล้อมของธรรมชาติที่ไม่เท่ากันในแต่ละบริเวณภายในเส้นทาง พื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรสื่อความหมายค่อนข้างจำกัด ทำให้ยากต่อการกำหนดเนื้อหาในการสื่อความหมาย ซึ่งโดย

ปกติเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ในพื้นที่ธรรมชาติ และหรือ พื้นที่อนุรักษ์ บริเวณเส้นทางควรต้องมี
ทรัพยากรที่สร้างความดึงดูดใจ มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม หรือ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้เพื่อให้
นักท่องเที่ยว/ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ระบบนิเวศ การสื่อ
ความหมายทรัพยากรธรรมชาติก็จะช่วยให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร เกิดความ
ห่วงแหน และช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ

2) เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกห้วยอ้อ

ภาพที่ 34 เส้นทางเดินป่าเข้าสู่พื้นที่น้ำตก

ภาพที่ 35 น้ำตกในอุทยานแห่งชาติ

สภาพทั่วไป

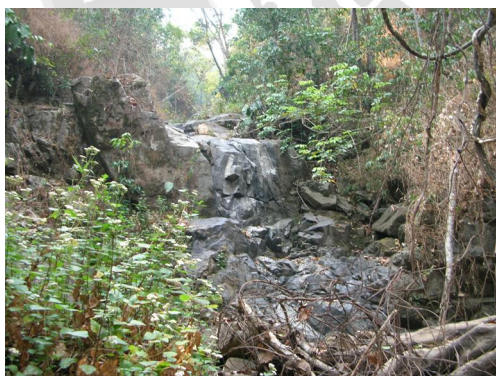
เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกห้วยอ้อ เป็นกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ
ลักษณะเด่นของพื้นที่ และลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ พื้นที่ป่าเบญจพรรณขึ้นตามริมลำน้ำ สูง
จากลำน้ำขึ้นไปก็จะพบพันธุ์ไม้ป่าเต็งรังผสมสนขึ้นอยู่ น้ำตกในฤดูฝน และมีความเป็นธรรมชาติ
พื้นที่มีรอยทาง (trail) เข้าถึงแต่ยังไม่มีการกำหนดแนว และขอบเขตเส้นทางที่ชัดเจน มีจุดเด่นที่
น่าสนใจอยู่ใกล้เคียง ได้แก่ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านวัดจันทร์ ลักษณะเด่นของพื้นที่/
ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ น้ำตก (ในฤดูฝน) ป่าเบญจพรรณริมลำน้ำและป่าเต็งรังผสมสน
รวมถึงทัศนียภาพในบางบริเวณของพื้นที่ ระหว่างเส้นทางเดินป่าเข้าสู่พื้นที่ ไม่พบการประกอบกิจกรรม
นันทนาการใดๆในพื้นที่

ความสำคัญ

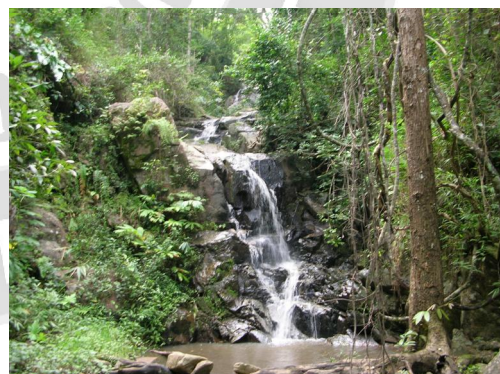
เส้นทางศึกษาธรรมชาติ น้ำตกห้วยอ้อ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร และสร้างความชุ่มชื้นให้แก่ พื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่ทำกินของราษฎรโดยรอบ แต่เนื่องจากการเข้าถึงต้องเดินทางผ่านหมู่บ้าน และที่ทำกินของราษฎร จึงทำบรรยากาศ และสุนทรียภาพในการเรียนรู้ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมลดลง เนื่องจากในช่วงฤดูร้อนจะพบเห็นการแผ้วถางป่า และเผาเศษวัสดุทางการเกษตร อีกทั้งมีควันไฟรอบๆพื้นที่แนวทางการพัฒนาพื้นที่โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำฝ่ายชะลอความชุ่มชื้นตลอดลำห้วยตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะทำให้ลำห้วยเกิดความชุ่มชื้น เกิดน้ำขังระหว่างลำห้วยที่ทำฝ่าย ส่งผลให้ป่าชุ่มชื้น เพิ่มความหลากหลายของพันธุ์ไม้และชนิดสัตว์น้ำในลำห้วย จะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อชาวบ้านห้วยอ้อ

ข้อจำกัด

ศักยภาพของน้ำตกค่อนข้างต่ำ จะมีเพียงในฤดูฝนเท่านั้น ทำให้ไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาว ที่เป็นช่วงระยะเวลาการท่องเที่ยว รวมทั้งข้อจำกัดทางด้านกายภาพของพื้นที่โดยรอบน้ำตก เช่น มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการ พื้นที่ซมน้ำตก ที่นั่งพัก หรือขาดบริเวณ/พื้นที่ (Space) ที่ใช้ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากไม่มีเส้นทางเข้าถึงที่ชัดเจน และสภาพแวดล้อมถูกทำลาย อีกทั้งน้ำตกมีเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่เหมาะที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และสื่อความหมาย

ภาพที่ 36 น้ำตกห้วยอ้อในฤดูแล้ง (ไม่มีน้ำตก)

ภาพที่ 37 น้ำตกห้วยอ้อในฤดูฝน

3) เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกห้วยฮ่อม

ภาพที่ 38 สภาพเส้นทางเข้าถึง

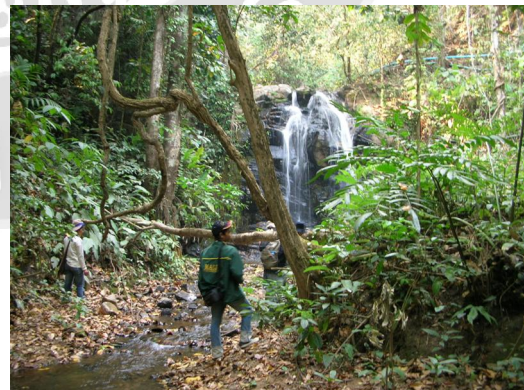
ภาพที่ 39 สภาพแวดล้อมของเส้นทางเข้าถึง

สภาพทั่วไป

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ น้ำตกห้วยฮ่อม ลักษณะเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ และป่าต้นน้ำของบ้านห้วยฮ่อม ลักษณะของป่าเป็นป่าดิบแล้งบริเวณริมลำห้วย จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก ป่าไม้ พืชพันธุ์ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ น้ำตก พืชพันธุ์ และป่าดิบแล้ง น้ำตกห้วยฮ่อมมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ เส้นทางศึกษาธรรมชาติสันม่วง เส้นทางจักรยานภายในที่ทำกาการสวนป่าวัดจันทร์ สำนักสงฆ์วัดป่า สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏในบริเวณเส้นทางเข้าถึง ได้แก่ ถนนดินไม่มีทางระบายน้ำ ห้างนา หรือเถียงนา เป็นต้น

ภาพที่ 40 ลำห้วยและสภาพป่าในเส้นทาง

ภาพที่ 41 บริเวณน้ำตกห้วยฮ่อม

ความสำคัญ

น้ำตกห้วยฮ่อมเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของลำห้วยฮ่อม ซึ่งหล่อเลี้ยงชุมชนบ้านห้วยฮ่อม และพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ บ้านสันม่วง บ้านดอยตุง จนถึงบ้านวัดจันทร์ เป็นต้น ดังนั้น จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์สภาพป่าต้นน้ำ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงระบบนิเวศให้คงความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศตลอดเส้นทางเดินสู่น้ำตกห้วยฮ่อม จะพบต้น Tree Fern (*Dicksonia antarctica*) ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พบได้ยาก ตลอดเส้นทาง แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าแห่งนี้ การพบตัวทากตลอดลำห้วยที่เดินผ่านในช่วงฤดูฝนก็เป็นตัวชี้วัดสำคัญประการหนึ่งว่าจะบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าแห่งนี้

ข้อจำกัด

เนื่องจากพื้นที่ป่าบริเวณน้ำตกห้วยฮ่อม เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ สภาพแวดล้อมในพื้นที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติค่อนข้างดี และควรมีการฟื้นฟูสภาพให้คงความอุดมสมบูรณ์ เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติ และระบบนิเวศของป่าต้นน้ำเอาไว้ อีกทั้งเพื่อรักษาศักยภาพของน้ำตกให้สมบูรณ์ต่อไป

4) เส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร

ภาพที่ 42 สภาพเส้นทางจักรยานในป่าสน

ภาพที่ 43 สถูปเจดีย์ และจุดชมวิวบ้านวัดจันทร์

สภาพทั่วไป

เส้นทางจักรยานศึกษาธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร มีสภาพภูมิประเทศสูง ต่ำ ตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากที่ทำการสวนป่า

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ผ่านวัดจันทร์ และชุมชนบ้านวัดจันทร์ เส้นทางส่วนใหญ่จะอยู่ภายในบริเวณพื้นที่ป่าเต็งรังผสมสน ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงๆ ต่ำๆ มีความท้าทายสำหรับนักปั่นมืออาชีพ เส้นทางจักรยานแห่งนี้จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ภูเขา และป่าไม้ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ สภาพแวดล้อมของป่าเต็งรังผสมสน และทัศนียภาพที่สวยงามสลับซับซ้อนในระยะใกล้ ใกล้ของภูเขา และนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

ภาพที่ 44 สภาพเส้นทางจักรยานภายในป่าสน

ภาพที่ 45 สภาพภูมิประเทศในเส้นทางฯ

ความสำคัญ

เส้นทางจักรยาน และกิจกรรมปั่นจักรยานในพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาว หรือ เป็นช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว(High season) ที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มให้ความสนใจ ในการมาประกอบกิจกรรมปั่นจักรยาน โดยเฉพาะ เนื่องจากพื้นที่ที่มีความสูง ต่ำ ทำทลายพลังกำลังของนักปั่น อีกทั้งการปั่นจักรยานในพื้นที่ธรรมชาติ เป็นการได้ใกล้ชิดธรรมชาติ การจัดกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ธรรมชาติควรต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เพื่อที่จะสามารถคงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และระบบนิเวศเอาไว้ได้

ข้อจำกัด

เส้นทางจักรยานในพื้นที่โครงการหลวงวัดจันทร์ มีข้อจำกัดในการทำกิจกรรม เนื่องจากในฤดูร้อน อากาศ และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ประสบปัญหาไฟป่า ทำให้ไม่มีบรรยากาศ และสุนทรียภาพ ในการประกอบกิจกรรม อีกทั้ง ควรมีการปรับให้เส้นทางจักรยานอยู่เฉพาะในบริเวณพื้นที่ป่า ไม่ควรให้เส้นทางไปเชื่อมโยงในเส้นทางสัญจรหลัก(ถนนลูกรังที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน) เพราะจะทำให้ขาดความต่อเนื่องของประสบการณ์นั้นหนทางการที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ

ภาพที่ 46 นักปั่นจักรยาน

ภาพที่ 47 สภาพเส้นทางจักรยานตามธรรมชาติ

ภาพที่ 48 นักปั่นจักรยานและอุโบสถวัดบ้านจันทร์

5) จุดชมวิวยุทธปเจดีย์

ภาพที่ 49 มุมมองภูมิทัศน์ของยุทธปเจดีย์

ภาพที่ 50 ทิวทัศน์ชุมชนบ้านวัดจันทร์

สภาพทั่วไป

จุดชมวิบริเวณสถูปเจดีย์ เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร ภายในบริเวณพื้นที่ป่าเต็งรังผสมสน มุมมองสามารถมองเห็นทัศนียภาพของชุมชนบ้านวัดจันทร์ จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยว หรือจุดที่น่าสนใจใกล้เคียงได้แก่ บริเวณที่ทำการสวนป่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ วิว/ทิวทัศน์ชุมชน บ้านวัดจันทร์ และทุ่งนาแบบขั้นบันไดของชาวปกาเกอญอ และวิถีชีวิตชุมชน

ภาพที่ 51 มุมมอง และพื้นที่บริเวณสถูปเจดีย์

ภาพที่ 52 วิวมุมกว้างที่มองจากสถูปเจดีย์

ความสำคัญ

เป็นจุดชมวิที่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงกับสถูปเจดีย์บ้านวัดจันทร์ และสถูปเจดีย์บริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลวัดจันทร์ สามารถมองเห็นความสวยงามของภูมิทัศน์ และวิถีชีวิตของชุมชนวัดจันทร์ในมุมสูง และกว้างไกล

ข้อจำกัด

มีพื้นที่โดยรอบสถูปค่อนข้างจำกัด เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่า อาจต้องจำกัดบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ และรักษาสภาพภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

6) สำนักสงฆ์วัดป่าบ้านจันทร์

ภาพที่ 53 เส้นทางเข้าถึงสำนักสงฆ์วัดป่า

ภาพที่ 54 อ่างเก็บน้ำบริเวณสำนักสงฆ์วัดป่า

สภาพทั่วไป

สำนักสงฆ์วัดป่า เป็นสถานปฏิบัติธรรม ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ และถือได้ว่าเป็นป่า และพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของชุมชน จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำธรรมชาติ และความสงบสันโดษ แหล่งท่องเที่ยวและจุดที่น่าสนใจใกล้เคียง ได้แก่ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์, วัดจันทร์, สถูปเจดีย์, เส้นทางจักรยาน และที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ ได้แก่ ถนนดินไม่มีทางระบายน้ำ สามารถเข้าถึงได้ทุกฤดูกาล, อาคารสำนักสงฆ์, ป้ายบอกสถานที่, เขื่อนกั้นน้ำ เป็นต้น

ความสำคัญ

เป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งเป็นอันควรรักษาให้เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน หากมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวจะต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่รบกวน กิจของสงฆ์ และไม่รบกวนธรรมชาติ และสัตว์ป่า ซึ่งต้องมีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่

ข้อจำกัด

เนื่องจากพื้นที่เป็นสำนักสงฆ์และไม่เหมาะที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว หากเปิดให้มีการใช้ประโยชน์จำนวนมาก อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมการใช้พื้นที่เดิม และรบกวนสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศให้ได้รับผลกระทบ จึงควรมีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่

ไม่รบกวนกิจกรรมเดิม และธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมดูนก และชมธรรมชาติอย่างสงบ โดยกำหนด
จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อวันที่พื้นที่สามารถรองรับได้ เป็นต้น

7) ที่ทำการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ภาพที่ 55 ลักษณะป่าสนสามใบ และถนนภายในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

สภาพทั่วไป

ที่ทำการโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนบ้านเด่น ขนาดเนื้อที่ตามผัง
สำรวจ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550 มีพื้นที่ 49 ไร่ 2 งาน 33.34 ตารางวา (แผนที่ 4) จัดอยู่ในกลุ่มแหล่ง
ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเภทพื้นที่พัฒนา หรือเขตบริการ มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์สาธิต การ
ปลูกพืชทดแทน และส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ วัดจันทร์, ฝั่หมก,
เส้นทางจักรยาน, น้ำตกห้วยฮ่อม และ ที่ทำการอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ลักษณะเด่นที่เป็น
เอกลักษณ์ของพื้นที่ได้แก่ ป่าสนสามใบ แหล่งเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้แก่ชุมชน
สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่บริการชุมชน ได้แก่ ถนนดิน, ป้ายบอก,
สถานที่, อาคารที่ทำการ, อาคารอเนกประสงค์, บ้านพักนักท่องเที่ยว, บ้านพักเจ้าหน้าที่, ที่จอดรถ
แบบลาดผิว, ห้องน้ำ, ห้องสุขา, รั้วกันขอบเขตพื้นที่, ชุมนไม้เลื้อย, แปลงสาธิตการปลูกพืช และพรรณ
ไม้เมืองหนาว เป็นต้น

ความสำคัญ

พื้นที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ทางด้านการเกษตรแก่ชุมชน ส่งเสริมให้เกษตรกร และชุมชนมีรายได้จากการปลูกพืชทดแทน พืชหมุนเวียน และพืชผักเพื่อส่งขาย เป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการหลวง รวมทั้งเป็นพื้นที่ติดต่อสอบถาม ประสานงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเหมาะที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์ข้อมูลในการสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ข้อจำกัด

พื้นที่มีข้อจำกัดในการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น พื้นที่ตั้งค่ายพักแรม เนื่องจาก พื้นที่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนมากในพื้นที่โดยไม่ได้คำนึงถึงการแบ่งเขต กิจกรรมแต่ละประเภท ทำให้การปรับปรุงพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลในการติดต่อประสานงานด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่อาจมีปัญหาด้านความขัดแย้งของเขตการใช้พื้นที่ (zoning)

8) ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์

ภาพที่ 56 อาคารที่ทำการ ออป.

ภาพที่ 57 ร้านขายของที่ระลึก และศาลาพัก

สภาพทั่วไป

ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนบ้านวัดจันทร์ ประมาณ 4 กิโลเมตร มีขนาดเนื้อที่ 122 ไร่ 3 งาน 46.51 ตารางวา (แผนที่ 5) ครอบคลุมพื้นที่ป่าเต็งรัง ผสมสนด้านหลังที่ทำงาน มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา มีความสูงต่ำ แตกต่างกัน จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเภทพื้นที่พัฒนา หรือเขตบริการ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจใกล้เคียง ได้แก่

น้ำตกห้วยอ้อ เส้นทางศึกษาธรรมชาติสันม่วงเส้นทางจักรยานระยะใกล้(ด้านหลังที่ทำการ อบป.) และเส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร จุดชมวิwb้านจันทร์ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ได้แก่ สภาพความโดดเด่นของการพัฒนาภูมิทัศน์ในพื้นที่ สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา และลูกคลื่นบางบริเวณ อ่างเก็บน้ำ และโอบล้อมด้วยป่าไม้และขุนเขา มีอากาศถ่ายเท และเย็นสบายตลอดปี มีสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่อย่างเต็มรูปแบบของเขตรบริการเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ความสำคัญ

เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นภารกิจหนึ่งของหน่วยงานองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ที่ทำควบคู่ไปกับการส่งเสริมการปลูกป่า เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย มากกว่าการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่

ภาพที่ 58 แสดงเส้นทางภายใน

ภาพที่ 59 แสดงอาคารร้านอาหาร

ข้อจำกัด

เนื่องจากพื้นที่ตั้งอยู่ในภูเขาสูงๆ ต่ำๆ มีความลาดชันที่แตกต่างกัน ทำให้มีขนาดพื้นที่ในการขยายตัว หรือพื้นที่เพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัด รวมถึง การดำเนินการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกควรต้องระมัดระวังเกี่ยวกับการจัดวางกิจกรรม นันทนาการ หรือกิจกรรมในการบริหารจัดการพื้นที่ออกจากกัน เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมในอนาคต

แผนที่ 4 ผังบริเวณศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์
ที่มา: จากการสำรวจ

แผนที่ 5 ผังบริเวณองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์
ที่มา: จากการสำรวจ

5.2.2 ทรัพยากรวัฒนธรรม / แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1) สถูปเจดีย์ 3 แห่ง

ภาพที่ 60 สถูปเจดีย์ที่จุดชมวิว

สถูปเจดีย์ที่วัดบ้านจันทร์

สถูปเจดีย์ที่ อบต.

สภาพทั่วไป

สถูปเจดีย์วัดบ้านจันทร์ ตั้งอยู่ในสถานที่ที่แตกต่างกัน โดยมีสถูปเจดีย์วัดจันทร์เป็นศูนย์กลาง และมีสถูปเจดีย์ที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ บริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ และทางด้านทิศตะวันออก บริเวณจุดชมวิว ชุมชนบ้านวัดจันทร์ โดยการวางสถูปเจดีย์ในลักษณะดังกล่าวเป็นไปตามคติความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นปกากญอ ซึ่งมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชน โดยตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว และจุดที่น่าสนใจใกล้เคียง ได้แก่ ที่ทำการโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์, วัดจันทร์, สำนักสงฆ์วัดป่า, เส้นทางจักรยาน และ ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ลักษณะเด่นของพื้นที่/ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ สถูปเจดีย์เก่าแก่ (บริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์) การเชื่อมโยงวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และจุดหมายตาระยะใกล้ และระยะไกลของชุมชน เป็นต้น

ความสำคัญ

เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านจันทร์ อันควรค่าแก่การอนุรักษ์ บูรณะ ซ่อมแซมตามหลักการของการบูรณะ ปฏิสังขร

โบราณสถานของกรมศิลปากร รวมถึงการฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ เพื่อเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมของชุมชนสืบไป

ข้อจำกัด

การบูรณะปฏิสังขร โบราณสถาน อาจต้องใช้เวลาและงบประมาณในการดำเนินงานค่อนข้างมาก อีกทั้งต้องมั่นใจว่าบริเวณสถานที่นั้น มีความสำคัญ เกี่ยวเนื่องทางประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างแท้จริง จึงจะสามารถผลักดันให้เกิดการบูรณะพื้นที่ขึ้นมาได้ ในการบูรณะ พื้นที่และภูมิทัศน์ ควรระมัดระวังให้เป็นไปตามลักษณะดั้งเดิมของพื้นที่ ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของการบูรณะ ปฏิสังขรศิลปกรรม และโบราณสถาน

2) วัดบ้านจันทร์

ภาพที่ 61 อุโบสถวัดบ้านจันทร์

ภาพที่ 62 สถูปวัดบ้านจันทร์

สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ศูนย์รวมจิตใจ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธ และชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เชื่อมโยงไปยังศูนย์พัฒนาโครงการหลวง องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ และไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงต่างๆ

ความสำคัญ

วัดบ้านจันทร์เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในเขตตำบลบ้านจันทร์ สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นมา นานกว่า 200 ปีที่ผ่านมา จากประวัติความเป็นมาที่เล่าสืบต่อกันมา ทำให้สามารถเชื่อมโยง

ประวัติศาสตร์ของชาวล้านนา และความเป็นมาของชุมชน สืบเนื่องถึงการกำเนิดชุมชน ซึ่งควรค่าแก่การบันทึกไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ข้อจำกัด

ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณีในวัด / ชุมชน

3) ศิลปหัตถกรรมชุมชนท้องถิ่น

การทอสลับลีลายจก

ลื้อลายขิด

ผ้าถุงลายมัดหมี่

ลื้อลายปักลูกเต๋อย

พะโดกิ
(ลายงูเหลือม)

ทีลูคะ
(ลายบอกน้ำเต้า)

ลอมเอจอะ
(ลายต่อลูกเต๋อย)

ลีพอ
(ลายตัวนึ่ง)

ภาพที่ 63 ลวดลายผ้าทอ หัตถกรรมชาวปากกอนอ

ภาพที่ 64 เครื่องจักสาน และ การทอผ้าซึ่งเป็นอาชีพเสริมของชุมชน

ความสำคัญ

พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านจันทร์ มีศักยภาพด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และชนเผ่า ที่ราษฎรยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ไว้ได้ รวมทั้งที่ตั้งของชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโครงการหลวง และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ

ข้อจำกัด

มีการส่งเสริม ให้ชุมชนมีอาชีพเสริมในการทอผ้า และจักสาน แต่ขาดรูปแบบ และลวดลายที่ประณีต ตามแบบมาตรฐาน และความต้องการของตลาด ขาดการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับสถานที่/อาคารขายสินค้า ทำให้สินค้าขายได้น้อยมากในแต่ละปี

จากการวิเคราะห์ ประเมินศักยภาพทรัพยากรดังกล่าวแล้ว เพื่อให้การวางแผนระบบสื่อความหมายเป็นไปอย่างเป็นรูปธรรม และไม่ซ้ำซ้อนกับกิจกรรมที่หน่วยงานในพื้นที่กำลังดำเนินการอยู่ คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงภาพรวมของสื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการสื่อความหมายปัจจุบันในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หน่วยบริการต่างๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ทำให้สรุปรายละเอียดของสื่อที่มีอยู่แล้ว และที่ยังไม่มีในพื้นที่ ซึ่งปรากฏดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ระบบสื่อความหมายปัจจุบันในพื้นที่โครงการหลวงวัดจันทร์

ประเภทของสื่อที่ปรากฏ	หน่วยบริการ / แหล่งท่องเที่ยว						
	ศูนย์ฯ	อ.อ.ป วัด	น้ำตก	เส้นทาง	เส้นทาง	วัดบ้าน	สถูป
	โครงการ หลวง	จันทร์	ห้วยฮ่อม	จักรยาน	เดินศึกษา ฯ	จันทร์	เจดีย์
การให้บริการข้อมูลข่าวสาร	/	/	x	/	/	x	x
การจัดกิจกรรมกลุ่ม	x	x	x	x	x	x	x
นักสื่อความหมาย	x	x	x	x	x	x	x
ศูนย์บริการผู้มาเยือน	x	/	x	x	x	x	x
สื่อทัศนูปกรณ์ (สไลด์, วีดีโอ)	x	x	x	x	x	x	x
นิทรรศการภายใน	x	x	x	x	x	x	x
นิทรรศการภายนอก	x	x	x	x	x	x	x
ป้ายชื่อสถานที่	/	/	/	x	x	/	x
ป้ายบอกทิศทาง/สัญลักษณ์ ต่างๆ	/	/		x	x	x	x
- แผ่นพับ	x	x	x	x	x	x	x
- แผ่นปลิว	x	x	x	x	x	x	x
- โปสเตอร์	x	x	x	x	x	x	x
- จุลสาร / คู่มือ	x	x	x	x	x	x	x
เส้นทางศึกษาธรรมชาติและ ป้ายสื่อความหมาย	x	x	x	x	x	x	x
ป้ายให้ข้อมูล	x	x	x	x	x	x	x
หมุดบอกตำแหน่งและคู่มือ	x	x	x	x	x	x	x

5.3 ผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

ผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ จะให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดกับลักษณะทางด้านชีว-กายภาพ (bio-physical Impact) และสังคม-จิตวิทยา ในของพื้นที่ รวมถึงขนาด และอัตราการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่ยอมรับได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับ 1) ลักษณะของพื้นที่ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามความสามารถของพื้นที่ที่จะทนทานต่อการใช้ประโยชน์ (site resistance) และหรือความสามารถของพื้นที่ ที่จะฟื้นคืนสภาพจากเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (site resilience)(นภวรรณ, 2543) ซึ่งปัจจัยในการกำหนดลักษณะดังกล่าว ประกอบด้วย ความทนทานของสังคมพืช ลักษณะดิน ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศ และ 2) ลักษณะการใช้ประโยชน์/กิจกรรมการใช้ประโยชน์ ปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่ ปริมาณการใช้ประโยชน์ การกระจายของกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ประเภทกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ ขนาดกลุ่ม และพฤติกรรมของผู้ใช้ประโยชน์ และในการประเมินผลกระทบในครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการสังเกตโดยตรง (direct observation) ในพื้นที่ และพิจารณาจากร่องรอยผลกระทบที่ปรากฏในขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ สรุปได้ในลักษณะภาพรวมของระดับความรุนแรงของผลกระทบในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งผลกระทบที่สังเกตเห็นได้ ได้แก่ การพังทลายของหน้าดินในบริเวณเส้นทาง และการเหยียบย่ำลูกไม้, การทิ้งขยะในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าถึงสะดวก การขัดแย้งกันในการวางแผนกิจกรรมการใช้ประโยชน์ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้รวมควรอยู่ห่างจากบริเวณบ้านพัก เนื่องจากจะทำให้ได้รับการรบกวนจากการส่งเสียง รวมถึงการปะปนของไม่ต่างถิ่นในลักษณะการปลูกเสริมบรรยากาศ และเสริมสภาพภูมิทัศน์ของบริเวณให้สวยงาม ในพื้นที่เขตบริหารจัดการ เช่น ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

โดยสรุปภาพรวมของผลกระทบของแหล่งท่องเที่ยวในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ อยู่ในระดับน้อยมาก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย และผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ส่วนใหญ่มาเพื่อพักผ่อนกับครอบครัว ไม่นิยมทำกิจกรรม ยกเว้นกลุ่มที่มาเพื่อปั่นจักรยานเสือภูเขาเท่านั้น ซึ่งจะเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม อีกทั้งผลกระทบที่สังเกตเห็นส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการบริหารจัดการ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ เช่น การเข้าไปตรวจตราและดูแลพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติเป็นประจำ รายละเอียดเกี่ยวกับระดับผลกระทบของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ระดับของผลกระทบในแหล่งท่องเที่ยวโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ผลกระทบที่ปรากฏ	แหล่งท่องเที่ยวในโครงการหลวงวัดจันทร์																				
	ศูนย์พัฒนา			ที่ทำการ			เส้นทาง			สถูปเจดีย์วัด			น้ำตกห้วย			วัดบ้าน			เส้นทางฯ		
	โครงการ			อ.อ.ปวัด			จักรยาน			จันทร์ และจุด			ฮ่อม			จันทร์			ม่วง-ฮ่อม		
	หลวง			จันทร์			24 กม			ชมวิว											
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
พืชพรรณที่ถูกหัก / เด็ด			/			/			/			/			/			/			/
การเหยียบย่ำลูกไม้			/			/			/			/			/			/			/
การปะปนของไม้ต่างถิ่น	/			/			/			/			/			/			/		
สัตว์ป่าถูกรบกวน	/			/			/			/			/			/			/		
ดินพังทลาย รากไม้ไผ่			/			/			/			/			/			/			/
สารแขวนลอยในน้ำที่สังเกตเห็น			/			/			/			/			/			/			/
ของเสียมนุษย์			/			/			/			/			/			/			/
กลิ่นไม่พึงประสงค์			/			/			/			/			/			/			/
การบดบังทัศนียภาพของสิ่งก่อสร้าง			/			/			/			/			/			/			/
ความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่	/			/			/			/			/			/			/		
ปริมาณขยะ	/			/			/			/			/			/			/		
อื่นๆ(พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ทิ้งขยะ, ส่งเสียงดัง			/			/			/			/			/			/			/

หมายเหตุ : ค่าคะแนน 3 หมายถึงรุนแรงมาก ค่าคะแนน 2 หมายถึงปานกลาง ค่าคะแนน 1 หมายถึงน้อยมาก

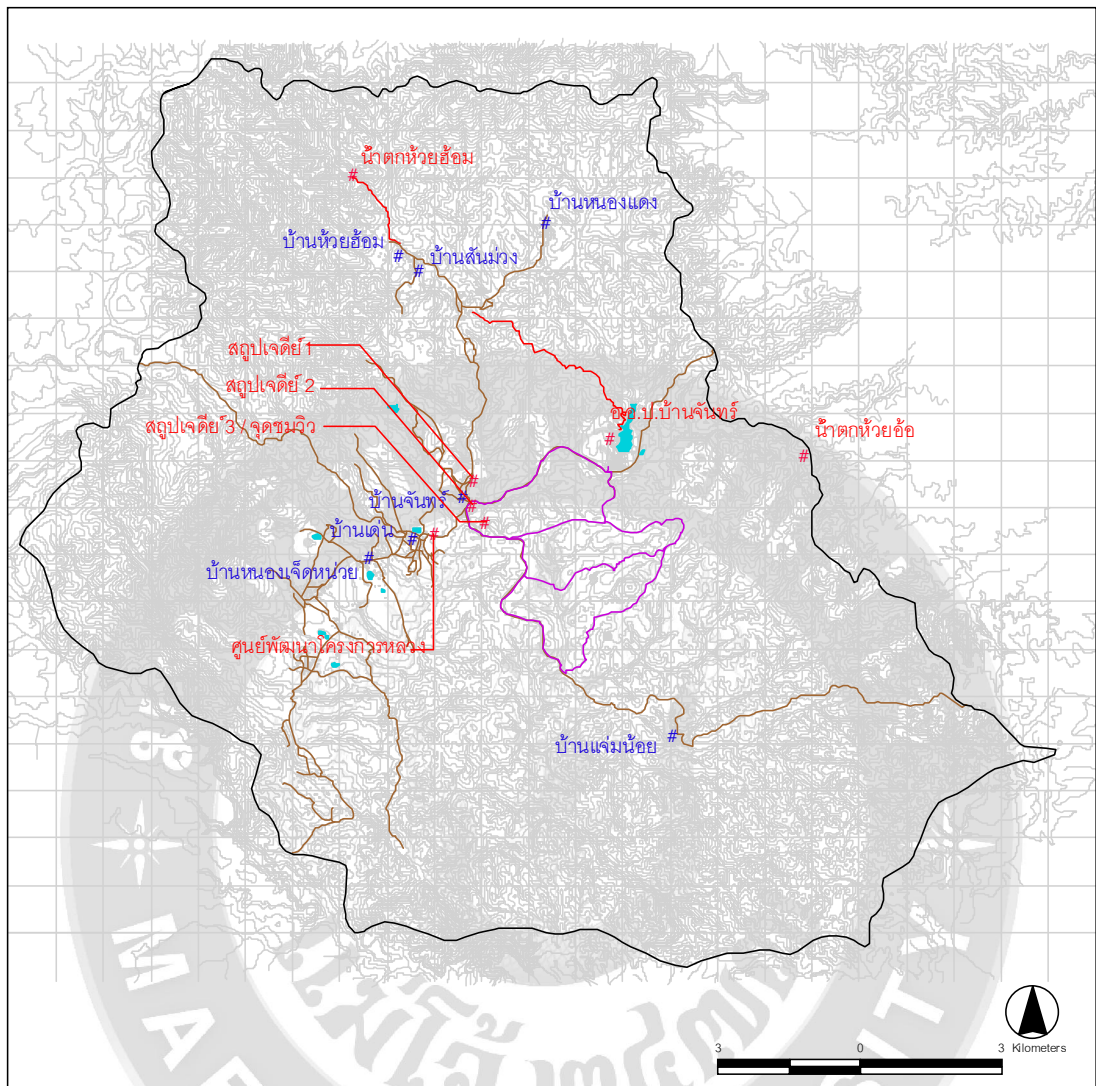
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และประเมินค่าศักยภาพของแหล่งนันทนาการในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ดังกล่าวแล้ว สามารถกำหนดกลุ่มชั้น ROS ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบอย่างยั่งยืน ของแต่ละแหล่งปรากฏตามตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ผลการประเมินระดับศักยภาพ, กลุ่มชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ (ROS) และความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบอย่างยั่งยืน (SSF) ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่งนันทนาการ	ระดับ ศักยภาพ	ช่วงชั้น ROS	ระดับความ เหมาะสม(SSF)***
1	เส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร	ปานกลาง	SP-2	
2	ศูนย์พัฒนาพื้นที่โครงการหลวง	สูง	SP-1	เหมาะสมปานกลาง
3	ที่ทำการ อ.อ.ป บ้านวัดจันทร์	สูง	SD	เหมาะสมปานกลาง
4	น้ำตกห้วยฮ่อม	ปานกลาง	P	
5	น้ำตกห้วยฮ่อ	ต่ำ	SP-2	
6	เส้นทางศึกษาธรรมชาติ-สันม่วง	ต่ำ	SP-2	
7	สถูปเจดีย์วัดจันทร์ และจุดชมวิว	ปานกลาง	SP-1	

*** ระดับความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกตามหลักการออกแบบอย่างยั่งยืน (Suitability of Site plan and Facility) จะประเมินเฉพาะพื้นที่ที่เป็นเขตพัฒนาที่มีอยู่เดิม และพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาให้เป็นเขตบริการ/ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มี 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์

จากการประเมินศักยภาพทรัพยากรในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ทำให้สามารถกำหนดพื้นที่ที่มีศักยภาพ และนัยสำคัญเพื่อการสื่อความหมายได้ 7 แห่ง แยกเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์, น้ำตกห้วยฮ่อม, เส้นทางจักรยานเสือภูเขา (24 กิโลเมตร), เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสน (ที่ทำการ อ.อ.ป-บ้านสันม่วง) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ สถูปเจดีย์วัดจันทร์และจุดชมวิว, วัดบ้านจันทร์, ศิลปหัตถกรรมชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น (แผนที่ 6)

แผนที่ 6 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์
ที่มา: ปรับปรุงจาก กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

สัญลักษณ์

	เส้นทางจักรยาน		แหล่งท่องเที่ยว
	เส้นทางเดินเท้า		หมู่บ้าน
	ถนน		แหล่งน้ำ
	เส้นทางระดับ		
	ขอบเขตโครงการ		

5.4 สถานภาพด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลชีว-กายภาพ เพื่อประเมินศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติ และหรือ ทรัพยากรนันทนาการในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดยภาพรวมมีศักยภาพปานกลาง - ต่ำ มีทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศตามลักษณะภูมิสังคมของพื้นที่ และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ควรส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์มากขึ้น ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์การจัดการของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จะไม่เอื้อต่อการท่องเที่ยวโดยตรง แต่มีวัตถุประสงค์ของโครงการหลวงที่ต้องการให้การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการพื้นที่ อีกทั้งส่งเสริมความร่วมมือและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสนับสนุนให้มีการประสานงานให้องค์กรระดับท้องถิ่นได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดขึ้นกับประชาชนทั่วไป ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่ในลักษณะเรียนรู้และศึกษารวมชาติ ระบบนิเวศ และวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกสถานภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้จากกาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT) โดยภาพรวมได้ดังนี้

5.4.1 โอกาส และจุดแข็ง

- ลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิประเทศ ลำน้ำ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ และชีวภาพ เช่น ป่าไม้/สังคมพืช สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อมของสังคมพืช ที่ควรเก็บรักษาไว้ให้เพื่อความยั่งยืนของชีวิตและสิ่งแวดล้อม
- ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ สามารถให้ประโยชน์ และเกื้อกูลต่อชุมชนท้องถิ่น เช่น สร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น เช่น สามารถพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรของชุมชนโดยรอบ
- โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ซึ่งจะสังเกตได้จากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจ

5.4.2 ภัยคุกคามและข้อด้อย

- ระยะทางในการเข้าถึงค่อนข้างไกล และเป็นเส้นทางที่คดเคี้ยว ทำให้ลดแรงจูงใจในการเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอื่นในพื้นที่
- มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจมากกว่ามาประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติหรือท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่
- พื้นที่ได้รับผลกระทบจากไฟป่า และมีการเผาป่า ทำให้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ส่งผลให้ความดึงดูดใจในการเข้าไปท่องเที่ยวลดลง
- แหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกล และมีข้อจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อมทำให้ขาดความดึงดูดใจ เช่น การเข้าถึงน้ำตกค่อนข้างไกล เส้นทางไม่ได้ผ่านพื้นที่ป่าธรรมชาติ แต่ผ่านชุมชน และที่ทำกินของราษฎร ขาดความดึงดูดใจในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ปกป้องรักษาทรัพยากร และปลูกจิตสำนึก ความหวงแหนให้กับผู้ใช้ประโยชน์ทรัพยากร เช่น ผู้ประกอบการ ชุมชนท้องถิ่น / ผู้มีส่วนได้-ส่วนเสีย ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการคืนประโยชน์กลับคืนสู่ทรัพยากรมากขึ้นกว่านี้
- ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับธรรมชาติศึกษาและสื่อความหมายที่ชัดเจน เช่น อาคารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร/ บริการผู้มาเยือน เกี่ยวกับกฎระเบียบการใช้พื้นที่และการประกอบกิจกรรม, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายให้ข้อมูล, ป้ายห้าม-เตือนในบริเวณที่เหมาะสม
- การจัดการพื้นที่ยังไม่มีเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์พื้นที่ เช่น กล้องความคิดเห็น / รับคำร้องเรียน และการติดตามตรวจสอบ ผลกระทบในพื้นที่
- สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทอาคาร โครงสร้างต่างๆขาดความเป็นเอกภาพ และขาดลักษณะเฉพาะตัวของพื้นที่ รวมถึงมีไม้ต่างถิ่นเข้ามาปะปนในบริเวณที่ทำกรฯ ซึ่งเป็นการลดคุณค่าลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของธรรมชาติในพื้นที่

5.5 สถานภาพการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง บริเวณพื้นที่ และหรือโครงสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ถูกจัดขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมของผู้มาเยือนและบริหารจัดการพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์
2. ช่วยป้องกันรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
3. ช่วยป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับผู้มาเยือน
4. เป็นเครื่องมือ/สื่อ ในการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และเพิ่มโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสธรรมชาติอย่างมีคุณค่า
5. อำนวยความสะดวกให้กับการบริหารจัดการ
6. สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจำแนกตามวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ได้เป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย

1. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการป้องกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว/ป้องกันผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ เช่น ทางเท้าเสริม /ไม่เสริมผิวทาง, ที่จอดรถไม่มีการบดอัดผิวลาน, ถังขยะ, ห้องน้ำ-ห้องสุขา, ป้อมยามเจ้าหน้าที่ / ด้านตรวจ, อาคารสำนักงานฯ เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับผู้มาเยือน เช่น ทางเท้ายกระดับ(broad walk) ระเบียบขม่น้ำตก, สะพาน, รั้ว/ราวกันตก, ชันบันไดในพื้นที่ลาดชัน เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้และศึกษาธรรมชาติ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายบอกกฎระเบียบ, ป้ายห้าม/เตือน, และป้ายบอกทิศทางต่างๆ เป็นต้น

4. สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการประกอบกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ม้านั่ง ไฟส่องสว่าง ระบบน้ำใช้ บ้านพัก โรงอาหาร พื้นที่กางเต็นท์ เป็นต้น

รายละเอียดสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 แหล่ง ในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏ	แหล่งท่องเที่ยวในโครงการหลวงวัดจันทร์						
	ศูนย์พัฒนา โครงการหลวง	ที่ทำการออบ วัดจันทร์	เส้นทางจักรยาน 24 กม	สถูปเจดีย์วัด จันทร์ และจุด ชมวิว	น้ำตกห้วย ฮ่อม	วัดบ้าน จันทร์	เส้นทางฯสัน ม่วง-ออบ
ถนนลาดยาง/ซีเมนต์มีทางระบายน้ำ	/	/	X	X	X	X	X
ถนนลาดยาง/ซีเมนต์ ไม่มีทางระบายน้ำ	/	/	/	/	X	/	/
ถนนดิน	/	X	/	/	/	/	/
ลานจอดรถไม่มีการบดอัด/ลาดผิว	/	/	X	X	X	X	X
สะพาน	X	X	X	X	X	X	X
ม้านั่ง/เก้าอี้	/	/	X	X	X	X	X
ไฟส่องสว่าง	/	/	X	X	X	X	X
ระบบน้ำใช้	/	/	X	X	X	X	X
ถังขยะ	/	/	X	X	X	X	X
ระบบกำจัดขยะ	/	/	X	X	X	X	X
ห้องสุขา	/	/	X	X	X	X	X
ห้องอาบน้ำ	/	/	X	X	X	X	X
สำนักงาน	/	/	X	X	X	X	X
อาคารสนับสนุน/โรงเก็บพัสดุ ฯลฯ	/	/	X	X	X	X	X

ตารางที่ 13 (ต่อ)

สิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏ	แหล่งท่องเที่ยวในโครงการหลวงวัดจันทร์						
	ศูนย์พัฒนา โครงการหลวง	ที่ทำการอบ วัดจันทร์	เส้นทางจักรยาน 24 กม	สถูปเจดีย์วัด จันทร์ และจุด ชมวิว	น้ำตกห้วย ฮ่อม	วัดบ้าน จันทร์	เส้นทางฯสัน ม่วง-อบ
ป้อมยาม/จุดตรวจ	/	/	X	X	X	X	X
ป้ายให้ข้อมูล	X	X	X	X	X	X	X
ป้ายบอกทิศทาง	/	/	X	X	X	X	X
ป้ายสื่อความหมาย	X	X	X	X	X	X	X
ศูนย์บริการผู้มาเยือน	X	/	X	X	X	X	X
เรือนแถวสำหรับเจ้าหน้าที่	/	/	X	X	X	X	X
บ้านพักรับรอง	/	/	X	X	X	X	X
พื้นที่กางเต็นท์	/	/	X	X	X	X	X
ร้านอาหาร	X	/	X	X	X	X	X
โรงอาหาร	X	/	X	X	X	X	X
ร้านสวัสดิการ / จำหน่ายของที่ระลึก	X	/	X	X	X	X	X
อาคารเอนกประสงค์	X	/	X	X	X	X	X
อื่นๆ เช่น โรงปั่นไฟ หอสูงเก็บน้ำฯ	/	/	X	X	X	X	X

ที่มา : จากการสำรวจ (มีนาคม-ตุลาคม 2550)

5.6 ผลการวิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์

5.6.1 นักท่องเที่ยว

ในการเก็บข้อมูลผู้ใช้ประโยชน์/นักท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น และข้อมูลการประกอบกิจกรรมในพื้นที่ของนักท่องเที่ยว โดยใช้จำนวนประชากรจากสถิตินักท่องเที่ยวในรอบ 3 ปี 2547-2549 จำนวน 6,853 คน (รายงานประจำปีสำหรับนักศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ ตอนบน, 2548) ได้กลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ 400 ตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Random Sampling) ของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดยกระจายช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลใน 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงฤดูหนาว (High season) ช่วงฤดูร้อน และฤดูฝน (Low season) แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ และผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม เช่น สถานการณ์หมอกควัน จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีจำนวนลดลงจากที่คาดการณ์ในการเก็บข้อมูล ทำให้ได้ประชากรตัวแทนที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวมทั้งสิ้น 206 ตัวอย่าง (คิดเป็นร้อยละ 51.5 ของขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้) โดยแบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้งสิ้น 196 คน (คิดเป็นร้อยละ 98.00) นักท่องเที่ยวต่างชาติ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00) รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในพื้นที่ 16 คน ตอบแบบสอบถามจำนวน 14 คน (คิดเป็นร้อยละ 87.50 ของจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด โดยแบ่งเป็น เจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาโครงการหลวง จำนวน 4 คน และเจ้าหน้าที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ จำนวน 12 คน)

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างง่าย โดยการนำเข้าสู่ข้อมูลที่รวบรวมได้ มาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for window ในการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของผู้ใช้ประโยชน์ ระดับความคิดเห็นของสิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสื่อความหมายที่ควรปรับปรุงในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ เพื่อนำมาใช้เป็นฐานในการตัดสินใจในการหาแนวทางเพื่อการวางแผนระบบสื่อความหมายธรรมชาติ และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน นักท่องเที่ยว รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการปรับปรุง และพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างชาติ จำนวน 206 ตัวอย่างพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.50 เป็นกลุ่มที่ไม่เคยมาเยือนพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มาก่อน และร้อยละ 30.10 เป็นกลุ่มที่เคยมาเยือนแล้ว โดยจำนวนครั้งในการมาเยือน พบว่า มีผู้ที่เคยมาเยือนแล้ว 1-3 ครั้ง ร้อยละ 22.80 เคยมาเยือน 5-10 ครั้ง ร้อยละ 3.40 และ เคยมาเยือนมากกว่า 10 ครั้ง ร้อยละ 1.00 ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกลักษณ์ที่ควรอนุรักษ์ของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จากการสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.60 เห็นว่าเอกลักษณ์ คือ ความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ รองลงมา ร้อยละ 1.90 เห็นว่าเอกลักษณ์ คือ วัฒนธรรม ประเพณีของคนในพื้นที่ และร้อยละ 0.50 มีความเห็นว่า เอกลักษณ์ของพื้นที่โครงการหลวง คือที่พักบริเวณที่ทำการสวนป่าบ้านวัดจันทร์(อ.บ.ป)

กลุ่มในการเดินทางมาเยือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 46.60 เป็นกลุ่มเพื่อน ร้อยละ 24.30 เป็นกลุ่มครอบครัว ร้อยละ 11.70 เป็นกลุ่มผสมระหว่างเพื่อน และครอบครัว ร้อยละ 1.90 เป็นกลุ่มบริษัทนำเที่ยว ร้อยละ 4.40 เดินทางมาคนเดียว และเป็นกลุ่มอื่นๆ ร้อยละ 8.70 เช่น กลุ่มของเพื่อนร่วมงาน กลุ่มผสมนักเรียน นักศึกษาที่มาเข้าค่ายพักแรม และกลุ่มที่มาสัมมนาทางวิชาการนอกสถานที่ เป็นต้น สำหรับจำนวนสมาชิกกลุ่มในการเดินทางมาเยือนพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 41.70 มีสมาชิกกลุ่มเดินทางจำนวน 1-5 คน ร้อยละ 27.20 สมาชิกกลุ่มเดินทางจำนวน 6-10 คน ร้อยละ 16.00 สมาชิกเดินทางจำนวน 11-15 คน และร้อยละ 8.80 สมาชิกกลุ่มเดินทาง 16-20 คน และร้อยละ 1.90 สมาชิกกลุ่มเดินทางมากกว่า 30 คน ทั้งนี้จำนวนสมาชิกกลุ่มในการเดินทางมาเยือนพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ เฉลี่ยประมาณกลุ่มละ 7.95 หรือ 8 คน ในส่วนของการใช้เวลาในการเดินทางมาเยือน พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 29.60 ใช้เวลา 1 วัน รองลงมา ร้อยละ 20.80 ใช้เวลา 2 วัน ร้อยละ 14.10 ใช้เวลา 3 วัน และร้อยละ 23.80 ใช้เวลา 4-11 วัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จากการสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 27.20 มาเพื่อสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ร้อยละ 25.70 มาเพื่อเรียนรู้และศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 21.80 มาเพื่อใช้เวลาพักผ่อนกับเพื่อน/ครอบครัว ร้อยละ 16.50 มาเพื่อหลีกเลี่ยงจากสภาพแวดล้อมที่แออัด และแรงจูงใจอื่นๆ พบว่า ร้อยละ 7.30 มาเพื่อผ่อนคลายความเครียด จากการทำงาน เป็นต้น จากการสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ในการพักผ่อนในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.50 ไม่เคยพักค้างแรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มาก่อน และร้อยละ 30.10 เป็นกลุ่มที่เคยพักแรม ในพื้นที่มาแล้ว และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาพักที่ ที่ทำการสวนป่าโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ (อ.บ.ป)

ประเภทที่พักแรมในสวนของผู้ที่เคยพัก พบว่า ร้อยละ 12.60 มาพักแรมที่บ้านพักในที่ทำกาารสวนป่าโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ รองลงมา ร้อยละ 8.70 พักแรมประเภทอื่น ได้แก่ การพักแรมที่รีสอร์ทในพื้นที่ข้างเคียง และร้อยละ 1.00 มาพักแรมด้วยเต็นท์ สำหรับจำนวนคืนที่พักร้างของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ร้อยละ 48.10 มาพัก 1 คืน ร้อยละ 20.80 มาพัก 2 คืน ร้อยละ 10.70 มาพัก 3-5 คืน และร้อยละ 1.50 มาพัก 6-12 คืน เป็นต้น

ความคิดเห็นเกี่ยวสื่อที่ให้ประโยชน์ในการมาเยือนพบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 31.10 ได้ประโยชน์จากแผ่นพับใบปลิว รองลงมา ร้อยละ 21.80 ได้ประโยชน์จากสื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต และ เว็บไซต์ต่าง ๆ ร้อยละ 18.00 ได้ประโยชน์จากสื่อบุคคล ร้อยละ 8.70 ได้ประโยชน์จากเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 8.30 ได้ประโยชน์จากศูนย์ให้ข้อมูล/ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้อยละ 5.30 ได้ประโยชน์จากวิดีโอ สไลด์ ร้อยละ 4.40 ได้ประโยชน์จากนิทรรศการในอาคาร ตามลำดับ

การสอบถามเกี่ยวกับระดับความรู้ ความเข้าใจของสื่อประเภทต่าง ๆ โดยให้ระดับความสำคัญ มาก ปานกลาง และน้อย ของสื่อแต่ละประเภท พบว่า สื่อที่ผู้มาเยือนได้รับความรู้ความเข้าใจมากที่สุด โดยจัดลำดับจากจำนวนผู้ให้ข้อมูล ในระดับความสำคัญมากของสื่อแต่ละประเภท ได้แก่ สื่อบุคคล ร้อยละ 70.20 รองลงมา ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้อยละ 57.05 สื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต นิตยสาร โทรทัศน์ หนังสือท่องเที่ยว และ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 50.00 แผ่นพับ/ใบปลิว ร้อยละ 45.70 ป้ายประเภทต่างๆ ร้อยละ 41.70 นิทรรศการนอกอาคาร ร้อยละ 25.80 นิทรรศการภายในอาคาร ร้อยละ 25.50 สื่อวิดีโอ/ สไลด์ต่างๆ ร้อยละ 24.00 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการ หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ร้อยละ 38.40 เดินท่องเที่ยวเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 30.60 ประกอบกิจกรรมปั่นจักรยาน และร้อยละ 21.80 ประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น พักผ่อนในบรรยากาศธรรมชาติที่สงบ เดินชมธรรมชาติ/ถ่ายรูป และขับรถชมวิว เป็นต้น สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจในการประกอบกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ พบว่า ร้อยละ 52.90 มีความพึงพอใจมาก ร้อยละ 26.20 พึงพอใจปานกลาง ร้อยละ 1.50 พึงพอใจน้อย ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ควรปรับปรุงอย่างเร่งด่วนในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ พบว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงอย่างเร่งด่วนประกอบด้วย ป้ายบอกทาง และป้ายเตือน ร้อยละ 31.10 ป้ายสื่อความหมาย ร้อยละ 23.30 การดูแล และบำรุงรักษาพื้นที่ ร้อยละ 22.60

สภาพของเส้นทางและสิ่งอำนวยความสะดวก ร้อยละ 20.20 ข้อมูลความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ ร้อยละ 20.00 จุดสื่อความหมาย ร้อยละ 15.00 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้เวลาในการศึกษาข้อมูลในศูนย์บริการผู้มาเยือน พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 28.10 ใช้เวลา 2 ชั่วโมงเพื่อศึกษาข้อมูล ร้อยละ 26.20 ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ร้อยละ 23.80 ใช้เวลา 30 นาที และ ร้อยละ 7.30 ใช้เวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง ในการใช้บริการศูนย์บริการ นักท่องเที่ยวมีความคาดหวังเกี่ยวกับข้อมูลที่จะได้รับ พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.10 หวังว่าจะได้รับ ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ รองลงมา ร้อยละ 28.10 นักท่องเที่ยวคาดหวังว่าจะ ได้รับข้อมูลแผนที่แหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 7.80 คาดหวังว่าจะได้รับ ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ร้อยละ 3.90 คาดหวังว่าจะได้รับข้อมูลอื่นๆเกี่ยวกับรายละเอียดของพื้นที่ ร้อยละ 1.90 กฎระเบียบ ละวิธีปฏิบัติตนในการประกอบกิจกรรมในพื้นที่ ร้อยละ 1.50 คาดหวังว่าจะได้รับข้อมูลสื่อ สิ่งพิมพ์สื่อความหมาย ตามลำดับ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่นักท่องเที่ยวอยากให้ปรับปรุงเร่งด่วนใน ศูนย์บริการ พบว่า ร้อยละ 17.10 ต้องการให้ปรับปรุงเกี่ยวกับสไลด์โปรแกรม/วิดีโอ ร้อยละ 13.40 ต้องการให้ปรับปรุงนิทรรศการภายในศูนย์ ร้อยละ 13.00 ต้องการให้ปรับปรุงสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆในการ ให้บริการ ร้อยละ 4.70 ต้องการให้มีการปรับปรุงเกี่ยวกับการบริการของเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ตามลำดับ

ในส่วนของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ผู้มาเยือนคาดหวังว่าจะได้กระทำในพื้นที่ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ส่วนใหญ่คาดหวังที่จะได้ชมน้ำตก/ชมทิวทัศน์ ถึงร้อยละ 36.40 เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 32.90 ปั่นจักรยาน ร้อยละ 28.60 ศึกษาวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนใน ชุมชน ร้อยละ 28.20 และคาดหวังว่าจะได้ประกอบกิจกรรมดูนกในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ร้อย ละ 16.10 เป็นต้น และจากการสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำจริง พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้ ศึกษาวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น มากที่สุดถึง ร้อยละ 72.70 ชมน้ำตก ร้อยละ 53.40 ปั่นจักรยาน ร้อยละ 51.90 เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 38.00 และได้ดูนก ร้อยละ 16.70 ตามลำดับ สำหรับ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเดินทางกลับมาเยือนพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ในอนาคต พบว่า นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.30 จะกลับมาเยือนอีก และร้อยละ 1.50 ไม่กลับมาอีก

ภูมิหลังนักท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย ร้อยละ 44.70 และ ชาย ร้อยละ 44.10 มีอายุ 36 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 44.20 อายุ 26-35 ปี ร้อยละ 36.90 อายุ 15-25 ปี ร้อยละ 11.10 อายุต่ำกว่า 15 ปี และ 40 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 1.00 โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่

โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ มีการศึกษา ในระดับปริญญาตรีมากที่สุดถึงร้อยละ 63.60 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 20.90 และระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 8.30 และระดับประถมศึกษา ร้อยละ 1.90 ตามลำดับ ส่วนอาชีพของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น พนักงานบริษัทเอกชน รับจ้าง รัฐวิสาหกิจ นักข่าว ร้อยละ 46.10 อาชีพค้าขาย/ทำธุรกิจ ร้อยละ 22.30 รับราชการ ร้อยละ 15.50 นักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 8.80 และ เกษตรกร ร้อยละ 1.00 ในส่วนของรายได้ของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีรายได้ มากที่สุดคือสูงกว่า 20,000 บาท ร้อยละ 48.50 รายได้ระหว่าง 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 24.80 รายได้ระหว่าง 5,000-10,000 บาท ร้อยละ 11.20 และร้อยละ 5.30 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท เป็นต้น ข้อมูลรายละเอียดของลักษณะนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ร้อยละของการประกอบกิจกรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ลักษณะของนักท่องเที่ยว และการประกอบกิจกรรม	ร้อยละของความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการมาเยือน		
ไม่เคย	139	67.50
เคย	62	30.10
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	5	2.40
รวม	206	100.00
จำนวนครั้งในการมาเยือน (ไม่รวมครั้งนี้)		
1-3 ครั้ง	47	22.80
5-10 ครั้ง	7	3.40
30 ครั้งขึ้นไป	2	1.00
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	150	72.80
รวม	206	100.00
เอกลักษณ์ที่ควรอนุรักษ์ของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์		
วัฒนธรรม	4	1.90
ธรรมชาติ	166	80.60
อื่นๆ	1	0.50
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	35	17.00
รวม	206	100.00

ตารางที่ 14 (ต่อ)

กลุ่มในการเดินทางมาเยือน		
กลุ่มเพื่อน	96	46.60
กลุ่มครอบครัว	50	24.30
กลุ่มผสมระหว่างเพื่อนและครอบครัว	24	11.70
กลุ่มที่มาพบกับวิษัณห์ทิพย์	4	1.90
มาคนเดียว	9	4.40
อื่นๆ	18	8.70
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	5	2.4
รวม	206	100.00
สมาชิกกลุ่มในการเดินทางมาเยือน		
สมาชิกกลุ่ม 1-5 คน	86	41.70
สมาชิกกลุ่ม 5-10 คน	56	27.20
สมาชิกกลุ่ม 11-15 คน	33	16.00
สมาชิกกลุ่ม 16-20 คน	18	8.80
มากกว่า 30 คน	4	1.90
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	9	4.40
รวม	206	100.00
ระยะเวลาในการเดินทางมาเยือน		
ใช้เวลา 1 วัน	61	29.60
ใช้เวลา 2 วัน	43	20.80
ใช้เวลา 3 วัน	29	14.10
ใช้เวลา 4 วันขึ้นไป	49	23.80
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	24	11.70
รวม	206	100.00
แรงจูงใจในการมาเยือน		
เพื่อเรียนรู้และศึกษาธรรมชาติ	53	25.70
เพื่อหลีกเลี่ยงจากสภาพแวดล้อมที่แออัด	34	16.50

เพื่อสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด	56	27.20
ตารางที่ 14 (ต่อ)		
เพื่อใช้เวลาไปกับเพื่อนและครอบครัว	45	21.80
อื่นๆ	15	7.30
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	3	1.50
รวม	206	100.00
ประสบการณ์ในการพักผ่อน		
ไม่เคยพัก	139	67.50
เคย	62	30.10
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	5	2.40
รวม	206	100.00
ประเภทที่พัก		
เต็นท์	2	1.0
บ้านพักนักท่องเที่ยว	26	12.60
อื่นๆ	18	8.70
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	160	77.70
รวม	206	100.00
จำนวนคืนที่พักร่างกาย		
พักร่างกาย 1 คืน	99	48.10
พักร่างกาย 2 คืน	43	20.80
พักร่างกาย 3-5 คืน	22	10.70
พักร่างกาย 6-12 คืน	3	1.50
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	39	18.90
รวม	206	100.00
ประเภทของสื่อที่ให้ประโยชน์		
แผ่นพับ/ใบปลิว	64	31.10
นิทรรศการภายในอาคาร	9	4.40
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	17	8.30
เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	18	8.70

สื่อบุคคล (เจ้าหน้าที่, ภาครัฐท้องถิ่น)	37	18.00
ตารางที่ 14 (ต่อ)		
ป้ายประเภทต่าง ๆ	5	2.40
วิดีโอ/สไลด์	11	5.30
อื่น ๆ	45	21.80
รวม	206	100.00
พื้นที่ประกอบกิจกรรมในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์		
เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	79	38.40
เส้นทางจักรยาน	63	30.60
อื่นๆ เช่น น้ำตก และชุมชน	45	21.80
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	19	9.20
รวม	206	100.00
ความพึงพอใจในพื้นที่ประกอบกิจกรรม		
มาก	109	52.90
ปานกลาง	54	26.20
น้อย	3	1.50
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	40	19.40
รวม	206	100.00
รวมระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลในศูนย์บริการ		
30 นาที	49	23.80
1 ชั่วโมง	54	26.20
1 ชั่วโมงครึ่ง	15	7.30
2 ชั่วโมง	58	28.10
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	30	14.60
รวม	206	100.00
ข้อมูลที่คาดหวังว่าจะได้รับจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยว		
ข้อมูลทั่วไป	97	47.10
แผนที่แหล่งท่องเที่ยว	58	28.10
สิ่งพิมพ์สื่อความหมาย	3	1.50

กฎระเบียบการปฏิบัติตน	4	1.90
ตารางที่ 14 (ต่อ)		
ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	16	7.80
ข้อมูลอื่นๆ	8	3.90
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	20	9.70
รวม	206	100.00

ตารางที่ 15 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่สามารถให้ความรู้ความเข้าใจ

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก	ร้อยละของระดับความคิดเห็น			รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	มาก (3)	ปานกลาง (2)	น้อย (1)			
1. แผ่นพับใบปลิว	45.70 (75)	48.20 (79)	6.10 (10)	100.00 (164)	1.6037	0.6028
2. นิทรรศการภายในอาคาร	25.50 (36)	54.60 (77)	19.90 (28)	100.00 (141)	1.9433	0.6737
3. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	57.05 (89)	32.05 (50)	10.90 (17)	100.00 (156)	1.5385	0.6851
4. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	50.00 (77)	39.60 (61)	10.40 (16)	100.00 (154)	1.6039	0.6707
5. ป้ายประเภทต่างๆ	41.70 (63)	42.40 (64)	15.90 (24)	100.00 (151)	1.7417	0.7161
6. นิทรรศการภายนอกอาคาร	25.80 (34)	53.00 (70)	21.20 (28)	100.00 (132)	1.9545	0.6864
7. สื่อบุคคล	70.20 (120)	24.00 (41)	5.80 (10)	100.00 (171)	1.3567	0.5903
8. วีดีโอ/สไลด์	24.00 (29)	41.30 (50)	34.70 (42)	100.00 (121)	2.1074	0.76160

9. สิ้นสุด	50.00	25.00	25.00	100.00	-	-
	(2)	(1)	(1)	(4)		

ตารางที่ 16 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรปรับปรุงในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ/ปั่นจักรยาน

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก ที่ควรปรับปรุง	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	ปรับปรุงเร่ง ด่วน	เร่ง ปรับปรุง	เร่งด่วน ปานกลาง	ไม่เร่ง ด่วน	ดีแล้ว			
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)			
1. ป้ายสื่อความหมาย	23.30 (28)	24.20 (29)	22.50 (27)	14.20 (17)	15.80 (19)	100.00 (120)	3.2500	1.3796
2. ป้ายชี้ทาง ป้ายเตือน	31.10 (38)	21.30 (26)	15.60 (19)	17.20 (21)	14.80 (18)	100.00 (122)	3.3689	1.4500
3. รูปแบบของป้าย	14.00 (16)	18.40 (21)	28.90 (33)	21.10 (24)	17.60 (20)	100.00 (114)	2.9035	1.2896
4. ข้อมูลความเข้าใจ/ความชัดเจน	20.00 (22)	24.60 (27)	22.70 (25)	14.50 (16)	18.20 (20)	100.00 (110)	3.1364	1.3845
5. สภาพเส้นทาง	20.20 (24)	21.00 (25)	15.10 (18)	13.40 (16)	30.30 (36)	100.00 (119)	2.8739	1.5379
6. จุดสื่อความหมาย	15.00 (17)	22.20 (25)	28.30 (32)	16.80 (19)	17.70 (20)	100.00 (113)	3.0000	1.3093
7. การบำรุงรักษา	22.60 (26)	16.50 (19)	17.40 (20)	18.30 (21)	25.20 (29)	100.00 (115)	2.9304	1.5085
8. สิ่งอื่นๆ	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 17 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ควรปรับปรุงในการสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก ที่ควรปรับปรุง	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	ปรับปรุงเร่ง	เร่ง	เร่งด่วน	ไม่เร่ง	ดีแล้ว			
	ด่วน	ปรับปรุง	ปานกลาง	ด่วน				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)			
1. การบริการของเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์	4.70	6.00	14.10	14.10	61.10	100.00	1.7919	1.1756
	(7)	(9)	(21)	(21)	(91)	(149)		
2. สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ	13.00	15.80	31.70	19.40	20.10	100.00	2.8201	1.2867
	(18)	(22)	(44)	(27)	(28)	(139)		
3. นิทรรศการภายในศูนย์ฯ	13.40	15.70	32.80	20.90	17.20	100.00	2.8731	1.2590
	(18)	(21)	(44)	(28)	(23)	(134)		
4. สไลด์โปรแกรม/วิดีโอ	17.10	18.70	25.20	17.90	21.10	100.00	2.9268	1.3800
	(21)	(23)	(31)	(22)	(26)	(123)		
5. สื่ออื่นๆ	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 18 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่คาดหวังจะได้กระทำให้ในการมาเยือนโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ประเภทกิจกรรมที่คาดหวังว่า	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)			
1. ชมน้ำตก / ชมทิวทัศน์	36.40 (52)	27.30 (39)	16.10 (23)	8.40 (12)	11.80 (17)	100.00 (143)	3.6783	1.3562
2. ปั่นจักรยานในเส้นทาง	28.60 (40)	21.40 (30)	24.30 (34)	7.10 (10)	18.60 (26)	100.00 (140)	3.3429	1.4382
3. ดูนก	16.10 (19)	27.10 (32)	24.60 (29)	9.30 (11)	22.90 (27)	100.00 (118)	3.0424	1.3922
4. เดินป่าศึกษาธรรมชาติ	32.90 (48)	25.30 (37)	15.10 (22)	9.60 (14)	17.10 (25)	100.00 (146)	3.4726	1.4630
5. ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น	28.20 (40)	25.40 (36)	22.50 (32)	9.80 (14)	14.10 (20)	100.00 (142)	3.4366	1.3655
6. กิจกรรมอื่นๆ	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 19 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้กระทำจริงในการมาเยือนโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ประเภทกิจกรรมที่ทำจริง	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)			
1. ชมน้ำตก / ชมทิวทัศน์	53.40 (23)	20.90 (9)	14.00 (6)	7.00 (3)	4.70 (2)	100.00 (43)	4.1163	1.1793
2. ปั่นจักรยานในเส้นทาง	51.90 (27)	21.10 (11)	5.80 (3)	5.80 (3)	15.40 (8)	100.00 (52)	3.8846	1.4905
3. ดูนก	16.70 (1)	50.00 (3)	16.70 (1)	16.70 (1)	0.00 (0)	100.00 (6)	3.6667	1.0328
4. เดินป่าศึกษาธรรมชาติ	38.00 (19)	28.00 (14)	6.00 (3)	8.00 (4)	20.00 (10)	100.00 (50)	3.5600	1.5539
5. ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น	72.70 (24)	15.20 (5)	6.10 (2)	0.00 (0)	6.10 (2)	100.00 (33)	4.4848	1.0642
6. กิจกรรมอื่นๆ	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 20 ภูมิหลังของนักท่องเที่ยวน

ลักษณะของนักท่องเที่ยว	ร้อยละของความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	91	44.10
หญิง	92	44.70
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	23	11.20
รวม	206	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 15 ปี	1	0.50
15-16 ปี	23	11.10
26-35 ปี	76	36.90
36 ปีขึ้นไป	92	44.70
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	14	6.80
รวม	206	100.00
การศึกษา		
ประถมศึกษา	4	1.90
มัธยมศึกษา	17	8.30
ปริญญาตรี	131	63.60
สูงกว่าปริญญาตรี	43	20.90
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	11	5.30
รวม	206	100.00
อาชีพ		
รับราชการ	32	15.50
ทำธุรกิจ, ค้าขาย	46	22.30
นักเรียน / นักศึกษา	18	8.80
เกษตรกร	2	1.00
อื่น ๆ	95	46.10
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	13	6.30
รวม	206	100.00

ตารางที่ 20 (ต่อ)

รายได้		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	11	5.30
5,000-10,000 บาท	23	11.20
10,001-20,000 บาท	51	24.80
สูงกว่า 20,000 บาท	100	48.50
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	21	10.20
รวม	206	100.00
ประสบการณ์ในการกลับมาเยือน		
ไม่มา	3	1.50
มา	180	87.30
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	23	11.20
รวม	206	100

5.6.2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการของเจ้าหน้าที่

ผลการวิเคราะห์ความต้องการของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย โดยใช้แบบสอบถาม พบว่ามีเจ้าหน้าที่ 14 คน จากจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 16 คน ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีเจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ เห็นว่าเอกลักษณ์อันควรอนุรักษ์ของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ คือ ความเป็นธรรมชาติ มากที่สุดถึงร้อยละ 64.30 รองลงมาคือ วัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 35.70

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้ปรับปรุงในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 85.70 อยากให้ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (อ.อ.ป บ้านวัดจันทร์) เช่น สถานที่พักผ่อน, การแสดงรูปภาพ และเพื่อการสื่อความหมาย, แผนที่และข้อมูลสำหรับสื่อความหมายธรรมชาติ, ห้องน้ำชาย-หญิง, อาคารบริการข้อมูลข่าวสารสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมนักสื่อความหมาย หรือบุคลากรในการบริการข้อมูล, สื่อต่างๆ และนิทรรศการภายในอาคาร เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้พื้นที่ และมีเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 14.30 ไม่ต้องการให้ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการให้ปรับปรุงมากที่สุด ได้แก่ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 85.70 รองลงมาคือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้อยละ 78.60 สื่อบุคคล ร้อยละ 71.40 นิทรรศการภายนอกอาคาร ร้อยละ 57.10 แผ่นพับ-ใบปลิว, นิทรรศการภายในอาคาร และ วีดีโอ /สไลด์ ร้อยละ 50.0 ตามลำดับ และ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่สามารถให้ความรู้ ความเข้าใจได้มากที่สุดได้แก่ ป้ายประเภทต่างๆ ร้อยละ 58.30 รองลงมา สื่อบุคคล ร้อยละ 50.00 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้อยละ 46.20 เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 41.70 นิทรรศการนอกอาคาร ร้อยละ 36.40 แผ่นพับ ใบปลิว ร้อยละ 33.30 นิทรรศการภายในอาคาร ร้อยละ 25.00 และวิดีโอ /สไลด์ ร้อยละ 10.00 ตามลำดับ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเดินศึกษาในเส้นทางศึกษาธรรมชาติของเจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 78.60 เคยเดินป่าศึกษาธรรมชาติในเส้นทางฯ และร้อยละ 21.40 ไม่เคยใช้เส้นทางศึกษาธรรมชาติ แต่เจ้าหน้าที่ทั้งหมด ร้อยละ 100.00 ต้องการให้มีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โดยสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการให้ปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ป้ายบอกทาง/ป้ายเตือน มากที่สุด ร้อยละ 64.30 รองลงมาคือ ป้ายสื่อความหมาย, การให้ข้อมูล (ความเข้าใจ/ความชัดเจน) ร้อยละ 53.80 จุดสื่อความหมาย ร้อยละ 41.70 สภาพของเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ร้อยละ 35.70 การดูแล บำรุงรักษา ร้อยละ 28.60 ข้อมูลสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ร้อยละ 27.30 และรูปแบบของป้าย ร้อยละ 23.10

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับขนาดของกลุ่มของผู้มาใช้ประโยชน์ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติส่วนใหญ่บอกว่ามีจำนวน 10-20 คน คิดเป็นร้อยละ 35.70 รองลงมาคือ จำนวนระหว่าง 5-6 คน ร้อยละ 28.60 และจำนวน 100-150 คน ร้อยละ 14.30 ซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวที่ใช้เส้นทางศึกษาธรรมชาติเฉลี่ยประมาณ 30 คน และขนาดกลุ่มผู้มาใช้ประโยชน์เส้นทางจักรยาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 บอกว่าขนาดกลุ่มอยู่ระหว่าง 5-10 คน รองลงมา ร้อยละ 14.20 บอกว่าขนาดกลุ่ม 15-30 คน และ ร้อยละ 14.20 บอกว่าขนาดกลุ่มอยู่ระหว่าง 100-150 คน ตามลำดับ โดยค่าเฉลี่ยของขนาดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์เส้นทางจักรยาน ประมาณ 31 คน

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์ที่ก่อให้เกิดปัญหาในพื้นที่มากที่สุด คือ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่ เช่น การทิ้งขยะเรี่ยราด ร้อยละ 57.10 รองลงมาได้แก่ การดื่มสุรา และส่งเสียงดังเอะอะโวยวาย สร้างความรำคาญ ร้อยละ 21.40 และอื่นๆ ได้แก่ การหักเห็ดพืชพรรณ ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ และขโมยพืชพรรณออกนอกพื้นที่ ร้อยละ 14.30 และพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ระบบการสื่อความหมายของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.90 มีพฤติกรรมหยุดดู และผ่านไปเลย รองลงมาคือ หยุดดูป้ายสื่อความหมายที่ละจุดอย่างตั้งใจ ร้อยละ 28.60 แสดงพฤติกรรมทำลาย ร้อยละ 14.30 และเดินผ่านไปโดยไม่สนใจ ร้อยละ 7.10 สำหรับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจำนวนผู้ใช้ประโยชน์จากระบบสื่อความหมายในช่วงเวลาที่สังเกต ส่วนใหญ่พบว่า ร้อยละ 49.90 เห็นว่ากลุ่มผู้มาเยือนมีจำนวนสมาชิกกลุ่ม 60-80 คน ของจำนวนผู้มาเยือนทั้งหมด รองลงมาร้อยละ 28.50 บอกว่ากลุ่มผู้มาเยือนมีจำนวนอยู่ระหว่าง 20-50

คน และ ร้อยละ 21.40 บอกว่ากลุ่มผู้มาเยือนมีจำนวนอยู่ระหว่าง 5-10 คน ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่ใช้ประโยชน์สื่อความหมายที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉลี่ยประมาณ 46 คน

สำหรับความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับข้อจำกัดและปัญหาของการใช้ประโยชน์จากระบบสื่อความหมายที่เจ้าหน้าที่สังเกตได้ ได้แก่ พบเห็นการทำลายสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายบ่อยครั้ง, ป้ายที่มีอยู่ปัจจุบันมีขนาดเล็ก, ไม่มีไฟฟ้าส่องสว่างในเวลากลางคืน, สื่อที่มีอยู่แล้วเข้าใจยาก รายละเอียดของสื่อไม่ชัดเจน, การสื่อความหมายยังไม่ครอบคลุม และการดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่ทั่วถึง เป็นต้น ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เจ้าหน้าที่อยากให้มีการปรับปรุงเร่งด่วน 3 เป็นอันดับแรก ได้แก่ ระบบป้าย และการสื่อความหมาย, ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เช่น ระบบน้ำ ไฟฟ้า เส้นทางและการเข้าถึง, การกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ เป็นต้น และความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการให้ปรับปรุงมากที่สุด ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โรงอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม บริเวณแปลงสาธิตโครงการหลวง พื้นที่กางเต็นท์ เป็นต้น

ภูมิหลังของเจ้าหน้าที่ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 71.40 รองลงมาเป็นเพศหญิง ร้อยละ 28.60 มีอายุระหว่าง 26-35 ปี ร้อยละ 50.00 รองลงมาคืออายุระหว่าง 41 ปีขึ้นไป ร้อยละ 21.40 อายุ 36-40 ปี ร้อยละ 14.30 และอายุ 15-16 ปี ร้อยละ 14.30 ส่วนระดับการศึกษาส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 64.30 สูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 14.30 ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 14.30 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ป.ว.ส) ร้อยละ 7.10 โดยส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 71.40 รองลงมาเป็นหัวหน้างาน/ข้าราชการ ร้อยละ 14.30 และเป็นลูกจ้างชั่วคราว ร้อยละ 14.30 ภาระงานของเจ้าหน้าที่โดยสรุป ได้แก่ การควบคุมการปลูกสร้างสวนป่าให้เป็นไปตามแผนงบประมาณ, การจัดการด้านการท่องเที่ยวองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์, การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่, ด่านรับ และบริการนักท่องเที่ยว, รวมถึงให้ข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่, พัฒนาสังคม และส่งเสริมการปลูกผักในพื้นที่โครงการหลวง, งานในสำนักงาน และงานดูแล ตรวจตราพื้นที่ทั่วไป รายละเอียดของข้อมูลความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ปรากฏตามตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ลักษณะของการประกอบกิจกรรม	ร้อยละของความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ
เอกลักษณ์ที่ควรอนุรักษ์ของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์		
วัฒนธรรมท้องถิ่น	5	35.70
ธรรมชาติ ป่าสน	9	64.30
รวม	14	100.00
ความต้องการให้มีการปรับปรุงในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว		
ไม่ต้องการให้มีการปรับปรุง	2	14.30
ต้องการให้ปรับปรุง	12	85.70
รวม	14	100.00
ประสบการณ์ในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ		
ไม่เคย	3	21.40
เคย	11	78.60
รวม	14	100.00
ความต้องการในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ		
ต้องการให้มีการปรับปรุง	14	100.00
ขนาดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยประมาณ		
สมาชิกกลุ่ม 5-6 คน	4	28.60
สมาชิกกลุ่ม 10-20 คน	5	35.70
สมาชิกกลุ่ม 100-150 คน	2	14.30
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	3	21.40
รวม	14	100.00
ขนาดกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในเส้นทางจักรยานโดยประมาณ		
สมาชิกกลุ่ม 5-10 คน	7	50.00
สมาชิกกลุ่ม 15-30 คน	2	14.30
สมาชิกกลุ่ม 100-150 คน	2	14.30
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	3	21.40
รวม	14	100.00
ตารางที่ 21 (ต่อ)		

ลักษณะของการประกอบกิจกรรม	ร้อยละของความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ
พฤติกรรมนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหา		
ทิ้งขยะเรี่ยราด	8	57.20
ส่งเสียงดังสร้างความรำคาญ	3	21.40
อื่นๆ	2	14.30
ไม่ให้ข้อมูล(Missing)	1	7.10
รวม	14	100.00
พฤติกรรมนักท่องเที่ยวยกย่องระบบสื่อความหมาย		
แสดงพฤติกรรมทำลาย	2	14.30
เดินผ่านไปเลย	1	7.10
หยุดดู ใช้ประโยชน์แบบผ่านๆ	6	42.90
หยุดดูที่ละจุดอย่างตั้งใจ	4	28.60
อื่นๆ	1	7.10
รวม	14	100.00
จำนวนผู้ใช้ประโยชน์สื่อความหมาย		
สมาชิกกลุ่ม 5-10 คน	3	21.40
สมาชิกกลุ่ม 20-50 คน	4	28.60
สมาชิกกลุ่ม 60-80 คน	7	50.00
รวม	14	100.00

ตารางที่ 22 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสื่อที่ต้องการให้ปรับปรุง

ประเภทของสื่อ	ร้อยละของความคิดเห็น			
	ใช่	ไม่ใช่	รวม	ร้อยละ
แผ่นพับ/ใบปลิว	50.00 (7)	50.00 (7)	14	100.00
นิทรรศการภายในอาคาร	50.00 (7)	50.00 (7)	14	100.00
ศูนย์บริการผู้มาเยือน	21.40 (3)	78.60 (11)	14	100.00
เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	14.30 (2)	85.70 (12)	14	100.00
ป้ายประเภทต่าง ๆ	28.60 (4)	71.40 (10)	14	100.00
นิทรรศการภายนอกอาคาร	42.90 (6)	57.10 (8)	14	100.00
สื่อบุคคล (เจ้าหน้าที่, มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)	28.60 (4)	71.40 (10)	14	100.00
วิดีโอ/สไลด์	50.00 (7)	50.00 (7)	14	100.00
อื่น ๆ	0.00 (0)	100.00 (14)	14	100.00

ตารางที่ 23 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสื่อที่สามารถให้ความรู้ความเข้าใจ

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก	ร้อยละของระดับความคิดเห็น				รวม
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ให้ข้อมูล	
	(3)	(2)	(1)		
1. แผ่นพับใบปลิว	28.60	50.00	7.10	14.3	100.00
	(4)	(7)	(1)	(2)	(14)
2. นิทรรศการภายในอาคาร	21.40	35.7	28.60	14.30	100.00
	(3)	(5)	(4)	(2)	(14)
3. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	42.90	35.70	14.30	7.10	100.00
	(6)	(5)	(2)	(1)	(14)
4. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	35.70	35.70	14.30	14.30	100.00
	(5)	(5)	(2)	(2)	(14)
5. ป้ายประเภทต่างๆ	50.00	14.30	21.40	14.30	100.00
	(7)	(2)	(3)	(2)	(14)
6. นิทรรศการภายนอกอาคาร	28.60	35.70	14.30	21.40	100.00
	(4)	(5)	(2)	(3)	(14)
7. สื่อบุคคล	42.90	35.70	7.10	14.30	100.00
	(6)	(5)	(1)	(2)	(14)
8. วีดีโอ/สไลด์	7.10	28.60	35.70	28.60	100.00
	(1)	(4)	(5)	(4)	(14)
9. สื่ออื่นๆ	-	-	-	100.00	100.00
				(14)	(14)

ตารางที่ 24 ร้อยละของความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องปรับปรุงในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ/บันจี้กระยาน

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก ที่ต้องปรับปรุง	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	ปรับปรุงเร่ง	เร่ง	เร่งด่วน	ไม่เร่ง	ดีแล้ว			
	ด่วน	ปรับปรุง	ปานกลาง	ด่วน				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)			
1. ป้ายสื่อความหมาย	53.80 (7)	23.10 (3)	7.70 (1)	7.70 (1)	7.70 (1)	100 (13)	4.0769	1.3204
2. ป้ายชี้ทาง ป้ายเตือน	64.30 (9)	14.30 (2)	14.30 (2)	0.00 (0)	7.10 (1)	100 (14)	4.2857	1.2043
3. รูปแบบของป้าย	23.10 (3)	38.50 (5)	30.70 (4)	7.70 (1)	0.00 (0)	100 (13)	3.7692	0.9268
4. ข้อมูลความเข้าใจ/ความชัดเจน	27.30 (3)	45.40 (5)	9.10 (1)	9.10 (1)	9.10 (1)	100 (11)	3.7273	1.2720
5. สภาพเส้นทาง	35.70 (5)	35.70 (5)	14.30 (2)	14.30 (2)	0.00 (0)	100 (14)	3.9286	1.0716
6. จุดสื่อความหมาย	41.70 (5)	33.30 (4)	16.70 (2)	8.30 (1)	0.00 (0)	100 (12)	4.0833	0.9962
7. การบำรุงรักษา	28.60 (4)	14.30 (2)	35.70 (5)	0.00 (0)	21.40 (3)	100 (14)	3.2857	1.4898
8. อื่นๆ	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 25 ภูมิหลังของเจ้าหน้าที่

ลักษณะของเจ้าหน้าที่	ร้อยละของความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	71.40
หญิง	4	28.60
รวม	14	100
อายุ		
15-16 ปี	2	14.30
26-35 ปี	7	50.00
36-40ปี	2	14.30
41 ปี ขึ้นไป	3	21.40
รวม	14	100
การศึกษา		
มัธยมศึกษา	2	14.30
ป.ว.ส	1	7.10
ปริญญาตรี	9	64.30
สูงกว่าปริญญาตรี	2	14.30
รวม	14	100
ตำแหน่ง / หน้าที่		
หัวหน้างาน-ข้าราชการ	2	14.30
เจ้าหน้าที่	10	71.40
ลูกจ้างชั่วคราว	2	14.30
รวม	14	100

5.7 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชน คณะผู้วิจัยได้ทำการจัดประชุม เพื่อรับฟังข้อมูล และข้อคิดเห็นต่างๆ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการจัดประชุมประชาชนสามครั้ง โดยครั้งที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ รวมถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ปัจจุบัน ครั้งที่ 2 เป็นการประชุมเพื่อเสนอผลการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จากข้อเสนอแนะในการประชุมครั้งที่ 1 และได้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจจัดทำร่างแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม รวมถึงแนวทางในการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย และสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ และนำเสนอร่างแผนระบบสื่อความหมาย และรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย ในการประชุมครั้งที่ 3 เพื่อให้ประชาชนพิจารณา และแสดงความคิดเห็น และจัดเก็บแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อร่างแผนระบบสื่อความหมาย รูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวก และสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการวิจัย จากผู้นำชุมชน และประชาชนผู้เข้าร่วมประชุม ดังนี้

5.7.1 การประชุมชี้แจงเพื่อระดมความคิดเห็น ครั้งที่ 1

การประชุมชี้แจง รายละเอียดของโครงการวิจัยต่อผู้นำชุมชน และหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านวัดจันทร์ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านวัดจันทร์ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2550 เวลา 09.30 – 12.00 น. เพื่อรับทราบวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการดำเนินโครงการวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน และขอความคิดเห็นของชุมชน เพื่อนำมาประยุกต์วิธีการในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ภาพที่ 65 การประชุมชี้แจงโครงการวิจัย ครั้งที่ 1 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลวัดจันทร์

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการประชุมครั้งที่ 1 ผู้นำชุมชนได้เสนอแนะพื้นที่/แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพิ่มเติม ได้แก่ วัดป่าบ้านจันทร์, น้ำตกห้วยอ้อ, ต้นไผ่ที่มีขนาดใหญ่เรียกว่า ไผ่หก เป็นต้น

5.7.2 การประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 2

ภาพที่ 66 ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาต่อที่ประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น และทราบข้อเสนอแนะ

การประชุมเพื่อเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ณ วัดบ้านวัดจันทร์ วันที่ 6 ธันวาคม 2550 เวลา 09.30 – 12.00 น.

ภาพที่ 67 บรรยากาศในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุม

ข้อเสนอแนะในการระดมความคิดเห็นของชุมชนครั้งที่ 2 โดยผู้นำชุมชน หรือตัวแทน 29 คน ประชาชน จำนวน 13 คน พระสงฆ์ 1 รูป ผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย 9 คน รวมผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นในครั้งนี้ 52 คน โดยได้จัดประชุมที่ศาลาเอนกประสงค์วัดบ้านวัดจันทร์ โดยคณะผู้วิจัยได้นำเสนอหัวข้อ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการวิจัย และได้เสนอแนะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มขึ้น ได้แก่ หมู่บ้านสะอาดปลอดเหล้า ตามแนวพระราชดำริ และได้เสนอให้คณะผู้วิจัยพิจารณาเสนอแนวทางการจัดการผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่โครงการหลวง

5.7.3 การประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 3

การประชุมระดมความคิดเห็น ครั้งที่ 3 เกี่ยวกับร่างแผนระบบสื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ รวมทั้งรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ในวันที่ 27 มีนาคม 2551 เวลา 09.30 – 12.00 น. ณ.วัดบ้านวัดจันทร์ เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบและเสนอข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่เหมาะสมเกี่ยวกับร่างแผนระบบสื่อความหมาย และรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีความเหมาะสม

ภาพที่ 68 บรรยากาศการประชุม และนิทรรศการรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการประชุมครั้งที่ 3 เกี่ยวกับร่างแผนสื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดยมีผู้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

นายวิเชียร นามแก้ว ครู คส.3 ปฏิบัติหน้าที่รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวัดจันทร์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า เป็นแผนแม่บทที่ดี สามารถนำสู่การปฏิบัติได้ แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง และประชาสัมพันธ์ให้ทราบโดยทั่วกัน หน่วยงานท้องถิ่นควรเป็นหลักสำคัญในการดำเนินโครงการ สำหรับการออกแบบภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายดี และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ส่วนรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดี แต่สภาพการคมนาคมของท้องถิ่นยังไม่เหมาะกับการเดินทางท่องเที่ยว และควรอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนให้เป็นเอกลักษณ์คู่กับธรรมชาติของท้องถิ่น

นายพูนผล เล็กไม่น้อย หัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การออกแบบห้องน้ำควรเป็นอาคารขนาดที่สอดคล้องกับปริมาณคนเข้าใช้ประโยชน์ในแต่ละพื้นที่ และควรกระจายตามจุดบริการต่างๆ และเสนอแนะว่า การนำเสนอรูปแบบอาคารควรกระจายให้เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น วัดจันทร์ ควรออกแบบอาคารให้สอดคล้องกับวัดจันทร์

นายประยัด ปันสี บ้านเด่น ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า แผนแม่บทสื่อความหมายใช้ได้ขอเป็นแบบยั่งยืน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและชุมชน ส่วนรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายก็ใช้ได้แต่ขอเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และภาษาท้องถิ่นด้วย รวมถึงการเสริมทักษะ การให้ความรู้ชุมชน ศึกษาชุมชนทุกด้านด้วย และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และใช้วิถีธรรมชาติ ท้องถิ่นเป็นหลัก

นางจันทร์ดา เพชรธรรมนาถ บ้านวัดจันทร์ ตำแหน่งผู้ช่วยเหลือคนไข้ ได้เสนอแนะว่า อยากให้มีผู้ที่อธิบายเกี่ยวกับการไปท่องเที่ยวแต่ละที่ให้ชัดเจน อยากให้มีการอบรมมัคคุเทศก์ และอยากให้มีการออกแบบของที่ระลึก เช่น ลูกสน และเกี่ยวกับสิ่งทอ และการอนุรักษ์ให้มากที่สุด

นางสาวจรรยา คำแสนลาด บ้านจันทร์ ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย ว่า ให้ใส่รายละเอียด สถานที่ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ เช่น การได้รับอุบัติเหตุ ติดต่อได้ที่ไหน ขอความช่วยเหลือได้ที่ไหน รวมถึง เห็นด้วยกับการทำร้านค้าชุมชนให้มาขายในบริเวณเดียวกัน เน้นให้ชุมชนปรับปรุงร้านค้า ความสะดวกของพื้นที่ ชยะตามรายทาง ห้องน้ำสะอาดเพียงพอ

นายขจิต สุนทรากกร บ้านห้วยอ้อ ตำแหน่งหัวหน้าองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ได้เสนอแนะว่า การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายควรออกแบบให้เป็นไม้ และใช้วัสดุในพื้นที่ให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

บ้านวัดจันทร์ ครู อาจารย์ในโรงเรียนที่อยู่ในชุมชน ควรมีบทบาทในการให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ถูกต้องกับชุมชน เพื่อรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของ ชุมชนเอาไว้ รวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จะช่วยให้ชุมชนมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ภายใต้กระแสการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากการท่องเที่ยวใน รูปแบบต่างๆ และชุมชนควรมีการพัฒนา และฝึกอบรมเกี่ยวกับทักษะ รูปแบบ และคุณภาพของ สินค้าชุมชนที่ได้มาตรฐานเพื่อให้สามารถแข่งขันกับตลาดสินค้า และเป็นการรักษา สืบสาน ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน

5.8 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน/ หัวหน้าหน่วยงาน/ ตัวแทนประชาชนในชุมชนต่อการ วางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ภายใต้แนวคิดการ ออกแบบอย่างยั่งยืนในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

จากการสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุม โดยการสุ่มตัวอย่าง พบว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ เป็นชาย ร้อยละ 68.00 เป็นหญิง ร้อยละ 32.00 โดยส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง 25-34 ปี ร้อยละ 44.00 อายุระหว่าง 35-44 ปี ร้อยละ 20.00 ระหว่าง 45 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 20.00 และอายุต่ำกว่า 25 ปี ร้อยละ 12.00 ส่วนระดับการศึกษาของผู้นำชุมชนที่มาเข้าร่วม ประชุม ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 40.00 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 24.00 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 16.00 และระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญา ตรี ร้อยละ 16.00 ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน

จากการสอบถามเกี่ยวกับความต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า ร้อย ละ 100.00 ต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดย ลักษณะการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชุมชนต้องการ พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 96.00 ต้องการให้มี การส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะทำร่วมกันในรูปแบบชุมชน เช่น เป็นชมรมการท่องเที่ยว และ สหกรณ์ และรูปแบบการบริหารจัดการของชุมชนที่เหมาะสม ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.0 เห็นว่าควรมีรูปแบบเป็นชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รองลงมา ร้อยละ 28.00 เห็นว่าควรมี รูปแบบองค์การบริการส่วนตำบล และร้อยละ 24.00 เห็นว่าควรมีรูปแบบของกรรมการหมู่บ้าน

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากการสอบถามพบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.00 เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นกิจกรรมที่ทำให้

นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ชื่นชมธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น รองลงมา ร้อยละ 44.00 เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นกิจกรรมที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ร้อยละ 36.00 เห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น และเป็นกิจกรรมที่คืบประโยชน์สู่พื้นที่ธรรมชาติ ร้อยละ 20.00 เป็นว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างผลกระทบน้อยที่สุด/เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติน้อยที่สุด ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 64.00 ต้องการศูนย์บริการ/ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว รองลงมา ร้อยละ 60.00 ต้องการร้านขายสินค้า และของที่ระลึก ร้อยละ 36.00 ต้องการสถานที่พัก และระบบน้ำเสีย/ขยะ/สิ่งปฏิกูล ร้อยละ 28.00 ต้องการสถานที่กางเต็นท์ และ ร้อยละ 8.00 ต้องการที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น สำหรับกิจกรรมที่ชุมชนต้องเข้าร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.00 ต้องการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในพื้นที่ธรรมชาติ รองลงมา ร้อยละ 52.00 ต้องการเข้าร่วมขายของที่ระลึก ร้อยละ 28.00 ต้องการเข้าร่วมการบริการให้เช่าอุปกรณ์กางเต็นท์ เครื่องนอน และจักรยาน ร้อยละ 24.00 ต้องการร่วมให้บริการพักค้างที่บ้านของตัวเองพร้อมบริการอาหาร และร่วมกิจกรรมการบริการรถรับจ้าง ร้อยละ 12.00 ต้องการเข้าร่วมเป็นพนักงานในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในการสอบถามผู้นำชุมชนเกี่ยวกับสิ่งที่ประชาชนในชุมชน รู้จักดีมาก หรือทำได้ดีมากในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.00 มีความเห็นว่าชุมชนมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว รองลงมา ร้อยละ 28.00 สามารถให้บริการจัดการ ดูแลรักษาและบริการที่พัก ร้อยละ 24.00 สามารถนำนักท่องเที่ยวเดินชมธรรมชาติ และสามารถซ่อมแซมบ้านพักได้ ร้อยละ 20.00 รู้จักวิถีชีวิตชุมชน การทำมาหากิน และชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ของชุมชน และสามารถรักษาความสะอาดในบริเวณหมู่บ้านได้อย่างสม่ำเสมอ และร้อยละ 24.00 คาดหวังว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

สำหรับสิ่งที่ชุมชนต้องการให้ช่วยเหลือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ 5 อันดับแรก ได้แก่ การฝึกอบรมภาษาต่างประเทศ ร้อยละ 62.50 รองลงมา ชุมชนต้องการความช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมนำนักท่องเที่ยวชมธรรมชาติ/ภาคีเครือข่าย ร้อยละ 60.00 ต้องการความช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมในการประชาสัมพันธ์ และจัดหาตลาด ร้อยละ 54.20 ต้องการ

ความช่วยเหลือเรื่องเงินทุนสนับสนุน ร้อยละ 48.00 และ ต้องการความรู้ด้านการดูแล และอนุรักษ์
พื้นที่ ร้อยละ 45.80 รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 26-27

ตารางที่ 26 ลักษณะของผู้นำชุมชน/ผู้แทนประชาชน

ลักษณะของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	ร้อยละของความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	17	68.00
หญิง	8	32.00
รวม	25	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	3	12.00
25-34 ปี	11	44.00
35-44 ปี	5	20.00
45 ปีขึ้นไป	6	24.00
รวม	25	100.00
การศึกษา		
ประถมศึกษา	6	24.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	4	16.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	10	40.00
ปวส.	1	4.00
ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี	4	16.00
รวม	25	100.00
ความต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		
ต้องการ	25	100.00
ลักษณะของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ต้องการ		
ทำเองส่วนตัว	1	4.00
ร่วมกันทำในรูปแบบชุมชน	24	96.00
รวม	25	100.00

ตารางที่ 27 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ลักษณะกิจกรรม / ความคิดเห็น	ร้อยละของความคิดเห็น		
	ใช่	ไม่ใช่	รวม
	ร้อยละ	ร้อยละ	
รูปแบบการบริหารจัดการของชุมชน			
กรรมการหมู่บ้าน	24.00	76.00	100
	(6)	(19)	(25)
องค์การบริหารส่วนตำบล	28.00	72.00	100
	(7)	(18)	(25)
ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	52.00	48.00	100
	(13)	(12)	(25)
อื่นๆได้แก่ สหกรณ์	8.00	92.00	100
	(2)	(23)	(25)
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์			
-เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้ เรียนรู้ ชื่นชมธรรมชาติ	60.00	40.00	100
วัฒนธรรมท้องถิ่น	(15)	(10)	(25)
-ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว	36.00	64.00	100
	(9)	(16)	(25)
-กระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น	36.00	64.00	100
	(9)	(16)	(25)
-สร้างผลกระทบน้อยที่สุด/เปลี่ยนแปลงธรรมชาติน้อยที่สุด	20.00	80.00	100
	(5)	(20)	(25)
-คืนประโยชน์สู่พื้นที่ธรรมชาติ	36.00	64.00	100
	(9)	(16)	(25)
-ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และดูแลรักษาทรัพยากร	44.00	56.00	100
การท่องเที่ยว(ทรัพยากรธรรมชาติ)	(11)	(14)	(25)
ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์			
ศูนย์บริการ/ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว	64.00	36.00	100
	(16)	(9)	(25)
ระบบบำบัดน้ำเสีย/ขยะ/สิ่งปฏิกูล	36.00	64.00	100
	(9)	(16)	(25)

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ลักษณะกิจกรรม / ความคิดเห็น	ร้อยละของความคิดเห็น		
	ใช่	ไม่ใช่	รวม
	ร้อยละ	ร้อยละ	
ร้านขายสินค้าและของที่ระลึก	60.00	40.00	100
	(15)	(10)	(25)
สถานที่พัก	36.00	64.00	100
	(9)	(16)	(25)
สถานที่กางเต็นท์	28.00	72.00	100
	(7)	(18)	(25)
ที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว	8.00	92.00	100
	(2)	(23)	(25)
กิจกรรมที่ต้องการเข้าร่วม			
บริการที่พัก	28.00	72.00	100
	(7)	(18)	(25)
จัดบริการอาหารและเครื่องดื่ม	24.00	76.00	100
	(6)	(19)	(25)
ร้านขายของที่ระลึก	52.00	48.00	100
	(13)	(12)	(25)
มัคคุเทศก์นำเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ	56.00	44.00	100
	(14)	(11)	(25)
บริการรถรับจ้าง	24.00	76.00	100
	(6)	(19)	(25)
บริการให้เช่าอุปกรณ์กางเต็นท์, เครื่องนอน, จักรยาน	28.00	72.00	100
	(7)	(18)	(25)
พนักงานในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	12.00	88.00	100
	(3)	(22)	(25)
ให้บริการพักค้างที่บ้านพักของตัวเอง พร้อมบริการอาหาร	24.00	76.00	100
	(6)	(19)	(25)

ตารางที่ 28 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก	ร้อยละของระดับความคิดเห็น				รวม
	ดีมาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ได้เลย	
	(3)	(2)	(1)	(0)	
-การรู้จักวิถีชีวิตชุมชน การทำมาหากิน	20.00	64.00	16.00	0.00	100.00
และชีวิตความเป็นอยู่มากพอที่จะบอก	(5)	(16)	(4)	(0)	(25)
เล่าให้นักท่องเที่ยวรู้จักชุมชนมากขึ้น					
สามารถแนะนำนักท่องเที่ยวเดินชม	24.00	56.00	16.00	4.00	100.00
ธรรมชาติ ดูนก หรือนำทางในการปั่น	(6)	(14)	(4)	(1)	(25)
จักรยานในป่าได้					
สามารถให้บริการเรื่องการจัดการดูแล	28.00	56.00	16.00	0.00	100.00
และบริการที่พัก หรืออำนวยความสะดวก	(7)	(14)	(4)	(0)	(25)
สะดวกต่างๆให้นักท่องเที่ยวได้					
สามารถซ่อมแซมบ้านพักได้	24.00	48.00	20.00	8.00	100.00
	(6)	(12)	(5)	(2)	(25)
สามารถรักษาความสะอาดในบริเวณ	20.00	68.00	12.00	0.00	100.00
หมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ	(5)	(17)	(3)	(0)	(25)
ชุมชนมีความปลอดภัยต่อชีวิตและ	52.00	40.00	4.00	4.00	100.00
ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	(13)	(10)	(1)	(1)	(25)
ความคาดหวังว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้า	24.00	60.00	16.00	0.00	100.00
มาท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ	(6)	(15)	(4)	(0)	(25)

ตารางที่ 29 ร้อยละของความต้องการความช่วยเหลือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ต้องการ	
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
-การต้อนรับนักท่องเที่ยว	20.80	37.50	37.50	4.20	0.00	100.00
	(5)	(9)	(9)	(1)	(0)	(24)
-การบริการที่พักและอาหาร	26.10	30.40	39.10	4.30	0.00	100.00
	(6)	(7)	(9)	(1)	(0)	(23)
-การฝึกอบรมการนำเที่ยวชมธรรมชาติหรือมรดกเทศก์	60.00	4.00	32.00	4.00	0.00	100.00
	(15)	(1)	(8)	(1)	(0)	(25)
-การฝึกอบรมในการประชาสัมพันธ์และจัดหาตลาด	54.20	25.00	8.30	12.50	0.00	100.00
	(13)	(6)	(2)	(3)	(0)	(24)
-การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวทั่วไป	33.30	29.20	37.50	0.00	0.00	100.00
	(8)	(7)	(9)	(0)	(0)	(24)
-เงินทุนสนับสนุน	48.00	16.00	16.00	20.00	0.00	100.00
	(12)	(4)	(4)	(5)	(0)	(25)
-ความรู้ด้านการดูแลและอนุรักษ์พื้นที่	45.80	37.50	16.70	0.00	0.00	100.00
	(11)	(9)	(4)	(0)	(0)	(24)
-การฝึกอบรมภาษาต่างประเทศ	62.50	16.70	8.30	12.50	0.00	100.00
	(15)	(4)	(2)	(3)	(0)	(24)
-สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ป้ายสื่อความหมาย/ให้ข้อมูลของพื้นที่	26.10	47.80	21.70	4.30	0.00	100.00
	(6)	(11)	(5)	(1)	(0)	(23)

ความคิดเห็นต่อการพึงพิงทรัพยากรในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการใช้ทรัพยากร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศ และความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของป่าไม้ ดิน และน้ำอย่างเป็นระบบ เช่น ส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.00 เห็นด้วยกับการมีน้ำมาก หรือน้อยในแหล่งน้ำไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีป่าไม้มากหรือน้อย และมี ความเข้าใจว่าการปลูกพืช หรือการทำการเกษตรในเขตป่าสงวนไม่ผิดกฎหมาย ร้อยละ 40.00 ซึ่ง

อาจสามารถคาดการณ์ได้ถึงการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อครอบครอง และขยายพื้นที่ทำกินซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในระยะยาว ทั้งนี้เนื่องจากการเป็น การสอบถาม ประกอบการสัมภาษณ์ ของผู้นำหมู่บ้านซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการให้ข้อมูล และการปฏิบัติต่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 30

ตารางที่ 30 ร้อยละของความคิดเห็นต่อการพึ่งพิงทรัพยากร

ความคิดเห็นต่อการพึ่งพิงทรัพยากร	ระดับของความ คิดเห็น		รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย			
1. ปัจจุบันบ้านหมู่บ้านของเราประสบปัญหาพื้นที่ป่าไม้ลดลง และขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง	88.00 (22)	12.00 (3)	100 (25)	0.8800	0.3316
2. การมีน้ำมาก หรือน้อยในแหล่งน้ำไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีป่าไม้มาก หรือน้อย	60.00 (15)	40.00 (10)	100 (25)	0.6000	0.5000
3. การบำรุงรักษาป่าไม้ไว้ให้นานๆ และมีไม้ไว้ใช้ตลอดชั่วลูกชั่วหลานเป็นสิ่งที่ควรทำ	96.00 (24)	4.00 (1)	100 (25)	0.9600	0.2000
4. ป่าไม้มีส่วนทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ และช่วยป้องกันการพังทลายของดิน	96.00 (24)	4.00 (1)	100 (25)	0.9600	0.2000
5. ควรเก็บรักษาป่าไม้ไว้ให้มากที่สุด เพราะป่าไม้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของมนุษย์	92.00 (23)	8.00 (2)	100 (25)	0.9200	0.2768
6. การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อนำพื้นที่มาใช้เพาะปลูกไม่ได้เป็นการทำลายป่าไม้อย่างใด	32.00 (8)	68.00 (17)	100 (25)	0.3200	0.4761
7. ชาวบ้านทุกคนมีสิทธิเข้าจับจองบุกรุกแผ้วถางป่าในเขตป่าสงวนมาเป็นของตน	28.00 (7)	72.00 (18)	100 (25)	0.2800	0.4582
8. การปลูกพืช หรือทำการเกษตรในเขตป่าสงวนไม่ผิดกฎหมาย	40.00 (10)	60.00 (15)	100 (25)	0.4000	0.5000
9. ประชาชนทุกคนที่อยู่ในพื้นที่ป่ามีหน้าที่จะต้องดูแลรักษาสภาพความเป็นป่าเอาไว้ให้นานที่สุด	100 (25)	0.00 (0)	100 (25)	1.0000	0.0000
10. การตัดไม้ทำลายป่ามีผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและมวลมนุษยชาติทุกคนในโลก	88.00 (22)	12.00 (3)	100 (25)	0.8800	0.3316

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อการพึงพิงทรัพยากร	ระดับของความ		รวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)
	คิดเห็น เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย			
11. การอธิบายคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติให้ ประชาชนได้รับรู้จะช่วยลดปัญหาการบุกรุกแผ้ว ถางป่าได้	100 (25)	0.00 (0)	100 (25)	1.0000	0.0000
12. ไม่จำเป็นต้องมีการสื่อความหมาย เพราะ ประชาชนในชุมชนมีความร่วมมือในการอนุรักษ์ และบอกเล่าเรื่องราวของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมในพื้นที่อยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง	48.00 (12)	52.00 (13)	100 (25)	0.4800	0.5099
13. การสื่อความหมายจะช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชน เพื่อบอกเล่าให้ นักท่องเที่ยวได้รู้จักชุมชนของเรา	100 (25)	0.00 (0)	100 (25)	1.0000	0.0000
14. ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่าที่อุดม สมบูรณ์จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โครงการหลวงได้เป็นอย่างดี	96.00 (24)	4.00 (1)	100 (25)	0.9600	0.2000
15. ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ดินถล่ม ไฟป่า น้ำท่วม ทำให้ทุกคนมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าไม้ และ ธรรมชาติมากขึ้น	92.00 (23)	8.00 (2)	100 (25)	0.9200	0.2768

ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อแผนระบบการสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรม และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่โครงการหลวง บ้านวัดจันทร์ ดังนี้

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนแม่บทสื่อความหมาย

ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน และประชาชนผู้เข้าร่วมการประชุมระดมความคิดเห็นครั้งที่ 3 เกี่ยวกับความเหมาะสมของกระบวนการพัฒนาระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและ

วัฒนธรรม โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 52.90 มีความเห็นว่ามีเหมาะสมมาก ร้อยละ 35.30 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 11.80 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง สำหรับเค้าโครงเรื่องสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ ร้อยละ 35.30 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 35.30 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง และร้อยละ 29.40 มีความเหมาะสมมาก ตามลำดับ

สำหรับเค้าโครงเรื่องสื่อความหมายทรัพยากรวัฒนธรรม ประชาชนที่เข้าร่วมประชุม ส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 37.50 มีความเห็นว่ามีเหมาะสมมากที่สุด และร้อยละ 18.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง ความเหมาะสมของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาระบบสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน/ประชาชน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.10 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 29.40 มีความเห็นว่ามีเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 17.60 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง ร้อยละ 5.90 เห็นว่ามีความเหมาะสมน้อย

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ผู้นำชุมชน/ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.00 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 25.00 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 18.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง และร้อยละ 6.25 เห็นว่ามีความเหมาะสมน้อย ทั้งนี้ ผู้นำชุมชน/ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนระบบสื่อความหมายในการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.80 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 23.50 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง ร้อยละ 11.80 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด และร้อยละ 5.90 เห็นว่ามีความเหมาะสมน้อย

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย

ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของการออกแบบผังบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้นำชุมชน /ตัวแทนประชาชน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 43.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก และเห็นว่าเหมาะสมปานกลาง ร้อยละ 12.50 สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเพียงพอของจำนวน ปริมาณสิ่งอำนวยความสะดวกกับความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 46.65 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 26.65 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง ร้อยละ 20.00 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด และร้อยละ 6.70 เห็นว่ามีความเหมาะสมน้อย

ความเหมาะสมเกี่ยวกับการแบ่งเขตการใช้ที่ดินมีความเหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 46.70 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 40.00 เห็นว่าเหมาะสมปานกลาง และร้อยละ 13.30 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ตามลำดับ สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบภูมิทัศน์ว่ามีความเหมาะสมกับที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมหรือไม่เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมก่อนการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 37.50 เห็นว่าเหมาะสมมากที่สุด และร้อยละ 18.75 เห็นว่าเหมาะสมปานกลาง ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของที่ตั้ง และปริมาณของพื้นที่ทางเดินที่พักรถ ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.25 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 25.00 เห็นว่าเหมาะสมปานกลาง และร้อยละ 18.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ตามลำดับ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสาร ความหมาย

ผู้นำชุมชน/ตัวแทนประชาชน ที่มีความเห็นว่าสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่คณะผู้วิจัยได้ได้ออกแบบ และนำเสนอในรูปแบบของผัง และภาพทัศนียภาพ โดยส่วนใหญ่เห็นว่ารูปแบบอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 73.35 รองลงมาร้อยละ 13.30 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด และเหมาะสมปานกลาง ส่วนรูปแบบโรงอาหารรวม ส่วนใหญ่เห็นว่ามี ความเหมาะสมมาก ร้อยละ 46.70 รองลงมาเห็นว่ามีเหมาะสมปานกลาง ร้อยละ 33.30 และร้อยละ 20.00 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด รูปแบบร้านค้าชุมชน(แบบตู้ขายของ Kiosk) ส่วนใหญ่เห็นว่า มีความเหมาะสมมาก ร้อยละ 46.70 รองลงมาเห็นว่ามีเหมาะสมปานกลาง และเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 26.65

ส่วนรูปแบบของห้องน้ำ ห้องสุขา โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 60.00 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก รองลงมา ร้อยละ 26.65 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด และร้อยละ 6.65 เห็นว่ามีความเหมาะสมปานกลาง และเหมาะสมน้อย และความเหมาะสมของรูปแบบป้ายประเภทต่างๆ โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.75 เห็นว่ามีความเหมาะสมมาก และร้อยละ 31.25 เห็นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด โดยรายละเอียดต่างๆปรากฏดังตารางที่ 31

ตารางที่ 31 ร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนระบบสื่อความหมาย

รายการ	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม
	มาก	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
	ที่สุด	(4)	(3)	(2)	(1)	
	(5)					
แผนแม่บทการสื่อความหมาย						
-ความเหมาะสมของกระบวนการพัฒนา	35.30	52.90	11.80	0.00	0.00	100
ระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ	(6)	(9)	(2)	(0)	(0)	(17)
และวัฒนธรรม						
-ความเหมาะสมของเค้าโครงเรื่องสื่อ	35.30	29.40	35.30	0.00	0.00	100
ความหมายทรัพยากรธรรมชาติ	(6)	(5)	(6)	(0)	(0)	(17)
-ความเหมาะสมของเค้าโครงเรื่องสื่อ	37.50	43.75	18.75	0.00	0.00	100
ความหมายทรัพยากรวัฒนธรรม	(6)	(7)	(3)	(0)	(0)	(16)
-ความเหมาะสมของพื้นที่ที่มีศักยภาพใน	29.40	47.10	17.60	5.90	0.00	100
การพัฒนาระบบสื่อความหมายธรรมชาติ	(5)	(8)	(3)	(1)	(0)	(17)
และวัฒนธรรม						
-ความเหมาะสมของหน่วยงานที่	25.00	50.00	18.75	6.25	0.00	100
รับผิดชอบ	(4)	(8)	(3)	(1)	(0)	(16)
-ความเหมาะสมของระดับการมีส่วนร่วม	11.80	58.80	23.50	5.90	0.00	100
ของชุมชนในการวางแผนระบบสื่อ	(2)	(10)	(4)	(1)	(0)	(17)
ความหมายในการวิจัยในครั้งนี้						
การออกแบบภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย						
-ความเหมาะสมของการออกแบบผัง	43.75	43.75	12.50	0.00	0.00	100
บริเวณ และสิ่งอำนวยความสะดวก	(7)	(7)	(2)	(0)	(0)	(16)
-ความเพียงพอของจำนวน และปริมาณ	20.00	46.65	26.65	6.70	0.00	100
สิ่งอำนวยความสะดวกกับความสามารถ	(3)	(7)	(4)	(1)	(0)	(15)
ในการรองรับของพื้นที่						
-การแบ่งเขตการใช้ที่ดินมีความเหมาะสม	13.30	46.70	40.00	0.00	0.00	100
กับพื้นที่และกิจกรรมการใช้ประโยชน์	(2)	(7)	(6)	(0)	(0)	(15)

ตารางที่ 31 (ต่อ)

รายการ	ร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม
	มาก	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
	ที่สุด (5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
-การออกแบบภูมิทัศน์มีความเหมาะสมกับที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพก่อนการออกแบบปรับปรุง	37.50 (6)	43.75 (7)	18.75 (3)	0.00 (0)	0.00 (0)	100 (16)
-ความเหมาะสมของที่ตั้ง และปริมาณของพื้นที่ทางเดินที่พักรวม	18.75 (3)	56.25 (9)	25.00 (4)	0.00 (0)	0.00 (0)	100 (16)
รูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย						
-ความเหมาะสมของรูปแบบอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	13.30 (2)	73.35 (11)	13.30 (2)	0.00 (0)	0.00 (0)	100 (15)
-ความเหมาะสมของรูปแบบโรงอาหารรวม	20.00 (3)	46.65 (7)	33.30 (5)	0.00 (0)	0.00 (0)	100 (15)
-ความเหมาะสมของรูปแบบร้านค้าชุมชน	26.65 (4)	46.70 (7)	26.65 (4)	0.00 (0)	0.00 (0)	100 (15)
-ความเหมาะสมของรูปแบบห้องน้ำ-สุขา	26.65 (4)	60.00 (9)	6.65 (1)	6.65 (1)	0.00 (0)	100 (15)
-ความเหมาะสมของรูปแบบป้ายประเภทต่างๆ	31.25 (5)	68.75 (11)	0.00 (0)	0.00 (0)	0.00 (0)	100 (16)

บทที่ 6

แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากร

6.1 แนวคิดในการวางแผนระบบสื่อความหมาย

แนวคิดการวางแผนระบบสื่อความหมายในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และพื้นที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าของราษฎรท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นเพื่อการป้องกันทรัพยากรจากผลกระทบของกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทุกรูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมการใช้ประโยชน์เพื่อการพึ่งพิงทรัพยากร เช่น การเก็บหาของป่า การตัดไม้เพื่อนำไปสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย และกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมนันทนาการ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ, กิจกรรมปั่นจักรยานในพื้นที่ป่าสงวนที่จัดไว้ให้ การสื่อความหมายจะช่วยให้ผู้ใช้ประโยชน์ทุกกลุ่ม ตระหนักในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง และผลิตเพลิน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรม มากกว่ามุ่งเน้นเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเดียว และยังใช้เป็นเครื่องมือ/สื่อในการบริหารจัดการพื้นที่ การให้บริการกับนักท่องเที่ยว รวมถึงช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำลาย ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรในพื้นที่ ให้สามารถช่วยกันดูแล ปกป้อง สงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์สืบต่อไป

6.1.1 วัตถุประสงค์ของการสื่อความหมาย

ในการกำหนดโปรแกรมสื่อความหมาย ในพื้นที่โครงการหลวงวัดจันทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

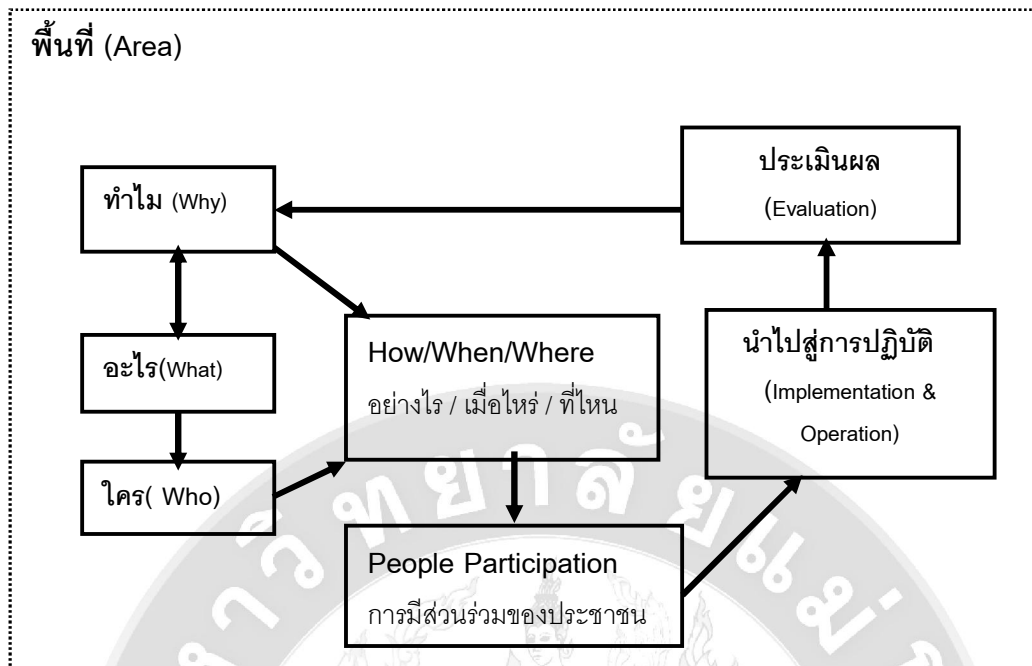
- 1) เพื่อขยายโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่ ส่งเสริมกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น
- 2) เพื่อส่งเสริมให้มีการยกระดับความสำคัญของป่าสงวนแห่งชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้มากขึ้น และเป็นแนวทางในการกำหนดระดับการพัฒนาที่เหมาะสม ตามศักยภาพสอดคล้องกับพื้นที่ และชุมชนท้องถิ่น

3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักการสื่อความหมายธรรมชาติ และวัฒนธรรมในการวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรม และยั่งยืน (ระบบนิเวศคงอยู่ ความพึงพอใจของผู้ใช้ ประโยชน์ และท้องถิ่นมีส่วนร่วม/ได้รับประโยชน์)

4) สร้างภาพลักษณ์ที่ดีทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากร วัฒนธรรม ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์และชุมชนท้องถิ่น

6.1.2 โมเดลการวางแผนระบบสื่อความหมาย (Interpretative System Planning Model)

ในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จากผลการศึกษาวิเคราะห์ และประเมินศักยภาพทรัพยากร ทำให้ทราบว่า พื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ มีทรัพยากรอันควรอนุรักษ์ และส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนท้องถิ่น และผลประโยชน์ที่ได้นั้นจะกลับคืนสู่ธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรม ในลักษณะการดูแล ปกป้อง และบำรุงรักษาทรัพยากร โดยในการศึกษา คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้โมเดลการวางแผนระบบสื่อความหมาย สำหรับพื้นที่อุทยานฯ, พื้นที่ประวัติศาสตร์, ป่าไม้, สวนสัตว์, พื้นที่ที่สัมผัส และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของ John Veverka (1994) ซึ่งได้มีการประยุกต์ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา และในยุโรปในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา และในการประยุกต์ใช้นั้นได้ดัดแปลงโดยเพิ่มเติมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ก่อนการนำไปปฏิบัติ เข้าไปในขั้นตอนการดำเนินงานในการวางแผนระบบสื่อความหมาย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด โดยขั้นตอนและกระบวนการทั้งหมดจะต้องทำภายใต้วัตถุประสงค์ของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ เหตุผลของการปรับใช้โมเดลนี้ เพราะเป็นโมเดลที่มีเนื้อหาครอบคลุมกับพื้นที่อุทยาน, พื้นที่ประวัติศาสตร์ และสามารถใช้ในการวางแผนโครงการขนาดใหญ่ได้ดี โดยมีสาระสำคัญของโมเดล ปรากฏดังภาพที่ 69

ภาพที่ 69 โมเดลการวางแผนระบบสื่อความหมาย

ที่มา: ดัดแปลงจาก Veverka (1994)

จากภาพโมเดลการวางแผนระบบสื่อความหมายในภาพที่ 69 มีสาระสำคัญในดังนี้

Area: พื้นที่ ประเภท หรือวัตถุประสงค์ของพื้นที่ในการวางแผนระบบสื่อความหมาย

Why: ทำไม ต้องมีการสื่อความหมาย ในพื้นที่แห่งนี้ ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่..สื่อเพื่อใคร(Who)

What: อะไร คือสิ่งที่ต้องการสื่อ ในที่นี้คือ ทรัพยากร / แหล่งท่องเที่ยว และทำการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องมีการสื่อความหมาย

Who: ใคร คือกลุ่มเป้าหมาย ในการสื่อ ซึ่งหมายถึง ผู้ใช้ประโยชน์ การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยลักษณะสังคมประชากรของผู้ใช้ประโยชน์ กิจกรรมการใช้ประโยชน์ ความต้องการ เพื่อกำหนดรูปแบบและวิธีการพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก และ องค์ประกอบของระบบสื่อความหมาย ที่จำเป็นของแต่ละบริเวณ/พื้นที่

How / When / Where: **อย่างไร? เมื่อไหร่? ที่ไหน?** หมายถึง ต้องมีการกำหนด

วัตถุประสงค์การสื่อความหมายเฉพาะเรื่อง เฉพาะอย่าง หัวข้อย่อย/สาระสำคัญของสิ่งที่ต้องการสื่อ รวมไปถึงเทคนิคในการสื่อ พร้อมรายละเอียดของสิ่งอำนวยความสะดวกหรือองค์ประกอบที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่/บริเวณ และช่วงเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจต้องขึ้นอยู่กับปัจจัย และข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่เป็นประเด็นหลัก หรือการลำดับความสำคัญก่อน-หลังของกิจกรรมให้ชัดเจน

People Participation: **การมีส่วนร่วมของประชาชน** ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน

ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ เพื่อพัฒนาระบบสื่อความหมายในพื้นที่

Implementation & Operation (I&O): **การนำไปปฏิบัติ/ดำเนินการ** เป็นการ

นำไปสู่การปฏิบัติเป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งต้องกำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน พร้อมระบุหน่วยงานหรือองค์กรรับผิดชอบโดยตรง และหน่วยงานสนับสนุน

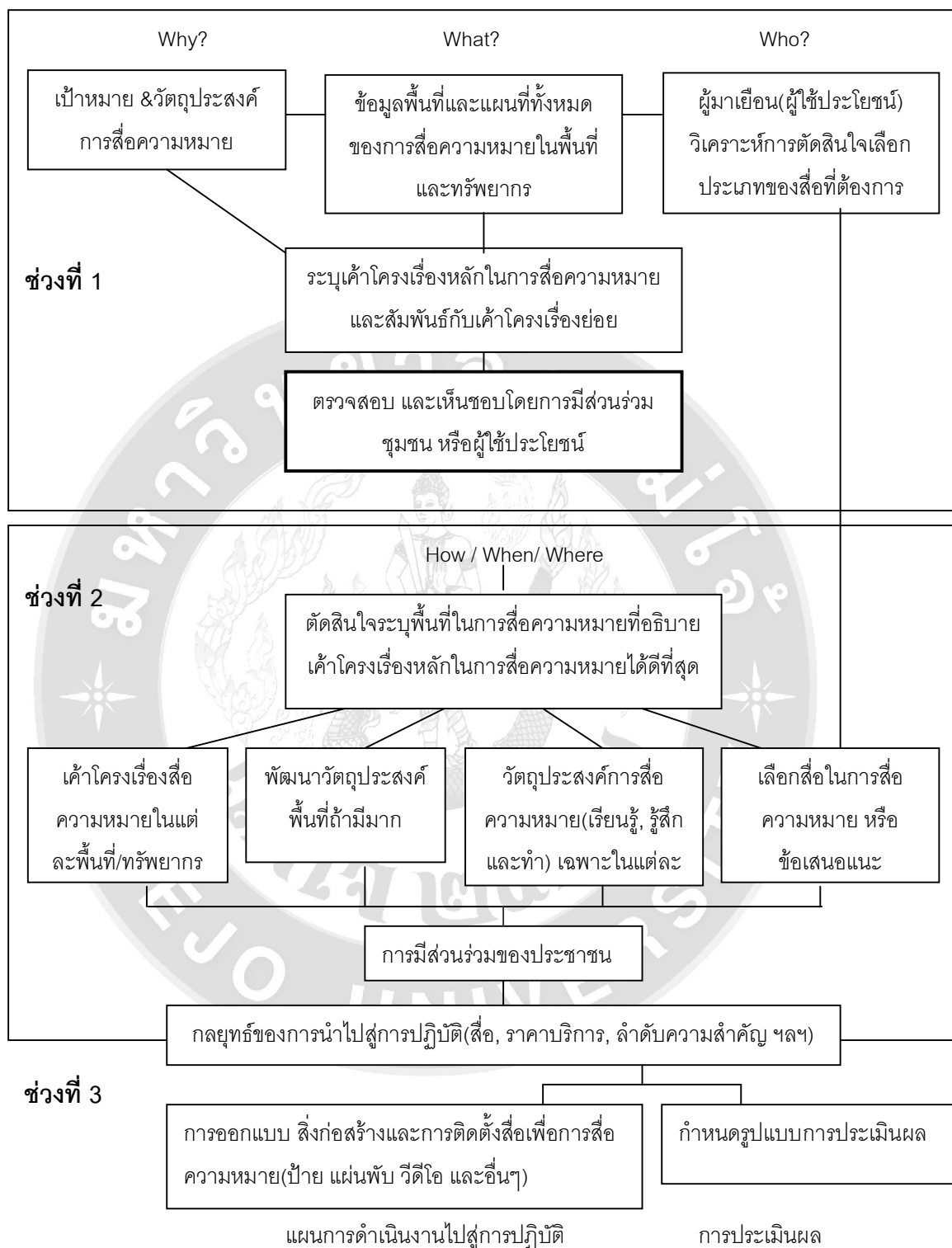
Evaluation: **การประเมินผล** เป็นการจัดรูปแบบการติดตามประเมินผล โดยอาจ

ต้องทำในแต่ละประเภทของสื่อ หรือประเมินในเชิงพื้นที่เพื่อจะสรุปผลของแผนระบบสื่อความหมายนั้น สามารถสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มาก-น้อยเพียงใด

จากขั้นตอนของโมเดลแผนระบบสื่อความหมาย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูล จนถึงการจัดทำรายละเอียดต่างๆของแผนระบบสื่อความหมายที่เหมาะสม และนำผลการดำเนินการเข้าสู่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ส่งข้อมูลทั้งหมดที่พร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติให้กับหน่วยงานท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ในการนำไปสู่การปฏิบัติ จากนั้นจึงจะทำการประเมินผลโดยหน่วยงานที่ปฏิบัติ ซึ่งในโครงการวิจัยนี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงขั้นตอนดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ในการวางแผนระบบสื่อความหมายจะต้องพิจารณาควบคู่เป็นโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวในระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น เพื่อการพิจารณาในภาพรวมของพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน อีกทั้งยังส่งผลทำให้เกิดความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ โดยขั้นตอนการวางแผนสื่อความหมายดังภาพที่ 70

พื้นที่ Area

ภาพที่ 70 ขั้นตอนการวางแผนระบบสื่อความหมาย

ที่มา: ดัดแปลงจาก Veverka (1994)

6.1.3 ประเภท และรูปแบบของตัวกลางที่ใช้ในงานสื่อความหมาย

รูปแบบการสื่อความหมาย ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษเกี่ยวกับวัสดุ โครงสร้าง พื้นที่หรือสิ่งที่เป็นเพื่อนำมาพิจารณาในองค์ประกอบของการสื่อความหมาย ต้องสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และเน้นรูปแบบที่เคารพธรรมชาติ ระบบนิเวศ (ไม่ข่มธรรมชาติ) และสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้มาเยือน ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเป็นสำคัญ สำหรับประเภทของตัวกลางที่ใช้ในงานสื่อความหมายสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1) ประเภทที่ใช้บุคคลในการสื่อความหมาย หรือ Personal Service/Attended Service หมายถึง ผู้มาเยือนจะติดต่อ/มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับนักสื่อความหมายโดยผ่านตัวกลาง ได้แก่ 1) กิจกรรมนำศึกษา (Conducted Activity) เช่น การนำเดินในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การล่องแก่ง 2) การสื่อความหมายโดยการพูด (Interpretive Talks) 3) การสื่อความหมายประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม (Living Interpretation)

2) ประเภทที่ไม่ใช้บุคคลในการสื่อความหมาย หรือ Non-personal Service/Unattended Service หมายถึง นักท่องเที่ยวจะสัมผัสตัวกลางต่างๆโดยไม่ผ่านนักสื่อความหมาย ดังนี้

- (1) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor Center)
- (2) สื่อทัศนูปกรณ์ (Audio Visual)
- (3) วัสดุในการเขียน (Written Material) ได้แก่ เครื่องหมาย (Sign and Symbol) แผ่นป้ายบรรยาย (Labels) และสื่อสิ่งพิมพ์ (Publication) เช่น แผ่นพับ (Brochure) แผ่นปลิว (Leaflet) โปสเตอร์ (Poster) จุลสาร (Booklet)
- (4) นิทรรศการในร่ม และกลางแจ้ง (Indoor & Outdoor Exhibition)
- (5) กิจกรรมที่ดำเนินด้วยตนเอง (Self Guided Activity) ได้แก่ เส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติด้วยตัวเอง (Self Guided Trail) เส้นทางรถยนต์สื่อความหมาย (Self Guided Auto Tour) สื่อนอกฤดูกาลหรือนอกสถานที่ (Off-site, Off-season Media) เป็นต้น

6.2 การสื่อความหมายในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

จากผลการประเมินศักยภาพทรัพยากรในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ทำให้สามารถกำหนดนัยสำคัญของการสื่อความหมายในแต่ละพื้นที่ ตามความสำคัญ และข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่ ดังตารางที่ 32

ตารางที่ 32 นัยสำคัญในการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

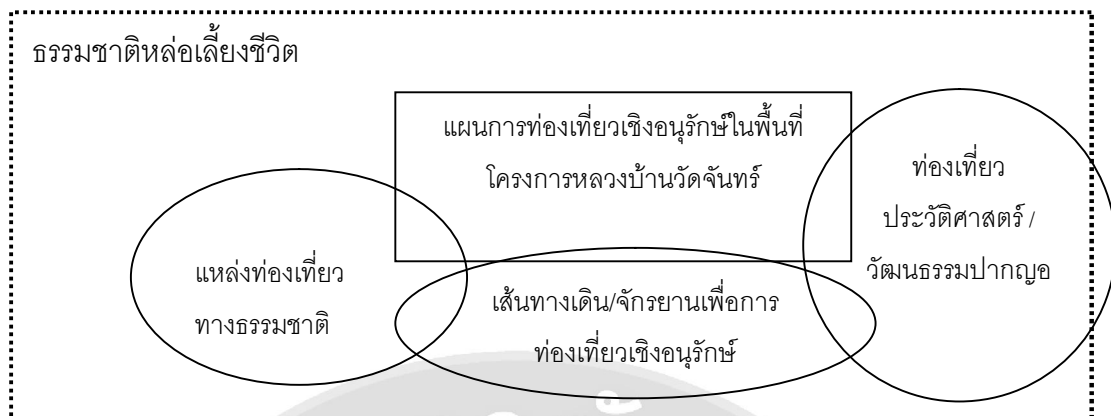
แหล่งท่องเที่ยว	ความสำคัญ
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	
1) ที่ทำการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	พื้นที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ทางด้านการเกษตรแก่ชุมชน ส่งเสริมให้เกษตรกร และชุมชนมีรายได้จากการปลูกพืชทดแทน พืชหมุนเวียน และพืชผักเพื่อส่งขายเป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการหลวง รวมทั้งการติดต่อประสานงานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่
2) เส้นทางศึกษาธรรมชาติ น้ำตกห้วยฮ่อม	น้ำตกห้วยฮ่อมเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของลำห้วยฮ่อม ซึ่งหล่อเลี้ยงชุมชนบ้านห้วยฮ่อม และพื้นที่ใกล้เคียง ดังนั้น จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์สภาพป่าต้นน้ำ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงระบบนิเวศให้คงความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศตลอดเส้นทางเดินสู่น้ำตกห้วยฮ่อม
3) เส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร	เส้นทางจักรยาน และกิจกรรมปั่นจักรยานในพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาว ที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มให้ความสนใจ ในการมาประกอบกิจกรรมปั่นจักรยานเป็นพิเศษ เนื่องจากพื้นที่มีสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม ต่ำ ทำท่ายพละกำลังของนักปั่น อีกทั้งเป็นการได้เรียนรู้ธรรมชาติอย่างใกล้ชิด
4) เส้นทางศึกษาธรรมชาติสันม่วง (5 กิโลเมตร)	เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ออป-บ้านสันม่วงเป็นเส้นทางที่เหมาะสมแก่การศึกษาระบบนิเวศป่าเต็งรังผสมสน ซึ่งจะพบเห็นพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดของสังคมพืช พบเห็นการแบ่งชั้นเรือนยอดของหมู่ไม้ตามความต้องการปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1) สถูปเจดีย์วัดจันทร์ และจุฑามิว	เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านจันทร์ อันควรค่าแก่การอนุรักษ์ บูรณะ ซ่อมแซมตามหลักการของการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถานของกรมศิลปากร พร้อมฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ วัฒนธรรมของพื้นที่ เพื่อเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมของชุมชน
2) วัดบ้านจันทร์	วัดบ้านจันทร์เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในเขตตำบลบ้านจันทร์ สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นมานานกว่า 200 ปี จากประวัติความเป็นมาที่เล่าสืบต่อกันมา มีความเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของชาวล้านนา เกี่ยวกับความเป็นมาของการสร้างชุมชนบ้านวัดจันทร์ ซึ่งควรค่าแก่การบันทึกไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้
3) ศิลปหัตถกรรมชุมชนท้องถิ่น	พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านจันทร์ มีศักยภาพด้านประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน และชนเผ่าที่ยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิต อันเป็นเอกลักษณ์ไว้ได้ รวมทั้งที่ตั้งของชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ/วัฒนธรรมท้องถิ่น ถ่ายทอดในลักษณะสินค้าชุมชน และของที่ระลึก

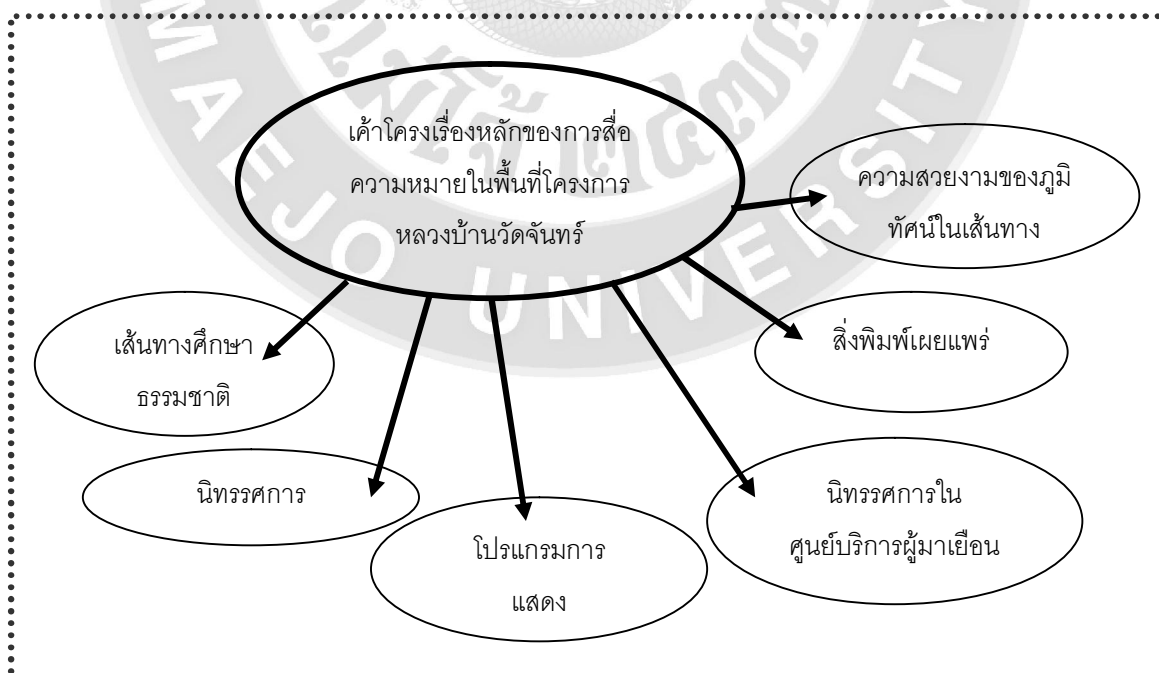
6.3 คำโครงเรื่องสื่อความหมาย

การกำหนดคำโครงเรื่องหลักในการสื่อความหมายเพื่อแสดงระบบการท่องเที่ยวในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์(ภาพที่ 71) “ผลกระทบของไฟฟ้า ที่ส่งผลทำให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง” ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจนที่สุดจากประสบการณ์ในพื้นที่ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยรอบ

ภาพที่ 71 การสื่อความหมายเพื่อแสดงระบบการท่องเที่ยว

โปรแกรมจะเกี่ยวข้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ดังเช่น “ความสำคัญของการจัดการที่ช่วยปกป้อง ทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โครงการหลวงวัดจันทร์” คือเค้าโครงเรื่อง ซึ่งอาจดูว่า โปรแกรมเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง และสิ่งใดบ้างที่ต้องการภาพประกอบ แนวทางหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเค้าโครงเรื่องสำหรับทั้งพื้นที่ และเค้าโครงเรื่องย่อยในการสื่อความหมายโดยใช้ความหลากหลายของสื่อหรือบริการ ดังภาพที่ 72

ภาพที่ 72 การเชื่อมโยงเค้าโครงเรื่องหลักและเค้าโครงเรื่องย่อย

6.3.1 ภาพรวมเค้าโครงสื่อความหมายของแต่ละพื้นที่

เค้าโครงเรื่องการสื่อความหมายในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มีความสำคัญในการกำหนดหัวข้อเรื่อง และรายละเอียดที่ต้องการนำเสนอ ซึ่งจะสอดคล้องกับเค้าโครงเรื่องหลักและหัวข้อย่อยในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- หัวเรื่องหลัก (Topic): **ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชีวิต**
- เค้าโครงเรื่องหลักการสื่อความหมาย(Main-theme): **ผืนป่าให้น้ำ และออกซิเจน** โดยมีหัวข้อเรื่องย่อย(Sub-topic) ที่สัมพันธ์กันของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งในพื้นที่ ดังนี้

Sub-topic 1 : ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์

- เค้าโครงเรื่องย่อย(Sub-theme): **แหล่งเรียนรู้คู่วัฒนธรรมท้องถิ่น**
- แนวคิดหลัก (Main Idea): นำเสนอภารกิจหลักของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยว และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้มาเยือน เข้าใจ และตระหนักถึงภารกิจหลักของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ในการส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้กับราษฎรท้องถิ่น ในรูปแบบต่างๆ เช่น การส่งเสริมการปลูกพืช และการส่งเสริมการหารายได้จากอาชีพเสริม เช่น จักสาน ทอผ้า และการทำสินค้าของที่ระลึก เพื่อพัฒนาเป็นสินค้าชุมชน รวมถึงการดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมของท้องถิ่น
2. เพื่อให้ผู้มาเยือนทราบ และตระหนัก ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ และแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศได้อย่างเหมาะสม ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ น้ำตก และรวมถึงภัยคุกคามเกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมโดยรวม
3. ให้ความรู้ และเสนอแนะเกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว และจุดบริการต่างๆในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

Sub-topic 2 : ที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์

- เค้าโครงเรื่องย่อย(Sub-theme): **คืนต้นไม้ให้ผืนป่าเพิ่มคุณค่าให้ชีวิต**

- แนวคิดหลัก (Main Idea): เสนอแนะเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และภารกิจขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ที่มีการส่งเสริมชุมชนให้ปลูกป่า และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้รู้ และเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของพื้นที่ ความสำคัญของป่าสงวนแห่งชาติ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ และความจำเป็นในการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
2. เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบ ในการเข้ามาใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทั้งในระดับบริเวณพื้นที่ และในภาพรวมทั้งหมด
3. เพื่อส่งเสริม และเสนอแนะกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ประสพการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวจะได้รับแนวทางที่ถูกต้องในการป้องกัน แก้ไข ที่จะช่วยลดผลกระทบต่อทรัพยากร ระบบนิเวศ และทรัพยากรสัตว์ป่าในธรรมชาติ

Sub-topic 3 : น้ำตกห้วยฮ่อม

- คำโครงเรื่องย่อย(Sub-theme) : เชื้อนเก็บน้ำบนภูเขา
- แนวคิดหลัก (Main Idea) : เสนอแนะสาเหตุของการเกิดน้ำบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำ และผืนป่าโดยรอบที่มีความอุดมสมบูรณ์ รวมไปถึงการกำเนิดของเทือกเขา และการกักเก็บน้ำใต้ดินของผืนป่า เปรียบเทียบกับพื้นที่ที่แห้งแล้ง ไม่มีป่า ไม่มีน้ำ และเน้นคุณค่าความสำคัญของความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มาของแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของผืนป่า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้ทราบถึงความสำคัญ ที่มา และการกำเนิดของน้ำตก และความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และความสำคัญของป่าต้นน้ำ
2. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของระบบนิเวศ ที่มีต่อมนุษย์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงความสำคัญของแหล่งต้นน้ำลำธาร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

Sub-topic 4 : **สถาปัตยกรรมวัดจันทร์**

- คำโครงเรื่องย่อย(Sub-theme): **สืบจากหลักฐานทางวัฒนธรรม**
- แนวคิดหลัก (Main Idea): เน้นประวัติความเป็นมาของวัดจันทร์ คติ ความเชื่อ ของสถาปัตยกรรมที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ต่างกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์นันทนาการในการศึกษาเรียนรู้และศึกษา ประวัติศาสตร์พื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิต การตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดจันทร์
2. เพื่อนำเสนอความหมายในเบื้องลึกของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ให้ผู้มาเยือนได้ซาบซึ้ง และช่วยกันรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี เอาไว้ให้ยั่งยืนสืบไป
3. เพื่อส่งเสริมสินค้าชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Sub-topic 5 : **เส้นทางจักรยาน**

- คำโครงเรื่องย่อย(Sub-theme): **เรียนรู้การทำทนาย ไร่ส้มเงาป่าสน**
- แนวคิดหลัก (Main Idea): เน้นการประกอบกิจกรรมในเส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับสังคม ป่าเต็งรังผสมสน สภาพภูมิประเทศ มุมมองและทัศนียภาพป่าเขาในพื้นที่ และโดยรอบพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์นันทนาการในการประกอบกิจกรรมนันทนาการแบบเน้นทักษะ และพละกำลัง โดยศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สังคมป่าเต็งรังผสมสน และระบบนิเวศ
3. เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมด้วยเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Sub-topic 6 : **เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ**

- คำโครงเรื่องย่อย(Sub-theme): **ป่าเต็งรังผสมสนกับคนปากญอ**

- แนวคิดหลัก (Main Idea): เสนอความแตกต่างของระบบนิเวศ พืชพรรณ สภาพภูมิประเทศของป่าเต็งรังผสมสน และวิถีชีวิตชุมชนตามเส้นทาง ซึ่งได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์นันทนาการในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และการเรียนรู้ระบบนิเวศป่าอย่างใกล้ชิดด้วยตนเอง หรือโดยมีคหุเทศก์ท้องถิ่น(ถ้ามี)
2. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการตัดไม้ทำลายป่า การเผาป่า และผลจากการกระทำที่ทุกคนจะได้รับ
3. เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติกับชุมชน

Sub-topic 7 : จุดชมวิวน้ำบ้านวัดจันทร์

- คำโครงเรื่องย่อย(Sub-theme): **สถาปัตยกรรม และจุดชมวิว**
- แนวคิดหลัก (Main Idea): ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถาปัตยกรรม และจุดชมชุมชนบ้านวัดจันทร์ และวิถีชีวิตการทำเกษตร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนบ้านวัดจันทร์ บริเวณจุดชมวิวน้ำบ้านวัดจันทร์
2. เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม กับชุมชนบ้านวัดจันทร์และหมู่บ้านใกล้เคียง

6.4 โครงสร้างด้านการสื่อความหมาย

จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ทั้งทางด้านกายภาพ และชีวภาพ สังคม วัฒนธรรมของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ทำให้ทราบว่า แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทั้งทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรมมีศักยภาพค่อนข้างต่ำ และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว และประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่น้อย แต่ก็มีบ้าง ที่มาเยือนพื้นที่และประกอบกิจกรรม เช่น ปั่นจักรยานเสือภูเขาในเส้นทางจักรยานที่มีอยู่แล้ว 24 กิโลเมตร และเส้นทางจักรยานด้านหลังที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมแล้ว ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ในการวางแผนระบบสื่อความหมาย และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีนักท่องเที่ยว อาจเป็นการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินอย่างสูญเปล่า จึงเสนอให้พัฒนาระบบสื่อความหมายในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เพื่อให้ข้อมูล ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ และพฤติกรรมประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่ หรือให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในพื้นที่โครงการหลวง บ้านวัดจันทร์ โดยจัดลำดับแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ดังตารางที่ 33

ตารางที่ 33 สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายที่เหมาะสม

แหล่งท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก	สื่อที่เหมาะสม	หมายเหตุ
1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์	1. อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว พร้อมนิทรรศการภายใน	- นักสื่อความหมาย - ระบบมัลติมีเดีย สไลด์ วีดีโอ - แผ่นพับ ข้อมูลแผนที่แหล่งท่องเที่ยว	พัฒนาตามแบบและพิจารณาตามความเหมาะสมกับพื้นที่
	2. อาคารโรงอาหารรวม	ป้าย / สัญลักษณ์ต่างๆ	
	3. อาคารห้องน้ำ ห้องสุขา	“”	
	4. อาคารร้านค้าชุมชน	“”	
	5. พื้นที่กางเต็นท์ พร้อมอุปกรณ์ และเครื่องนอน	“”	
2. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์	1. ระบบสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	- นักสื่อความหมาย - ระบบมัลติมีเดีย สไลด์ วีดีโอ - แผ่นพับ ข้อมูลแผนที่แหล่งท่องเที่ยว	พัฒนาตามแบบและพิจารณาตามความเหมาะสมกับพื้นที่
	2. ระบบป้ายให้ข้อมูล ป้ายห้าม ป้ายเตือน ป้ายบอกทิศทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	- นักสื่อความหมาย/ - แผ่นพับ ข้อมูลแผนที่แหล่งท่องเที่ยว	
	3. น้ำตกห้วยฮ่อม	1. เปรียงชมน้ำตก และป้ายสื่อความหมายบริเวณน้ำตก	ป้าย / สัญลักษณ์ต่างๆ ตามศักยภาพของพื้นที่

ตารางที่ 33 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก	สื่อที่เหมาะสม	หมายเหตุ
4. เส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร	1. ป้ายสื่อความหมาย 2. จุดหยุดพัก พร้อมม้านั่ง	ป้าย / สัญลักษณ์ต่างๆ	พัฒนาตามแบบ/ ตามศักยภาพของ พื้นที่
5. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติรอบป.-สันม่วง	1. ป้ายสื่อความหมาย 2. จุดหยุดพัก พร้อมม้านั่ง	ป้าย / สัญลักษณ์ต่างๆ	“”
6. สถูปวัดจันทร์/จุชมวิว	ป้ายสื่อความหมาย	ป้าย / สัญลักษณ์ต่างๆ	“”
7. วัดบ้านจันทร์	ป้ายสื่อความหมาย	ป้าย / สัญลักษณ์ต่างๆ	“”

จากตารางรายละเอียดของสิ่งอำนวยความสะดวก และตัวกลางสื่อความหมายที่จำเป็นในแต่ละพื้นที่ ของแหล่งท่องเที่ยว ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆควรต้องพิจารณาให้เหมาะสมตามศักยภาพของพื้นที่เป็นสำคัญโดยได้พิจารณาจัดวางสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในภาพรวม ดังรายละเอียดในตารางที่ 34

ตารางที่ 34 บริเวณที่เหมาะสมในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการสื่อความหมาย

ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวก และ ตัวกลางสื่อความหมาย	บริเวณที่เหมาะสม	หมายเหตุ
1. ปรับปรุงสภาพเส้นทาง การเข้าถึง	-เส้นทางศึกษาธรรมชาตินำตกห้วยฮ่อม	- พัฒนาเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับผู้ใช้ประโยชน์ เช่น สะพานข้ามลำน้ำ ชั้บบันไดในบริเวณพื้นที่สูงชัน เข้าถึงลำบาก
2. ป้ายสื่อความหมาย	-เส้นทางเดิน/ปั่นจักรยานศึกษาธรรมชาติ, จุชมวิวสถูปเจดีย์, น้ำตกห้วยฮ่อม, วัดบ้านจันทร์	-ตามศักยภาพของพื้นที่
- ป้ายบอกทิศทาง	ในแหล่งท่องเที่ยวและทางแยกต่างๆ	-ตามศักยภาพของพื้นที่

ตารางที่ 34 (ต่อ)

ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวก และ ตัวกลางสื่อความหมาย	บริเวณที่เหมาะสม	หมายเหตุ
- ป้ายบอกสถานที่/ สัญลักษณ์ต่างๆ	- เส้นทางหลักในการเข้าถึง - ศูนย์ฯโครงการหลวง, อ.อ.ป วัดจันทร์, องค์การบริหารส่วนตำบล	- ตามศักยภาพของพื้นที่
- ป้ายห้าม และป้ายเตือน	- ศูนย์บริการฯ และเส้นทางศึกษา ธรรมชาติฯ	- เฉพาะในบริเวณที่จำเป็น
- ป้ายให้ข้อมูล	- ศูนย์บริการฯ และจุดเริ่มต้นเส้นทางฯ	- เฉพาะในบริเวณที่จำเป็น
- ที่พักริมทาง	- เส้นทางจักรยาน/เส้นทางเดินศึกษา ธรรมชาติฯ	- เฉพาะในบริเวณที่จำเป็น
3. พื้นที่กางเต็นท์ และที่ว่าง ในการประกอบกิจกรรม	- ศูนย์ฯโครงการหลวง, อ.อ.ป วัดจันทร์	- ตามศักยภาพ และความ เหมาะสมของพื้นที่
4. ห้องน้ำ-สุขา	- ศูนย์ฯโครงการหลวง, อ.อ.ป วัดจันทร์	- ตามศักยภาพของพื้นที่ และ ความต้องการของผู้ใช้ ประโยชน์
5. นิทรรศการภายใน	- ศูนย์ฯโครงการหลวง	- ในอาคารศูนย์บริการฯ
6. สื่อสิ่งพิมพ์, สไลด์ โปรแกรม/วิดีโอ	- ศูนย์ฯโครงการหลวง, อ.อ.ป วัดจันทร์ ในอาคารศูนย์บริการฯ	- แผ่นพับภาพรวมของโครงการ และ ข้อมูลเส้นทางศึกษา ธรรมชาติ/ เส้นทางจักรยานฯ
7. ที่จอดรถ	- ศูนย์ฯโครงการหลวง, อ.อ.ป วัดจันทร์	- เฉพาะในบริเวณที่จำเป็น
8. การบำรุงรักษาพื้นที่	บริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด	

6.4.1 การสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว(Visitor center)

แนวคิดในการจัดทำระบบสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ระบบสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ปัจจุบันได้ยังไม่มี การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ทรัพยากร และสัตว์ป่า หรือความโดดเด่นของพื้นที่ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ จากข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสำรวจ และผลการศึกษา

ศักยภาพของพื้นที่ในด้านต่างๆทำให้ทราบว่าพื้นที่มีศักยภาพในการจัดนิทรรศการ โดยเฉพาะบริเวณแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อันได้แก่ วัดบ้านจันทร์ สถาปัตยกรรมเก่าแก่ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตกห้วยฮ่อม เส้นทางจักรยาน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

การเชื่อมโยงเรื่องราวในการสื่อความหมายในลักษณะของนิเวศพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) ซึ่งจะรวมความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศในพื้นที่ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ และถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าต่างๆ โดยสะท้อนความเป็นมาในอดีต ปัจจุบัน และชี้แนะถึงอนาคตของทรัพยากรที่เป็นมรดกของทุกชีวิตในผืนป่าแห่งนี้เป็นสำคัญ โดยสาระสำคัญในการสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จะเกี่ยวข้องกับนิทรรศการภายในศูนย์ฯ และข้อมูลที่ต้องการนำเสนอเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ และกระตุ้นเตือนจิตสำนึกการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยมีส่วนต่างๆที่สำคัญ ซึ่งแต่ละส่วนจะจัดเป็นกลุ่มเรื่องราวภายใต้เค้าโครงเรื่องหลัก คือ " ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชีวิต " และ เค้าโครงเรื่องย่อยในพื้นที่โครงการหลวง คือ " ผืนป่าให้น้ำ และออกซิเจน " ซึ่งได้แบ่งไว้เป็นส่วนๆมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1. ส่วนบริการข้อมูลข่าวสาร (Information)

ส่วนบริการข้อมูล ข่าวสารภายในศูนย์ฯ ซึ่งจัดเป็นส่วนต้อนรับ และให้บริการข้อมูลข่าวสาร เช่น ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเฉพาะในแต่ละพื้นที่ ที่แสดงถึงความสำคัญของธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม สื่อที่ให้บริการสำหรับส่วนนี้ประกอบด้วย เอกสาร แผ่นพับ จุลสาร และแผนที่ หรือ แผนที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลในพื้นที่ เป็นต้น

ส่วนที่ 2. ส่วนนำเสนอเรื่องราว และสิ่งที่น่าสนใจของพื้นที่ (Multi-media)

เป็นส่วนต่อเนื่องจากส่วนต้อนรับ ซึ่งเจ้าหน้าที่จะต้องนำให้กับผู้มาเยือนได้ เข้ามาในส่วนนี้ก่อนส่วนอื่นๆ เพื่อที่จะรับข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจ เบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ลักษณะทั่วไปของภูมิประเทศ และความหลากหลายของธรรมชาติ ระบบนิเวศที่มีในพื้นที่รวมถึงลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ ความสำคัญของพื้นที่ป่าต้นน้ำ และความหลากหลายของระบบนิเวศ ภูมิประเทศ และการเตรียมตัวเพื่อเข้าถึงพื้นที่ หรือแหล่งท่องเที่ยวตัวกลาง /สื่อในการสื่อความหมายเป็น วีดีโอ/วีดีทัศน์ ประกอบแผ่นป้ายนิทรรศการ

ส่วนที่ 3. ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของพื้นที่

เป็นส่วนนิทรรศการที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับ ส่วนที่ 2 (VDO/ Multi media) ซึ่งเป็นเรื่องราว เนื้อหา และข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ สื่อที่ใช้ในการสื่อความหมาย

และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเป็นหลัก คือแผ่นป้ายนิทรรศการ แผนที่ของภาพรวมของโครงการหลวงวัดจันทร์

ส่วนที่ 4. เอกลักษณ์/ความโดดเด่นของทรัพยากรที่น่าสนใจ

ส่วนนี้จะต่อเนื่องกับส่วนที่ 3 เป็นการสื่อความหมายเกี่ยวกับ ความสำคัญของพื้นที่และผืนป่า เอกลักษณ์ และความโดดเด่นของพื้นที่ทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ กายภาพในพื้นที่ สื่อที่ใช้ในการสื่อความหมายควรใช้แผ่นป้ายนิทรรศการ หุ่นจำลอง(Model)ของพื้นที่โครงการหลวงแห่งนี้

ส่วนที่ 5. ผลกระทบ และ ข้อปฏิบัติการใช้พื้นที่

เป็นส่วนสุดท้ายก่อนที่จะเข้าสู่การประกอบกิจกรรมในพื้นที่ รายละเอียดการสื่อความหมายในส่วนที่ 5 นี้จะเป็นส่วนที่ต่อเนื่องมาจากส่วนของทรัพยากร และแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ซึ่งจะสื่อเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในแต่ละบริเวณ และผลกระทบต่อภาพรวมในพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติ การเตรียมตัว อย่างเหมาะสมในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมสื่อที่ใช้ในการนำเสนอคือแผ่นป้ายนิทรรศการ หุ่นจำลองภาพรวมพื้นที่โครงการหลวง (3 มิติ) เป็นต้น

6.5 ภาพรวมรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย

ในการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการสื่อความหมายในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน ซึ่งจะให้ความสำคัญกับความสมดุลของความ ต้องการของมนุษย์(ความพอเพียง) ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ให้ความสำคัญกับการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า การบำบัดของเสีย การก่อสร้างในพื้นที่ธรรมชาติ ควรเลือกวัสดุที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม การผลิตพลังงานจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แสงอาทิตย์ หรือ ลม และน้ำจากธรรมชาติ (ประปาภูเขา)

การออกแบบอย่างยั่งยืนเป็นการปรับความต้องการด้านสุนทรียภาพ ความงาม และที่ ต้องเอาใจใส่ในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับการพิจารณาในการออกแบบ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับโครงการวิจัยนี้ ใช้อย่างจริงจังในการพัฒนาดังนี้

6.5.1 ปัจจัยในการพิจารณารูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวก

ในการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ได้ใช้หลักการทางด้านภูมิสถาปัตยกรรมในการวางผังบริเวณ เช่น พิจารณาจากปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น แสงแดด ลม ปริมาณน้ำฝนความชื้นที่มีผลต่อสภาวะน่าสบายของมนุษย์ และใช้วัสดุที่ใส่ใจ สิ่งแวดล้อม ปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น เอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต และ ประเพณี ซึ่งมีข้อพิจารณาดังนี้

1. เคารพธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมถึงลดผลกระทบจากการพัฒนา
2. พยายามใช้วัสดุท้องถิ่นในการก่อสร้างเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น
3. การออกแบบปรับให้สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิต(Life Style)และ วิวัฒนาการของเทคโนโลยีที่สมดุลและเข้ากันได้กับธรรมชาติ และระบบวัฒนธรรมภายใน สิ่งแวดล้อม
4. ประเภท จำนวน และปริมาณสิ่งอำนวยความสะดวกพิจารณาจาก นักท่องเที่ยว / ผู้ใช้ประโยชน์ ความต้องการของชุมชน ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและการก่อสร้างที่ตอบสนองกับสิ่งแวดล้อมเหมาะสม
5. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความต้องการใช้ประโยชน์ และรวมถึงกลยุทธ์ในการอนุรักษ์พลังงานตอบสนองกับภูมิอากาศท้องถิ่น
6. ยอมรับการขยายตัวในอนาคต และรื้อถอนให้น้อยที่สุดและลดการเปลี่ยนแปลงหลักเลี่ยงการที่ต้องพึ่งพาระบบเครื่องจักรกล เพิ่มการระบายอากาศในอาคารมากขึ้น
7. ใช้ความโดดเด่นของพื้นที่และพืชพรรณเพื่อให้ร่มเงากับทิศทางการวางอาคารที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาอีก เช่น พืชพรรณ สภาพภูมิประเทศ แหล่งน้ำ อุทกวิทยา ธรณีวิทยา/ดิน อุบัติภัย สิ่งรบกวนจากแมลง และสัตว์ป่า ที่ต้องพิจารณาควบคู่ไปด้วยเสมอการออกแบบสิ่งก่อสร้าง และการวางผังบริเวณในพื้นที่ธรรมชาติ

การออกแบบวางผังอาคาร และการออกแบบภูมิทัศน์ ได้พิจารณาพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง เนื่องจากมีพื้นที่ว่าง และราบ ในการจัดวางอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, อาคารโรงอาหารรวม, อาคารร้านค้าชุมชน, อาคารห้องน้ำ ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว พื้นที่ทางเดินที่พักรวมแบบรวม (Center campground) ซึ่งสามารถรองรับได้ประมาณ 50 เต็นท์ 100-150 คน/วัน (แผนที่ 7) อีกทั้งยังเป็นศูนย์เรียนรู้ และฝึกอาชีพให้กับราษฎรท้องถิ่น จึงได้พิจารณาให้เป็นพื้นที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ และศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่

แผนที่ 7 ผังรวม (Master Plan) ของสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการสื่อความหมาย

สำหรับการออกแบบภูมิทัศน์เน้นการใช้พรรณไม้เดิม สนามหญ้า และพื้นที่สีเขียวเดิมที่มีอยู่เดิม เนื่องจากพื้นที่ต้องการความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ป่าสน สามใบที่สวงาม จัดรูปแบบแปลงสาธิตการปลูกพืชเมืองหนาวให้เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในการดูแลรักษาจะเน้นความสะอาด และความเป็นระเบียบของพื้นที่เป็นหลัก สำหรับรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ในการสื่อความหมาย ได้แก่

1) อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 73 ทศนียภาพด้านหน้า อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 74 ทศนียภาพภูมิทัศน์รอบอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

2) อาคารโรงอาหารรวม

ภาพที่ 75 ทศนียภาพด้านหน้าอาคารโรงอาหารรวม

ภาพที่ 76 ทศนียภาพบริเวณโดยรอบอาคารโรงอาหารรวม

3) ห้องน้ำ ห้องสุขา ชาย-หญิง

ภาพที่ 77 ทศนียภาพห้องน้ำ ห้องสุขารวม

ภาพที่ 78 ทศนียภาพภูมิทัศน์โดยรอบอาคารห้องน้ำ ห้องสุขารวม

4) อาคารร้านค้าชุมชน

ภาพที่ 79 ทศนียภาพ อาคารร้านค้าชุมชน

6.6 การพัฒนาระบบสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Nature Trail)

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ธรรมชาติ จะมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากร และสนับสนุนการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุดและสามารถคงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน ระบบป้ายสื่อความหมาย จะเป็นสื่อในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่/ทรัพยากร และความเพลิดเพลินของผู้พบเห็น รายละเอียดของป้ายเน้นให้มีลักษณะดึงดูดความสนใจ (Attractive) สั้น/กระชับ(Brief) ใช้ข้อความประกอบภาพสร้างเรื่องราวให้เกิดความเข้าใจ และ ชัดเจน(Clear) โดยจะสามารถเข้าใจได้เพียง 1-2 นาที

6.6.1 แนวทางในการกำหนดเค้าโครงเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

การออกแบบ เพื่อกำหนดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ เนื่องจากเป็นพื้นที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ และผู้ออกแบบต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษเพื่อไม่ให้กระทบกับธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมโดยรวม ซึ่งข้อควรพิจารณาได้แก่

1) ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวม

- หลีกเลี่ยงการตัดทางผ่านบริเวณที่เป็นถิ่นที่อาศัยของพืช/สัตว์หายาก
- หลีกเลี่ยงบริเวณที่มีดินเลน-เปียกแฉะง่ายต่อการพังทลาย
- หลีกเลี่ยงบริเวณที่ลาดชันมาก หากจะเป็นต้องตัดผ่านต้องทำขั้นบันได/ สะพาน/ราวกันตก
- หากจำเป็นต้องตัดผ่านบริเวณพื้นที่เปราะบางมากๆ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำ ควรมีการจัดสร้างทางเดินยกระดับ (Boardwalk)
- หมายขอบเส้นทางให้ชัดเจนในบางบริเวณอาจจำเป็นต้องมีรั้วป้องกันนักท่องเที่ยวเดินออกนอกเส้นทาง

2) การระบายน้ำ

- หลีกเลี่ยงทางระบายน้ำธรรมชาติ และหากจำเป็นต้องตัดขวางทาง ระบายน้ำต้องทำร่องน้ำไหลผ่าน/ทำสะพานข้าม

3) ภูมิทัศน์

- พยายามตัดผ่านจุดที่มีภูมิประเทศหลากหลาย/ภูมิทัศน์หลากหลาย หลีกเลี่ยงความซ้ำซากจำเจ และหลีกเลี่ยงแนวที่เป็นเส้นตรง

- เพิ่มสัมผัส การมอง การได้ยิน การสัมผัสโดยตรง การจัดเส้นทางในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ควรมีส่วนช่วยนำนักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

4) ขนาดของเส้นทาง

การกำหนดขนาดความกว้างของเส้นทางขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์ และปริมาณการใช้ประโยชน์ (ที่คาดการณ์ หรือที่ต้องการกำหนด) ขนาดของเส้นทางส่วนใหญ่ในพื้นที่ธรรมชาติ กว้างตั้งแต่ 2-6 ฟุต (60-180 เซนติเมตร) สำหรับความยาวของเส้นทาง (Trail length) ความยาวของเส้นทางขึ้นอยู่กับประเภทของเส้นทางและความหลากหลายของภูมิประเทศในบริเวณที่ตัดผ่าน เส้นทางสื่อความหมายไม่ควรยาวเกิน 2 กิโลเมตร และควรเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวไม่ต้องเดินย้อนกลับไปตามเดิม ส่วนเส้นทางศึกษาธรรมชาติระยะยาว ควรมีจุดพักชมทัศนียภาพ/ถ่ายภาพและอื่น ๆ ส่วนความสูง (Height of clearing) เกณฑ์ของต่างประเทศ 7 ฟุต (2.1 เมตร) เป็นอย่างต่ำ

5) การพัฒนาที่จำเป็น

1. การเสริมผิวทาง (Trail hardening)

- สามารถดำเนินการได้เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน
- เพิ่มความคงทนให้กับเส้นทางที่รองรับการใช้ประโยชน์เข้มข้น
- ป้องกันอันตรายให้กับผู้ใช้ประโยชน์
- ใช้วัสดุผิวหยาบ กลมกลืนกับธรรมชาติ

2. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

- การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทำเท่าที่จำเป็น – ขึ้นอยู่กับที่ตั้ง บรรยากาศ และระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรวม
- ป้ายเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับเส้นทางทุกประเภท เช่น ป้ายบริเวณจุดเริ่มต้นของเส้นทาง Trail head , ป้ายบอกทิศทางบริเวณทางแยก และบอกระยะทางสำหรับเส้นทางระยะไกล
- บริเวณจุดพักบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติอาจมีม้านั่ง ถังขยะ แบบเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ

1. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ อ.อ.ป วัดจันทร์ - บ้านสันม่วง

เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติระยะทาง ประมาณ 5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดิน 2 ชั่วโมง(ไป-กลับ ประมาณ 3-4 ชั่วโมง) จุดเริ่มต้นเส้นทางอยู่ภายในบริเวณที่ทำการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ โดยสภาพเส้นทางประมาณ 2 กิโลเมตรแรก เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก กว้างประมาณ 3-4 เมตร ไม่มีทางระบายน้ำ และรถยนต์สามารถเข้าถึงได้ โดยการเดินศึกษาธรรมชาติจะเริ่มจากทางแยกเข้าเส้นทางจุดที่ 1(แผนที่ 8) ซึ่งเส้นทางจะลัดเลาะไปตามพื้นที่ป่าเต็งรังผสมสน จากสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรสามารถพัฒนาจุดสื่อความหมายป่าเต็งรังผสมสน และสื่อในเส้นทางแห่งนี้จะเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติด้วยตนเอง ศึกษาข้อมูลจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยว องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้(อาจใช้สื่อสิ่งพิมพ์ประกอบแผนที่) เป็นต้น

2. เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกห้วยฮ่อม

เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติระยะสั้น นับจากจุดเริ่มต้นบริเวณชายป่า (ไม่นับรวมเส้นทางเข้าถึงที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้) สภาพป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของชุมชนในละแวกใกล้เคียง ระยะทาง กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง (แผนที่ 9) เส้นทางแห่งนี้ไม่เสนอแนะให้จัดทำป้ายสื่อความหมายตามแนวเส้นทาง และจุดสนใจ เนื่องจากควรมีการกำหนดเขตพื้นที่เลี้ยงสัตว์สำหรับชุมชนให้ชัดเจนก่อน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการลงทุนสูญเปล่า และหากนักท่องเที่ยวต้องการเดินชมธรรมชาติในเส้นทางนี้ควรให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำทาง และบอกเล่าเรื่องราว จนถึงบริเวณน้ำตก ซึ่งเสนอให้จัดทำป้ายสื่อความหมายบริเวณนี้เพื่ออธิบายให้เห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำธรรมชาติ ระบบนิเวศที่สำคัญของพื้นที่

3. เส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร

เป็นเส้นทางปั่นจักรยานศึกษาธรรมชาติ ที่เชื่อมโยงกับชุมชน ระยะทาง 24 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง(สำหรับนักปั่นอาชีพ) โดยจุดเริ่มต้นเส้นทางอยู่ที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ ไปตามเส้นทางเข้าสู่บ้านวัดจันทร์ แวะชม และศึกษาประวัติศาสตร์สถูปเจดีย์วัดจันทร์ และอุโบสถ์สวมน้ำวนตา จากนั้นเดินทางไปที่ศึกษาประวัติศาสตร์สถูปเจดีย์เก่าแก่ที่องค์การบริหารส่วนตำบล(ใช้ป้ายสื่อความหมายบอกเล่าเรื่องราว) และเดินทางต่อไปยังจุดชมวิวน้ำวนวัดจันทร์ซึ่งมีสถูปเจดีย์อีกองค์หนึ่งตั้งอยู่ และจากนั้นจะเป็นการปั่นจักรยานที่ทำท่ายในป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศต่างระดับ เป็นการเรียนรู้ศึกษาสังคมป่าเต็งรังผสมสนที่สวยงาม และสำคัญของพื้นที่ (แผนที่ 10)

แผนที่ 8 เส้นทางศึกษารวมชาติออป.-บ้านสันม่วง

แผนที่ 9 เส้นทางศึกษารวมชาติน้ำตกห้วยฮ่อม

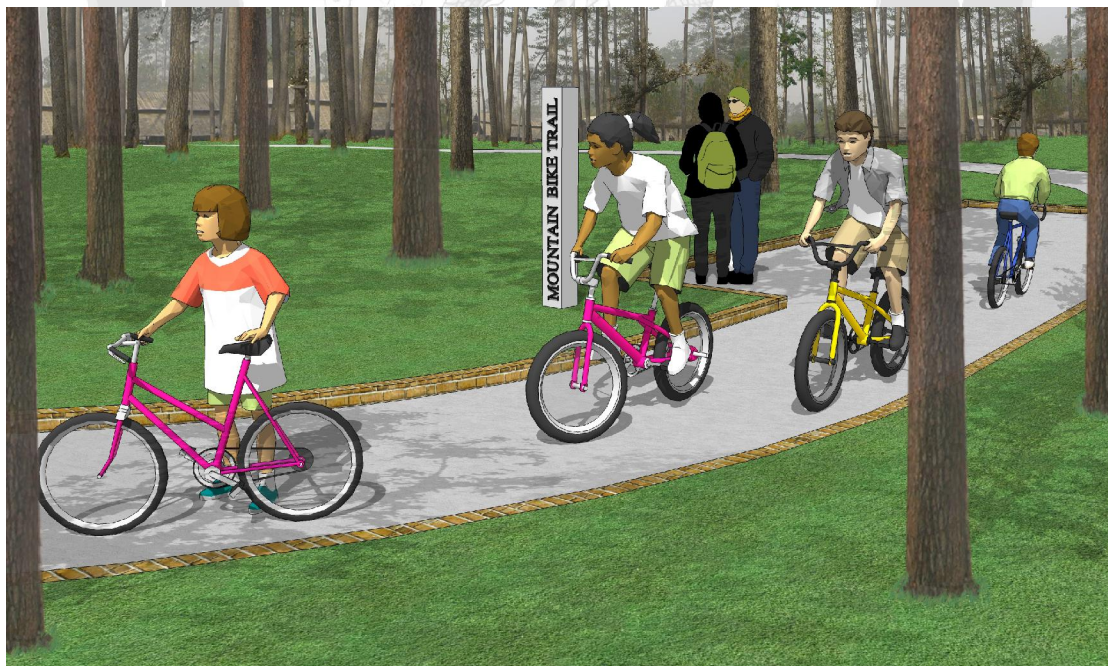

แผนที่ 10 เส้นทางจักรยานศึกษาธรรมชาติ 24 กิโลเมตร

6.6.2 ภาพรวมรูปแบบป้ายประเภทต่างๆ

ภาพที่ 80 บรรยากาศของการจัดวางป้ายบอกสถานที่ และบอกทิศทาง

ภาพที่ 81 บรรยากาศของการจัดวางป้ายบอกทางเข้า-ออกเส้นทางจักรยาน

ภาพที่ 82 ใช้ขอนไม้เป็นวัสดุในการทำขอบเส้นทาง

ภาพที่ 83 บรรยากาศของการจัดวางป้ายสื่อความหมาย

ภาพที่ 84 การจัดวางป้ายบอกทิศทาง และเปรียบเทียบวัสดุที่ใช้ทำขอบทาง

ภาพที่ 85 การจัดวางป้ายบอกที่ตั้ง/สถานที่ และวัสดุที่ใช้

ภาพที่ 86 บรรยากาศของการจัดวางม้านั่ง และการเปรียบเทียบวัสดุที่ใช้ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

6.7 แผนระบบสื่อความหมาย

แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ จากผลการประเมินศักยภาพพื้นที่ทางด้านกายภาพ ชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรม ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้นำหมู่บ้าน ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการ เพื่อพิจารณารายละเอียดของแผนระบบสื่อความหมาย ในการจัดทำแผนในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้หลักการพื้นฐานในการพิจารณา จากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น, การจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ และท้องถิ่น เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เช่น การท่องเที่ยวแบบขึ้นชมธรรมชาติ ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ได้แก่ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนก และปั่นจักรยานศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ที่จัดไว้ให้ ใช้หลักการในการให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ให้กับนักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ด้วยกิจกรรมการสร้างฝายชะลอการไหลของน้ำ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม ทุกระดับ

ส่งเสริมการกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นตัวขับเคลื่อน ในการพัฒนาสินค้าชุมชน ด้วยการส่งเสริมอาชีพจักสาน อาชีพหัตถกรรมทอผ้า โดยการเปิดอบรมการผลิตสินค้าชุมชนที่ได้มาตรฐาน ตามความต้องการของตลาดสินค้า และการท่องเที่ยว และจัดหาตลาดรองรับ ทั้งนี้จะต้องได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก

อนึ่ง แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในโครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนาระบบสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวให้เป็นระบบก่อนที่จะเข้าไปพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากสาเหตุหลักที่สำคัญได้แก่ ศักยภาพทางด้านธรรมชาติ ระบบนิเวศ และจุดสนใจทางธรรมชาติในพื้นที่ค่อนข้างต่ำ จึงควรมีการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานของรัฐและชุมชนก่อน เมื่อฐานทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความพร้อมก็จะเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น อีกทั้งปัจจุบันปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ยังมีน้อยมาก หากดำเนินการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในพื้นที่โดยไม่มีผู้ใช้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าจะเป็นการใช้งบประมาณอย่างสูญเปล่า ดังนั้นแผนที่ได้ จึงมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่สำคัญในการสื่อความหมาย และโครงการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติระบบนิเวศเป็นอันดับแรก โดยรายละเอียดของแผนระบบสื่อความหมาย ดังตารางที่ 35

ตารางที่ 35 แผนระบบสื่อความหมาย ในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์				
วัตถุประสงค์ 1. เพื่อนำเสนอข้อมูลภาพรวม พื้นที่ และให้รายละเอียดของแต่ละ พื้นที่ แก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับกฎ ระเบียบและการใช้ประโยชน์ที่ เหมาะสม 2. เพื่อส่งเสริม และสนับสนุน ชุมชนในการดำเนินการเพื่อ ป้องกัน รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมในพื้นที่ โครงการหลวงวัดจันทร์	- ให้ความรู้ ความเข้าใจ และอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในการใช้พื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และไม่สร้างผลกระทบต่อพื้นที่ และชุมชนท้องถิ่น - จัดสร้างอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, โรงอาหาร, ห้องน้ำ-ห้องสุขา, ที่จอดรถ และระบบป้าย และสัญลักษณ์ต่างๆ - จัดทำนิทรรศการภายในอาคาร เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว - เยาวชนและชุมชน	- เสนอของบประมาณ เพื่อดำเนินการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวก ตามกิจกรรม - จัดทำแบบก่อสร้างขึ้นสมบูรณ์ เพื่อขออนุญาตก่อสร้าง - ประกาศจัดซื้อ และจัดจ้าง เพื่อดำเนินการตามแบบที่เสนอ - จัดทำแผนบุคลากร นักสื่อความหมายในการบริการ และบริหารจัดการเกี่ยวกับระบบสื่อความหมาย - ดำเนินการตามแบบที่เสนอ	โครงการหลวง วัดจันทร์	5,912,000
	- จัดทำพื้นที่กางเต็นท์(campground) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดค่ายเยาวชน			200,000

ตารางที่ 35 (ต่อ)

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
	- จัดทำพื้นที่กางเต็นท์(campground) เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว และการ จัดค่ายเยาวชน			200,000
	- ปรับปรุงพื้นที่ / บริเวณเพื่อพัฒนาเป็น พื้นที่กางเต็นท์ในบริเวณที่จัดให้ในแบบ และรองรับคนได้สูงสุดไม่เกิน 200 คน/วัน - ปรับปรุงและบำรุงรักษาพื้นที่และสิ่ง อำนวยความสะดวกอย่างสม่ำเสมอ	- จัดซื้อเต็นท์ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว -ของบประมาณจัดสรรบุคลากร		60,000/ปี
	-จัดให้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการอนุรักษ์ป่าไม้ ดิน และน้ำให้กับเยาวชน/ชุมชน เช่น การป้องกันไฟป่า การจัดทำฝ่ายชลอการไหลของน้ำในพื้นที่โครงการหลวงวัดจันทร์	-จัดทำแผนงบประมาณในการอบรมเชิงปฏิบัติการ - แต่งตั้งคณะกรรมการระหว่างหน่วยงานของรัฐและชุมชนเพื่อติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน และจัดทำรายงานประเมินผลงาน	โครงการหลวง , ออป, อบต และชุมชน	50,000/ปี

ตารางที่ 35 (ต่อ)

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้บ้านวัดจันทร์ หรือ สำนักศึกษา และพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน				
วัตถุประสงค์ - เพื่อนำเสนอข้อมูลภาพรวมพื้นที่ และให้รายละเอียดของแหล่ง ท่องเที่ยวและกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แก่ นักท่องเที่ยว รวมถึงกฎระเบียบ และการใช้ประโยชน์พื้นที่	- ให้ความรู้ ความเข้าใจ และอำนวยความสะดวก สะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในการประกอบ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ - จัดทำคู่มือ และแผ่นพับ ของแหล่ง ท่องเที่ยวและการนำเที่ยวสำหรับกิจกรรม เดินป่าศึกษาธรรมชาติ และเส้นทาง จักรยานฯ / แหล่งท่องเที่ยวในโครงการ หลวงวัดจันทร์ - จัดทำโมเดลแสดงภาพรวมของพื้นที่ โครงการหลวง แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่ที่ สำคัญในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว - จัดทำศูนย์บริการข้อมูลข่าวสาร เพื่อ อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว	- จัดทำค่าของงบประมาณเพื่อดำเนินการ จัดทำคู่มือ แผ่นพับ และสื่อต่างๆเพื่อการ สื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ - ของงบประมาณจัดสรรบุคลากร ทางด้าน การบริการนักท่องเที่ยว และนักสื่อ ความหมาย	อบป.วัดจันทร์	800,000

ตารางที่ 35 (ต่อ)

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านวัดจันทร์				
วัตถุประสงค์ - เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับ ชุมชน และสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนท้องถิ่น	- รวมกลุ่มสหกรณ์ชุมชนบ้านวัดจันทร์ เพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ ศิลปหัตถกรรม และ สินค้าชุมชนเพื่อสร้างรายได้ - จัดฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวที่ถูกต้อง - จัดฝึกอบรมภาคทฤษฎีท้องถิ่น-เยาวชน เพื่อพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ วัฒนธรรม - จัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริการด้านการ ท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน - ร่วมมือในการดำเนินโครงการฝึกอบรม เชิงปฏิบัติการในการอนุรักษ์ป่าไม้ ดิน และน้ำให้กับเยาวชน/ชุมชน ดูแลรักษา ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง	- เขียนโครงการเพื่อของบประมาณ ดำเนินการในแต่ละโครงการ - ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องเช่น อบป. โครงการหลวง และ หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	อบต, โครงการหลวง ,อบป.	150,000

ตารางที่ 35 (ต่อ)

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
น้ำตกห้วยฮ่อม วัตถุประสงค์ - เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับชุมชน และนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ	- จัดทำคู่มือ และแผ่นพับ ในการนำเที่ยว สำหรับกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และเส้นทางจักรยานฯ / แหล่งท่องเที่ยว ในโครงการหลวงวัดจันทร์ - ป้ายสื่อความหมายบริเวณน้ำตก และน้ำนิ่งในจุดชมน้ำตก	- ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบ และช่วยกันดำเนินการในการจัดทำหมุดบอกหมายเลข และระบบป้ายสื่อความหมายในพื้นที่	โครงการหลวง, อบป., อบต และ ชุมชน	350,000.-
เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ออป - บ้านสันม่วง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมสื่อความหมายธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และเกิดความเพลิดเพลิน 2. เพื่อศึกษาเรียนรู้ ระบบนิเวศของป่าในพื้นที่	- ดำเนินการจัดทำระบบสื่อความหมาย และปรับปรุงสภาพเส้นทาง ป้าย และจุดสื่อความหมาย ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ - จัดทำแผ่นพับ/คู่มือศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองพร้อม รายละเอียดข้อมูลสื่อความหมายในเส้นทาง และระบบป้ายสื่อความหมายอย่างเป็นระบบ เช่น ป้ายชื่อสถานที่, ป้ายให้ข้อมูล, ป้ายห้าม/เตือน	- จัดทำค่าของงบประมาณเพื่อดำเนินการจัดทำคู่มือ แผ่นพับ และสื่อต่างๆเพื่อการสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ - ของงบประมาณจัดสรรบุคลากร ทางด้านการบริการนักท่องเที่ยว และนักสื่อความหมาย - ดำเนินการโดยหน่วยงานในพื้นที่ และชุมชน	โครงการหลวง, อบป., อบต และชุมชน	200,000

ตารางที่ 35 (ต่อ)

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
เส้นทางจักรยาน 24 กิโลเมตร วัตถุประสงค์ 1. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา ธรรมชาติระบบนิเวศในพื้นที่มาก ขึ้น และเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมการ ท่องเที่ยวกับชุมชนบ้านวัดจันทร์	- จัดทำจุดแวะพักริมทางในเส้นทาง จักรยานพร้อมป้ายให้ข้อมูล/สื่อ ความหมาย ในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดที่ เป็นจุดชมทัศนียภาพป่าสนกับคนปากญอ	- จัดทำคำของบประมาณเพื่อดำเนินการ จัดทำป้ายให้ข้อมูล/สื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ ที่นั่งพักในเส้นทาง จักรยาน	โครงการ หลวง, ออป, อบต. และ ชุมชน	200,000
ศูนย์บริการฯ ออป.วัดจันทร์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อนำเสนอภาพรวมข้อมูลของ พื้นที่โครงการหลวง และส่งเสริม ให้มีกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ 2. เพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับความ เพลิดเพลิน/สนุก และ ใกล้ชิด ธรรมชาติมากขึ้น 3. เพื่อลดกิจกรรม/พฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสมในการศึกษาธรรมชาติ	- ปรับปรุงนิทรรศการภายในอาคาร และจัดทำระบบสื่อความหมาย เช่น วิดีโอ / วีดิทัศน์ สไลด์ แผ่นพับ / ใบปลิว เพื่อให้ เป็นศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารด้านการ ท่องเที่ยวมากขึ้น - ปรับพื้นที่ตามศักยภาพให้เป็นจุดตั้งป้าย ทางเข้า(Trail Head) ป้ายบอกกฎการใช้ พื้นที่ และการเดินศึกษาธรรมชาติ	- จัดทำคำของบประมาณเพื่อดำเนินการ จัดทำคู่มือ แผ่นพับ และสื่อต่างๆเพื่อการ สื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และ วัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวง -ดำเนินการโดยหน่วยงานในพื้นที่ และ ชุมชน	ออป.	600,000

ตารางที่ 35 (ต่อ)

พื้นที่ / วัตถุประสงค์	กิจกรรม / สื่อที่เหมาะสม	วิธีดำเนินการ	หน่วยงาน รับผิดชอบ	งบประมาณ
จุดชมวิว/สถูปเจดีย์ วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม และพัฒนาพื้นที่สถูป เจดีย์เก่าให้มีคุณค่า เป็นจุดชมวิว ของชุมชนบ้านวัดจันทร์	- ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และป้ายบอก สถานที่ ป้ายบอกทาง และป้ายสื่อ ความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ สถูปเจดีย์วัดจันทร์ ที่เชื่อมโยงกับการ จัดตั้งชุมชน	- จัดทำคำของบประมาณดำเนินการ - ดำเนินการโดยหน่วยงานในพื้นที่ และ ชุมชน	โครงการหลวง , ออป, อบต และชุมชน	80,000
วัดบ้านจันทร์ วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านวัด จันทร์	- ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และป้ายให้ ข้อมูล/ป้ายสื่อความหมายเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของ ชุมชนบ้านวัดจันทร์	- จัดทำคำของบประมาณดำเนินการ - ดำเนินการโดยหน่วยงานในพื้นที่ และ ชุมชน	อบต, โครงการหลวง และ ออป.	80,000

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

7.1 ที่มา และประเด็นปัญหาของการวิจัย

จากผลการศึกษากการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ภายใต้แนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืนในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ทำให้ทราบว่า พื้นที่โครงการหลวงในความดูแลของโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ มีทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งหมด 9 แหล่งมีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 7 แหล่ง แต่ได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้แก่ ไฟป่าเกิดขึ้นโดยปรกติให้เห็นทุกปี อันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์ การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อจับจองเป็นที่ทำกิน และหาของป่า ส่งผลทำให้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวต่ำลง ทรัพยากรถือเป็นเป็นต้นทุนธรรมชาติ และต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรมที่สำคัญ หน่วยงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมระดับชาติ ระดับภูมิภาค และหน่วยงานท้องถิ่น ได้ตระหนัก และเล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ที่เป็นของรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ป่าสงวนแห่งชาติ รวมไปถึงพื้นที่ป่าชุมชนที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้ยั่งยืน พื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ที่มีภารกิจในการส่งเสริมอาชีพราษฎรท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้รับทุนอุดหนุนจากรัฐบาลในการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น

จากสถิติอัตราเพิ่มของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยจากปี พ.ศ 2540 ร้อยละ 7.53 เป็นการยืนยันว่าเกี่ยวกับผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่จะเกิดขึ้นไม่เฉพาะส่งผลกระทบในมิติทางเศรษฐกิจที่สำคัญเท่านั้น แต่ยังมีแนวโน้มทำให้ทรัพยากรลดลง เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่บริโภคทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกที่อาจสูงขึ้นในอนาคต หากขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจากผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดภาวะวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมในแหล่งท่องเที่ยว โดยมาตรการหนึ่งที่ชาวโลกให้ความสำคัญต่อการดำเนินการภายใต้แผนปฏิบัติการ Agenda 21 ในส่วนของการประยุกต์ใช้หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ โดย

จัดทำเป็นนโยบายและแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ดังนั้น เพื่อสนองตอบนโยบายของชาติในการส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรวางแนวทางป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่เอาไว้

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม มีเป้าหมายเพื่อมุ่งสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ใช้ประโยชน์ ในรูปแบบการสื่อความหมาย โดยในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ป้ายสื่อความหมาย ป้ายห้าม และป้ายเตือนต่างๆ ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดออกแบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน(Sustainable Design) ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พลังงาน ลดการบริโภคพลังงานอย่างสิ้นเปลือง การลดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน การคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศของท้องถิ่นที่สำคัญต่อการกำหนดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ออกแบบในลักษณะเรียบง่าย(Passive Design) ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และกำหนดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย จะช่วยการกระตุ้นจิตสำนึกในการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศรูปแบบหนึ่ง ผสมผสานแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งในที่สุดจะช่วยแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมในแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

7.2 ผลการวิจัย

7.2.1 ศักยภาพทรัพยากรในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากผลการศึกษาศักยภาพทรัพยากรในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มีศักยภาพ และนัยสำคัญเพื่อการสื่อความหมายทั้งหมด 7 แหล่ง แยกเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 5 แหล่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์, น้ำตกห้วยฮ่อม, เส้นทางจักรยานเสือภูเขา (24 กิโลเมตร), เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสน (ที่ทำการ อ.อ.ป-บ้านสันม่วง) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2 แหล่ง ได้แก่ สถูปเจดีย์วัดจันทร์และจุดชมวิว, วัดบ้านจันทร์, ศิลปหัตถกรรมชุมชนท้องถิ่นโดยปัจจัยชี้วัดในการประเมินศักยภาพทั้งหมด 11 ปัจจัย ได้แก่

1. ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืช/พืชพันธุ์
2. ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่า /โอกาสที่จะได้พบ
3. สิ่งดึงดูดใจ ความสวยงามน่าสนใจ ความโดดเด่นเฉพาะตัวของพื้นที่
4. นัยสำคัญต่อการสื่อความหมาย

5. สภาพภูมิอากาศ
6. คุณภาพด้านทัศนียภาพของภูมิทัศน์
7. ความเหมาะสมของทรัพยากรต่อกิจกรรมในบริเวณ
8. แหล่งน้ำใช้สอย
9. ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งนันทนาการ
10. ความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆภายในพื้นที่
11. ความปลอดภัย

จากปัจจัยในการประเมินศักยภาพดังกล่าว สามารถนำมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (SWOT) โดยภาพรวมของพื้นที่ได้ดังนี้

โอกาส และจุดแข็งของพื้นที่ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะทางกายภาพ เช่น สภาพภูมิประเทศ ลานน้ำ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ และชีวภาพ เช่น ป่าไม้/สังคมพืช สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตต่างๆของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งยังคงความอุดมสมบูรณ์ ตามสภาพแวดล้อมของสังคมพืช ที่ควรเก็บรักษาไว้ให้เพื่อความยั่งยืนของชีวิต ความอยู่รอดของชุมชนในอนาคต ทรัพยากรยังสามารถให้ประโยชน์ และเกื้อกูลต่อชุมชน เช่น สร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น เช่น สามารถพัฒนาภาคเกษตรท้องถิ่น ในลักษณะการมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรของชุมชนโดยรอบ รวมถึงโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ซึ่งจะสังเกตได้จากมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวทุกปี

ภัยคุกคาม และข้อด้อย ได้แก่ สภาพการเดินทาง และระยะทางในการเข้าถึงค่อนข้างไกล และเป็นเส้นทางที่คดเคี้ยว ทำให้ลดแรงจูงใจในการเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมถึงจำนวนเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวตลอดปี ของแต่ละปีค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อฟื้นฟูจิตใจและร่างกาย มากกว่ามาประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และที่สำคัญพื้นที่ได้รับผลกระทบจากไฟป่า และมีการเผาป่า ทำให้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ทำให้ลดความดึงดูดใจในการเข้าไปท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกค่อนข้างไกล และเส้นทางไม่ได้ผ่านพื้นที่ป่าธรรมชาติ แต่ผ่านชุมชน และที่ทำกินของราษฎร ขาดลักษณะที่สำคัญของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมถึงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับธรรมชาติศึกษาและสื่อความหมายที่ชัดเจน เช่น อาคารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร/ บริการผู้มาเยือน เกี่ยวกับกฎระเบียบการใช้พื้นที่และการประกอบกิจกรรม , ป้ายสื่อความหมาย, ป้ายให้ข้อมูล, ป้ายห้าม-เตือนในบริเวณที่เหมาะสม ขาดการประชาสัมพันธ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ป้องกันรักษาทรัพยากร และ

ปลูกจิตสำนึก ความห่วงใยให้กับผู้ใช้ประโยชน์ทรัพยากร เช่น ผู้ประกอบการ, ชุมชนท้องถิ่น, ผู้มีส่วนได้-ส่วนเสีย เป็นต้น

7.2.2 ผลการวิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์

นักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาข้อมูลของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างชาติ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ไม่เคยมาเยือนพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มาก่อน โดยที่นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าเอกลักษณ์ที่ควรอนุรักษ์ของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ คือ ความเป็นธรรมชาติ กลุ่มในการเดินทางมาเยือนของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเพื่อน และกลุ่มครอบครัว โดยมีสมาชิกกลุ่มในการเดินทางมาเยือน เฉลี่ยประมาณกลุ่มละ 8 คน แรงจูงใจในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ส่วนใหญ่มาเพื่อสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด และมาเพื่อเรียนรู้และศึกษาธรรมชาติ และส่วนใหญ่ไม่เคยพักค้างแรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์มาก่อน ส่วนกลุ่มที่เคยพักส่วนใหญ่มาพักที่บริเวณทำการสวนป่าโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ (อ.อ.ป)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่ให้ประโยชน์ในการมาเยือนพบว่า นักท่องเที่ยวได้ประโยชน์จากแผ่นพับใบปลิว และสื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต และ เว็บไซต์ต่าง ๆ โดยระดับความรู้ความเข้าใจสื่อประเภทต่าง ๆ พบว่า สื่อที่นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจมากที่สุด ได้แก่ สื่อบุคคล และสื่ออื่นๆ เช่น อินเทอร์เน็ต, นิตยสาร, โทรทัศน์, หนังสือท่องเที่ยว ความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ส่วนใหญ่ เดินทางท่องเที่ยวพักผ่อนและปั่นจักรยาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ควรปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ป้ายบอกทาง และป้ายเตือน, ป้ายสื่อความหมาย การใช้เวลาในการศึกษาข้อมูลในศูนย์บริการ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้เวลา 2 ชั่วโมงเพื่อศึกษาข้อมูล และความคาดหวังว่าจะได้รับข้อมูลทั่วไป และข้อมูลแผนที่แหล่งท่องเที่ยวในโครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงเร่งด่วนในศูนย์บริการฯ ได้แก่ สไลด์โปรแกรมนิทรรศการ, นิทรรศการภายในศูนย์ฯ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในการให้บริการ โดยกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวคาดหวังว่าจะได้กระทำในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ได้แก่ การชมน้ำตก/ชมทิวทัศน์ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ปั่นจักรยาน ศึกษาวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มากกว่าชาย มีอายุ 36 ปีขึ้นไป มีการศึกษา ในระดับปริญญาตรีมากที่สุด มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน รับจ้าง รัฐวิสาหกิจ นักข่าว มีรายได้สูงกว่า 20,000 บาท เป็นต้น

เจ้าหน้าที่

ผลการศึกษาความต้องการของเจ้าหน้าที่ พบว่าเจ้าหน้าที่ที่มีความเห็นว่าเป็นเอกลักษณ์อันควรอนุรักษ์ของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ คือ ความเป็นธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น และสิ่งที่ต้องการให้ปรับปรุงในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ต้องการให้ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว(อ.อ.ป บ้านวัดจันทร์) เช่น สถานที่พักผ่อน, การแสดงรูปภาพ และเพื่อการสื่อความหมาย, แผนที่และข้อมูลสำหรับสื่อความหมาย ธรรมชาติ, ห้องน้ำชาย-หญิง, อาคารบริการข้อมูลข่าวสารสำหรับนักท่องเที่ยว พร้อมนักสื่อความหมาย

สำหรับสื่อที่สามารถให้ความรู้ความเข้าใจได้มากที่สุดได้แก่ ป้ายประเภทต่างๆ และ สื่อบุคคล สิ่งที่ต้องการเจ้าหน้าที่ทั้งหมดต้องการมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วนในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ได้แก่ ป้ายบอกทาง/ป้ายเตือน ป้ายสื่อความหมาย, การให้ข้อมูล (ความเข้าใจ/ความชัดเจน) ส่วนความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์ที่ก่อให้เกิดปัญหาในพื้นที่มากที่สุด คือ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่ เช่น การทิ้งขยะเรี่ยราด การดื่มสุรา ส่งเสียงดังเอะอะโวยวายสร้างความรำคาญ และอื่นๆ เช่น การหักเห็ดพืชพรรณ ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ และขโมยป้ายที่ปักไว้ในแหล่งท่องเที่ยว และขโมยพืชพรรณออกนอกพื้นที่ ส่วนพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ระบบการสื่อความหมายของนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ในพื้นที่บอกว่า นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมหยุดดู และเดินผ่านไปเลย ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่เจ้าหน้าที่ต้องการให้มีการปรับปรุงมากที่สุด ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, โรงอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว, การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามบริเวณแปลงสาธิตโครงการหลวง และพื้นที่กางเต็นท์ เป็นต้น

7.2.3 ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านจันทร์ มีศักยภาพที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ นอกจากนั้นยังมีเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และชนเผ่า ที่ราษฎรยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ไว้ได้ รวมทั้งที่ตั้งของชุมชนยังเป็นที่ตั้งของโครงการหลวง และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

จุดแข็งของชุมชน (Strength) ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้า และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ศูนย์จำหน่ายหัตถกรรมพื้นบ้าน ตำบลบ้านจันทร์

ซึ่งมีผ้าลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี ให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชน องค์กร ในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ไม่มีความขัดแย้ง ทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันสูง หมู่บ้านมีกฎระเบียบในการปกครองอย่างชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบ และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีการจัดตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำวัดจันทร เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

จุดอ่อนของชุมชน (Weakness) ได้แก่ พื้นที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มาก การเดินทางเข้าถึงและการเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านยังไม่มีความสะดวก ตลอดจนอุปสรรคจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง เส้นทางคดเคี้ยว นับเป็นอุปสรรคสำคัญ นอกจากนี้ระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ยังไม่เพียงพอ และพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันทำให้ยากต่อการพัฒนา ในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชนนิยมปลูกพืชชนิดเดียวกัน ทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำ ตลอดจนสภาพพื้นที่แห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร การคมนาคมไม่สะดวก

โอกาส (Opportunity) ได้แก่ ชุมชนบ้านจันทรมีองค์กร มูลนิธิรัฐไทย ประสานงานกันในการพัฒนาตำบลด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีการประสานงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ให้ความรู้ทางด้านการเกษตร แก่เกษตรกรในตำบล มียุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่สอดคล้องส่งเสริมให้โอกาสในการพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะเศรษฐกิจในระดับตำบล หมู่บ้าน เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และยังมียุทธศาสตร์สนับสนุนให้มีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร

อุปสรรค (Threats) ได้แก่ พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านจันทรมีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การติดต่อสื่อสารที่ไม่สะดวก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ห่างไกล การคมนาคมและการสัญจรในพื้นที่ไม่สะดวก เกษตรกรในพื้นที่มีรายได้น้อย และมีภาระหนี้สิน มาตรการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่จริงจัง ส่งผลให้มีการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ ไม่มีการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร และการขาดตลาดรองรับผลผลิต ราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจในการเพาะปลูกพืช

7.2.4 แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม

แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร จากผลการศึกษา ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้นำหมู่บ้าน โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการ เพื่อพิจารณารายละเอียดของแผนระบบสื่อความหมาย

แผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในโครงการวิจัยนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาระบบสื่อความหมายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวให้เป็นระบบก่อนที่จะเข้าไปพัฒนาในพื้นที่เป็นสำคัญ เนื่องจากคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มีความพร้อมในการเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น โดยแผนที่ได้เป็นแผนที่มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่สำคัญในการสื่อความหมายเพื่อส่งเสริมให้ชุมชน และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้ใช้เป็นศูนย์รวมในการให้ความรู้ ความเข้าใจเพื่อฟื้นฟูสภาพธรรมชาติระบบนิเวศในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยรอบให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

7.2.5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนระบบสื่อความหมาย

จากผลการศึกษามีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ คณะผู้วิจัยได้ทำการจัดประชุม เพื่อรับฟังข้อมูล และข้อคิดเห็นต่างๆ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการจัดประชุมประชาชนสามครั้ง เกี่ยวกับความพึงพอใจ และความต้องการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแผนระบบสื่อความหมายในพื้นที่ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมาย และการปรับปรุงภูมิทัศน์ ผู้เข้าร่วมประชุม/ผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุ ระหว่าง 25-34 ปี มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นส่วนใหญ่ และทั้งหมดต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์โดยลักษณะการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชุมชนต้องการ ได้แก่ การทำร่วมกันในรูปแบบชุมชน เช่น เป็นชมรมการท่องเที่ยว และสหกรณ์ โดยรูปแบบการบริหารจัดการที่ ชุมชนต้องการเป็นลักษณะชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ชื่นชมธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนใหญ่ ต้องการศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านขายสินค้า และของที่ระลึก โดยกิจกรรมที่ชุมชนต้องการเข้าร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ และเข้าร่วมขายของที่ระลึก บริการให้เช่าอุปกรณ์กางเต็นท์ เครื่องนอน และจักรยาน เป็นต้น

สำหรับศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยวัดจากสิ่งที่ผู้เข้าร่วมประชุมรู้จักดี หรือทำได้ดีมาก ซึ่งส่วนใหญ่คิดว่าชุมชนมีความปลอดภัยต่อชีวิต

และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว สามารถให้บริการจัดการ ดูแลรักษาและบริการที่พัก และสามารถ
นำนักท่องเที่ยวเดินชมธรรมชาติได้ สำหรับสิ่งที่ชุมชนต้องการให้ช่วยเหลือในการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ 5 อันดับแรก ได้แก่ การฝึกอบรมภาษาต่างประเทศ การฝึกอบรมนำ
นักท่องเที่ยวชมธรรมชาติ/มรดกเทศก์ การฝึกอบรมในการประชาสัมพันธ์ในการจัดตลาด รวมทั้ง
ความช่วยเหลือเรื่องเงินทุนสนับสนุน และ ต้องการความรู้ด้านการดูแล และอนุรักษ์พื้นที่

ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการพึ่งพิงทรัพยากรในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัด
จันทร์ ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน แต่ยังขาด
ความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เกี่ยวกับระบบนิเวศ และความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของป่าไม้ ดิน
และน้ำอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อ
ครอบครองขยายพื้นที่ทำกินซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าในระยะยาว

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนแม่บทสื่อความหมายของผู้นำชุมชน เกี่ยวกับ
ความเหมาะสมของกระบวนการพัฒนาระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม
เค้าโครงเรื่องสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม หน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำ
แผนไปสู่การปฏิบัติ โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามีเหมาะสมมาก และมากที่สุด รวมถึงระดับ
ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของการออกแบบผังบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อ
การสื่อความหมาย ความเพียงพอของจำนวน ปริมาณสิ่งอำนวยความสะดวกกับความสามารถใน
การรองรับ ความเหมาะสมของการแบ่งเขตการใช้ที่ดินและกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ความ
เหมาะสมกับที่ตั้ง และสภาพแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมก่อนการออกแบบ
ปรับปรุงภูมิทัศน์ ส่วนใหญ่เห็นว่ามีเหมาะสมมาก และ สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่ง
อำนวยความสะดวกตามที่คณะผู้วิจัยได้ออกแบบ และนำเสนอในรูปแบบของผัง และภาพ
ทัศนียภาพ ซึ่งประกอบด้วย รูปแบบอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว, รูปแบบโรงอาหารรวม,
รูปแบบร้านค้าชุมชน, รูปแบบของห้องน้ำ ห้องสุขา, รูปแบบป้ายประเภทต่างๆ และสภาพภูมิทัศน์
หลังการปรับปรุง โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามีเหมาะสมมาก ในการปรับใช้กับท้องถิ่น

7.3 การอภิปรายผล

การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และ
วัฒนธรรม เป็นงานวิจัยประยุกต์ สาขาสังคมวิทยา โดยประยุกต์ใช้หลักการ ทฤษฎี หรือแนวคิด
ต่างๆ จากเอกสาร และงานวิจัยมีการดำเนินการมาแล้ว มาประยุกต์ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
ทางด้านกายภาพ ชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อในการปรับปรุงพัฒนารูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยมุ่งหวังว่า แผนระบบสื่อความหมายที่ได้ดำเนินการในโครงการวิจัยนี้จะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหนทรัพยากรในท้องถิ่น และช่วยกันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมที่สำคัญในระยะยาว คณะผู้วิจัยขอสนับสนุนการดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผนระบบสื่อความหมายในพื้นที่อนุรักษ์ทั่วประเทศ เพราะไม่เพียงที่จะสามารถสร้างจิตสำนึกทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ยังสามารถรักษาสมดุลทางด้านระบบนิเวศ ลดการบุกรุกและทำลายป่าเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ช่วยป้องกัน รักษาทรัพยากรที่สำคัญของส่วนรวมเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน

7.3.1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ศักยภาพของทรัพยากรทางธรรมชาติของพื้นที่โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์ ที่มีอยู่ปัจจุบัน ขาดความดึงดูดใจอันเนื่องมาจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายของสังคมของสังคม ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะทางชีวกายภาพของสังคมป่าเต็งรังผสมสน ซึ่งทำให้พื้นที่ค่อนข้างร้อนและแห้งแล้ง ส่งผลต่อการเกิดไฟป่า และการเผาป่าที่พบเห็นได้เป็นปกติ ผลดังกล่าวกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืช และความหลากหลายทางระบบนิเวศในพื้นที่ ซึ่งเป็นทรัพยากรฐานของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นจากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าตลอดทั้งปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย แต่ส่วนใหญ่จะไม่ประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ธรรมชาติ หรือวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่พร้อมด้านการบริหารจัดการและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการดูแลเอาใจใส่ต่อสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ประกอบกับการประเมินแหล่งท่องเที่ยวตามช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum) เพื่อทราบกลุ่มชั้นทางด้านนันทนาการของพื้นที่ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงข้อจำกัด และระดับขีดความสามารถที่รองรับได้ของพื้นที่ ในการพิจารณากำหนดประเภท ปริมาณ ของสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายที่จำเป็นที่จะพัฒนา ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักภูมิสถาปัตยกรรม ที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางสุนทรียภาพ หลักการออกแบบ และองค์ประกอบทางศิลปะ รวมไปถึงข้อกำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้อง

กับการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งพิจารณาภายใต้หลักการออกแบบอย่างยั่งยืน

7.3.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นของโครงการวิจัยนี้ จัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมในการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป หรือผู้ที่อาจจะได้รับผลกระทบ เนื่องจากการวางแผน และการนำแผนไปปฏิบัติของภาครัฐ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ให้ข้อเสนอแนะ และนำแผนไปปฏิบัติ โดยมีบทบาทในการรับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยน และให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ร่วมกำหนดแนวทางปฏิบัติภายใต้กรอบของกฎหมาย หรือระเบียบปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้แผน ที่ได้รับการสนับสนุนจาก ชุมชน และเป็นที่ยอมรับ และสามารถดำเนินการจนได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย สำหรับกรณีศึกษานี้ ได้ขอความร่วมมือไปยังผู้นำชุมชน หมู่บ้านที่เกี่ยวข้องทางทั้งตรงและทางอ้อมกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากร รวมถึงการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัยโดยสมัครใจ

7.3.3 การวางแผน ออกแบบระบบสื่อความหมาย

ในการวางแผน ออกแบบระบบสื่อความหมาย มีขั้นตอนในการดำเนินงานในภาพรวมทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย (Goals and Objectives) เพื่อเป็นการตัดสินใจว่าอะไรที่เรากำลังพยายามทำ และทำไมต้องทำ
2. สิ่งที่มีอยู่ (Inventory) เป็นการค้นหาว่าอะไรที่เรามีอยู่แล้วบ้าง และจะทำอย่างไรกับสิ่งนั้น สำหรับโครงการนี้ได้ใช้โมเดลการวางแผนระบบสื่อความหมาย ดังภาพที่ 69
3. ผู้ชม (Audience) หรือผู้ใช้ประโยชน์ (User) ใครคือผู้ที่เรากำลังพยายามจะให้เข้าใจถึงสิ่งที่เราต้องการสื่อ ในที่นี้คือ ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว
4. หัวข้อ และเค้าโครงเรื่องที่จะสื่อ (Topics and Themes) อะไรคือสิ่งที่เราต้องการสื่อให้ผู้ชมเข้าใจ
5. ตัวกลางสื่อความหมาย (Media) จะเลือกสื่ออย่างไรในการที่จะนำข้อความหรือสิ่งที่เราต้องการสื่อไปให้กับผู้ชม/ผู้ใช้ประโยชน์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลังจากนั้นก็จะทำการออกแบบ เพื่อกำหนดรูปแบบ และรายละเอียดของสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งเขียนแผนระบบสื่อความหมายเพื่อนำแผนที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ การสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม มีข้อดี ได้แก่

- 1) สามารถเผยแพร่เข้าถึงกลุ่มคนได้กว้างขวางทั้งภายในพื้นที่และพื้นที่ห่างไกล
- 2) นักท่องเที่ยวสามารถอ่านเวลาใด ที่ไหนก็ได้
- 3) สามารถให้รายละเอียดของข้อมูลที่ซับซ้อนได้มาก
- 4) สามารถนำกลับไปเป็นของที่ระลึกได้ และที่เสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างต่ำ
- 5) เกิดผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่น้อย เป็นต้น

7.4 ปัญหาที่พบในการทำวิจัย

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ปัจจัยภายใน

1. การจัดสรรงบประมาณ ในการดำเนินการวิจัย ไม่ควรตัดลดงบประมาณลง เพราะ งบประมาณที่เสนอขอในการดำเนินโครงการวิจัยได้คำนวณไว้เพียงพอ และสอดคล้อง กับขอบเขตการดำเนินโครงการ ดังนั้น หากจะปรับลดงบประมาณก็ควรแจ้งให้ผู้วิจัยปรับลดขอบเขตการดำเนินโครงการวิจัยลงไปพร้อมด้วย
2. กระบวนการวิจัยตั้งแต่การได้รับงบประมาณในการดำเนินการวิจัยล่าช้า ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินโครงการวิจัย
3. ปัญหาด้านการประสานงาน ในการจัดประชุมแต่ละครั้ง ซึ่งต้องประสานงานล่วงหน้ากับผู้นำชุมชน และหัวหน้าหมู่บ้าน เนื่องจากพื้นที่ค่อนข้างห่างไกล จึงทำให้มีความคาดเคลื่อนในการนัดประชุม และทำให้ต้องเลื่อนวัน เวลาในการจัดประชุมบ่อยครั้ง

ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินโครงการวิจัย เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับปัจจัยภายใน โดยเฉพาะผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ของโลก สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ปัญหาสภาพผลกระทบทางด้านภูมิอากาศ ความห่างไกลของสถานที่ดำเนินการวิจัยส่งต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอน ทำให้ต้องเลื่อนการเก็บข้อมูลออกไป เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด
2. ปัญหาผลกระทบจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และโดยรอบพื้นที่ เช่น การเผาป่า และไฟป่าในช่วงฤดูแล้ง การบุกรุกพื้นที่เพื่อเป็นที่ทำกิน ส่งผลทำให้สภาพพื้นที่ และลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ ในแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ภาพรวมของศักยภาพทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวไม่เหมาะสมในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ค่าครองชีพสูง ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการทำวิจัยที่ได้รับไม่เพียงพอ

7.5 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวางแผน ออกแบบระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรม มีสาระสำคัญที่ควรคำนึงถึง ได้แก่

1. ในการวางแผน ออกแบบระบบสื่อความหมายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรม ในแต่ละพื้นที่ ศักยภาพของทรัพยากรเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเรื่องราวในการสื่อความหมาย เพื่อให้เกิดความชื่นชม ตระหนัก และช่วยกันสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่เอาไว้ นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นต้นทุนที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะกิจกรรมที่พื้นที่ และฝ่ายบริหารจัดการจะนำเสนอต่อผู้มาเยือน หรือผู้มาใช้ประโยชน์ทรัพยากรต้องทำภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ และมีอยู่จริงโดยไม่หลอกลวงนักท่องเที่ยว

2. ในการประยุกต์ใช้หลักการออกแบบอย่างยั่งยืน เพื่อปรับปรุง พัฒนาผังบริเวณ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายในพื้นที่ธรรมชาติ ผู้ออกแบบได้ใช้ความรู้ หลักการ ทฤษฎีทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม นิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักการ ทฤษฎีทางด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มาผสมผสานกับความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อให้สามารถพัฒนากำหนดรูปแบบ ปริมาณ และรายละเอียดให้สอดคล้องกับความต้องการ ในการใช้ประโยชน์ทุกกลุ่มโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรที่สำคัญในพื้นที่

3. การเลือกใช้พรรณไม้ในการออกแบบภูมิทัศน์ ในแหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่ควรนำไม้ต่างถิ่นเข้าไปใช้ในการตกแต่งพื้นที่ ควรใช้ไม้ในพื้นที่ ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศของท้องถิ่น รวมถึงการวางผังอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ เส้นทางสัญจร และที่จอดรถ ไม่ควรไปกระทบกับไม้ยืนต้นที่มีอยู่เดิม และควรกำหนดที่ตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณที่มีพื้นที่ว่าง และไม่มีไม้ยืนต้นหนาแน่น

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้ประโยชน์ทรัพยากร จะต้องแสดงออกซึ่งความจริงใจ และจริงจังในการทำงาน และการบริหารจัดการ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่/ชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดี และประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์มากที่สุด โดยการดำเนินงานจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. ในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงสำหรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อความหมายจะต้องให้เป็นไปตามรูปแบบ และจำนวนที่เหมาะสมของท้องถิ่นและภายใต้ขีดความสามารถที่พื้นที่ และสิ่งแวดล้อมสามารถรองรับได้ และต้องทำอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

สำหรับโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน ออกแบบในการพัฒนาทางด้านกายภาพใดๆ โดยให้ประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นเรื่องที่ควรทำ เนื่องจากการพัฒนาทางกายภาพ ส่งผลกระทบต่ออย่างต่อเนื่อง ต่อลักษณะชีวภาพ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่โดยรอบ ดังนั้น คณะผู้วิจัยขอสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพทุกรูปแบบ โดยระดับการมีส่วนร่วมอาจทำได้ในลักษณะร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับความล้มเหลวที่จะเกิดขึ้นร่วมกันของประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินโครงการพัฒนา เพื่อให้โครงการที่จะเกิดขึ้นเป็นประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างคุ้มค่ามากที่สุด

กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนระบบสื่อความหมาย ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นโครงการนำร่องในการปรับปรุงและพัฒนา ระบบสื่อความหมายเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ในการสงวน และรักษาไว้เพื่อเป็นฐานทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ทุกรูปแบบของชุมชนอย่างยั่งยืน

สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป จะเป็นการขยายผลต่อการดำเนินการในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศ และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น โดยผลจากจิตสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ได้จะส่งผลต่อการกระทำในอันที่จะไม่ใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง หันกลับมาอนุรักษ์และวางแผนทรัพยากรของชาติเพื่อประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวม รวมถึงกระบวนการติดตามผลการนำไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลแผนที่ได้ดำเนินการแล้วว่าบรรลุตามเป้าประสงค์ที่ทำได้หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อนำผลการประเมินไปสู่การปรับปรุง และพัฒนาแผนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด

บรรณานุกรม

- กนกกาญจน์ โกติรัมย์. 2545. การศึกษาเปรียบเทียบหญิงและชายในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์สาขาอุทยานและนันทนาการ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ 168 หน้า
- กองวางแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. **สรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพ**. เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยวเล่ม 10. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 214 หน้า
- เขียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง. 2542. **แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและยั่งยืน: โรงแรมตากอากาศ**. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ 336 หน้า
- ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นนทบุรี. 169 หน้า
- ดรรชนี เอมพันธุ์. 2541. **เอกสารประกอบการสอน วิชาการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรป่าไม้ เล่ม 1 (บทที่ 1-4)**. ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา)
- _____. 2543. **แบบเก็บข้อมูลโครงการสำรวจ และวิจัยด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวผืนป่าตะวันตก**. เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปริญญาโทสาขาอุทยานและนันทนาการ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ (อัดสำเนา)

ดรรชนี เอมพันธุ์ สุทัศน์ วรรณเลิศ และเรณูภา รัชโน. 2547. **คู่มือการจำแนกเขตการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยหลักการช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ**
(Recreation Opportunity Spectrum, ROS). การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
กรุงเทพฯ 138 หน้า

ดารณี ด้านวันดี. 2547. **เอกสารประกอบการสอนวิชาการวางแผน และออกแบบ
พื้นที่นันทนาการ**. สาขาเทคโนโลยีภูมิทัศน์ ภาควิชาภูมิทัศน์และอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ (อัดสำเนา)

นภวรรณ ฐานะกาญจน์. 2543. **เอกสารประกอบการสอนวิชา ผลกระทบทาง
นันทนาการ**. ปริญญาโทสาขาอุทยาน และนันทนาการ คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ (อัดสำเนา)

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2538. **คู่มือการพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยวประเภทเนินเขา**. คณะสถาปัตยกรรม เสนอต่อ การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ

ศุภยวีชัยปาไม. 2541. **คู่มือการพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกใน
แหล่งท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ
283 หน้า

_____. 2542. **แผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบชุมชนมีส่วนร่วม
บริเวณเขานอจู้จี้ จังหวัดกระบี่**. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
กรุงเทพฯ (อัดสำเนา)

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์. 2549. **แผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. 2549**.
สำนักพัฒนาเกษตรที่สูง สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ (อัด
สำเนา) 34 หน้า

บริษัทแอสติคอนคอร์ปอเรชั่นและบริษัทเอสคิว อาร์คิเทค แอนด์ แพลนเนอร์ จำกัด.
2545. **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว**

เชิงอนุรักษ์ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอัมผาง. เสนอต่ กรมป่าไม้.
กรุงเทพฯ 346 หน้า

ลักษณะ สัมมานิติ, ดารณี ต่วนวันดี, จรัสพิมพ์ บุญญานันท์. 2548. **การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมต่อการจัดภูมิทัศน์วัดในเขตเวียงโบราณ กรณีศึกษา วัดสองแคว กิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่.** คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, พิมพ์โรเนียว. 160 หน้า

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์. 2550. **แผนพัฒนาสามปี ปี 2550-2552.**
เอกสารอัดสำเนา. 34 หน้า.

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ โครงการหลวงบ้านวัดจันทร์. 2548. **รายงานประจำปี 2548. สำนักศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่ (อัดสำเนา) 61 หน้า**

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2549. **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.** ในความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). 277 หน้า

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต. ม.ป.ป. **เอกสารประกอบการสอนวิชาสื่อความหมายธรรมชาติ.** ปริญญาโทสาขาอุทยาน และนันทนาการ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ (อัดสำเนา)

ทวิวงศ์ ศรีบุรี. 2541. **การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม(Environmental Impact Assessment, EIA).** มูลินีโลกสีเขียว ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พิมพ์ครั้งที่ 2 บริษัทมายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด กรุงเทพฯ. 275 หน้า

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. 2549. **แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม ในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม.** สำนักงานนโยบาย และแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงพิมพ์ยูโรกราฟพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ. 87 หน้า

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9. พ.ศ.2545-2549.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.

Cohen, J.M. and Uphoff, N. T. 1977. Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Implementation and Evaluation. Cornell University, New York, U.S.A

Douglas M.K, Ted T.C, and Larry B., 1995. Interpretation of cultural and Natural Resources. Venture Publishing, Inc.1999 Cato Avenue. State College, P.A 16801. 493 p.

Veverka John. A. 1994. **Interpretive master planning: for park, historic site, forest, zoos and related tourism programs/tours.** Falcon Press Publishing, Co.,Inc, Montana. 162 p.

Yamane T. 1973. Statistic: An Introduction Analysis. International ed., Tokyo. 1,130 p.

<http://www.hilltribe.org/thai/karen/karen-dress.php> (สืบค้นวันที่ 2 เมษายน 2550)

<http://www.hilltribe.org/thai/karen/karen-weaving2.php> (สืบค้นวันที่ 4 เมษายน 2550)

<http://th.wikisource.org/wiki> (สืบค้นวันที่ 17 เมษายน 2551)

<http://203.155.220.230/agenda21/introagenda21.htm> (สืบค้นวันที่ 8 ตุลาคม 2550)

www.tourismthailand.org. (สืบค้นวันที่ 15 ธันวาคม 2550)